

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ

Αφιέρωμα:
Ελληνικά Μουσεία

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Γράμμα της Σύνταξης	1
Περί ορέξεως... ουδείς λόγος. <i>Κώστα Κρεμμύδα</i>	2
Η καθημερινότητα της Κάθυ. <i>Σοφίας Δελημάρα</i>	2
Διακοπές στη Λύχνο. <i>Βασίλη Σαραντόπουλου</i>	5
Κάτι σαν αφήγηση... <i>Τιτίκας Γληνού – Βελέντζα</i>	12
Νταγκ και κάτω. <i>Κώστα Βακουφτσή</i>	13
Το δωμάτιο με τις εφημερίδες. <i>Σέρτζιας Γεράρδη</i>	16
Νταβίντ: Ο θάνατος του Μαρά. <i>Σ. Μπωντλαίρ (μεταφρ. Φ. Πιομπίνου)</i>	20
Παρουσίαση: Η Ανεζούλα. <i>Θόδωρου Τζανετάκου</i>	22
Ανακάλυψα έναν ποιητή. <i>Άρι Αντάνη</i>	24
Τέσσερα ποιήματα. <i>Μαίρης Γυφτάκη</i>	29
Παιδικοί τρόμοι. <i>Γιάννη Πατέρμου</i>	31
Πρωτομαγιά. <i>Λίνας Μάνου – Μαρκόζη</i>	32
Το ταξίδι. <i>Πάρι Ν. Κονιτσιώτη</i>	33
Πικραμένοι Άνθρωποι. <i>Γιάννη Αγγελόπουλου</i>	33
Φάσεις του ήλιου. <i>Βέρας Τζουμελέα</i>	34
Ύδρα. <i>Σίσσους Κράνου</i>	36
Ποίηση της γενιάς του '70: Γιάννης Βαρβέρης. <i>Ζήση Συνοδινού</i>	37
Η τέχνη του μυθιστορήματος. <i>Milan Kundera (μεταφρ. Β. Σαραντόπουλου)</i>	41
Οδοιπορικό: Σμόλικας. <i>Σπύρου Χαλάστρα</i>	47
Το παιδί και η τέχνη. <i>Νανάς Λιάπη – Κωνσταντίνεα</i>	50
Αλήθεια και τέχνη. <i>Βέρας Τζουμελέα</i>	53
Λαογραφικά μουσεία και συλλογές. <i>Αναστασίας Γερμανοπούλου – Καλφόγλου</i>	54
Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα. <i>Γιώργου Πατρινιού</i>	59
Μουσεία της Μεσσηνίας. <i>Βασιλικής Πόπορη</i>	61
Μουσείο Λήμνου. <i>Αντώνη Διακουμή</i>	63
Μουσείο Μπενάκη — Συνέντευξη με τον Άγγελο Δεληβορριά. <i>Αλέξη Κράους</i>	65
Η συντήρηση των έργων τέχνης. <i>Σταύρου Γριζιώτη</i>	73
Ασφυκτιώσα περιπλάνηση σε λιμενίσκο τριών καϊκιών και οκτώ φυλάκων αρχαιοτήτων. <i>Κώστα Κρεμμύδα</i>	75
Σύντομη ξενάγηση στο Βυζαντινό Μουσείο. <i>Στεφανίας Ταμπακάκη</i>	78
Η Θράκη. <i>Σπύρου Χαλάστρα</i>	83
Ρέθυμνο. Η πόλη Μουσείο. <i>Δημήτρη Ποθουλάκη</i>	85
Οδοιπορικό στα Μουσεία της Κρήτης. <i>Στεφανίας Ταμπακάκη</i>	86
Ελληνικά λαϊκά τάματα. <i>Αναστασίας Γερμανοπούλου – Καλφόγλου</i>	93
Αντι – Μουσειακά. <i>Αλέξη Κράους</i>	95
Σάμουελ Μπέκετ. <i>Νανάς Λιάπη – Κωνσταντίνεα</i>	97
Εργαζόμενοι και Καρυωτάκης. <i>Μιχάλη Λιανού</i>	100
Που να γυρίζεις... <i>Κώστα Σπανάκη</i>	101
Οι Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης μαζί με τον Αριστοφάνη. <i>Κώστα Βακουφτσή</i>	104
Συνέντευξη με το Στάθη. <i>Σοφίας Δελημάρα, Αλέξη Κράους</i>	109
Χίλιες και μία βιντεονύχτες. <i>Μάκη Βλασσόπουλου – Γιώργου Ξύδη</i>	119
Tim Buckley, goodbye and hello. <i>Θεο – Φάνη</i>	127
Εικαστικό τμήμα. <i>Βιβής Αποστολοπούλου</i>	131
Υδατογραφία. <i>Απόστολου Πετρομιχελάκη</i>	131
Συνάντηση πολιτιστικών τμημάτων. <i>Της Σύνταξης</i>	133
Χορωδία, Εκθέσεις Φωτογραφίας, Αρχεία ΣΥΕΤΕ	134
Βιβλιοπαρουσίαση. <i>Κ. Παντελίδου, Κ. Κρεμμύδα, Στ. Ταμπακάκη, Λ. Μονοκρούσου</i>	135
Ζήτω το Σινεμά. <i>Σταύρου Γριζιώτη</i>	141
Αλληλογραφία	142

Πολιτιστική

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Σοφοκλέους 15 & Αιόλου
Τηλ.: 32.11.617 – 32.18.963

Υπεύθυνος σύμφωνα
με το νόμο
Φώτης Δεληβοριάς

Υπεύθυνες συντακτικής
επιτροπής
Αγλαΐτσα Αναγνωστοπούλου
Σοφία Δελημάρα

Συντακτική Επιτροπή
Αγγελόπουλος Γιάννης
Ασπρογέρακα Τζέλα
Βακουφτής Κώστας
Βακαλοπούλου Κική
Βλασσόπουλος Μάκης
Γριζιώτης Σταύρος
Δεσποτίδης Παντελής
Διαμαντόπουλος Νίκος
Καλογεροπούλου Ολυμπία
Κράους Αλέξης
Κρεμμύδας Κώστας
Μονοκρούσος Λεφτέρης
Οικονόμου Ανδρέας
Πανούσου Ραλλίτσα
Σαραντόπουλος Βασίλης
Ταμπακάκη Στεφανία
Τζανετάκος Θεόδωρος
Τουρογιάννη Βιβή

Επιμέλεια-Σελιδοποίηση
Ασπρογέρακα Τζέλα
Κρεμμύδας Κώστας

Διορθώσεις
Δάλκα Μίνα

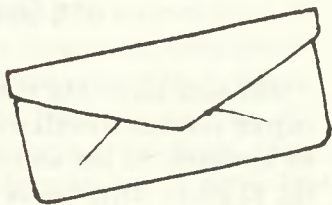
Φωτοστοιχειοθεσία-Εκτύπωση
ΕΥΡΩΤΥΠ Α.Ε.
Κολωνού 12-14, Αθήνα
Τηλ. 52.34.373

ΑΡΙΘ. 16

Απρίλιος – Μάιος –
Ιούνιος 1987

Χρόνος 6ος

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Γράμμα της Συνταξης

Να, λοιπόν, που ξαναβγαίνουμε σε άτακτη ημερομηνία, όπως ακριβώς δεν είχαμε υποσχεθεί. Δώσαμε και πήραμε ψυχικές θερμίδες, ιδέες, κείμενα και εκδοθήκαμε.

Μα, επιτέλους και τι δεν έχουμε! Ακόμη και αφιέρωμα στα Μουσεία της Τέχνης και των Επιστημών. Και μουσική. Και βιβλιοπαρουσιάσεις. Και μετάφραση του Μ. Κούντερα. Ακόμη και ειδική στήλη αλληλογραφίας, εκπονημένη από ειδικούς επιστολογράφους. Αλλά εκεί που σκίζουμε είναι οι συνεντεύξεις. Αποκαλύπτουμε συγκλονιστικά πράγματα και όλα «off the record».

Δε σας λείψαμε τόσο καιρό; Τι αγναντεύετε; Αρχίστε να ξεφυλλίζετε, λοιπόν!

Με νέο τεύχος και συμπάθεια,
Η Συντακτική Επιτροπή της
«Πολιτιστικής»

Υ.Γ.: Το τεύχος αυτό, πλούσιο σε σελίδες κι ανταποκρίσεις συναδέλφων απ' όλη την Ελλάδα, αφιερώνεται σ' όλους τους άσπονδους φίλους μας. Σ' αυτούς που δε σταματούν να λένε ότι η «Πολιτιστική» δεν είναι παρά χώρος αυτοπροβολής και αυτοέκδοσής μας.

Η Σ.Ε.

Περί ορέξεως...

AD MEMORIAM

«Νιώθω μια απειλή
Φταίμε κι εμείς που δεν ονειρεύ-
ονται σήμερα οι νέοι...
Στην εποχή μου υπήρχε πίστη,
μανία, πάθος...
Τώρα δεν είναι δοσμένοι, ναι
αυτή είναι η λέξη...
δοσμένοι, σ' αυτό που κάνουν οι
άνθρωποι.
Νιώθω μια απειλή...»

Κάρολος Κουν

Μετά από 12 χρόνια σιωπής,
ο Στέλιος Καζαντζίδης επανήλ-
θε με το «Δρόμο της επιστρο-
φής» και 150.000 δίσκους μέσα
σε μια βδομάδα. Χωρίς να υπο-
τιμάμε τη γνώριμη φωνή του
Στέλιου, είμαστε υποχρεωμένοι
να επισημάνουμε την περιορι-
σμένη εμβέλεια των τραγου-
διών. Μ' άλλα λόγια: «άνθρα-
κες ο θησαυρός» ή κατ' άλλους:
«πολύ κακό για το τίποτα».

Η καθημερινότητα της Κάθυ ή

Πόσο δυναμικά έχει μπει η διαφήμιση στη ζωή μας

Μα ποια είμαι; Μα τι είμαι τέλος πάντων; Μο-
ναχική γυναίκα; Γυναίκα που ταρακουνάει; Γυναί-
κα απτόητη; Ή μία από τις τέσσερις αδελφούλες
της El greco; Ό,τι και να είμαι, επέβαλα την πα-
ρουσία μου μία και καλή. Και ανάσανα. Αρχικά
σαν μικρή και πρόσχαρη στον τρυφερό κόσμο των
κοριτσιών. Μετά ως έφηβη. Αλλά το καλύτερό μου
το έδωσα ως νέα. Ο κόσμος υπέφερε για μένα. Αλ-
λά εγώ... Εκείνοι χειροκροτούσαν εμένα κι εγώ τη
Νανά.

Όσο προχωρούσα, όλο και περισσότερο εγκα-
τέλειπα το αφράτο Dream και το λεμοναφρό. Ακο-
λουθώντας τα βήματα της μόδας έφτασα ως εδώ.
Στο μέσον. Στην κρίσιμη στροφή. Θύτης και θύμα
της καταναλωτικής κοινωνίας, της τηλεόρασης
και της κυκλοφοριακής συμφόρησης. Δε λέω ότι
το μετανιώνω, αλλά μου λείπει η Ελβετική εγγύηση
της σιγουριάς.

Συντείνει και το γεγονός ότι τώρα παντρεύτη-
κα, νοικοκυρεύτηκα, τώρα βολεύτηκα και κάνει
μπαμ. Έφυγαν και τα χάδια στα μαλλιά μου και
ήρθε η νέα εποχή στο σιδέρωμα. Κυνηγάω σαν μύ-
θος του Σίσυφου τα super-markets, μήπως το κέρ-
δος μου δώσει κέφι. Αν και οι περισσότερες δου-
λειές του σπιτιού περνάνε από τα χέρια μου, εμένα
μ' αρέσει το γεγονός να τους είμαι απαραίτητη, έ-
στω και σαν σφουγγάρισμα. Μου αρέσει και να
μαγειρεύω, αλλά δεν έχω χρόνο. Το μάτι μου μονί-
μως καρφωμένο στο ρολόι. Τιτάνιο και χρυσός. Η
ώρα εις Longines συνεχώς.

Με χαρά αναγκάστηκα να αντικαταστήσω τα
σαγηνευτικά αρωματισμένα μαντήλια, από νταν-
τέλα Βρυξελλών της γιαγιάς μου, με υγιεινή προ-
στασία. Τα θυμάμαι καμιά φορά, όταν φτιάχνω
στον ατμό λαχανάκια Βρυξελλών για γαρνίρισμα
στο φαγητό, που στοίχημα έχει Κνον. Αφού δε θέ-
λουν κάτι γευστικό στο λεπτό. Ποιο λεπτό; Πεντά-
λεπτο και πλύνε-βάλε. Άσε η απορρύπανση. Ε-
ξοντωτική. Και μετά σου λέει ότι απλουστεύει τη

ζωή! Με απανωτά εκζέματα της νοικοκυράς; Έτσι απλουστεύεται;

Άρχισα να έχω τα πρώτα δείγματα στομαχικής νεύρωσης. Αλλά οι άλλοι... Χάρη στο Panty-Slip δεν τρέχει τίποτα. Είδηση δεν πήραν. Σκέφτηκα να κάνω μία ήπια διαδήλωση εν είδει πικετοφορίας. Ο «δικός μου» σκέφτηκε τη δύναμη της προχωρημένης τεχνολογίας και η Citroën έκανε πάλι το θαύμα της. Η Ατού Μεγαλειότης. Ησύχασα για τρεις μήνες. Έβαλα και λίγο Διαμαντή στη ζωή μου, επειδή η ποιότητα της ζωής ξεκινάει από το σπίτι. Τίποτα. Αλλαγή περιβάλλοντος συνέστησε ο οικογενειακός σύμβουλος.

«Ταξίδι», αναφώνησε ο «δικός μου». Από τη Θράκη ξεκινάμε για την Ευρώπη να σε πάμε. Και πήγαμε Marks & Spencer, το όνομα στις αγορές μας. Μια ολόκληρη σειρά εσώρουχα. Προτίμησα το λευκό, αν όμως επέμενα υπήρχαν και τα χρωματιστά. Και my melody. Το άρωμά μου. Αγόρασα εν γνώσει και όχι εν αγνοία μου. Δεν επέμεινα Ελληνικά.

Αλλά τα χρόνια τα παλιά δε γύρισαν. Γύρισα εγώ σπίτι μου. Συνέχισα. Αλλά στην εποχή μας, η γεύση έχει χαθεί απ' τη ζωή μας. Ήταν και αυτά τα βράδια που ζητάνε Cellar, εγώ ζητούσα διάλογο και τη δροσιά της κάθε μέρας, ας ήταν βράδι μες στο σκοτάδι. Καμιά φορά ζητούσα και Amanda με την κόκκινη τουλίπα, για να δημιουργήσει ατμόσφαιρα.

«Σκέφτεσαι τίποτα καλύτερο;», ρώτησαν όλοι. Και η διάθεσή μου άλλαζε 7 χρώματα, ανάλογα με τις περιστάσεις. Σκεφτόμουν αλλά δεν το ομολογούσα, ν' αλλάξω επάγγελμα, σύζυγο, πόλη, συνήθειες, οδοντόκρεμα. Από βίτσιο άλλαζα προϊόντα νοστιμιάς.

«Μπα θα συνηθίσω», έπειθα τον εαυτό μου. Εδώ χρειάστηκαν πολλά χρόνια πείρας, για να γίνει το όνομα μιας μπύρας. Δε θα χρειαστεί το κάτι παραπάνω για να γίνει η προσωπική μου φόρμουλα όπως την επιθυμώ; Χρειάζεται μόνο δύναμη και αντοχή, να τσακίζω κάθε εμπόδιο.

Και μέχρι τότε τι γίνεται; Τι κάνω;

Riso gallo. Τι άλλο;

Υ.Γ. Το κείμενο, προς Θεού, δεν είναι διαφημιστικό.

Σοφία Δελημάρα

...Ουδείς λόγος

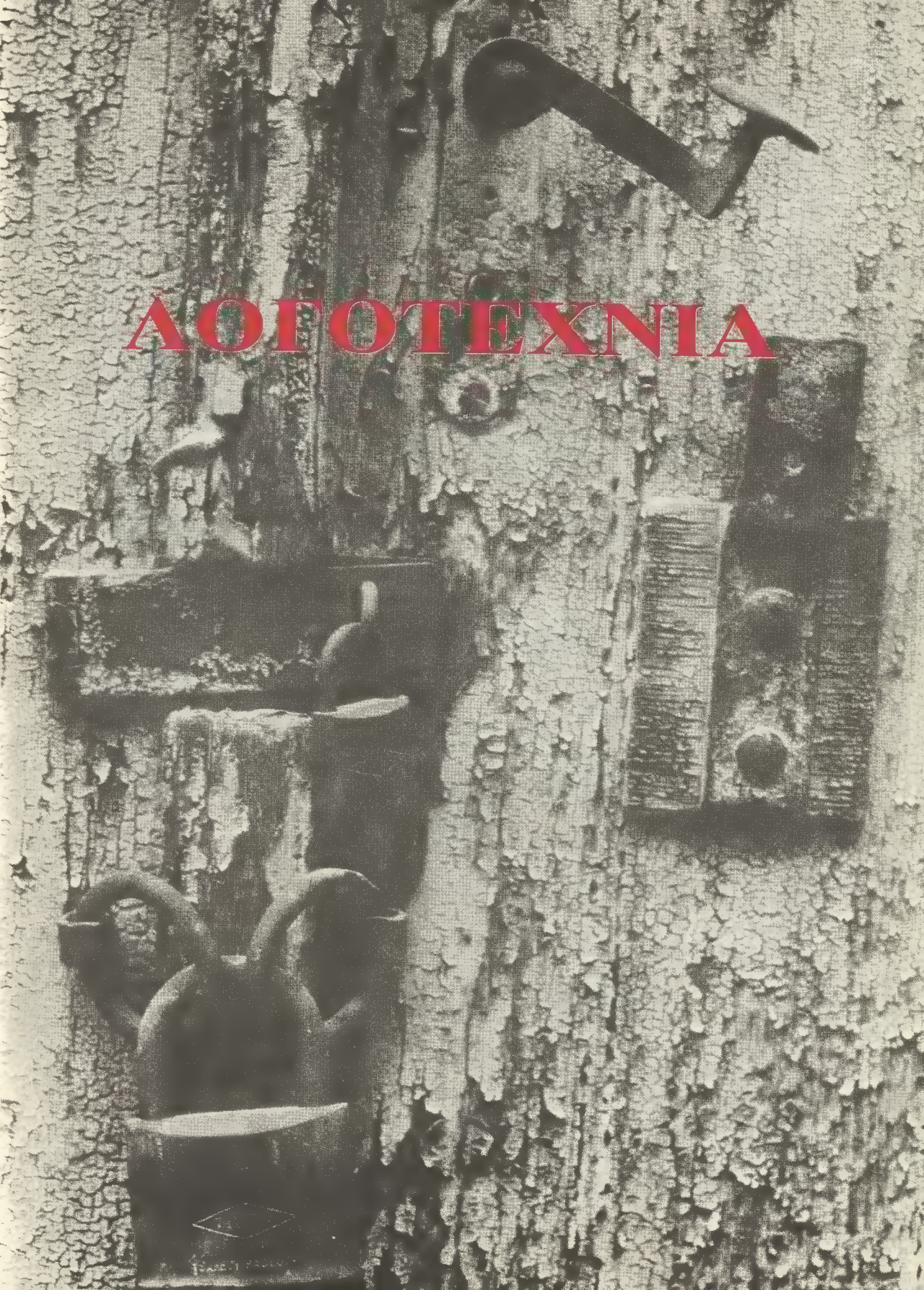
Προπομπή της παραίτησης του Γενικού Διευθυντή της Αυρικής κ. Σπύρου Ευαγγελάτου αποτέλεσαν τα καθίσματα του εξώστη. Γιατί όταν τ' ακούμε να τρίζουν δαιμονισμένα, ακόμα και στην πιο μικρή μας κίνηση, το ψιθυρίσαμε: Να δείτε που προμηνύουν άλλα, βαρύτερα τριξίματα. Ίσως μετά την εκλογή καινούριου Γενικού, να φροντιστεί και ο εξώστης.

Με περισσότερα από τρεις χιλιάδες έργα των τριακοσίων περίπου φωτογράφων που φιλοξενήθηκαν σε είκοσι πέντε εκθεσιακούς χώρους της Αθήνας, έληξε ο Διεθνής Μήνας Φωτογραφίας, οργανωμένος από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Ελληνικό Κέντρο Φωτογραφίας.

Κι ανάμεσα στις τάσεις, τις τεχνοτροπίες, τις θέσεις και τις αντιθέσεις, ξαναθυμώσαμε και τη δουλειά ενός δικού μας: του Νίκου Δημούτση.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

πεζογραφία

Βασίλης Σαραντόπουλος

Διακοπές στη Λύχνο

Καθόμουν στο λιοπύρι, σε μιαν απέραντη αμμουδιά και κοίταζα το πέλαγος. Είχε ζέστη.

Μπρος μου, σε μια ζώνη δέκα μέτρων, η άμμος βούλιαζε σχηματίζοντας θολές, καφέ λίμνες.

Ήμουν μόνος σ' ολόκληρη την παραλία, παράδοξα μόνος, γιατί, τέτοιαν ώρα, θα 'πρεπε να 'ταν γεμάτη κόσμος.

Φορούσα ένα πλατύγυρο, μαύρο, μαλακό καπέλο, σαν κι αυτό που είχα δει σ' έναν πίνακα, νομίζω του Βελάσκεθ, και το γκρι μου παλτό.

Κοίταζα γύρω μου· δεν έβλεπα παρά, τόπους-τόπους, κάτι ξερές συστάδες καλαμιών δαρμένες απ' τον άνεμο.

Πέρα πέρα, στο μυχό του κόλπου, η θάλασσα γέμιζε πέτρες μαύρες, λιγδερές, ανάκατες, λες σκόρπιες στην τύχη.

΄Κει πέρα και παραμέσα και γύρω άρχιζε μια καστανή φυκάδα.

Το νερό περιβρεχε τις πέτρες λαμπυρίζοντας.

Τα φύκια αργοσάλευαν.

Γλιστρώ στην άμμο, αργά στην αρχή αλλά ασταμάτητα, και δεν θέλω. Κάνω κάπου να πιαστώ, το χέρι μου βρίσκει ένα κλαδί, ένα καλάμι. Το σφίγγει, αλλά εξακολουθώ να κυλώ, ακατάσχετα, με πόνο. Το κλαδάκι ξεριζώνεται. Σηκώνεται ένας αέρας βουβός, μετακινεί στροβίλους άμμου, αναρριπίζει το πέλαγο. Είχε ζέστη. Το φως του 'καιγε τα μάτια. Έκαμε να φτάσει το φως, αλλ' αυτό όλο και ξεμάκραινε, κι έπειτα ήταν και κάτι άλλο, κάτι που δεν μπορούσε να θυμηθεί, ήταν και κείνο τ' άλλο πίσω του.

Κάτι ήταν πίσω του, μα αυτός δεν μπορούσε να κινηθεί, το 'νιωθε, μα δεν μπορούσε να το φτάσει...

Τινάχτηκε. Τ' αυτιά του τα τρυπάνιζε το ξυπνητήρι. Το 'κλεισε. Ξανάπεσε μπρούμυτα. Άκουγε το γοργό του καρδιοχτύπι.

Προσπάθησε ν' ανασυντάξει τ' όνειρό του. Μάταια. Άρχισε να 'χει φαγούρα· πρώτα στο μεγάλο δάκτυλο του αριστερού ποδιού, μετά πίσω στον ώμο. Αδύνατο να μείνει άλλο στο κρεβάτι.

Σηκώθηκε. Το φως έμπαινε άπλετο από τ' ορθάνοιχτο παράθυρο.

Ήταν γυμνός κι ερεθισμένος. «Πρωινά σηκώματα» σκέφτηκε με μελαγχολία, παίρνοντας πλάι-πλάι τον τοίχο για να τραβήξει το στορί.

Ήταν καταϊδρωμένος και τα μάτια του καίγανε.

Του χρειαζόταν ένα καλό μπάνιο.

Το κρύο νερό κύλαγε άφθονο πάνω στα κορμιά τους αυλακώνοντας την άμμο που τα σκέπαζε. Τους έπαιρνε την κάψα.

«Ευτυχώς που βρέθηκε κι αυτό το ντους στην παραλία!».

«Να 'ναι καλά αυτός που το 'βαλε!».

«Καλά και μακριά».

«Γιατί μακριά;».

«Γιατί αν ήταν κοντά προηγουμένως και σ' έβλεπε, δε θα 'ταν καλά!».

«Τι θα πάθαινε;».

«Θα πάθαινε... την πλάκα του!».

Τον αποπήρε: «Σιγά μωρέ. Πάλι το 'πες».

«...Πάγωσα, λέω να βγω, ...εσύ;».

Σιωπή.

Επέμεινε: «Καλά, πώς μπορείς και δεν κρυώνεις;».

...

Βγήκε από το ντους τρέμοντας κι έτρεξε για πετσέτα.

«Πάντως υπάρχει πάντα ένα ντους στις παραλίες», μονολόγησε.

Εκείνη εξακολουθούσε τον καταιονισμό της απτότητη.

Το αστείο είχε αρχίσει απ' το προηγούμενο βράδι:

«Παιδιά, μη μου κάνετε πλάκα· πήρα αυτό», και τους έδειχνε ένα πολύ-πολύ σωστό μπουκαλάκι, κάπως καφέ, κάπως ασημί, που 'χε μέσα το πιο μοβόρο λάδι που 'γινε ποτέ, ένα λάδι επικίνδυνο, το «Tropical Balsam», το λάδι για ...άγριο μαύρισμα.

Την πλάκα πάντως δεν την απέφυγε:

«Να του βάλεις ένα λουράκι!».

«Βάλ' του φίμωτρο!».

«Κάτσε καλά, παιδί μου, θες να φωνάξω το λάδι να σε φάει;», κι άλλα τέτοια.

Τη νύχτα, το μπουκάλι την πέρασε έξω από τη σκηνή, γιατί ήταν πολύ άγριο!

Από το επόμενο πρωινό στην παραλία άρχισε να λαδώνεται. Στα πειράγματα της παρέας απαντούσε πρόθυμα με λικνίσματα και τολμηρές πόζες, τάχα ότι διαφήμιζε το λάδι.

Ήταν πολύ ωραία. Στο τέλος τον έπεισε: το λάδι ήταν χρήσιμο, σε προστατεύει και μαυρίζεις.

Άρχισε να σκουπίζεται. Κόλλησε στον καθρέφτη να μελετήσει από κοντά το πρόσωπό του. Σύγκρινε τη μύτη του με μια άλλη μύτη λεπτή, μακριά και ίσια. Μπέρδευε τα μάτια του με μάτια διαφορετικά. Δεν είχε έντονα ζυγωματικά ούτε θεληματικό σαγόκι. Τα χάλια του είχε! Πού ο Little Indian!

Πολύ φάτσα ρε γαμώτο! Άντε τώρα εσύ να του βγεις...

Τον Little Indian τον είχαν γνωρίσει στην παραλία. Δεν ήταν πολύ μικρός και πάντως καθόλου Ινδιάνος. Η μάνα του τον ήξερε για Αντώνη, αλλά ο ίδιος έβρι-

σκε πως το Τόνυ του πάει καλύτερα. Πάντως η παρέα, που του αναγνώριζε (από κάποια απόσταση ασφαλείας οπωσδήποτε) το κύρος και την επιρροή που ασκούσε στις τρυφερές καρδιές των εκ βορρά τουριστριών, τον αποκαλούσε μεγαλόθυμα ...«γιαλάρχη»! Τελικά κάποια απ' αυτές τις καρδιές, ίσως η πιο επιρρεπής στο κακό, ήταν υπεύθυνη για το Little Indian. Απέδιδε έτσι κατά τον καλύτερο τρόπο το παρουσιαστικό του και ακόμη εξειδίκευε στο πρόσωπό του τον ειδικό ρόλο που έρχεται να παίξει η χώρα της φαιδράς πορτοκαλέας στη χωρία των ευρωπαϊκών χωρών.

Μία φορά κι έναν καιρό, λοιπόν, ήταν σ' ένα γιαλό, ένας άγρια κυνηγημένος κυνηγός που άναβε τις φωτιές, έκανε τις τούμπες, κέρναγε τη μύρα, γέλαγε συνέχεια, χωρίς να 'ναι ο άνθρωπος που γελά, κι είχε και το κορίτσι. Πέρασε ο καιρός, ποιος καιρός δηλαδή, λίγοι μήνες πέρασαν, οι μέρες μίκρυναν, η θάλασσα φούσκωσε, βγήκε έξω, βάρυνε ο ουρανός, έκλεισαν τα ταβερνάκια, τα βαπόρια αρραίωσαν, έφυγε και το κορίτσι.

Εσύ όμως Αντώνη, ή αν θέλεις Τόνυ, που φέτος ήσουν Little Indian και πέρσι Zorba και δεν ξέρω κι εγώ τι άλλο θα 'σαι του χρόνου, εσύ Αντώνη που τόσα σουβλάκια κέρασες, τόση ρακέτα έπαιξες, τόσους χορούς έσυρες, αναρωτιέμαι πού να σέρνεις τώρα τα βήματά σου, τους υπόλοιπους μήνες, τους κρύους και σκοτεινούς...

Καθώς ντυνόταν πεθύμησε τη μουσική κι έβαλε το δίσκο στο pick-up. Τον αγκάλιασε μία βραχνή φωνή. Είχατε καθήσει στο ταβερνάκι με την αγράμπελη. Απέναντι η πέτρινη προκυμαία μάκραине όσο που έφτανε η ματιά και παραπέρα η θάλασσα αρυτίδωτη λαμπύριζε τα φώτα του χωριού.

Είχατε γίνει μέρος μιας αλλόκοτης ακινησίας.

Η ώρα περνούσε, έπεσε το βραδινό αγιάζι και σας περόνιασε.

Καθώς είχατε αποφάει, είπατε να φύγετε. Ξεκινήσατε, μπροστά οι δυο σας, παραπίσω το ζευγάρι, οι φίλοι σας. Τρέματε. «Δεν τρέχουμε;», είπες και ξεκίνησες πρώτος. Από πίσω κι εκείνη με γέλια και φωνές. Λαχάνιασε γρήγορα. Σταματήσατε και περιμένατε τους άλλους. Έρχονταν με το πάσο τους. Τότε ήταν που προσέξατε το μπαράκι. Τ' άκουσες πρώτα εσύ.

Ήταν από τη μεριά της μουσικής: «...Dance me to your beauty with a burning violin...».

Μαγευτήκατε από τη ζεστή φωνή του Leonard Cohen.

Αρχίσατε να ψάχνετε για μια λέξη που να τη χαρακτηρίζει. Εκμαυλιστική! Αυτό είναι. Συμφωνήσατε. Στο μεταξύ οι άλλοι είχαν φτάσει. Επιμείνατε: «Να μπούμε μέσα! Ας μπούμε!».

Διαβαίνοντάς το κατώφλι ενώθηκαν με τους ατμούς και τις σκιές. Ψηλάφισαν και βρήκαν γωνιά για να καθήσουν. Σιγά-σιγά άρχιζαν να διακρίνουν.

«...Dance me through the panic till I'm gathered safely in...».

Δίπλα τους μια κοπέλα μοναχική και τρομαγμένη σαν την παρθενικότητα. Αλλού ένας άντρας έγερνε το χαρακωμένο του πρόσωπο στον ώμο μιας όμορφης γυναίκας: η τρυφερή της ματιά σαν να 'κρυβε μια τρομερή γνώση... Ένα ζευγάρι σ' ασφυχτικό εναγκαλισμό: Ποιο να 'ναι άραγε το φιλί του πεπρωμένου; Στο βάθος μια ηλικιωμένη γυναίκα έπινε ήρεμα: οι τύψεις πέθαναν, άρα η ζωή εξαγνίστηκε!

Από τις σκιές πρόβαλε η όψη της γυναίκας του μπαρ. Με πλατιές κινήσεις αρμένισε προς το μέρος τους. Ήταν πολύ μελαχροινή, γαϊτανοφρύδα. Στο χέρι μία τράπουλα. Ίδια η Μοίρα.

Τεράστια στάθηκε πάνω τους. Τι θα έπαιρναν; Τους κοίταζε μέσα στα μάτια. Στο σκοτεινό της βλέμμα σταμάτησε η ζωή.

«...Touch me with your naked hand or touch me with your glove...».

Στο μεταξύ το μπαρ απογειωνόταν, έσπαγε τις αποστάσεις και χανόταν με τις μουσικές και τα φώτα του στο διάστημα.

Σκέφτηκε: «Από μια τέτοια εξέδρα θα ξεφύγω μια μέρα για άλλο κόσμο, ντυμένος σαν για γάμο».

«...Dance me to the end of Love...».

«...Dance me to the end of Love...».

Έφθασε ν' ακουστούν και οι τελευταίες νότες κι έκλεισε το pick-up. Πήρε τα κλειδιά, το πορτοφόλι, το σάκκο με τα σκουπίδια, έκλεισε την πόρτα πίσω του και κατέβηκε στην γκριζα θλίψη του δρόμου.

Ήταν πολύ πρωί και η γειτονιά ακόμη ησύχαζε. Καβάλησε τη μηχανή του, πέρασε μερικά στενά πριν βγει στη λεωφόρο όπου τον κατάπνε το ρεύμα της κυκλοφορίας.

Κάθεσαι στο γραφείο σου, μπρος σου τα τηλέφωνα, οι φάκελοι, η αλληλογραφία κι εσύ να μην μπορείς να συγκεντρωθείς ούτε λεπτό. Δεξιά το πελώριο παράθυρο σε ξεκόβει από τον έξω κόσμο, εκεί όπου τρέχει το μυαλό σου, στο πεζοδρόμιο απ' όπου θα περάσει σε λίγο η αγαπημένη φιγούρα, λουσμένη στο καστανό των ματιών της, συνοδευμένη από πλήθος εικόνες: οι παραλίες με τ' αρμυρίκια, τα ροζ φαράγγια με τις πικροδάφνες, το χαράκι του στήθους της· ο καβαλισμένος βράχος, η κορυφογραμμή με τα βενετσιάνικα τείχη, ο ρωμαλαίος της αυχένας· ο αφρός στην άμμο, τα στεγνά της χείλη· τα χέρια της, τ' αστραγάλια, οι μηροί της στην κόγχη του κορμιού...

Εικόνες η μια πάνω στην άλλη, σαν διπλοεκτεθειμένη φωτογραφική πλάκα το πέρας του. Μεθός δανείται πια εκεί, δεν είσαι πουθενά· ούτε μέσα στο γραφείο ούτε μέσα στη σκέψη, περνάς από την πίσω μεριά της εικόνας, κολυμπάς στην ωχρά της μεριάς της, κουνιάζεις σ' ένα σωσίβιο χαμόγελο.

Μήπως ήξερε, αλήθεια, αν πράγματι ήταν ερωτευμένος μαζί της; Τι της έβρισκε; Το καθαίο βλέμμα, το χυμώδες σώμα; Εντάξει, αλλά είχε γνωρίσει κι άλλες σαν κι αυτή. Μήπως ήταν το κακό προαίσθημα; Τον κυνηγούσε από την αρχή ένα κακό προαίσθημα. Του το προκαλούσε... ο τοίχος. Ήταν ένας τοίχος καλά κρυμμένος, αλλά πάντα παρών.

Κ.Σταναϊκού '85

Ο τοίχος ήταν μια σκιά στα μάτια, μια βουβαμάρα, ένας δισταγμός, μια μισο-τελειωμένη κίνηση. Ο τοίχος είχε μια πικρή γεύση, είχε μια αμηχανία και μια ντροπή.

Ο τοίχος ήταν σκοτεινός, ήταν απαλός, μα ήταν τοίχος.

Αφέθηκε στην ανάμνηση της τελευταίας βραδιάς στη Λύχνο, τότε που, καθισμένοι στο γνωστό ταβερνάκι, ξεκαρδίζονταν με την ιστορία του αεροδρομίου.

Ήταν χρόνια που η Λύχνος ζήτηγε από τη Διοίκηση αεροδρόμιο. Οι μαζικοί φορείς, οι έμποροι, οι ψαράδες, οι οπωροκαλλιεργητές το 'κριναν απαραίτητο και στα πλαίσια της αποκέντρωσης.

Από κοντά και ο πολιτιστικός σύλλογος.

Κρέμασαν τα σχετικά πανώ, όπου βρήκαν αντικρυστή κολώνα, οργάνωσαν συνελεύσεις στα καφενεία, επιστράτευαν και τους απανταχού και περίμεναν... Και κάποτε, όσο κι αν μοιάζει απίστευτο, η εμπιστοσύνη που 'δειξαν στην περιφερειακή τους ανάπτυξη επιβραβεύτηκε:

Ένα πρωινό ο μώλος γέμισε από μπουλντόζες και τα συναφή.

Έτσι γίνθηκε τ' αεροδρόμιο.

Έτσι κι αλλιώς, στο νησί, ό,τ' είναι νά 'ρθει, μα βάρκα, μα καϊκι, μα βαπόρι, το περιμένεις. Πόσο μάλλον το θαύμα της τεχνολογίας, κοτζάμ αεροπλάνο!

Την ημέρα των εγκαινίων το χωριό την έζησε με το κεφάλι ψηλά. Από περηφάνια και για να το δει!

Από πείρα ήξεραν πως, συνήθως, σε τέτοιες περιπτώσεις, το καλό στη φέρνει από πίσω. Γι' αυτό κατέβηκαν προνοητικά από νωρίς στ' αεροδρόμιο.

Με τα τσεμπέρια τους, τις τραγιάσκες τους, το κολατσιό τους, φαμίλιες-φαμίλιες, όλο να χάνονται κι όλο να βρίσκονται με φωνές και επεισόδια, ανακατεύτηκαν εκεί με τις σοβαρές βαλίτσες των πρώτων επιβατών για Αθήνα.

Κάποτε να που έρχεται και τ' αεροπλάνο. Να βοούν τα μεγάφωνα, να στριμώχνονται οι επιβάτες στις ουρές τους, να σπάζουν τακούνια οι αεροσυνοδοί στα κατσάβραχα, ενώ το χωριό ενθουσιάζεται, ωρύεται και ξεχύνεται στο διάδρομο να το προϋπαντήσει!

Η παρέα γέλασε.

Πολύ το διασκέδαζε.

Την κοίταξε στα μάτια.

Το γέλιο της πάγωσε.

Ο τοίχος υπήρχε.

Με το που γύρισαν, την ίδια μέρα, έτρεξε να δώσει το φιλμ με τις φωτογραφίες και ν' αγοράσει το δίσκο του Cohen. Καθόταν ώρες και τον άκουγε. Έβλεπε την αργή και πλατιά κίνηση της γυναίκας του μπαρ, μέσα στο αλλόκοτο περιβάλλον, τα δάχτυλά της στην τράπουλα, τον κίνδυνο στη ματιά.

Οι φωτογραφίες όμως τον απογοήτεψαν. Κλεισμένη στο χαρτί η ψυχή του ασφυκτιούσε. Τους έριξε μια ματιά και τις παράτησε. Ίσως, μετά από καιρό, όταν όλα θα 'χουν τελειώσει και θα 'χει εξατμιστεί η σημερινή έξαψη, τότε πια οι φωτογραφίες να χρησιμεύουν για να πυροδοτήσουν τη θύμηση.

Γιατί, τι είναι μια φωτογραφία χωρίς εκείνον που την έζησε; Χαρτί, γυαλάδα, χρώμα, θέμα, καδράρισμα, αναλογίες.

Εκείνος όμως, την κλωσάει μες στην καρδιά του και την ζωντανεύει. Τότε η εικόνα γίνεται ιστορία: Βλέπεις, εδώ τρώγαμε, εδώ είχαμε τη σκηνή, εδώ έπιασε το πλοίο...

Τότε η γραμμή γίνεται στήθος. Το καφέ γίνεται μηρός.

Το καφέ γίνεται σταρένιο, το καφέ γίνεται καστανό.

Το ξεβαμμένο μπλε γίνεται γλαυκό.

Η φωτογραφία είναι μόνο το έναυσμα.

Η ζεστή και συναισθηματική εικόνα δεν είναι παρά η αναπαράστασή της μες στην καρδιά.

Γι' αυτό ο φίλος μας έβαλε κατά μέρος τις φωτογραφίες, δίπλα στους φακέλους και το τηλέφωνο, τις ξέχασε εκεί, όπως ξέχασε ν' ανοίξει και την αλληλογραφία, να δώσει το δελτίο παρουσίας, να πάει στο ραντεβού του κ. Τάδε.

Με τα πανιά του φουσκωμένα από τις θύμησης έπλεε, ίδιος Οδυσσέας που αφέθηκε στο τραγούδι των Σειρήνων, χωρίς σκοπό, τι 'ναι ο «σκοπός» άλλωστε, έπλεε, από τις οχτώ μέχρι τις τέσσερις που θα σχολούσε, μέσα στα χρώματα και τους ήχους.

Την αγαπούσε βλέπετε με τις τηλε-αισθήσεις: ό,τι είχε δει, ό,τι είχε ακούσει. Δεν την είχε γευτεί στους χυμούς της, στις οσμές της. Δεν ήξερε τίποτε για το άγιγμά της.

Και η αγάπη του ήταν μεγάλη, όσο ήταν παράλογη, όσο μεγάλη ήταν η μοναξιά του και η ψευδαισθηση.

Είχε αρχίσει να μαζεύει τα πράγματά του, να ετοιμάζεται να φύγει, όταν χτύπησε για μια τελευταία φορά το τηλέφωνο:

«Εμπρός».

«Γεια χαρά σου τύπε, εδώ Τόνυ, τι κάνεις, καλά;».

«Τόνυ; Ποιος Τόνυ;».

«Τόνυ, Αντώνης ντε, ο Little Indian!».

«...Α! Ο Little Indian, γεια σου, τι γίνεσαι;».

«Εντάξει, να πούμε, χτες βράδι γύρισα από Λύχνο κι έμεινα στο σπίτι εκείνης της ξενέρωτης που 'χατε μαζί σας. Της κάθισε να με δει, έλα κι έλα, τα 'θελε ο κόλος της. Ψόφιος ήμουνα από το ταξίδι και κόλλαγα... Έλα, εμπρός, μ' ακούς;...».

«...Ναι, ...κοίτα Little Indian, ...είμαι, ...πήρες σε πολύ ακατάλληλη στιγμή... με ζητούν επειγόντως».

Του 'κλεισε το τηλέφωνο.

Ιδρώνει, νιώθει πόνους στο στομάχι. Του 'ρχεται να ουρλιάξει, να πηδήξει, να τρέξει. Τίποτα. Έμεινε ακίνητος, όρθιος μπρος στο γραφείο του.

Μόνο τίναξε με δύναμη το χέρι του και μετά μην έχοντας τι να το κάμει τ' απόθεσε σιγά-σιγά.

Μπρος στα θολά του μάτια το γραφείο χόρευε σφιχταγκαλιασμένο με την καρέκλα. Χάρακες, μολύβια, χαρτοκόπτες συναγωνίζονταν στο τρέξιμο. Τα χαρτιά και οι φάκελοι έκαναν λικνιστικές πτήσεις και επικίνδυνες προσγειώσεις.

Με πρόσωπο συσπασμένο από τον πόνο στάθηκε στο παράθυρο. Απέναντι το πεζοδρόμιο άδειο.

Απόμεινε να κοιτάζει...

Κάποτε κινήθηκε. Έκαμε ν' ανοίξει την τσάντα του, ν' ανοίξει, δίσταζε. Μετά πιο αποφασιστικά.

Έψαξε και βρήκε.

Έκλεισε την πόρτα της τουαλέτας πίσω του.

Ορθός μπροστά στη λεκάνη κοίταζε τη φωτογραφία.

Από κάτω η άμμος· μια ζώνη μπεζ ανοιχτό, λίγο λοξή.

Δεξιά στα 2/3 κάτι καλάμια, άλλα όρθια, άλλα σκόρπια, σε ανοιχτότερο χρώμα, σχεδόν κίτρινο.

Στη γωνία, κάτω αριστερά, ένα ζευγάρι γυαλιά, σκούρο καφέ.

Το φόντο, γαλανό ξασπρισμένο που όσο πήγαινε προς τα πάνω σκούραινε, κοβόταν από ένα καφέ σε διάφορους τόνους (το καφέ της επιδερμίδας μιας νέας γυναίκας). Η φωτογραφία, στο φως, τού γυάλιζε. Σφάλισε τα μάτια του να δει καλύτερα. Μπροστά του πρόβαλε η σταρένια πλάτη της κοπέλας.

Στο στήθος της ιρίδιζαν τρεις σταγόνες θάλασσας.

Τα χείλη της μισάνοιξαν σ' ένα χαμόγελο ευδαιμονικής παραίτησης.

Ο τοίχος παραμέριζε.

Τον κοιτούσε κατάματα. Το καθαίο, καστανό της βλέμμα τον πλημμύρισε.

Στο χέρι του τρεμούλιαζε ένα ζεστό σπυργίτι.

Ηρέμησε και αντανάστηκε.

Τιτίκα Γληνού-Βελέντζα

Κάτι σαν αφήγηση...

Τ' αντηλιακά, τα βιβλία, εσώρουχα; Α! και το μπουφάν, τα υγρά των φακών επαφής και δύο πετσέτες. Σ' όλη τη διαδρομή θα διαβάζω αυτό ή καλύτερα να χαζεύω έξω; Καλά μωρέ, βλέπουμε! Δεν τις μπορώ τις αποφάσεις...

Κόρινθος – Ρίο – Αμφιλοχία, νυχτώνει... θα προλάβουμε για το φέρυ στην Πρέβεζα; Στις 11 το τελευταίο μου είπαν, 10.30 ακόμα Αμφιλοχία;

Φουλ... Ράλυ Ακρόπολις και αηδίες. Αυτή είναι «ειδική» διαδρομή, στρόφες, νύχτα, ωχ ένα φίδι σκοτωμένο! Επικίνδυνη στροφή, «αλληπάλληλες στρόφες», «όριο 40 km», α! ένα ζουλάπι! Νάτο πέρασε· πάει τον χάσαμε το γιακά... 10.47 δεν προλαβαίνουμε, θα προλάβουμε, όχι — ναι — το φεγγάρι ασημίζει τη θάλασσα κάτω — πρέπει νά 'ναι πολύ ωραία μέρα εδώ — δεν προλαβαίνουμε, 10.56 Βόνιτα — ως τι ώρα έχει φέρυ παρακαλώ; — Όλη νύχτα!!! Ουφ!!!

11.10. Άκτιο. Ένα αυτοκίνητο μόνο πριν από μας, το λευκό φως της αποβάθρας αδυσώπητο κι εξουσιαστικό της απόλυτης ακινησίας, η θάλασσα ακίνητη και στο βάθος αριστερά ένα ταβερνάκι με κάτι ξωμεινάντες, Πάριος, μήπως είμαι σε ταινία του Αγγελόπουλου;...

Γκρακ-γκρουκ, λακούβες και μία ζέστη... — Από πού για τον Λογγό; Τρεις σε ψάθινες καρέκλες έζω από το ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ, κοιτάζουν και ρεμβάζουν, ελιές παντού, πανύψηλες και γέρικες, στριφτοί κορμοί, τρύπες που χάσκουν, κλαριά ως τον ουρανό και οι φτέρες χαλί...

— Όλο ίσια, και απ' εκεί δεξιά, θα κατεβείτε το βουνό για να φτάσετε!

— Φχαριστούμε.

— Παρακαλώ παιδιά μου και καλό κατευώδιο.

Τ' άσπρο του πουκάμισο σιδερωμένο και κουμπωμένο ως επάνω, σακάκι και τραγιάσκα μάλλινα...

Γκρακ-γκρουκ λακούβες — και μεις νομίζαμε ότι φτάσαμε — κατηφόρα κι όλο ελιές καθοριστικές και καθοδηγητικές του τοπίου με τα πολυπλεγμένα τους κλαριά και τις μικρές και μεγάλες τρύπες, σαν πολύ να κουράστηκαν να μεγαλώσουν, μου φαίνεται, το προσπάθησαν πολύ...

Θάλασσα, να παραλία, φτάνουμε, αυτό θά 'ναι — Λογγός, τι μικρό πού 'ναι — χωράει τ' αμάξι; Αυτό ήτανε, τέλειωσε κιόλας; Μικρό, Γκιούλιβερ...

Γιατί πρέπει νά 'ναι όλα τόσο τέλεια... Σήμερα εδώ, αύριο εκεί, παραλίες κάμποσες, βότσαλα άσπρα-κροκάλες — μεγάλα και άβολα... Το νερό κρύσταλλο, είμαι μέσα στη διαφήμιση, δροσερό, κατακάθαρο, θέλω να πλέω... Εκεί κάτω απ' τις ελιές στη δροσιά θα διαβάσω, κάμποσοι ξένοι, αθόρυβοι, ελάχιστοι Έλληνες, όχι αθόρυβοι...

...Σήμερα πλέω στη σχεδία του ναυαγού, οι καρχαρίες με κυκλώνουν, το νερό είναι μαύρο και απειλητικό.

...Σήμερα είμαι στην αποπνικτική ζέστη της Ανατολής, σκόνη και φερετζέδες, Πόλη — Χαρέμι και ευνούχοι...

...Σήμερα είδα φοβερές δολοφονίες — Αμερικανικός Νότος, High Ways κι εγκατάλειψη, θύτες-θύματα και στενόμυαλη Κοινή Γνώμη...

Τα βιβλία είναι ένα όνειρο, μια εύκολη ευτυχία, ο τρόπος να «πλουτίζεις» ανέξοδα...

Χαλάρωση, άμα θέλω κάθω και χαζεύω, ναι χαζεύω, σπαταλώ το χρόνο μου, δεν τον «αξιοποιώ», δεν τον κάνω τίποτα, έτσι κοιτάζω το τοπίο ώρα πολύ, δεν έχω πρόγραμμα, δεν πρέπει να προλάβω τίποτα, όλα γίνονται μόνα τους, όποτε νά 'ναι, να βλέπω, να βλέπω, θέλω να τα κλείσω μέσα μου, αυτή τη γαλήνη, τη διάφανη θάλασσα, τα σκαφάκια με τα χρώματα, αυτό το παλιό αρχοντικό με το φοίνικα στην ανηφορία, η μνήμη, η μνήμη, η μνήμη...

Σήμερα ψάρι, ευκαιρία, αυτός έχει φτηνό, σουβλάκια ή γεμιστά, πάντως οπωσδήποτε καρπούζι μετά. Ας περπατήσουμε λίγο, μην τρέχεις, θα τελειώσει ο μώλος (αργά-αργά, να φτουρίσει λίγο η βόλτα).

Όι μέρες μοιάζουνε μεγάλες, έχω τόσες ώρες δικές μου, όλες τις ώρες δικές μου, δεν είναι ένα όνειρο;

...Αύριο ώρα 7 το φέρυ μπωτ φεύγει για Ηγουμενίτσα...

Κιόλας;

Κώστας Βακουφτής

Νταγκ και κάτω¹

Είχε πολλές επιθυμίες ο παππούς πού 'μειναν ανεκπλήρωτες, μα μία όμως, η μόνη ίσως αληθινή, εκπληρώθηκε έτσι ακριβώς όπως την ήθελε, όπως την ονειρευόταν και σε κάθε του μεθύσι, σε κάθε χαρά ή λύπη, σ' όλες του τις συζητήσεις, πολύ χαρακτηριστικά περιέγραφε: «Νταγκ και κάτω, την ώρα του κρασιού, θέλω να πεθάνω· δε με νοιάζει ο θάνατος, ο τρόπος με πειράζει», έλεγε. Και υψώνοντας το ποτήρι του να πιεί, γελούσε, αφήνοντας να φανούν κάτι κούφια δόντια, πολυκιτρινισμένα από το χρόνο και το λαθραίο — στριφτό τσιγάρο του.

Έτσι ξαφνικά και απρόοπτα έφυγε ο παππούς ένα απογευματινό του Νοέμβρη, καθισμένος στην αυλή του ξωμερήτικου² σπιτιού του, σταυροπόδι, πάνω στα χρυσαφένια ξερόφυλλα της μεγάλης του λεύκας, πίνοντας την τελευταία γουλιά κρασιού από το αγαπημένο του ταμιτζανάκι. Χρόνους ολάκερους, ποτέ του, δεν το είχε αποχωρισθεί, καλαμόπλεχτο, μ' ένα ανοιχτό γαλαζοπράσινο χρώμα στο στόμιο αντανakλούσε τη μέρα κείνη τις τελευταίες αχτίδες του χινοπορινού³ θεσσαλιώτικου ήλιου που βασίλευε στις κορφές των Αγράφων. Έτσι, σαν τέτοια μέρα, παιδί ακόμα, τον είχα δει για πρώτη φορά, στο καμπαναριό, να τραβάει τα σχοινιά κτυπώντας πένθιμα την καμπάνα· το θυμάμαι, δεν μπορώ να το ξεχάσω, είναι σαν να συνέβει σήμερα, που τον ρώτησα: «Ποιος πέθανε, παππού;». Και αυτός μ' απάντησε χαμογελαστά: «Εγώ, ο Θύμνιος», και απομακρύνθηκε μ' εκείνο το χαρακτηριστικό του βήμα, πάντοτε δασύ, βιαστικό και αεράτο με μισοβαλμένη στη ζερβιά τσέπη του φαρδιού παντελονιού του μια μπουκάλα, μισογεμάτη με κρασί και ταπωμένη με χλωρά καλαμποκόφυλλα.

Έτσι ήταν πάντοτε, όπως κείνη τη μέρα που τον πρωτογνώρισα, αντάμα με το κρασί, όπου ο παππούς και το κρασί, και ο μούστος, και τα πατητήρια, και τα αμπέλια. Καλλιεργούσε ο παππούς το γέρικο αμπέλι του προς το δυτικό μέρος του σπιτιού του, ανάμεσα στο σιδηροδρομικό σταθμό και την περιφέρεια της καπούρας, με μεράκι και όλος ο κόσμος δικός του ήταν, τίποτα

πολυτιμότερο από αυτό δεν είχε· και σαν έφθανε ο τρυατής⁴, στεκότανε ο παππούς με τις ώρες καταμεσής στα κούτσουρα⁵, με τα χέρια του στη μέση, και μουρμούριζε: «Άντε και σε λίγες μέρες, κεχριμπάρια μου, θα μου γεμίσετε τις φτσέλιες⁶». Μα πού το κρασί αυτό να φθάσει για όλη τη χρονιά, γι' αυτό εκείνος το κράταγε για τις καλές τις μέρες, και τις άλλες τις βόλευε με φερτό⁷.

Ασπρομάλλης από νέος, ο παππούς γεννήθηκε στο μεσοπόλεμο· δισεφιά⁸ χρόνο, έλεγε, μέσα σ' ανέχies και σαν η ώρα για μεροκάματο ήρθε, αντί για εργαλεία μας δώσαν τ' όπλα, τι να τα κάνεις, μόνο να σκοτώνουν αυτά ξέρουν. Μεροκάματο, έλεγε ο παππούς, καλό μεροκάματο και όσο αυτό θα υπάρχει, τουλάχιστον δε θα πεινάμε, θά 'χουμε για κρασάκο, ε' όλο και κάτι θα περισέβει για τη Βαβά⁹. Αλλά όσο αυτός κυνηγούσε το μεροκάματο, τόσο και αυτόν τον κυνηγούσε τη μια η αναδουλειά, την άλλη η κακομοιριά, την παράλλη οι διάφορες μεταπολεμικές καταστάσεις και έτσι πολύ δύσκολα μπορούσε να συμπληρώσει τέσσερα με πέντε μεροκάματα τη βδομάδα και όλο με περισσότερη δυσκολία μπορούσε να τα καταφέρνει οικονομικά. Τόσα χρόνια, τόσο καρτέρι, έλεγε, ούτε και σήμερα έχει δουλειά. Πετάλιζε το κατοχικό του ποδήλατο τότε και κατηφόριζε από τη δημοσιά για τον καφενέ. Καθόταν συνήθως μόνος του κοντά στον πάγκο και περίμενε με υπομονή το σερβίρισμα του κρασιού και όταν στο ξύλινο τραπεζάκι ακούμπαγε η μπουκάλα με το κρασί, ξεροσφύρι, μπορούσες να διακρίνεις στα καταγάλανα μάτια του μια ξεχωριστή ευχαρίστηση. Πλήρωνε μπροστά, όπως πάντα, ο παππούς και άδραζε την μπουκάλα με το τραχύ του χέρι για το πρώτο γαργαρητό¹⁰. Και αφού στη μέση έφθανε το κρασί του, άνοιγε τότε το σεπάκι από το καρό πουκάμισό του, έβγαζε ένα στριφτό τσιγάρο, το φώλιαζε στα σαρκώδη-σκασμένα χείλη του και φυσώντας τον καπνό, χάνονταν στα συννεφάκια και στον κόσμο του παντοτινού μεροκάματος.

Αειθαλής, αγωνιστής, χαμογελαστός, πραγματικός, αληθινός ο παππούς περίμενε πάντοτε το καλύτερο, πάντα αισιόδοξος. Και σαν στο χωριό χαρά ήταν, αυτός την έκανε μεγάλη, αλλά και λύπη αν υπήρχε, μπορούσε αυτός λιγότερη να την κάνει, είχε τον τρόπο του, σε πότιζε με την αισιοδοξία του. «Δεν μπορεί, αδερφέ μου», έλεγε, «στον τόπο τούτο πρέπει να αλλάξουν οι κουμανταδόροι, για να μπορούν και οι φτωχοί να κάνουν το κουμάντο τους». Αλλά και έτσι, ο παππούς έκανε τη μαζεψιά¹¹ του για τις γιορτές και τα πανηγύρια, και σαν έφθαναν αυτές οι μέρες, φόραγε το καλό του γκρι κουστούμι και τα μυτερά του παπούτσια και κατέβαινε στην πλατεία να λογαριασθεί με τους οργανοπαίχτες, από τη μια ο χορός, από την άλλη το τραγούδι, και όποιος τον άλλο βάλει κάτω, μέχρι το τέλος.

Ασταμάτητα χόρευε στη μέση της πλατείας, ακούραστος, γνώριζε αυτός πολύ καλά να στέκει όρθιος και νά 'ναι ο νικητής· μεσημέριαζε, βράδιαζε, αλλάζανε τα πρόσωπα στο χορό, και ο παππούς εκεί, να χορεύει ακόμα, μέχρι που τα όργανα σταματούσαν να παίζουν.

Παιδιά ο παππούς δεν είχε, τ' αγαπούσε όμως όλα τα πιτσιρίκια, μα και εκείνα του έτρεφαν απεριόριστο σεβασμό και αγάπη. Ποιος δε θα είδε τον παππού να δίνει το τελευταίο του κέρμα σε κάποιο παιδί και να του λέει:

«Άντε, σπóρε, να αγοράσεις σοκολάτα και πρόσεχε σαν μεγαλώσεις να μάθεις και το κρασί, να το μάθεις όμως καλά, θέλει την τέχνη του κι αυτό, ποτέ δασιά, ποτέ γοργά, λάου-λάου στην αρχή και αργότερα κοντότερα».

Πώς να τον ξεχάσω αυτό τον άνθρωπο, τον έζησα τόσο κοντά, και πολύ καλύτερα εκείνο το καλοκαίρι του '73 σ' ένα γιαπί, να χώνει τα χέρια του μέσα στο ζεστό τσιμέντο και ανατρίχιαζα, ιδρώτας και τσιμέντο δένανε μαζί στα μαλλιαρά, κόκκινα χέρια του, γεμάτος σκόνη παντού. Τρελαινόμουν στη σκέψη ότι κάποια μέρα θα μπορούσα να τον αντικαταστήσω στο πόστο του, ολόκληρο οχτάωρο, ένα ατέλειωτο γέλιο και γλέντι για τον παππού, ποτέ του δεν έδειχνε ούτε ένα σημάδι της κούρασης. Και όταν το γιόμα¹² έφθανε, σφύριζε δυνατά, βάζοντας τα γεμάτα από τσιμέντο δάχτυλα στο στόμα του, και τότε όλος ο κόσμος, μαστόρια, βοηθοί, αφεντικά τ' άφηναν όλα καταγής και μαζεύονταν γύρω από τον παππού, κοντά στην παράγκα, για φαγητό. Διπλογονατισμένος αυτός στη μέση, με το ταμιτζανάκι του στη μασχάλη, μας τρατάριζε όλους. Δεν ήταν κρασί εκείνο, ήταν κάτι το ξεχωριστό, ήταν η ίδια η ξεγνοιασιά του, η περίσσια αισιοδοξία του, που μόνο ο παππούς γνώριζε να τη μεταγγίζει. Το Σάββατο, μέρα πληρωμής και σχόλη, ο παππούς πάντα τελευταίος στη σειρά σιγανοτραγουδούσε χωρίς σκοπό: «Δουλεύουμε διπλά, σκληρά και πλερωνόμαστε μονά. Πώς να το κάνουμε, βρε παιδιά, τόση δουλειά όλη τη βδομάδα για λίγα μπουκάλια κρασί».

Μαθές από άγνοια, μαθές από σκέψη, ο παππούς τα μέτραγε όλα τα πράγματα είδος με είδος: τόσο καλαμπόκι κάνει τόσο κρασί, τόσο κρασί το παίρνεις με τόση δουλειά, αυτό το κτίριο πρέπει να κόστισε τόσα ταμιτζανάκια· έτσι ήταν ο παππούς και έτσι τα μέτραγε, και σαν το κρασί τού άνοιγε τη σκέψη φώναζε δυνατά: «Πώς τα κάνανε έτσι οι κουμανταδόροι, νά 'χουν αξία οι παράδες και όχι η δουλειά, αυτό δεν μπορώ να το καταλάβω».

Πολλές φορές ήθελα να του το εξηγήσω, μα δεν τολμούσα, πάντα είχα το φόβο μην τυχόν και του προσθέσω κάτι στη φιλοσοφημένη του άγνοια.

1. Με τη φράση αυτή δηλώνουμε κάτι το τελείως ξαφνικό.
2. Ξωμερήτικο = το σπίτι έξω του οικισμού: μερηάς.
3. Φθινοπωρινός.
4. Ο Σεπτέμβριος μήνας, ο μήνας του τρύγου.
5. Τα φυτά του αμπελιού.
6. Μικρά βαρελάκια.
7. Το ξένο κρασί, αυτό που φέρνουμε σε δοχεία.
8. Δισεφιά = το δίσεκτο έτος, το κακό.
9. Βαβά = η σύζυγος.
10. Γαργαρητό = ο ήχος της κατάποσης των υγρών.
11. Μαζεψιά = οι οικονομίες.
12. Γιόμα = η ώρα του γεύματος, μα και το ίδιο το γεύμα – φαγητό.

Σέρτζια Π. Γεράρδη

Το δωμάτιο με τις εφημερίδες

Ήταν Φλεβάρης. Σ' ένα σταθμό του τραίνου, θυμάται. Έκανε κρύο. Είχαν δώσει ραντεβού για ν' ανέβουν μαζί στο σύλλογό τους. Είχαν αποφασίσει να δουλέψουν μαζί κι αυτό το ραντεβού, το πρώτο τους ραντεβού, θα κανόνιζε όλη την κατοπινή τους δράση.

Είχαν μόλις βγει από μια δικτατορία. Πολλά τα προβλήματα. Τυχαία μίλησαν μια φορά από το τηλέφωνο για ένα θέμα της σχολής κι από τότε τα 'λεγαν αρκετά συχνά, όμως μέσ' απ' τη γραμμή πάντα. Δεν είχαν συναντηθεί όχι γιατί δεν μπορούσαν, αλλά, ίσως φανεί παράξενο, γιατί ντρεπόνταν να το προτείνει ο ένας στον άλλον. Και νάτην τώρα να περιμένει στο σταθμό ένα αγόρι άγνωστο σ' αυτήν. Δεν μπορεί να καταλάβει ακόμα πώς έγινε το πρώτο βήμα, δεν μπορεί να εξηγήσει γιατί δέχτηκε. Ποτέ μέχρι τώρα δε είχε σκεφθεί να κάνει έτσι μια γνωριμία. Ήταν κλειστός τύπος, φοβόταν να εκδηλωθεί, γιατί δεν είχε την ικανότητα να ξεχωρίζει ακριβώς τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του «αντιπάλου» της. Ο αυθορμητισμός της την είχε πολλές φορές φέρει σε δύσκολη θέση κι έτσι υποσχέθηκε στον εαυτό της αυτοσυγκράτηση!

Αυτή τη φορά τα πράγματα ήταν πιο απλά. Ένωσε ότι μπορούσε να τον εμπιστευτεί κι αποφάσισαν να βρεθούν επιτέλους από κοντά. Νίκησε την επιφυλακτικότητά της και δέχτηκε. Η συνάντηση ήταν εξίσου απλή, μα και καθοριστική για την παραπέρα ζωή της.

Ένα ζεστό, χοντρό, μπλε αμπέχονο τον προφυλάσσει από το πολύ κρύο. Παλιά κατάλοιπα του στρατού σκέφτηκε. Έχει γίνει ήδη μόδα σ' όλους τους νέους αντιμιλιταριστές.

Περίεργη συνάντηση, όταν έψαχνε να δει αν η φωνή ταίριαζε με την εικόνα που είχε φτιάξει ακούγοντάς τον ώρες από το τηλέφωνο. Της άρεσε, δεν της άρεσε; Δεν είναι σίγουρη πια. Η συμβολή της στην εξέλιξη ήταν άσχετη με τα αρχικά της αισθήματα.

Μπήκαν, κάθησαν και φλυαρούν. Μικρή η διαδρομή, σώνεται η κουβέντα. Στο σύλλογο ανακατεύονται με τους άλλους, χάνονται· αλλά στο τέλος φεύγουν πάλι μαζί να συζητήσουν, να κριτικάρουν, να συμπεράνουν.

Αυτή ήταν η αρχή· συναντήθηκαν πολλές φορές από τότε, πριν τολμήσει να της ζητήσει να πάει σπίτι του. Ζούσε μόνος. Όταν το 'κανε, εκείνη δέχτηκε. Έτσι βρέθηκε ένα απόγευμα να ψάχνει σε μια άγνωστη γι' αυτή συνοικία του Πειραιά. Μια περιοχή όπου η γειτονιά διατηρούσε έντονα τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά της και δεν είχε δώσει τη θέση της σε πολυκατοικίες και σούπερμάρκετ. Χαμηλά σπίτια, μανάδες στα κατώφλια και παιδιά που χαλούσαν τον κόσμο γυρνώντας από το σχολείο και τα φροντιστήρια.

Δέχτηκε και πήγε· θες από περιέργεια, θες από ανάγκη ή από ντροπή. Η πρώτη φορά ήταν δύσκολη. Αμηχανία στην αρχή, που ξεπεράστηκε όμως χάρις στο χιούμορ του και τη φλυαρία της.

Ήπιαν τσάι, είδε τους δίσκους του, θαύμασε το ωραίο πικάπ του, ζήτησε. Εκείνη δεν είχε και της άρεσε τόσο η μουσική.

Από τότε πήγαινε συχνά. Αυτή η συνάντησή τους ήταν κάτι ξεχωρό, τα αισθήματά τους άρχισαν να γίνονται πιο ζεστά. Μια αχτίδα αγάπης προσπαθούσε να τρυπώσει στην καρδιά τους.

Όταν έφτανε στην πόρτα, η μέρα πάλευε με το σούρουπο κι ένα παράξενο κίτρινο φως έλουζε όλα τα πράγματα γύρω της. Με μεγάλη προφύλαξη πέραγε το κατώφλι. Η καρδιά άρχιζε ήδη να κτυπά γρηγορότερα. Πίσω από την πόρτα την περίμενε. Τον φύλαγε πεταχτά κι έμπαινε μέσα. Τράβαγαν για το δωμάτιο. Ένα δωμάτιο στολισμένο μόνο με το ντιβάνι του, μια τάβλα στον τοίχο που χρησίμευε για γραφείο και... η έντονη παρουσία του. Στο πάτωμα στοιβαγμένες εφημερίδες που διάβαζε κάθε μέρα και βαριόταν ύστερα να τακτοποιήσει ή να πετάξει. Ένα δωμάτιο ξένοιαστο, χωρίς επιτήδευση· ένα δωμάτιο που του ταίριαζε.

Βολευόταν αμέσως πάνω στο ντιβάνι, με την πλάτη στεριωμένη στον τοίχο. Η πόρτα έκλεινε, ο κόσμος χανόταν. Η κουβέντα άρχιζε μεστή, γρήγορη, ανυπόμονη· τα χέρια μπλέκονταν, πρόθυμα να βοηθήσουν τα λόγια. Η αγάπη βολευόταν κι αυτή μέσα τους σαν νά 'θελε να πάρει μέρος στη συζήτηση. Όλα καλά τακτοποιημένα. Όμως ένα αγκάθι δεν άφηνε περιθώρια για ριζικές λύσεις στις σχέσεις τους. Τα χέρια τυλίγονταν και ξετυλίγονταν, το φως χαμήλωνε νικημένο. Όλα αποχρωματίζονταν και μόνο τα τέσσερα χέρια μίλαγαν. Από ολόκληρο το εικοσιτετράωρο ζούσαν μόνο τις λίγες ώρες του απογεύματος, στο δωμάτιο με τις εφημερίδες, στο δικό τους δωμάτιο, απομονωμένοι τέλεια από τον υπόλοιπο κόσμο.

Μια γραμμή τηλεφώνου τους ένωσε με τους έξω. Φυλακισμένοι θεληματικά, μόνοι, απλησίαστοι, αγαπημένοι. Ναι, τον αγαπούσε. Απέραντη τρυφερότητα την πλημμύριζε γι' αυτό το αγόρι.

Τι σημασία έχει άραγε γι' αυτόν τώρα πια αυτό το δωμάτιο με τις σκορπισμένες εφημερίδες, σημάδι ανεμελιάς και γαλήνης; Αυτό το δωμάτιο, το ξεκομμένο ακόμα κι απ' το υπόλοιπο σπίτι, συμβολικό δείγμα μιας ολοκληρωμένης σχέσης, μοναδικής, απροσπέλαστης. Αυτής της σχέσης που ήρθε ξαφνικά, φούντωσε γρήγορα και μέστωσε απότομα, διαγράφοντας με φούρια την καμπύλη που θα 'πρεπε να κάνει ίσως πιο αργά.

Θυμάται ένα απόγευμα του καλοκαιριού, όταν πήγε σπίτι του. Είχε ένα κατά κάποιον τρόπο θριαμβευτικό ύφος και μαζί αινιγματικό. Μπήκε στο δωμάτιο και κατάλαβε. Ύστερα από δικές της υποδείξεις προσπάθησε να το συγυρίσει. Μάζεψε τις εφημερίδες σε μια μεριά και περίμενε τα σχόλια! Πανωλεθρία! Το δωμάτιο λες κι έχασε την προσωπικότητά του και μαζί έχασε κι εκείνη την αφορμή που έβρισκε για να τον πειράζει. «Δε μ' αρέσει», του είπε, «τώρα που το ξανασκέφτομαι. Δεν είναι πια το δωμάτιό μας, το δωμάτιο που αγάπησα».

Από τότε οι εφημερίδες έχασκαν στο πάτωμα κι εκείνοι αδιαφορούσαν, έπαιζαν. Το δωμάτιο με τις εφημερίδες. Όλος ο κόσμος περνούσε από κει κι αυτοί έμεναν αμετάβλητοι. Όλα τους περιέβαλαν ήταν ο άξονας αυτοί, ήταν οι δυνατοί.

Θυμάται! Και τι δε θυμάται! Οι παραμικρές λεπτομέρειες έχουν γίνει γι' αυτήν πολύτιμες αναμνήσεις.

Τα παράταιρα πράγματα, χρήσιμα και μη, σκόρπια εδώ κι εκεί, η σκόνη πάνω στα έπιπλα, το τηλέφωνο μπερδεμένο με τα μαξιλάρια, τα βιβλία πάνω στο καλοριφέρ ή στο τραπέζι της κουζίνας μαζί με τα φυττζάνια· βιβλία πάνω στο σεντούκι ή πάνω στο πλυντήριο, βιβλία παντού.

Ένα βράδι άργησαν προσπαθώντας να της εξηγήσει ένα μάθημα στο οποίο θα εξεταζόταν τη μεθεπόμενη. Έμεινε να κοιμηθεί εκεί. Σ' ένα ντιβάνι στριμώχτηκαν κι οι δυο. Περίσσευε κι άλλος χώρος. Ήταν λίγο αδιάθετη και θες απ' αυτό, θες από συγκίνηση, δεν μπορούσε να κοιμηθεί. Στα μισά της νύχτας σηκώθηκε να της προσφέρει μια κούπα ζεστό.

Νοσταλγεί. Άλλο το κλίμα τότε. Μόλις έβγαιναν από μια δικτατορία. Μέθαιγαν κρασί κι ελευθερία. Πήγαιναν και σε συναυλίες που είχαν το χαρακτήρα λαϊκού ξεσηκωμού. Στο σπίτι ξανάπαιζαν αυτά τα τραγούδια. Ήταν η μοναδική πολυτέλεια εκεί μέσα, το καλό πικάπ και οι πολλοί δίσκοι.

Βυθίζονταν γεμάτοι από παράξενες εικόνες, γεμάτοι από αντιφάσεις. Τα χέρια μίλαγαν. Ο χρόνος, ο κακός σύμβουλος προχώραγε σκληρός κι αυτοί προσπαθούσαν να τον κρατήσουν. Ούτε λόγος να τον φέρουν πίσω.

Πολύ αργά διάβηκε την πόρτα να φύγει. Ήθελε να μείνει. Ήθελε να σταματήσουν όλα εκεί. Τώρα ξέρει πόσο της κόστισε ο χρόνος ο κακός που κάλπαζε. Κι οι λύσεις που δόθηκαν βεβιασμένα. Κι η ευτυχία που ποτέ δεν ολοκληρώθηκε. Κι αυτή η απέραντη τρυφερότητα που νιώθει να ξεχειλίζει μέσα της και δεν ξέρει πια τι να την κάνει. Κι η νοσταλγία που τη συνοδεύει στα 27 μόλις χρόνια της.

Πολλές οι ευκαιρίες. Δυο ολόκληρες μέρες βρέθηκαν μαζί, μόνοι κι άγνωστοι απ' όλους. Οι διακοπές λέξη τριμμένη. Γι' αυτούς πρωτόγνωρη. Σε μέρος που τους καλούσε σ' ονειροπόλημα, λουσμένοι στο φως και την αγάπη. «Πώς χάθηκαν τα όνειρα!», αναρωτιέται. Κι ο ήλιος χλώμιασε.

Το τηλέφωνο που την κρατούσε δεμένη μ' αυτό το αγόρι, όταν η δουλειά δεν την άφηνε να πάει κοντά του, τώρα έγινε ψυχρό, απρόσωπο. Κι οι εφημερίδες που είναι σοφά τοποθετημένες στο ράφι της βιβλιοθήκης κατά ημερομηνία ή άρθρα.

Το αγόρι που χάθηκε για πάντα ίσως. Κι η κοπέλα που θυμάται πιο πολύ κι από άλλοτε. Μια κίνηση, ένα χαμόγελο, μια συνήθεια. Και τη συμπαράσταση που του 'δειχνε και το στήριγμα που της πρόσφερε. Τώρα πια δεν έχει ανάγκη. Βρήκε το δρόμο του. Κι εκείνη αναγκαστικά ακολουθεί το δικό της.

Τον βλέπει καμιά φορά και παίζει με τα αισθήματά της. Όπως τότε, όταν μπλέκονταν και μ' άλλο κόσμο, μ' άλλους συναδέλφους και δεν έπρεπε να δείξουν τι αισθάνονται. Γελάει τώρα, όταν θυμάται τον τρόπο με τον οποίο τον κοίταζε κι έκανε ότι δεν την ενδιέφερε, δεν του έδινε καθόλου σημασία παρά έναν απλό χαιρετισμό. Κι όταν άλλοι ανέφεραν τ' όνομά του πάλι μόνο η καρδιά δούλευε, ενώ όλα τα άλλα μέλη κατάφερνε να τα διατηρεί σε μια αξιοθαύμαστη νιρβάνα. Ποτέ δε σχολίαζε τα λεγόμενά τους. Ήξερε καλύτερα απ' όλους τι αισθανόταν, τι σκεφτόταν, τι φοβόταν, με τι χαιρόταν... Όλοι έπεφταν έξω. Μόνο εκείνη ήξερε. Μόνο σ' εκείνη είχε πει όλα όσα σκεφτόταν. Φίλη κι αγαπημένη. Κανείς άλλος γύρω της δεν μπορούσε να τον αγγίξει όσο εκείνη.

Κι όμως τον άφησε το ρόλο της. Το πρόβλημά τους, ίσως μηδαμινό, ίσως τεράστιο, την τράβηξε μακριά. Τον άφησε να χαράξει μόνος του το δρόμο, χωρίς πια νά 'χει αυτή δικαίωμα καθοριστικό στη ζωή του. Όμως κι η φιλία κι η αγάπη παραμένει. Θέλει να του το πει ότι έκανε λάθος, ότι μετάνιωσε, ότι θέλει να μπει στη ζωή του ξανά. Δεν πρέπει όμως. Τα πράγματα κι ο χρόνος, εκείνος ο χρόνος που μάταια πάσκιζαν να σταματήσουν τους ξεπέρασε κατά πολύ.

Κι εκείνη η απέραντη τρυφερότητα πόσο τη φθείρει, όταν δεν έχει διέξοδο πέρα από τους τέσσερις τοίχους του δωματίου με τις εφημερίδες. Εκείνη πονάει τώρα. Έτσι το θέλησε. Να κουβαλάει αιώνια τις τύψεις της σαν ένα συναίσθημα αυτοκαταστροφής. Να μην μπορεί νά 'χει ούτε μια φωτογραφία του, να κρατήσει τη φιγούρα του κλεισμένη πίσω απ' το τζάμι για όσα χρόνια περάσουν.

Και σκέφτεται. Μόνη λύση αυτοκτονία. Χαμογελάει πικρά και κατευθύνεται στο ανοιχτό παράθυρο.

A MARAT.
DAVID

Σαρλ Μπωντλαίρ (1821 – 1867)

ΝΤΑΒΙΝΤ¹: Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑ²

Μετάφραση: Φοίβος – Χρήστος Ιω. Πιομπίνος

Ο θεϊκός Μαραί, με το ένα του χέρι κρεμασμένο έξω από την μπανιέρα συγκρατώντας χαλαρά την τελευταία του γραφίδα από φτερό, το στέρνο τρυπημένο από το ιερόσυλο τραύμα, μόλις έχει ξεψυχήσει. Το άλλο του χέρι, ακουμπισμένο στο πράσινο έδρανο που είναι τοποθετημένο μπροστά του, κρατάει ακόμα τη δόλια επιστολή: «Πολίτη, αρκεί το γεγονός που είμαι πολύ δυστυχισμένη για να δικαιούμαι της μεγαλοθυμίας σας». Το νερό της μπανιέρας έχει κοκκινίσει από αίμα, το χαρτί είναι ματωμένο· στο πάτωμα βρίσκεται ένα μεγάλο αιματοβαμμένο μαχαίρι της κουζίνας· σ' ένα άθλιο σανιδένιο βάθρο, που αποτελούσε όλο κι όλο την επίπλωση γραφείου του άοκνου δημοσιογράφου, διαβάζουμε: «Στον Μαραί, Νταβίντ». Όλες αυτές οι λεπτομέρειες είναι ιστορικές και πραγματικές όπως ένα μυθιστόρημα του Μπαλζάκ³: το δράμα είναι μπροστά μας, ζωντανό σε όλη του την ελεεινή φρίκη, και χάρη σ' ένα παράξενο κατόρθωμα, που κάνει τη ζωγραφική αυτή να είναι το αριστούργημα του Νταβίντ και ένα από τα πιο αξιοθέατα της σύγχρονης τέχνης, δεν έχει τίποτα το τετριμμένο ούτε το ποταπό. Το εκπληκτικότερο σε τούτο το ασυνήθιστο ποίημα είναι ότι έχει ζωγραφιστεί με υπέρμετρη γρηγοράδα, και σαν σκέφτεται κανείς την ομορφιά του σχεδίου, δίκαια σαστίζει. Ο πίνακας αυτός είναι ο άρτος των ισχυρών και ο θρίαμβος της πνευματικότητας· σκληρός σαν τη φύση, έχει όλο το άρωμα του ιδεώδους. Ποια να ήταν άραγε αυτή η ασχήμια, που ο Άγιος Θάνατος τόσο γρήγορα την εξάλειψε με την άκρη της φτερούγας του; Ο Μαραί μπορεί στο εξής να αψηφήσει τον Απόλλωνα, ο Θάνατος μόλις τον ασπάστηκε με τα περιπαθή του χείλη, και αναπαύεται στη γαλήνη της μεταμόρφωσής του. Υπάρχει στο έργο αυτό κάτι το τρυφερό και συνάμα σπαραχτικό· στον ψυχρό αγέρα αυτού του δωματίου, στους κρύους αυτούς τοίχους, γύρω απ' αυτή την παγερή και πένθιμη μπανιέρα, μια ψυχή φτεροκοπάει. Θα μας επιτρέψετε εσείς, οι πολιτικοί όλων των κομμάτων, να συγκινηθούμε μπροστά στο αριστούργημα του Νταβίντ; Τούτος ο πίνακας υπήρξε μια προσφορά στη θρηνούσα πατρίδα, και τα δάκρυά μας δεν είναι επικίνδυνα.

1. Νταβίντ: Λουδοβίκος Δαυίδ (1748 – 1825).

2. Μαραί Ιωάννης Παύλος (Ζαν-Πωλ) (1743 – 1793).

3. Ονορέ Ντε Μπαλζάκ (1799 – 1850).

Τζανετάκος Θόδωρος

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Τον Αντώνη Βαχλιώτη τον γνώρισα κάποιο μεσημέρι. Κατεβαίναμε κι οι δυο με το λεωφορείο της γραμμής. Στα μάτια του υπήρχε κάποια συγκίνηση, πράγμα που μ' έκανε να του μιλήσω κι έτσι να γνωριστούμε.

Μου διηγήθηκε με απλά λόγια τη ζωή του. Μετά από πάρα πολλά χρόνια είχε επισκεφθεί την παλιά του γειτονιά. Μια γειτονιά που είχε ζήσει πριν από 40 χρόνια. Η περιοχή αυτή λοιπόν ήταν και το κοινό μας χαρακτηριστικό. Κι εγώ είχα μεγαλώσει στον ίδιο χώρο. Άρχισε ν' αφηγείται τις αναμνήσεις του, τις οποίες, όπως μου εκμυστηρεύτηκε, τις έγραφε, ξεκινώντας από μια εσωτερική παρόρμηση, τώρα που πήρε σύνταξη κι έχει ελεύθερο χρόνο.

Τα γραπτά του είναι πλήρη από αισθήματα κι εικόνες, απλά, χωρίς εντυπωσιακές λέξεις, μας περιγράφουν μιαν άλλη εποχή. Η αλήθεια που διαποτίζει φανερά κάθε του φράση αναπληρώνει την έλλειψη γραμματικών γνώσεων. Σχολείο του η ζωή. Μια ζωή που κύλησε μέσα στον αγώνα για επιβίωση. Γεννήθηκε στα Λαγκάδια της Αρκαδίας, μεγάλωσε στου Γκύζη, πολέμησε στην Αλβανία κι επέστρεψε με τα πόδια απ' το Πόγραδετς.

Αδέρφια 8, ευθύνες πολλές. Τα πρόσωπα και τα γεγονότα που περιγράφει είναι πραγματικά. Είναι οι άλλοι ήρωες μιας άλλης εποχής.

Δε διεκδικεί συγγραφικές δάφνες. Περιπλανιέται με τη μνήμη του σ' όσα τον πίκραναν, σ' όσα τον γοήτευσαν και ζωντανεύει στο χαρτί τις αναμνήσεις του.

Έτσι μου γεννήθηκε η ιδέα να παρουσιάσω κάποιο απ' τα γραπτά του στην «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ», γιατί πιστεύω ότι είναι άξια παρουσίασης, καθώς επίσης ότι δεν πρέπει να μείνουν ανέκδοτα. Όταν του το πρότεινα και του έδειξα ένα παλιό τεύχος του περιοδικού μας, με τη σεμνότητα που τον διακρίνει μου είπε: «Αυτοί που γράφουν εδώ μέσα είναι αητοί, που να τους πιάσω...».

Τον αητό δεν τον κάνουν τα πλουμιστά στολίδια, αλλά οι πράξεις που βγαίνουν μέσα απ' την καρδιά του.

Εδώ παρουσιάζω, λόγω περιορισμένου χώρου, μόνο ένα κείμενο του κυρ-Αντώνη. Έχει γράψει κι άλλα πολλά που αν μπορέσω θα τα παρουσιάσω στο μέλλον. Ας πάμε για λίγο στο παρελθόν μέσα απ' το γράψιμό του...

Η ΑΝΕΖΟΥΛΑ

Συγκινημένος γυρίζω σήμερα στη Λιακαταίων και Νικηφόρου Λύτρα. Εκεί έμενα στα εφηβικά μου χρόνια, προπολεμικά, στο τέρμα Γκύζη. Απέναντι στο υπόγειο επί της Νικηφόρου έμενε η Ανεζούλα. Πηγαίνω - έρχομαι επιβεβαιώνω τα τσόκαρά της.

— Καλημέρα Αντώνη, μου 'λεγε σαν συναντιόμαστε και κούναγε το κεφάλι της, σαν νά 'λεγε:

— Με τίποτα δε συννόμαστε, Αντώνη;

Κι εγώ της έδινα κουράγιο, ήμουνα ήσυχος, είχα εξασφαλίσει ένα μεροκάματο, μόνο το ψωμί δε μού 'λειπε. Η αγωνία έλιωνε την Ανεζούλα που γύριζε σαν σβούρα να βρει δουλειά. Χαμένος κόπος. Από υποσχέσεις άλλο τίποτα.

Με τον καιρό, στη γειτονιά απόσπασε τον οίκτο. Απλόχερα ο χασάπης της έδωσε κόκαλα για σούπα. Η Ανεζούλα το βράδι του καθάρισε το μαγαζί και εξασφάλισε τα κόκαλα της βδομάδας, πήγαινε κάθε Σάββατο. Δεν πλήρωνε νοίκι στο υπόγειο, ήτανε του αδερφού της, ο ίδιος όμως ποτέ δε φάνηκε στη γειτονιά. Ήτανε στην Ακροναυπλία, μου είπε αργότερα εμπιστευτικά η Ανεζούλα. Εγώ από τέτοια είχα μεσάνυχτα. Ζούσα σε άλλο κόσμο. Στις απαντήσεις της καρφή ήταν η Ανεζούλα, σαβνι στα σαράντα της.

— Πού θα μου πας; Είπε μια μέρα στο χασάπη που πήρε θάρρος και ζήτησε να...

— Θ' αλλάξει ο τροχός και τότε θα τα πούμε, κάθαρμα!

Από τον περιπετέρα, που ήταν ξάδερφός της, έπαιρνε με επιστροφή το «ΡΙζο», τον έβαζε κάτω από τη ζακέτα της και ντουγκού για το υπόγειο να ενημερωθεί. Ήτανε γνώστης της παγκόσμιας κατάστασης. Νόμιζες έβγαλε πανεπιστήμιο και ήταν του Δημοτικού. Με τις ώρες τα λέγαμε τα βραδάκια στη γωνιά Λιακαταίων και Νικηφόρου Λύτρα. «Ταιριαστό ζευγάρι», λέγανε στη γειτονιά οι κουτσομπόλες.

Στη διαπασών τα ραδιόφωνα στα κέντρα, τα πρώτα που κυκλοφορήσανε, και τρέχαμε να ακούσουμε ειδήσεις.

— Αγαπητοί Έλληνες ακροατές, έλεγε στην εκπομπή το Βερολίνο.

Δεν ήταν και λίγοι εκείνοι που θαύμαζαν τους Γερμανούς. Η Ανεζούλα μ' έπιασε στη μασχάλη και πήγαμε στη φωλίτσα μας, εκεί στη Λιακαταίων. Έξω από τα σπίτια μας τα κουβεντιάζαμε, που ήταν βιζαβί. Στο τέλος έπαιρνε βαθιά ανάσα και έφευγε.

Έτριζε η σκεβρωμένη πόρτα στο υπόγειο. Η Ανεζούλα άναβε το σπαρματσέτο και αναστέναζε. Με τον καιρό πήγα στην Αλβανία και γύρισα την Κατοχή.

Σκοτεινιασμένος τώρα ήταν ο ουρανός, παντού μαυρίλα. Δεν άργησαν τα μπλόκα και οι σκοτωμοί. Μια βραδιά στις 2 τα μεσάνυχτα χτύπησε δυνατά η εξώπορτα στο σπίτι μας. Τα χτυπήματα τέτοια ώρα δεν ήταν για καλό. Ασάλευτοι βράχοι στο σπίτι η μάνα μου κι εγώ. Οι άλλοι χώθηκαν στα κρεβάτια τους, κατουρηθήκανε από το φόβο. Η μάνα μου είπε να πάρω μαζί μου και κανένα ρόπαλο.

— Μην πας, παιδάκι μου, ξυπόλητος στ' αγκάθια, μού 'λεγε. Και είσαι τόσο δυνατός.

Άνοιξα την πόρτα. Ετούτη τη φορά δεν ήταν τα Τάγματα Ασφαλείας των Γερμανών, ούτε η Μανωλιά, ο θηλυπρεπής μασκοφόρος καταδότης. Ήτανε μια διμοιρία του ΕΛΑΣ. Ο επικεφαλής αξιωματικός μου είπε πως θέλουν να ξεκουραστούν και μ' έσπρωξε να κάνω τόπο να περάσει.

— Τι τρόπος είναι αυτός; τον ρώτησα.

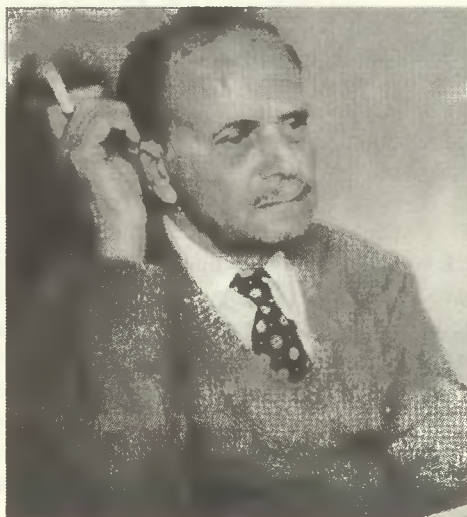
— Ξέρεις με ποιον μιλάς; Εμένα με λένε Καπετάν-Γιώργη, είπε.

— Και μένα Βαχλιώτη, του απάντησα.

— Αντώνη, μην εκνευρίζεσαι, μου είπε. Εγώ σε ξέρω καλύτερα απ' όσο εσύ τον εαυτό σου. Είμαι της Ανεζούλας αδελφός.

Με χαιρέτησε και φύγανε.

Με συγκίνηση γύρισα σήμερα στη Λιακαταίων και Νικηφόρου Λύτρα.

Ἄρις Αντάνης

«Ανακάλυψα έναν ποιητή»

ΑΝΘΗΣ ΣΚΑΡΟΣ

Δεν ξέρω πώς έχω αποκτήσει αυτή την ικανότητα! Ξέρω όμως από πού προέρχεται μια συνήθεια που έχω. Και δεν είναι καλή συνήθεια αυτή! Τουλάχιστον δεν είναι δίκαιη. Το να παρατηρείς φυσιογνωμίες, χωρίς να το γνωρίζουν, και να βγάζεις συμπεράσματα γι' αυτό που κρύβουν ή που εμφανίζουν, χωρίς να το γνωρίζουν, δεν είναι καλή, ή τουλάχιστον, δεν είναι δίκαιη συνήθεια. Ἀσχετα αν εμένα μου βγαίνει σε καλό! Σχεδόν πάντα. Και περνάει και η ώρα μου.

Μου έμεινε από τότε που, νεαρός υπάλληλος της Τράπεζας, στο πόστο της αγοράς συναλλάγματος, στο μικρό Κατάστημα του νησιού, έψαχνα στα μάτια των τουριστών ν' ανακαλύψω εάν τα δολάρια, τα μάρκα, τα φιορίνια ήταν γνήσια ή πλαστά! Γιατί τότε δεν υπήρχανε ούτε τα μέσα ούτε τα σεμινάρια «αναγνώρισης πλαστών ξένων τραπεζογραμματίων».

Κι έτσι φτάσαμε στο σήμερα που η συνήθεια αυτή με σπρώχνει να παρατηρώ τις ανθρώπινες φάτσες, και με πολύ ενδιαφέρον και... λίγες τύψεις, ανακαλύπτω μικρές ιστορίες σε πρόσωπα που ποτέ δε γνώρισα και ποτέ δεν έμαθα αν οι ιστορίες που ανακάλυψα ήταν...αληθινές! Δε μ' ενδιαφέρει...

Έτσι στο μικρό ψαροχώρι του Ἀγίου Νικίτα, στη Λευκάδα, ανακάλυψα έναν... ποιητή!

Ένας ποιητής σ' ένα ψαροχώρι ταιριάζει. Ένας ποιητής όμως που, σ' ένα πανέμορφο μικρό χωριό, με μια θάλασσα πεντακάθαρη, με παραλία αμμουδερή, με βράχους αγέρωχους, με σπίτια ψαράδικα, άκομψα και παλιά, σ' ένα χωριό που αγωνίζεται να τουριστικοποιηθεί πάση θυσία, αλλάζει κάθε πρωί χαρτί υγείας σ' ένα σπίτι, παλιό αρχοντικό, που έγινε πανσιόν, δεν ταιριάζει. Ε! δεν ταιριάζει, πώς να το κάνουμε... Όπως δεν ταιριάζει να λέω ότι τον ανακάλυψα εγώ, εκείνον που για 50 χρόνια γράφει...

Αλλά μόλις τον είδα να μου δίνει το κλειδί του δωματίου μου και το χαρτί υγείας, με το γένι του, το εκφραστικό πρόσωπό του, το όλο παρουσιαστικό, κάτι από 'κεινη την παλιά, κακή συνήθεια που απέκτησα σ' αυτό το άλλο νησί — που έχει ήδη καταφέρει να τουριστικοποιηθεί απόλυτα — σκίρτησε μέσα μου και του είπα:

— Χαρτί υγείας, ένας ποιητής; Και δεν είναι χαρτί «πνευματικής υγείας» βέβαια...

— Με γνωρίζεις; με ρώτησε.

— Όχι!

— Τότε;

Έτσι γνωριστήκαμε. Και τα πρωινά και τα βραδάκια, μου απάγγελλε τα ποιήματά του. Μες στο μυαλό του τα έχει όλα. Και είναι απορίας άξιο πώς τα θυμάται όλα, μικρά-μεγάλα. Και τα απαγγέλλει με τέτοια ζωντάνια, που λες πως τα ζει! Δε λες όμως! Πράγματι τα ζει...

Του υπέγραψα ένα αντίτυπο του βιβλίου μου, όχι τόσο για να δείξω τη ματαιοδοξία μου, όπως κάνω συνήθως, όσο για να πάρω κάτι δικό του. Και κατάφερα να πάρω τέσσερα ποιήματά του που τα κουβάλησα μαζί μου, όλο εκείνο το βάρος που ένιωσα να περνάει, μέσα από τα αισθητήρια νεύρα, στα κατάβαθα της ψυχής μου, καθώς τα απάγγελλε και μ' ανατρίχιαζε. Γιατί έχω κι άλλη μια συνήθεια: Όταν μ' αρέσει κάτι πάρα πολύ, όταν μ' αγγίζει δηλαδή, ανατριχιάζω... Όπως τώρα...

ΟΙ ΧΑΒΡΟΙ

Εκεί στη γωνιά της έρμης πολιτείας,
 ολόρθο στα χαλάσματα, στη μέση,
 δαρμένο, μαυρομέτωπο απ' το χρόνο,
 στέκει των χάβρων τ' αργαστήρι.
 Κανένα φως, γαλήνιο, δε φωτάει το μέσα του,
 μονάχα απ' το καμίνι γαλαζοκόκκινες φωτιές πηδούν
 σαν γλώσσες, τιτάνια πάλι στώντας με τα σκότη.
 Κι εκεί ομπρός του ολόρθοι, καθώς στέκουν,
 ψηλότερα απ' τις φλόγες, οι δυο χάβροι,
 αφήνοντας ξοπίσω τους τους ίσκιους,
 αχνάρι στα καπνόχρηστα ντουβάρια,
 πλανιέται η ματιά και τους νομίζει
 γιγάντων μυθικών θωριές ως νάναι.
 Ο γερομάστορας αδράνει το σφυρί του,
 που τόσο καθώς είν' μικρό φαντάζει ανήμπορο
 να πλάσει και να δώσει μορφή στο μέταλλο
 κι αντίκρυ στέκει ο δουλευτής, θεμελιακά,
 που με τα δυο του τα πόδια ανοιχτά, πατάει στο χώμα
 κι ανάμεσα στημένη προς τα κάτω, κρατώντας την
 λιγάκι αναγεγρεμένος και με τα δυο του χέρια, η βαριά του.
 Κι ως είν' γυμνά τα στέρνα και τα μπράτσα,
 νευρώδικα, λουσμένα στον ιδρώτα
 και βάφονται με του χαλκού το χρώμα εδώ
 κι αλλού τα χαραδρώνουν ίσκιои, ημίθειοι φαντάζουνε, τιτάνες,
 όπου, σκυμμένοι λες, σ' απόκοσμο αργαστήρι
 δουλεύουν τα μελλούμενα του κόσμου.
 Και πρώτο το μικρό σφυρί ξαμώνει
 και πέφτει, γκαν! στον πυρωμένο όγκο,
 της πείρας και της γνώσης το μπροστάρι
 τη στράτα, που ανοίγει οδηγήτρα...
 Κι ακολουθάει το πιο βαρύ, το πιο μεγάλο,
 π' ο δουλευτής με τεντωμένα μπράτσα, με φόρα το τραβάει
 προς το πλάι και γράφοντας ασύλληπτο έναν κύκλο,
 από τα πόδια στα δεξιά, ψηλά κι ομπρός του,
 πέφτει και πλάθει, γκουπ! τ' ατσάλι, όπου του γέρου το σφυρί
 σοφά του δείχνει, η εκτελέστρα δύναμη, λες νάναι τούτο.
 Γκαν-γκουπ!.. Κι οι ήχοι φτερουγίζουν
 απάν' από την έρμη πολιτεία
 και μοιάζουνε σαν γέλιο ή και σαν κλάμα..
 Κι απλώνονται πιο πέρα και πιο πέρα,
 και τον πλανήτη ατόφιον αγκαλιάζουν
 πλατύτερα, πλατύτερα κι ακόμα
 ορμάει συμπαντικά η αχολογή του...
 Γκαν-γκουπ!.. Στών χάβρων τ' αργαστήρι,
 κι απόψε σαν και χθες και καθώς πάντα,
 αδερφωμένες δύναμη και γνώση, δουλεύουν στο σκοτάδι
 και η φύση η ατίθαση δαμάζεται και παίρνει
 την αξιά της μορφή στ' ανθρωπινά τα χέρια.

Βάζω πρώτο αυτό το ποίημα του Άνθη Σκάρου, σε μια προσπάθεια να βάλω σε σειρά
 τα τέσσερα ποιήματα που μου έδωσε, σε μια σειρά χρονολογική, αν μπορούσα να το πω.
 Ξαναδιαβάστε το. Δε φτάνει μια φορά η ανάγνωσή του. Περάστε το μια φορά ακόμα, πριν
 περάσετε στη...

ΧΑΒΡΟΙ=σιδηρουργοί (γύφτοι). Παρεμφερμένη η Ιταλική λέξη *fabro*=σιδηρουργός.

Η ΦΥΓΗ

Μήτε τραγούδια χαρωπά δε θέλω να γροικήσω
που ιστορούν ονειράτα κι ελπίδες και χαρές
και μήτε σ' άχαρον αχό μοιρολογιού να ζήσω,
δε θέλω, που για θάνατο, μιλάει και συμφορές.

Θέλω να ζήσω ανέγγιχτος απ' όλα· κι από χρόνο
κι από ζωή και θάνατο και καθ' ανθρωπινό,
να στέκει δίπλα μ' υπαρχτό κι ανύπαρχτο, και θρόνο
δε θέλω τώρα εδώ στη γη, μήτε στον ουρανό.

Στο τώρα να μη βρίσκομαι, το αύριο το πλάνο,
μήτε το χθες, το φάντασμα, να ζουν στο λογισμό...
Ω! να γινόνταν να μη ζω, μα δίχως να πεθάνω!!!
Τάφου γαλήνη στης ζωής να βρω τον οργασμό!

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Του νεκρού ζωμάχου

Πάρε τη στράτα την τραχιά του γυρισμού,
για το μικρό, το ειρηνικό, χωριό σου,
που τόσο νόστησες και που σ' αποζητάει.
Ρίξε λεβέντικα στον ώμο σου το υφαντό σακούλι,
κόψε χλωρό πευκόκλωνο και σκάριαστο δεξά, στα δόντια
ανάμεσα κι απ' το ψηλό του Τράχηλου «στεφάνι», ροβόλα
με τ' ανέμελο το βήμα σου, αναμερίζοντας το γιδοκόπαδο
που σε καλωσορίζει...

Στάσου για λίγο, από ψηλά, τη θάλασσα να χαιρετίσεις,
τη Θάλασσα π' αγάπησες κι ένιωσες τους καημούς της.

Τ' αμπέλι το κατάραχο χάιδεψε με το μάτι,
τ' αμπέλι το πολύπαθο μα τόσο αγαπημένο.

Κι από το μάτι την ψυχή ρίξε στ' αχνό το βάθος,
εκεί που σώρια αγκαλιά Λάκωμα, Κάπρο, Μύτη,
λαγοκοιμάται το μικρό χωριό τ' αγαπημένο, ασάλευτο
στον δειλινού την ιερή την ώρα.

Κι ως οι καπνοί ανέεροι, απ' των σπιτιών τα τζάκια,
λιγνόκορμοι θα υψωθούν σαν ικεσίας χέρια
και η καμπάνα εσπερινό θα διαλαλάει καλέστρα,
απάν' απ' την ασάλευτη την άπλα του πελάγου,
κάμε το βήμα πιο ταχύ να μπεις πριν σκοτεινιάσει
στο σπίτι που το στοίχειωσες και που σε καρτεράει...

Σήμερα στα 68 του χρόνια — ή μάλλον στα 67 του, γιατί, όπως λέει ο ίδιος, «ο μισός βαθμός πάει υπέρ του καλού μαθητού» — ο Άνθης Σκάρος ή Παναγιώτης Ματαπιάς ζει τα καλοκαίρια στον Άγιο Νικήτα Λευκάδας και τους χειμώνες στα Σεπόλια. Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ του όμως δείχνει τους οραματισμούς του «γέροντα» όπως τον λένε στο χωριό.

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Θάν' άχαρος ο θάνατος αν μ' εύρει και με πάρει
 μες στη γαλήνη του σπιτιού, στη θαλπωρή του ύπνου
 και στη ζωή μου τ' αδειανό ποτήρι θα σταλάξει
 χολή το δάκρυ των καλών που θα με παραστέκουν...
 Θέλω σ' απάτητη κορφή να τον συναπαντήσω
 κι ολόρθος στα ποδάρια μου να στέκω, στα μαλλιά μου
 άγιος βοριάς να μάχεται, να δέρνεται, να σκούζει,
 σαν άξιο καλωσόρισμα σ' αυτόν που θα προβάλει,
 από τα πέρα, σε φαρί κατάμαυρο καβάλά!...

Ανακάλυψα έναν ποιητή! Βρε ποιος είμαι; Ωραία και τον ανακάλυψα. Και τώρα τι τον κάνω; Τον παρουσιάζω. Ποιος; Εγώ; Και ποιος είμαι 'γώ; Και που τον παρουσιάζω; Έχω ε-γώ τη δύναμη να παρουσιάσω έναν ποιητή; Όχι βέβαια. Θα το επιχειρήσω όμως. Κι αν τού-το εδώ το χαρτί που γράφω μέινει αδημοσίευτο, ε! τότε, Άνθη Σκάρο, θα πορευτεί μαζί με τ' αδημοσίευτα τα δικά σου και θα πάρει αξία δίπλα τους. Και μην ξεχνάς, ποιητή μου, ότι ζούμε σ' έναν τόπο δύσκολο. Όπου τα ποιήματα μένουν αδημοσίευτα, κι αν τύχει να δημο-σιευτούν, μένουν κι αδιάβαστα. Και δε μιλάω για τα δικά μου, βέβαια, τα ασήμαντα γρα-πτά. Για τα δικά σου μιλάω...

Όπως μίλησες κι εσύ την ώρα που σου πλήρωνα το νοίκι του δωματίου μου και μού 'δινες το φάκελο με τα ποιήματα.

Σου είπα:

— Δε μου λες, Πάνο, τι θα πει ο κόσμος, εάν μας δει να σου δίνω λεφτά και να μου δί-νεις ποιήματα;

Κι εσύ απάντησες:

— Τι θα πει; Θα πει: Να κι ένας ποιητής που... τα 'κονομάει!...

«Άνθης Σκάρος» είναι το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Παναγιώτη Ματαπιά.

Γεννήθηκε στη Λευκάδα το 1918. Δεν τέλειωσε το Γυμνάσιο, αλλά από έφηβος άρχισε να δουλεύει σε τυπογραφείο και ταυτόχρονα ασχολήθηκε με την επαρχιακή δημοσιογραφία.

Εμφορεύεται από δημοκρατικές ιδέες, για τις οποίες και διώχθηκε από τη δικτατορία του Μεταξά το 1936. Έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, εξορίστηκε και φυλακίστηκε.

Τα πρώτα του έργα δημοσιεύθηκαν σε τοπικές και κλαδικές εφημερίδες και η θαρραλέα του άποψη, δημοσιευμένη, αποκάλυψε τις δημοκρατικές του αρχές και έθιξε τα κακώς κείμε-να της εποχής του.

Το λογοτεχνικό του έργο, αδημοσίευτο στο σύνολό του σχεδόν, περιλαμβάνει όλα τα εί-δη: πεζό, ποίηση, θέατρο, χρονογράφημα. Έχει στα χέρια του αδημοσίευτα μια σειρά χρονο-γραφήματα που προβάλλουν το τοπικό ιδίωμα της Λευκάδας, με πολύ απλό ύφος και ω-ραίους διαλόγους, και παρουσιάζουν τα ήθη και έθιμα του νησιού. Έχει ακόμα στο ντουλάπι του ένα ολοκληρωμένο θεατρικό έργο, άπαιχτο φυσικά και αδημοσίευτο.

ποίηση

Μαίρη Γυφτάκη

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ο ήλιος θα κάψει τη μορφή σου,
το σώμα, τη σκέψη σου.
Τη νύχτα πάλι θα σε αναστήσω
απ' την τέφρα σου.
Αφού σε πλάσω
στης επιθυμίας μου το σχήμα,
προσεχτικά θα σμιλέψω το χαρακτήρα σου,
με μύριες τρυφερότητας πτυχές,
έτσι όπως ακριβώς τον ονειρεύομαι.
Μετά, θα σου χαρίσω την ψυχή σου.
Θα νιώσω άνθρωπος που πλάθει το Θεό του.

16.7.81

Τις νύχτες ιδρύω συλλόγους. Τις νύχτες
πρωτοστατώ, οργανώνω,
οργανώνομαι.
Κατευθύνω, δίνω ιδέες.
Τις νύχτες ζω.

Στο φως εκτελώ
καθήκοντα καθορισμένα,
καθήκοντα εξόντωσης της σκέψης.
Μετρώ το χρόνο πούχει φύγει, πλάθω
την αλλοτρίωσή μου.

Σε ποιήματα πέμπτης κατηγορίας
εξαντλώ την έμπνευσή μου.
Μοιάζουν μ' εκείνα τα φτηνά ξενοδοχεία
με το ένα αστέρι,
πούχουν δωμάτια κρύα, ψηλοτάβανα,
κι έξω στο βάθος του διαδρόμου ένα μπάνιο άθλιο.
Μοιάζουν με τους θαλάμους τρίτης θέσης
των δημόσιων νοσοκομείων,
τοίχοι γυμνοί, δέκα κρεβάτια στη σειρά
στολισμένα γέρους ανήμπορους
με ορούς και σωληνάκια.
Μοιάζουνε τέλος με τις αίθουσες
των χειμωνιάτικων της επαρχίας κινηματογράφων
με την ατμόσφαιρά τους διαποτισμένη ασφυκτικά
μ' ανθρώπινη χλωτίλα.

Κι όμως. Παρακαλώ να το πιστέψετε:
Τα ποιήματα ήταν ωραία τη στιγμή της σύλληψης.
Σαν ήρθαν σ' επαφή με την αλήθεια, άλλαξαν.
Ασχήμηναν — τι συμφορά — λίγο μετά τη γέννησή τους.

26.1.86

ΕΝΑΣ ΚΥΚΛΟΣ

Μια μέρα μόνο και μια νύχτα. Ένας κύκλος.
Μέσα κει κλείνεται η ζωή μας. Μα θα πρέπει
τέλεια να ζήσουμε κι αλλιώς κι κάθε ώρα.
Εικοσιτέσσερις επιθυμίες κι εκπληρώσεις.

★★★

Έτσι όπως γδύθηκα τη γήινή μου εσθήτα
με τα ιμάτιά μου μοιρασμένα σε φτωχούς
και σαν το φύλλο λεύτερη κι ανάλαφρη
αφέθηκα γυμνή του ανέμου λεία,
νιώθω το Χρόνο στην Αρχή να με γυρίζει
και ανεξήγητα να με σαρκώνει σ' έναν
από τους δυο που αμάρτησαν πρωτόπλαστους.

17.8.84

Γιάννης Παλέρμος

ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΤΡΟΜΟΙ

Στον εσωτερικό μας περίπατο ακούμε
τις συμβουλές της γιαγιάς μας μετά το
τέλος του παραμυθιού.

Όταν ο πρίγκιπας έχει νικήσει.

— Φόρεσε τη ζακέτα σου, θα κάνει ψύχρα.

Απρόσμενα θα φέρει δάκρυα
κι ακούσια σκιρτήματα στη θέρμη του κορμιού σου.

— Στα φωτεινά μέρη των δρόμων βάδιζε.

Τη μέρα οι σκιές του κόσμου πέφτουν κάτω,
τη νύχτα επιστρέφουν.

Κι εκεί που σταματάμε τη γιαγιά
να τη ρωτήσουμε για τις σκιές και τις ζακέτες
την έχει πάρει ο ύπνος,
αφήνοντάς μας ολομόναχους
κάτω από το πάπλωμα
με το ένα μάτι ανοιχτό
προς τη μεριά της πόρτας
μην ξαναζωντανέψει ο Δράκος.

P.S.

Άκου...

Θυμήσου να σβήσεις
τον ενισχυτή της καρδιάς σου
μόλις τελειώσεις την ακρόαση.

Λίνα Μάνου – Μαρκόζη

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Οι ήχοι σας μ' αφήνουν αδιάφορη.
Δε λυπάμαι που έφυγα.
Οι δρόμοι σας κλείσανε
τότε που έγινα σταγόνες αίμα
και δε με πιστέψατε.
Τότε που τά 'δινά όλα
για μια σας ελπίδα,
για δυο σας χαμόγελα.
Με προδώσατε
τότε που έκλαιγα
κι εσείς φεύγατε
τίμημα η άνεση κι η ησυχία σας.
Τότε που σας ζήτησα βοήθεια
και κλείσατε απάνθρωπα τη δρύνη πόρτα σας.
Με προδίνετε κάθε πρωτομαγιά
όταν κρεμάτε το Μάη σας στο μπαλκόνι
σημαία της ευτυχίας σας.
Ξεχάσατε.
Επίορκοι εσείς της θύμησης.

Γιώργος Λιατόπουλος

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Θάλασσα η φυσική σου ομορφιά θεσπέσια
που αγγίζεις την ψυχή σε όλο της το βάθος
η κόπωση της καθημερινότητας απόμακρη
η ηρεμία του νου ξεκάθαρη, ο ενθουσιασμός
με τη χαρά όμορφη ζωγραφιά
το γέλιο ελεύθερο δίχως βεβιασμένους μορφασμούς
η νότα της μελωδίας των κυμάτων
δίνει τη σφραγίδα της ευτυχίας.
Το όνειρο έγινε πραγματικότητα και η γαλήνη
της ψυχής δείχνει τον πλούτο των αισθημάτων της.

Πάρις Ν. Κονιτσιώτης

ΦΥΓΗ

Η καρδιά μου ναυάγησε στο γυμνό ακρογιάλι
 να βρει τη γαλήνη στους ίσκιους των κυμάτων
 εκεί που τελειώνει το ανατριχιαστικό σφυροκόπημα
 των χιλιάδων ντεσιμπέλ της καθημερινότητας
 Αναζήτηση κάποιου νοήματος, απελπισμένες μάχες
 απεγνωσμένες προσπάθειες για επιστροφή στις ρίζες
 επιστροφή στη ζωή έτσι όπως λιγόστεψαν οι ελπίδες
 να συγκρατήσω τις υπόλοιπες μέρες που είναι έτοιμες να λιποτακτήσουν
 Και βιάζομαι να προλάβω να γευτώ όσα μπορώ
 όσα φτάνω όσα θά 'θελα όσα ονειρεύτηκα
 αλλά είναι στιγμές που δεν προσμένω τίποτα
 περιμένοντας ένα τέλος πραγματικά σωτήριο
 κάτω από τις λεύκες σ' ένα υγρό στρώμα
 με τα δέντρα γύρω ξερά καμένα φρικτά απομεινάρια
 μιας χαμένης νιότης έτσι που οι κάνες πληθαίνουν
 δεν μπορώ παρά να ψελλίσω μια συγγνώμη
 για τις ελπίδες που λιγόστεψαν επικίνδυνα
 και να ζήσω απόμακρα.

Γιάννης Αγγελόπουλος

ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Εδώ οι άνθρωποι το θέλουν το σκοτάδι
 δεν το μπορούν να ανασαίνουν μες στο φως
 δεν ξεχωρίζουν την αυγή από το βράδυ,
 θέλουν μονάχα μια αγάπη κι ένα βιός.

Και οι ελπίδες τους, τα βράδια μοναχές τους
 μες στα σοκάκια και στους δρόμους τριγυρνούν,
 φύλλα ξερά του φθινοπώρου οι καρδιές τους,
 σαν πικραμένα χελιδόνια να πετούν.

Εδώ οι άνθρωποι τη γνώση δεν αγγίζουν
 σαν να τους τρέλανε μια νύχτα ο Θεός
 κλείνουν τα μάτια φοβισμένοι και τρεκλίζουν
 σαν νυχτοπούλια που τα ζάλισε το φως.

Ξένε, δεν ντρέπομαι, συμπάθαμε σου λέω
 μέχρι ποια μέρα θα μας κλέβουν τη ζωή!
 φέρνω τα χέρια μου στα μάτια, κι όλο κλαίω...
 ξυπνάτε, αδέρφια, γιατί φθάνει το πρωί...

ΛΗΘΗ ΤΗΣ ΡΟΔΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΓΟΝΕΣ ΜΝΗΜΕΣ

Εκείνη τη χρονιά
ροδιές σκεπάσανε τις στέρνες...

Εκείνη τη χρονιά
ροδιές σκεπάσανε και τα στενά μας...

Κοιτάζοντας τον ουρανό
βλέπαμε μόνο τους καιφούς πονα
Χυμοί γλυκοί
—λίγο στυφοί στα τάρτα...

Ήτανε τότε
που στο αίμα των άσπρων πονα
Διάκριση ανάμεσα...

και η Περσεφόνη
γεύτηκε τους πόντους τους...

Εκείνα τα κομμένα μέλη
ήταν πράγματι τρελικά σου
Μήπως του Όσιρι
ή τ' Ουρανού;

Πού να θυμάμαι
με τόσα χρόνια ανάμεσα...

Εκείνα τα κομμένα μέλη
τα φυλαγμένα σε ξυλένες κάσες
χαθήκανε...

Κυλάνε
στους τροχούς του Κυκεώνα
τόσους κύκλους...

Ανάγκη
τις ροδιές να ξεριζώσουμε

Στις ρίζες τους
(κι ακόμα πριν)
να ψάξουμε
για τα χαμένα μας κομμάτια...

ΑΥΓΙΝΙΑ

Λεωάννα
την επώνυμιά του βράχου
κι αγκαλιάσαμε
εξωτερικές ομόκεντρες
σώρε τα χρόνια...
Μοίρα τη μοίρα
μετράμε το χάος...

Και πάλι εξωτερικές ομόκεντρες...

Ποιο στήριγμα θα μας φέρει στην Πηγή
το άνοιγμα το μυστηριακό να βρούμε.
Μονάχα λάμψεις (μερικές στιγμές)
μετά τυφλοί...

Ανυπόρη
λαχτάρα για το Φως...
κι η κάμαρά στενή...
κι ανυπόρητες πυραλαμπίδες στο σκοτάδι...
και βαριά τη λάσπη
στη λάσπη του βυθού...

Κι ο Ποσειδώνας
μόνο την τριαινά του
ξέρει να κρατάει...

Ως τότε Θε μου...

του ήλιου

Βέρα Τζουμελέα

ΤΑ ΧΕΡΙΑ

Τα χέρια, τάχεις μόνο για να τρως,
να πίνεις,
να κτιείς,
να κρατάς...

Τα χέρια,
Τάχεις για παλαμάρια με τους άλλους
για πάλαμα...

Για ρόπαλα
ή για φτυάρια
ή ακόμα
για να μένουν αδειανά...

Όμως,
Τα χέρια, λένε,
Είναι
τ' απομεινάρια
των Φτερωτών των Αγγέλων...

ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΕΣ

Στα χέρια μας
οι λευκές καμάρες θυμίζουν εκκλησίες
και λειτουργία
η ώρα που βλογάνε το προσφύγι
και σταυρώζουν το καρβέλι
πριν το κόψουν

Στα χέρια μας
οι πατάλευκές οι καμάρες
θυμίζουν εκκλησίες
και η κοινωνία
των αγράντων μυστηρίων
στα κεντητά στρωσίδια...

ΑΠΟΛΕΣΜΕΥΣΗ

Βαριά
μερ στη φριγμένη έρημο...
στις όχθες
των χειμάρρων που στερέψανε
βρήκαμε
τη Λύρα του Απόλλωνα
χωρίς χορδές...

Ήτανε τότε
που βγάλαμε τις σκέβες των χεριών μας
και χαϊδεύαμε τις χορδές με τα μάτια...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Εκείνο το κανάλι
που ξεσφαλίζει απ' τις ροδιές
και χρόνια τώρα
έσπευε απρησπεμένο,

Εκείνο
το Κανάλι τ' Ουρανού
λειτουργήσας...

Μετρά τη λειτουργία η Μετάλειψη
και όταν απ' τα γόνατα σηκώθηκε
το βέμμα δεν τολμούσε
να στραφεί στον ουρανό...

Τότε
το σύννεφο κατέβηκε,
τον τύλιξε στις χούφτες του
και μέσα από την Ωραία Πύλη
και από το μέτωπο του Παντοκράτορα
στο Θόλο

Εξαναγύρισε
στην Πρώτη Αρχή...

Σίσσυ Κράνου

ΥΔΡΑ

Σταγόνες από βροχή πάνω στις παλάμες μου
τα χέρια μου υψωμένα προς την κατεύθυνση
ενός χλωμού ήλιου
γύρω η απόλυτη ηρεμία των πέτρινων σκαλιών.
Δειλινά και σούρουπα που με τυλίγουν αργά
με ρυθμούς απόμακρους.
Θάλασσες αργόσυρτες στο μυαλό μου
ήλιοι και ψαράδικες βάρκες
ακρογιαλές ατέλειωτες, πλάσματα της φαντασίας μου
πόδια γυμνά στο καυτό πλακόστρωτο
όνειρα ξεθωριασμένα σέρνονται
σε παλιωμένα ξύλινα πατώματα.
Μυρωδιά από λούστρο ανακατωμένη με αλμύρα
και τα μαλλιά σου π' ανεμίζουν
χρυσαφένιες φλόγες πάνω στο γαλάζιο.
Απόμερα μονοπάτια που χάθηκαν
μες στο χρόνο
στην ατέλειωτη αναζήτηση του πιο τέλειου
και του πιο ταιριαστού
μονοπάτια με παπαρούνες και θάλασσα
σταγόνες από βροχή στο πρόσωπό μου
σταγόνες ζεστής καλοκαιριάτικης βροχής
κάπου στο πέλαγο.

Άνοιξη '85

Ποίηση της γενιάς του '70.

Γιάννης Βαρβέρης

Επιμέλεια – Ανθολόγηση
Ζήσης Συνοδινός

Μασκώτ των Λουτροπόλεων, (B)

Με μια ριχτή ζακέτα πιθανής ψυχρούλας
έμενα εδώ μέχρι το τέλος του Σεπτέμβρη.
Καμένα Βούρλα όπου σαν τράπουλες φυλλοροούν οι ζωές
και το ξενοδοχείο «Γαλήνη» ένας προθάλαμος
σαφούς υπαινιγμού, χρόνια και χρόνια.

Περαστικός από εκδρομή τα ξαναβρίσκω
κι οι χώροι διαμορφώθηκαν αλλιώς
στη θέα μου το γκαρσόνι κοντοστέκεται
το δίσκο ισορροπεί
και συνεχίζει.

Σ' έχουν ξεχάσει πια, πατέρα.
Νέοι γέροι συμπληρώσαν στα καρρέ
τους γέρους που έφυγαν.
«Απόψε δεν αφήσατε πατρίδα»
λένε σαν τότε σ' έναν πρώην τραπεζικό
καθώς έχουν νυστάξει από αίμα
τα κουνούπια και καληνυχτίζουνε
οι εσάρπες. Αύριο πάλι.

Κι εγώ μένω εκστατικός
γιατί σε βλέπω τώρα από τον κήπο να εμφανίζεσαι
λινό λευκό κοστούμι
να μη με χαιρετάς να προχωρείς, πατέρα
τον γέροντα να παίρνεις αγκαζέ
και ν' αποσύρεστε μαζί
να σβήνετε
σαν σε καντρίλια αθόρυβη
στο βάθος της αλέας.

«Ο θάνατος το στρώνει»

Το κεφάλι μου

Δε μου ανήκει στίχος κανένας. Οι φίλοι μου τους χειρουργήσαν όλους.
Οι ακέραιοι φίλοι μου Brassens και Ferré. Και οι άλλοι.
Και δεν είναι κεφάλι τούτο, είναι μίσος.
Και τα πλαστικά κρινάκια της μαμάς τ' απόθεσα στην πύλη του Πολυτεχνείου.
Δεν είναι κεφάλι τούτο που δεν ξεχωρίζει το τόξο απ' το βέλος.
Έτσι και να σκοτώσω δε θα το χαρώ
δε θα μάθω ποτέ με τι σκότωσα.
Δεν είναι κεφάλι τούτο που καπνίζει κορδελίτσες χορεύτριες oriental
σάρκες κι οστά ιδεών κι απολαμβάνει.
Πήρα και γω το σκαρπέλο και το συγύρισα
βγήκα επιτέλους στον αγώνα
ξεκάλτσωτος με πέδιλα της κακιάς ώρας και σγουρό μαλλί σίγουρο.
Μά πάλι δε διαβάζονται οι στίχοι μου·
μέσα κι έξω όλοι μου οι στίχοι
ραβδώσεις του ζέβρου κι εγώ δεσμοφύλακας.
Όπως απ' έξω έτσι και μέσα βρήκα του Σαρτρ το χαλικάκι
στο μάτι τους
και στο δικό μου μάτι τον ίδιο λύκο βρήκα
να βυζαίνει και να μη σώνομαι.
Τι άλλο να θέλει το ποίημα
παρά να περάσεις την κλωστή στη βελόνα
— κι αλήθεια τη νύχτα γεμίζει κλωστές το δωμάτιο —
ακόμα κι ο Όμηρος τα κατάφερε, σκέφτομαι·
αλλά πού βελόνα να τρυπήσω τη νύστα στον κρόταφο...

«Το Ράμφος»

Μονόλογος στο όρος Αιγάλεω

(Μιλάει Εκείνος)

— Σ' αυτό το χαμηλό βουνό
με θέα προνομιακή πάνω στο θρόνο
ξέροντας τι χρησμούς πατώ
σε τι στενά τους ρίχνω
θα δίνω παραγγέλματα μέχρι το βράδυ.
Μετά συντετριμμένος ίσως κλάψω
και τα χρυσά μου ενδύματα να σκίσω
μπρος στα κουρέλια του στρατού των ηγεμόνων.
Ψυττάλεια Θερμοπύλες Σικελία
ποιος να υποψιαστεί·
σήμερα Ξέρξης
χτες Λεωνίδα
αύριο Αλκιβιάδης.

«Ο θάνατος το στρώνει»

Να επισκεπτόμαστε τους επιζώντες ποιητές

Να επισκεπτόμαστε τους επιζώντες ποιητές
αν μάλιστα τυχαίνει να μένουμε στην ίδια πόλη
να τους βλέπουμε πού και πού
γιατί εκεί που ζούμε ήσυχoi
βέβαιοι πως ζούνε κι αυτοί —ξεχασμένοι έστω—
εκεί έρχεται το μαντάτο τους.

Οι καλοί ποιητές μας φεύγουνε μια μέρα
όχι γιατί πεθαίνουνε
από έμφραγμα ή από καρκίνο
αλλά γιατί φυτρώνουνε στα βλέφαρά τους
λουλούδια τρομερά.

Ανοίγουνε κιτάπια στην αρχή
πάνε μετά στον οφθαλμίατρο
ρωτάνε κηπουρούς βοτανολόγους
η επιστήμη σηκώνει τα χέρια ψηλά
λόγια φοβισμένα κι αόριστα
οι περαστικοί κι οι γείτονες σταυροκοπιούνται.

Έτσι σιγά σιγά οι ποιητές μαζεύονται
αποτραβιούνται σπίτι τους
ακούγοντας δίσκους παλιούς
γράφοντας λίγο
όλο και πιο λίγο
πράγματα μέτρια.

Στο μεταξύ μες στην κλεισούρα
τα τρομερά λουλούδια αρχίζουν να ξεραίνονται
και να κρεμάνε
κι οι ποιητές δε βγαίνουν πια
μήτε για τα τσιγάρα τους στο διπλανό περίπτερο.
Μόνο σκεβρώνουνε κοντά στο τζάκι
ζητώντας την απόκριση από τη φωτιά
που πάντα ξεπετάει στο τέλος μια της σπίθα
κι αυτή γαντζώνεται
στα ξεραμένα φύλλα πρώτα
ύστερα στα ξερά κλαριά
σ' όλο το σώμα
και τότε λάμπει το σπίτι
λάμπει ο τόπος
για μια μόνο στιγμή
κι αποτεφρώνονται.

«Αναπήρων Πολέμου»

Η Αλχημεία του Προσώπου

Οι θλίψεις πρέπει να σιωπούν
όταν σταλάζει μέσα μας ο βαρύς όρκος.
Η πορεία προς τους ξένους κοιτώνες
είναι καθήκον των ψυχών
στο μικρό τους θάνατο.
Ώρα την ώρα
αλλοιώνονται τα πρόσωπα
τα μέλη αφυδατώνονται
προβάλλονται στο επίπεδο του απείρου
κι επιστρέφουν τιμωροί θεοί
με τη δικαιοσύνη
και τη μοναξιά.

«Εν φαντασία και λόγῳ»

Ωδή για την ακεραιότητα της χώρας

Γνωρίζουν άραγε οι στρατηγοί μας
πως οι φαντάροι αφού μιλήσουν
στο υπεραστικό κορίτσι τους
αφήνουν μαλακά το ακουστικό
σα να χαϊδεύουν;
Πολύ ανησυχώ
αρχίζω να φοβάμαι
για την εδαφική ακεραιότητα της χώρας.

«Αναπήρων πολέμου»

Ο Γιάννης Βαρβέρης γεννήθηκε το 1955 στην Αθήνα και σπούδασε Νομικά. Έχει εκδόσει τις ποιητικές συλλογές «Εν φαντασίᾳ και λόγῳ» (1975), «Το Ράμφος» (1978), «Αναπήρων πολέμου» (1982) και «Ο θάνατος το στρώνει» (1986). Έχει μεταφράσει επίσης Ζ. Πρεβέρ, Σλ. Μρόζεκ, Λ. Φερρέ, Λ. Κάρινγκτον, Ζ. Μπρασένς κ.ά.

Ασχολείται συστηματικά με τη θεατρική κριτική δημοσιεύοντας κείμενά του σε εφημερίδες και περιοδικά. Το 1985 κυκλοφόρησε σε συγκεντρωτικό τόμο μέρος των εργασιών του με τίτλο «Η κρίση του θεάτρου (1976 – 1984)».

MILAN KUNDERA

L' ART DU ROMAN / Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Εισαγωγή – Μετάφραση Βασίλης Σαραντόπουλος

Νοέμβρης '86. Εκδόθηκε στο Παρίσι, στις εκδόσεις Gallimard, το τελευταίο βιβλίο του Τσεχοσλοβάκου εμικρέ συγγραφέα ή μάλλον μυθιστοριογράφου, καθώς ο ίδιος προτιμά, Μίλαν Κούντερα.

Ένας μυθιστοριογράφος που αυτή τη φορά έφτιαξε δοκίμια, 7 τον αριθμό, αφού ο αριθμός 7 είναι σημαδιακός γι' αυτόν και τη δημιουργία του:

«...Τα λέω αυτά για να δείξω ότι από μέρους μου δεν είναι καμιά δεισιδαίμων φιλαρέσκεια για ένα μαγικό αριθμό, ούτε λογικός υπολογισμός, αλλά επιτακτική ανάγκη, ασυνειδήτη, ακατανόητη, αρχετυπική της φόρμας της οποίας μου είναι αδύνατον να ξεφύγω. Τα μυθιστορήματά μου είναι παραλλαγές της ίδιας αρχιτεκτονικής που θεμελιώνεται στον αριθμό 7», σελ. 110.

Τι να πούμε για τις θερμές κριτικές που υποδέχτηκαν το έργο; Ο συγγραφέας είναι πολύ αγαπητός στη Γαλλία, όπως νομίζουμε και στην Ελλάδα, αν μπορεί ποτέ να ειπωθεί, στη χώρα μας, η λέξη αυτή, για συγγραφέα.

Έτσι ή αλλιώς, αδιάφορο, για τον ίδιο αδιάφορο, γιατί αυτός πιστεύει ότι ο συγγραφέας πρέπει να χάνεται πίσω από το έργο του:

«...Ο μυθιστοριογράφος κατεδαφίζει το σπίτι της ζωής του και με τα υλι-

κά χτίζει το σπίτι του μυθιστορήματός του», σελ. 180.

Έτσι με κομμάτια απ' τη ζωή του έχτισε αυτά τα δοκίμια. Αντικείμενός τους; «Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ» που είναι και ο τίτλος του βιβλίου.

Μ' αυτά ο Κούντερα αναζητεί, με την ίδια πικρή διεισδυτικότητα που διακρίνει όλο το έργο του, την πνευματική του καταγωγή:

Θερβάντες, Ραμπελαί, Στερν, Ντιντερό, Φλομπέρ, Μούζιλ, Τζόις Μπροχ, Κάφκα, Γκομπρόβιτς, Χάσεκ...

Μια περιπλάνηση στην ιστορία του ευρωπαϊκού μυθιστορήματος αυτής της τέχνης που

«...δεν έχει τον όμοιό της σε κανένα άλλο πολιτισμό».

Παρουσιάζοντας το έργο, όχι για πρώτη φορά στην Ελλάδα (μας έχει προλάβει η Τέτα Παπαδοπούλου στο περιοδικό ANTI, τεύχος 335) διαλέξαμε να σας μεταφράσουμε τμήμα από τη συζήτηση που είχε ο συγγραφέας με το δημοσιογράφο Κριστιάν Σαλμόν και που καταλαμβάνει τα 2ο και 4ο μέρη του βιβλίου.

Η μετάφραση είναι από το 2ο μέρος που έχει τίτλο «Συζήτηση για την τέχνη του Μυθιστορήματος».

Μετάφραση από τις σελ. 39, 44, 46 – 49, 52 – 54, 58 – 59, 61 – 63

Εκδ. GALLIMARD

σελ. 200

Σελ. 39

Μ.Κ.: Ας το ξεκαθαρίσουμε περισσότερο: Όλα τα μυθιστορήματα, όλων των εποχών, καταπιάνονται με το αίνιγμα του εγώ.

Δημιουργώντας ένα φανταστικό ον, ένα χαρακτήρα, αυτομάτως αντιμετωπίζεις το ερώτημα: Τι είναι το εγώ; Πώς μπορεί να κατανοηθεί; Το ερώτημα αυτό είναι από εκείνα τα θεμελιώδη που εισάγουν το μυθιστόρημα σαν είδος. Και αν θέλετε, είναι οι διαφορετικές απαντήσεις του που καθόρισαν τις διαφορετικές τάσεις και ίσως, τις διαφορετικές περιόδους στην ιστορία του μυθιστορήματος...

Σελ. 44

Μ.Κ.: ... το βάρος ενός εγώ, της εσωτερικής ζωής ενός εγώ, γίνεται όλο και μικρότερο. Και διαρκούσης αυτής της πορείας προς την ελαφρότητα ξεπεράσαμε ένα όριο μοιραίο.

Σελ. 46 – 49

Κ.Σ.: Στον *Οδυσσέα* του Τζόις, ο εσωτερικός μονόλογος διασχίζει απ' άκρου εις άκρον όλο το μυθιστόρημα, είναι το δομικό στοιχείο της κατασκευής του. Είναι ο φιλοσοφικός στοχασμός που παίζει σε σας αυτό το ρόλο;

Μ.Κ.: Βρίσκω ακατάλληλη τη λέξη «φιλοσοφικός». Η φιλοσοφία ξεδιπλώνει τη σκέψη της σε χώρο αφηρημένο, χωρίς χαρακτήρες, χωρίς καταστάσεις.

Κ.Σ.: Όμως αρχίζετε την *Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι* μ' ένα συλλογισμό πάνω στην αιώνια επιστροφή του Νίτσε. Τι είναι τούτο λοιπόν αν όχι φιλοσοφικός στοχασμός, αναπτυγμένος αφηρημένα, χωρίς χαρακτήρες, χωρίς καταστάσεις;

Μ.Κ.: Και βέβαια όχι! Αυτός ο συλλογισμός εισάγει κατευθείαν, και από τις πρώτες γραμμές, τη θεμελιώδη κατάσταση ενός χαρακτήρα, του Θωμά· εκθέτει το πρόβλημά του: την ελαφρότητα της ύπαρξης μέσα σ' έναν κόσμο χωρίς αιώνια επιστροφή.

Βλέπετε λοιπόν ξαναγυρίσαμε επιτέλους στο ερώτημά μας: Τι βρίσκεται πέρα από το επονομαζόμενο ψυχολογικό μυθιστόρημα; Αλλιώς: πώς μπορείς, με μη ψυχολογικό τρόπο, να κατανοήσεις το εγώ; Κατανοώ ένα εγώ σημαίνει, στα μυθιστορημά μου, κατανοώ την ουσία της υπαρξιακής προβληματικής του. Κατανοώ τον υπαρξιακό του κώδικα.

Γράφοντας την *Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι* κατάλαβα ότι ο κώδικας των διαφόρων χαρακτήρων αποτελείται από μερικές λέξεις-κλειδιά. Για την Τερέζα: το σώμα, η ψυχή, ο ίλιγγος, η αδυναμία, το ειδύλλιο, ο Παράδεισος. Για το Θωμά: η ελαφρότητα, η βαρύτητα.

Στο κεφάλαιο που επονομάζεται *οι ακατάληπτες λέξεις*, εξετάζω τον υπαρξιακό κώδικα του Φραντς και της Σαβίνας αναλύοντας αρκετές λέξεις: η γυναίκα, η πίστη, η προδοσία, η μουσική, το σκοτάδι, το φως, οι πορείες, η ομορφιά, η πατρίδα, το νεκροταφείο, η δύναμη. Για τον καθένα τους, καθεμιά από τις λέξεις αυ-

τές του υπαρξιακού τους κώδικα έχει και διαφορετική σημασία. Βέβαια, αυτός ο κώδικας δεν αναπτύσσεται αφηρημένα, αλλά αποκαλύπτεται προοδευτικά, μέσα στη δράση, μες στις καταστάσεις. Ας πάρουμε το *Η ζωή είναι αλλού*, το τρίτο μέρος: ο ήρωας, ο δειλός Γιαρομίλ, είναι ακόμη παρθένος.

Μια μέρα, εκεί που περπατά με τη φίλη του, αυτή ξαφνικά ακουμπά το κεφάλι της στον ώμο του.

Αυτός πλημμυρίζει από ευτυχία και επιπλέον διεγείρεται.

Σταματώ σ' αυτό το ασήμαντο γεγονός και το υπογραμμίζω: «η πιο μεγάλη ευτυχία που γνώρισε ποτέ ο Γιαρομίλ ήταν να αισθανθεί στον ώμο το κεφάλι ενός κοριτσιού».

Από εδώ ξεκινώντας, προσπαθώ να κατανοήσω τον ερωτισμό του Γιαρομίλ: «Το κεφάλι ενός κοριτσιού σήμαινε γι' αυτόν περισσότερα από το σώμα ενός κοριτσιού». Αυτό δεν πάει να πει, εξηγούμαι, ότι το σώμα τον άφηνε αδιάφορο, αλλά ότι: «δεν επιθυμούσε τη γύμνια ενός κοριτσιίστικου σώματος· επιθυμούσε ένα κοριτσιίστικο πρόσωπο φωτισμένο από τη γύμνια του σώματος. Δεν επιθυμούσε την κατοχή ενός κοριτσιίστικου σώματος· επιθυμούσε την κατοχή ενός κοριτσιίστικου προσώπου που θα του δινόταν εκ μέρους του σώματος, σαν απόδειξη αγάπης».

Προσπαθώ να ονομάσω αυτή τη στάση. Διαλέγω τη λέξη *τρυφερότητα*. Και εξετάζω αυτή τη λέξη: στην πραγματικότητα τι είναι η τρυφερότητα; Καταλήγω σε διαδοχικές απαντήσεις: «Η τρυφερότητα γεννιέται τη στιγμή που, ενήλικες πια, αντιλαμβανόμαστε με αγωνία τα πλεονεκτήματα της παιδικότητας που παραγνωρίζαμε όταν είμαστε παιδιά», στη συνέχεια: «Η τρυφερότητα είναι ο τρόμος της ενηλικίωσης»· και ένας τελευταίος ορισμός: «Τρυφερότητα είναι να φτιάχνεις ένα τεχνητό χώρο όπου να φέρεσαι στον άλλο σαν να 'ταν παιδί».

Βλέπετε δε σας δείχνω τι συμβαίνει στο μυαλό του Γιαρομίλ, αλλά μάλλον το τι συμβαίνει στο δικό μου το μυαλό. Παρατηρώ επίμονα το δημιουργήμα μου, το Γιαρομίλ, και προσπαθώ να πλησιάσω, βήμα-βήμα, την ουσία της στάσης του, για να την καταλάβω, να την κατονομάσω, να την κατακτήσω.

Στην *Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι*, η Τερέζα ζει με το Θωμά, αλλά ο έρωτάς της της επιβάλλει μια κινητοποίηση όλων της των δυνάμεων και ξαφνικά δεν το αντέχει άλλο, θέλει να γυρίσει πίσω, «κει κάτω» απ' όπου προήλθε. Και αναρωτιέμαι: τι τρέχει μ' αυτήν; Και βρίσκω την απάντηση: Έχει πάθει ίλιγγο. Όμως τι είναι ο ίλιγγος; Αναζητώ τον ορισμό, τελικά λέω: «Μια εξουθενωτική, μια ακατανίκητη επιθυμία πτώσης. Αλλά αμέσως διορθώνω και αποσαφηνίζω τον ορισμό: «... το νά 'χεις ίλιγγο σημαίνει να είσαι μεθυσμένος από την ίδια σου την αδυναμία. Έχεις συνειδητοποιήσει την αδυναμία σου και δε θες πια να της αντισταθείς, αλλά να της παραδοθείς. Μεθάς με την ίδια σου την αδυναμία, θες νά 'σαι ακόμη πιο αδύναμος, θες να κυλιστείς μέσα στη μέση του δρόμου, μπροστά στον κόσμο, θες να πέσεις χάμω στη γη, πιο χαμηλά και από τη γη». Ο ίλιγγος είναι ένα από τα κλειδιά για να καταλάβουμε την Τερέζα. Όχι όμως το κλειδί για να καταλάβει κανείς εσάς ή εμένα. Κι όμως κι εσείς κι εγώ ξέρουμε αυτό το είδος τουλάχιστον σαν δυνατότητα, μια από τις δυνατότητες της ύπαρξης.

Μου χρειάστηκε να επινοήσω την Τερέζα, ένα «πειραματικό εγώ», για να καταλάβω αυτή τη δυνατότητα, για να καταλάβω τον ίλιγγο. Αλλά δεν είναι μόνο οι ειδικές περιπτώσεις που διερευνώνται μ' αυτό τον τρόπο, ολόκληρο το μυθιστό-

ρημα δεν είναι παρά μια ατέλειωτη διερεύνηση. Η στοχαστική διερεύνηση (ο διερευνητικός στοχασμός) είναι η βάση στήριξης των μυθιστορημάτων...

...Αλλά ας ξαναγυρίσουμε στο *Η ζωή είναι αλλού*.

Αυτό το μυθιστόρημα βασίζεται σε μερικά ερωτήματα: τι είναι η λυρική στάση; Τι είναι η νεότητα ειδομένη σαν λυρική ηλικία; Ποία η έννοια του τριπλού γάμου: λυρισμός – επανάσταση – νεότητα; Και τέλος, τι είναι το να 'σαι ποιητής;

Θυμάμαι ότι είχα αρχίσει να γράφω αυτό το μυθιστόρημα, με υπόθεση εργασίας τον εξής ορισμό που είχα σημειώσει στο πρόχειρό μου: «Ο ποιητής είναι ένας νέος που η μητέρα του τον αναγκάζει να επιδεικνύεται ενώπιον του κόσμου, χωρίς να είναι ικανός να εισέλθει». Βλέπετε, αυτός ο ορισμός δεν είναι ούτε κοινωνιολογικός ούτε αισθητικός ούτε ψυχολογικός.

Κ.Σ.: Είναι φαινομενολογικός.

.....

Σελ. 52 – 54

Μ.Κ.: ...Θέλω να πω μ' αυτό ότι η φαντασία του αναγνώστη συμπληρώνει αυτομάτως τη φαντασία του συγγραφέα. Ο Θωμάς είναι ξανθός ή καστανός; Είχε πλούσιο ή φτωχό πατέρα; Διαλέξτε μόνοι σας!

Κ.Σ.: Ναι, αλλά δε συμμορφώνεστε πάντα μ' αυτό τον κανόνα: στο *Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι* ο μεν Θωμάς, εντάξει, πρακτικά δεν έχει παρελθόν, όμως της Τερέζας περιγράφετε την παιδική της ηλικία και όχι μόνο αυτής, αλλά και της μητέρας της!

Μ.Κ.: Στο μυθιστόρημα θα βρείτε αυτή τη φράση: «η ζωή της δεν ήταν παρά η προέκταση της ζωής της μητέρας της, όπως περίπου η πορεία μια μπάλας του πιλιάρδου είναι προέκταση της κίνησης του μπράτσου ενός παίχτη».

Αν μιλώ για τη μητέρα της δεν είναι για να δώσω πληροφορίες για την Τερέζα, αλλά γιατί η μητέρα είναι το πρωταρχικό της θέμα, γιατί η Τερέζα είναι η «προέκταση της μητέρας της» και δεν το αντέχει.

Ξέρουμε επίσης ότι έχει μικρό στήθος με «θηλές πολύ μεγάλες και πολύ σκούρες» σαν βαμμένες από «κάποιο πλανόδιο ζωγράφο που φτιάχνει άσεμνες εικόνες για πεινασμένους»: αυτή η πληροφορία είναι απαραίτητη, γιατί το κορμί της είναι ένα άλλο μεγάλο θέμα για την Τερέζα. Αντιθέτως, σε ό,τι αφορά το Θωμά, το σύγυζό της, δε διηγούμαι τίποτε από την παιδική του ηλικία, τίποτε για τον πατέρα του, για τη μητέρα του, για την οικογένειά του και το κορμί του, το μούτρο του, μένουν εντελώς άγνωστα σε μας, γιατί η ουσία της υπαρξιακής του προβληματικής ριζώνει σε άλλα θέματα. Αυτή η απουσία πληροφοριών δεν τον κάνει λιγότερο «ζωντανό». Διότι «ζωντανεύω» ένα χαρακτήρα θα πει: φτάνω στ' άκρα της υπαρξιακής του προβληματικής, που σημαίνει: φτάνω στ' άκρα κάποιων καταστάσεων, κάποιων κινήτρων, και σε τελευταία ανάλυση, κάποιων λέξεων από τις οποίες είναι πλασμένος. Αυτά.

Κ.Σ.: Άρα η αντίληψή σας για το μυθιστόρημα θα μπορούσε να οριστεί σαν ένας ποιητικός στοχασμός πάνω στην ύπαρξη. Όμως τα μυθιστορήματά σας δεν ερμηνεύτηκαν πάντα έτσι. Περιέχουν πολλά πολιτικά γεγονότα που έδωσαν τροφή σε ερμηνείες κοινωνιολογικές, ιστορικές ή ιδεολογικές. Πώς συμβιβάζεται το ενδιαφέρον σας για την κοινωνική ιστορία, με την πεποίθησή σας ότι το μυθιστόρημα εξετάζει πάνω απ' όλα το αίνιγμα της ύπαρξης;

Μ.Κ.: Ο Χάιντεγγερ δίνει στην ύπαρξη ένα χαρακτηρισμό πρωταρχικά γνωστό: *in-der-Welt-sein*, ύπαρξη-εντός-του-κόσμου. Ο άνθρωπος δε βρίσκεται με τον κόσμο σε σχέση υποκειμένου-αντικειμένου όπως·μάτι και ζωγραφικός πίνακας· ούτε σαν ηθοποιός και σκηνή θεάτρου. Ο άνθρωπος και ο κόσμος συνδέονται όπως ο σαλίγγαρος και το καβούκι του: ο κόσμος είναι κομμάτι του ανθρώπου, είναι η διάστασή του και στο μέτρο που αυτός αλλάζει, η ύπαρξη (*in-der-Welt-sein*) αλλάζει κι αυτή...

...Αλλά ας μη συγχέουμε δυο διαφορετικά πράγματα. Απ' τη μια είναι το μυθιστόρημα που εξετάζει την ιστορική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης και από την άλλη το μυθιστόρημα που δεν είναι παρά η εικονογράφηση μιας ιστορικής πραγματικότητας, η περιγραφή μιας κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή, μια μυθιστορηματική ιστοριογραφία.

Γνωρίζετε τι λογής μυθιστορήματα έχουν γραφτεί για τη γαλλική επανάσταση, για τη Μαρία Αντουανέτα ή ακόμη για το 1914, για τις κοινωνικοποιήσεις στην ΕΣΣΔ (υπέρ ή κατά) ή για το 1984· όλ' αυτά είναι προπαγανδιστικά μυθιστορήματα που μεταφράζουν μια μη-μυθιστορηματική γνώση σε γλώσσα μυθιστορηματος. Έτσι δε θα κουραστώ ποτέ να επαναλαμβάνω μαζί με τον Broch: Ο μόνος λόγος ύπαρξης του μυθιστορήματος είναι να λέει αυτό που μόνο το μυθιστόρημα είναι σε θέση να πει.

.....

Σελ. 58 – 59

Κ.Σ.: Στο *Η ζωή είναι αλλού*, κάθε φάση της ζωής του Γιαρομίλ αντιπαραβάλλεται με θραύσματα της βιογραφίας του Ρεμπό, του Κιτς, του Λερμοντόφ κλπ. Η παρέλαση της Πρωτομαγιάς της Πράγας συγχέεται με τη φοιτητική εξέγερση του Μάη του '68, στο Παρίσι. Έτσι δημιουργείτε για τον ήρωά σας μια τεράστια σκηνή που περιλαμβάνει όλη την Ευρώπη. Εντούτοις το μυθιστόρημά σας ξετυλίγεται στην Πράγα. Κορυφώνεται τη στιγμή του κομμουνιστικού πραξικοπήματος του 1948.

Μ.Κ.: Για μένα, είναι το μυθιστόρημα που συμπυκνώνει την ευρωπαϊκή επανάσταση σαν είδος.

Κ.Σ.: Η ευρωπαϊκή επανάσταση, αυτό το πραξικόπημα; Εισαγμένο όπως ήταν από τη Μόσχα;

Μ.Κ.: Όσο κι αν δεν ήταν αυθεντικό, αυτό το πραξικόπημα βιώθηκε σαν επανάσταση. Με όλη της τη ρητορική, τις ψευδαισθήσεις της, τα αντανάκλαστικά της, τις χειρονομίες της, τα εγκλήματα της, το θεωρώ σήμερα ότι συμπυκνώνει και παρωδεί την ευρωπαϊκή επαναστατική παράδοση. Σαν προέκταση και γελοία κατάληξη της περιόδου των ευρωπαϊκών επαναστάσεων. Έτσι και ο Γιαρομίλ, ήρωας αυτού του μυθιστορήματος, «προέκταση» του Βίκτορ Ουγκώ και του Ρεμπώ, είναι η γελοία κατάληξη της ευρωπαϊκής ποίησης. Ο Γιαροσλάβ, του *Αστείου* προεκτείνει τη χιλιετή ιστορία της λαϊκής τέχνης μέχρι την εποχή της εξαφάνισής της. Ο γιατρός Χαβέλ, στους *Γελοίους Έρωτες*, είναι ένας Δον Ζουάν τη στιγμή που ο Δονζουανισμός είναι πια αδύνατος. Ο Φραντς στο *Η Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι*, είναι η τελευταία μελαγχολική ηχώ της Μεγάλης Πορείας της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Τέλος η Τερέζα, χαμένη σ' ένα χωριό της Βοημίας, απόχωρεί όχι μόνο από τη δημόσια ζωή της πατρίδας της, αλλά ακόμη «από την προέλαση

της "κυριάρχου και κατόχου της φύσης" ανθρωπότητας». Όλοι αυτοί οι χαρακτήρες ολοκληρώνουν μαζί με την προσωπική τους ιστορία την υπερ-προσωπική ιστορία της ευρωπαϊκής περιπέτειας.

Σελ. 61 – 63

Μ.Κ.: ... Ένας ιστορικός διηγείται πράγματα που συνέβησαν. Αντίθετα το έγκλημα του Ρασκόλνικοφ δε διεπράχθη ποτέ. Το μυθιστόρημα δεν ερευνά την πραγματικότητα, αλλά την ύπαρξη. Και η ύπαρξη δεν είναι αυτό που συνέβη, η ύπαρξη είναι το πεδίο των ανθρώπινων δυνατοτήτων, αυτού που μπορεί να γίνει ο άνθρωπος, αυτού για το οποίο είναι ικανός, ό,τι κι αν είναι αυτό. Οι συγγραφείς σχεδιάζουν το *χάρτη της ύπαρξης*, ανακαλύπτοντας, μια-μια, τις ανθρώπινες δυνατότητες. Θα το ξαναπώ. Υπάρχω σημαίνει: «ύπαρξη-εντός-του-κόσμου». Πρέπει λοιπόν να αντιλαμβανόμαστε και το χαρακτήρα, αλλά και τον κόσμο του, σαν δυνατότητες. Στον Κάφκα αυτό είναι σαφές: ο κόσμος του δε μοιάζει με καμιά γνωστή πραγματικότητα, είναι ακραία και απραγματοποίητη δυνατότητα του ανθρώπινου κόσμου. Είναι αλήθεια ότι αυτή η δυνατότητα αφήνει να διαφαίνεται πίσω της ο πραγματικός μας κόσμος και μοιάζει να προδικάζει το μέλλον. Γι' αυτό μιλούν για την προφητική διάσταση του Κάφκα. Αλλά κι αν ακόμη τα μυθιστορήματά του δεν είχαν ίχνος προφητείας, δε θα 'χαναν τίποτε από την αξία τους, διότι συλλαμβάνουν μια δυνατότητα ύπαρξης (δυνατότητα του ανθρώπου και του κόσμου του) και μας αναγκάζουν έτσι να δούμε αυτό που είμαστε και αυτό για το οποίο είμαστε ικανοί.

Μ.Κ.: Αν ο συγγραφέας θεωρήσει ότι κάποια ιστορική πραγματικότητα αποτελεί μια πρωτότυπη και αποκαλυπτική δυνατότητα του ανθρώπινου κόσμου θα την περιγράψει έτσι όπως είναι.

Ανεξάρτητα απ' αυτό, η πιστότητα της περιγραφής παραμένει δευτερεύον στοιχείο σε σχέση με την αξία του μυθιστορήματος. Ο συγγραφέας δεν είναι ούτε ιστορικός ούτε προφήτης: είναι εξερευνητής της ύπαρξης.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ «ΣΜΟΛΙΚΑΣ»

ΣΠΥΡΟΣ ΧΑΛΑΣΤΡΑΣ

Ένα οδοιπορικό είναι τις περισσότερες φορές η πόρτα για τη φυγή από τη σύγχρονη ζωή, αυτή μαραζώνει σιγά-σιγά κάθε άνθρωπο που η φυσιολατρεία είναι τρόπος ζωής.

Αν για να πας στον Παράδεισο πρέπει να περάσεις μερικές πόρτες, σίγουρα μία από αυτές περνάει από το Σμόλικο.

Για λίγο — δυστυχώς για πολύ λίγο — η μικρή μας συντροφιά βρέθηκε εκεί που σχεδόν αγγίζεις το νόημα της φύσης, την αρχή του παντός. Ένα μικρό χωριουδάκι, η Αγία Παρασκευή ή Κεράσσοβο, ήταν η βάση μας για την εξόρμηση της επόμενης μέρας. Σκαρφαλωμένο σε υψόμετρο 950 μέτρα περίπου βλέπει τις κατάλευκες κορυφές που φαντάζουν μεγαλόπρεπα στα νότια.

Πριν καλά χαράξει η μέρα, σηκωθήκαμε και πήραμε το μονοπάτι που οδηγεί στα ψηλότερα σημεία του Σμόλικο, του δεύτερου σε ύψος βουνού της Ελλάδας μετά τον Όλυμπο. Μετά το πρώτο μισάωρο η πορεία αρχίζει να γίνεται εξ ολοκλήρου σχεδόν μέσα από πεύκα. Το ελικοειδές μονοπάτι ξετυλίγεται σαν φίδι και πότε-πότε μας αφήνει να θαυμάσουμε φευγαλέα τις διπλανές χαμηλές κορυφές που αρχίζουν να διαγράφονται γύρω μας. Ο ήλιος δε φαίνεται ακόμη. Αισθανόμαστε ότι αρχίζουμε να γινόμαστε ένα με το βουνό. Αυτό το εντελώς σιωπηλό βουνό που αρχίζει να γίνεται μαγνήτης. Νιώθουμε τα μηνύματά του να μας γεμίζουν, μα δε μιλάμε πολύ μήπως και το λεξιλόγιό μας σταθεί πολύ φτωχό στην εξιστόρηση και το θαυμασμό. Νομίζουμε ότι πηγαίνουμε πιο κοντά στον ουρανό και γιατί όχι πιο κοντά στο ανώτερο Όν που έχει δημιουργήσει ό,τι βλέπουμε και ό,τι αισθανόμαστε. Ο υπόλοιπος κόσμος μας φαίνεται ξεκομμένος, εντελώς απόμακρος, σαν το δύτη που γεύεται τη μα-

γεία του βυθού ξεχνώντας την επιφάνεια.

Η μέρα βοηθάει και η ελάχιστη ζέση που μας αφήνει ο ήλιος, που ακόμη όμως δε φαίνεται, κάνει πιο άνετη την ανάβαση. Σε λίγο τα πεύκα έρχονται να συνοδεύσουν μερικά τεράστια ρόμπολα. Μοιάζουν με φιγούρες κάποιας άλλης διάστασης, σαν ζωντανά πλάσματα που ψάχνουν για φίλους, για λάτρεις της φύσης. Τα πλαϊνά τους κλαδιά μοιάζουν με χέρια έτοιμα να μας αγκαλιάσουν και να μας κρατήσουν σαν άλλες σειρήνες κοντά τους. Τολμηρό και συγχρόνως στοχαστικό ερώτημα. Εμείς οι «πολιτισμένοι» τι έχουμε να επιδείξουμε στους χώρους που ζούμε;

Το μονοπάτι αλλάζει λίγο κατεύθυνση και μας φανερώνει μερικές χαμηλές κορυφές με λίγα χιόνια. Τα δέντρα εκεί είναι λιγοστά. Στο βουνό το καθετί σέβεται το άλλο. Η Αλπική ζώνη αρχίζει να διαγράφεται. Μερικές φορές όταν σταματάμε, προσπαθούμε να αφουγκραστούμε κάποιο ήχο, οτιδήποτε. Και όμως η ησυχία αυτή ποτέ δεν ήταν τόσο φλύαρη. Ποτέ δεν είχε να μας πει περισσότερα. Να μας διδάξει, να μας δώσει αυτά που χρειαζόμαστε στην καθημερινή ζωή. Την ηρεμία, την υπομονή, την αντοχή, τη δύναμη, τη φιλία...

Στις σύντομες στάσεις μία γουλιά νερό ή λίγες σταφίδες παίρνουν άλλη γεύση, κάτι σαν εξωγήινο. Το σώμα μας χρειάζεται πλέον ελάχιστα, έχει παραχωρήσει τη θέση του στο πνεύμα, στις αισθήσεις. Προχωρούμε με το νου, με τη φαντασία, σαν μερικά πλάσματα που ψάχνουν τη σφίγγα με το μυστικό της ικανοποίησης, της εκπλήρωσης, της έστω προσωρινής ευτυχίας. Τα κίτρινα φύλλα και οι γκρίζες οξυές πλάθουν άλλες πινελιές στον πίνακα αυτό λέγοντάς μας ότι πλησιάζουμε προς τις κορυφές.

Το χιόνι αρχίζει να κάνει αισθητή την παρουσία του και ο ήλιος πέφτει επάνω μας αφού περάσει από χίλιους καθρέφτες. Το παιχνίδι του βουνού είναι συγχρόνως επικίνδυνο, ανεξάντλητο. Κάποιο απομεινάρι μιας ξεχασμένης παράγκας μας θυμίζει την ανθρωπινή μας υπόσταση. Για λίγο όμως γιατί αρχίζει η τελική ευθεία. Το χιόνι είναι αρκετό, ο ήλιος παράξενος μέσα σε έναν ουρανό που φαίνεται πολύ πιο σκούρος από ότι στους υπόλοιπους ανθρώπους. Δεν τολμούμε να τον κοιτάξουμε. Ίσως τον έχουμε παραμελήσει με το βουνό. Λίγο πριν την κορυφή, έχουν μαζευτεί λίγα νερά που χρόνια τώρα έχουν δημιουργήσει μια πανέμορφη λιμνούλα σαν καρδιά, με όχθες γεμάτες γασίδι. Λες και όλα τα δάκρυα του Σμόλικα έχουν μαζευτεί σε κείνο το σημείο. Είναι η Δρακολίμνη.

Για πρώτη φορά σκεφτόμαστε να κοιτάξουμε γύρω. Τι να πούμε; Τι μπορούμε να σκεφτούμε; Δεκάδες κορυφές, αμέτρητοι

Σμόλικες περιμένουν τον τολμηρό να τους κατακτήσει. Να μάθει, να ξεδιψάσει με ό,τι πνευματικό ποτό μπορεί να τον κεράσει το βουνό.

Δεν έχουμε συνειδητοποιήσει ακόμη τι νιώθουμε. Ζήλεια, θλίψη, έξαρση, τι άραγε; Θλίψη πάντως ναι, μια και σε λίγο θα πάρουμε το δρόμο του γυρισμού. Ο ήλιος, πιστός μας σύντροφος, μας φωνάζει ότι δεν είμαστε παρά φιλοξενούμενοι περιηγητές και θα πρέπει να μην καταχραστούμε το νοικοκύρη, αν θέλουμε να ξαναπάμε.

Δίνουμε νοερά μέσα μας μια υπόσχεση πως την επόμενη φορά θα έχουμε περισσότερο χρόνο να μείνουμε, να μιλήσουμε και να παρακαλέσουμε το Σμόλικα να μας φιλοξενήσει περισσότερο, όποιο και αν είναι το τίμημα.

Σε αντάλλαγμα θα του δώσουμε την αγάπη μας για το βουνό, αυτή που θα προσπαθήσουμε να εμψυχήσουμε και σε άλλους, για να χαρούνε αυτά τα θαύματα της φύσης.

Αφιέρωμα:

Ελληνικά
Μουσεία

Μες στο Μουσείο, μες στο Μουσείο
μία μέρα μπήκα με φόρα κι εγώ
μη με τραβάτε, μη μου κολλάτε
απ' το Μουσείο δε θέλω να βγω

Μαριάννα Κριεή

(Από τη Λαίψη)

Το παιδί και η τέχνη

Η συμβολή του μουσείου στην καλλιτεχνική παιδεία

*«Η Τέχνη είναι ένα παιχνίδι.
Τόσο το χειρότερο γι' αυτόν
που τη μετατρέπει σε καθήκον...»*
Max Jacob

Στη χώρα μας επικρατεί η γνώμη πως η τέχνη, μια από τις υψηλότερες μορφές της ανθρώπινης έκφρασης κι επικοινωνίας, είναι ταλέντο, ένστικτο κι ευαισθησία. Λίγοι από μας έχουν συνειδητοποιήσει πως η τέχνη, πέρα απ' αυτά, είναι μυαλό και γνώσεις, πως έχει μια γλώσσα αυτόνομη, παράλληλη με τη γλώσσα του λόγου. Κύρια όμως πως έχει τις ίδιες δυνατότητες «παιδείας», εξίσου σημαντικές μ' αυτές του λόγου.

Μια απ' τις μεθόδους μύησης των παιδιών στην τέχνη θεωρείται η επίσκεψη σε μουσεία. Τα μουσεία είναι ήδη σήμερα — και θα είναι ακόμη περισσότερο αύριο σε κοινωνίες που συνεχώς εξελίσσονται τεχνολογικά — ένα από τα μέσα που θα επιτρέψουν στον άνθρωπο του τέλους του 20ου αιώνα να φτάσει στην πνευματική του ωριμότητα, επιτυγχάνοντας τη σωστή ισορροπία ανάμεσα στις υλικές ανέσεις και τις πνευματικές και ηθικές ικανοποιήσεις. Μέσα από τα μουσεία, μάρτυρες της αργής εξέλιξης του ανθρώπου, τα παιδιά θα βρουν τα ίχνη των προσπαθειών που έγιναν στο πέρασμα των αιώνων, τόσο στο αριστούργημα που νίκησε το χρόνο όσο και στο ταπεινό εργαλείο του χειροτέχνη μακρινών εποχών. Η μύηση τους όμως προϋποθέτει ένα γνωστικό υπόστρωμα, μια σειρά από πληροφορίες που θα καλλιεργήσουν και θ' αναπτύξουν την αισθητική αγωγή του παιδιού. Στόχος της αισθητικής αγωγής μέσα από την επαφή με το έργο τέχνης δεν είναι ούτε μια διδασκαλία ιστορίας της τέχνης (τα παιδιά εξάλλου δε συγκρατούν τίποτα από μια θεωρητική καλλιτεχνική διδασκαλία) ούτε η επιδίωξη γέννησης ταλέντων ούτε βεβαίως η δυνατότητα κρίσεων σχετικά με την αξία ή μη ενός έργου.

Αλλά το παιδί αναπτύσσοντας την ικανότητα να κατανοεί ένα έργο, θα το αναλύσει κι ερμηνέψει με το δικό του τρόπο, χρησιμοποιώντας τις αντιληπτικές του ικανότητες, τη μνήμη και τη φαντασία του. Με τη διαδικασία αυτή τίθεται σε κίνηση η παρατήρηση, το παιδί τοποθετείται χωρο-χρονικά, μαθαίνει να αισθάνεται το ωραίο στη ζωή, όπως μαθαίνει να το αισθάνεται και στο έργο τέχνης και ίσως, τελικά, περάσει και το ίδιο την έκφραση των δημιουργικών δυνατοτήτων που κρύβει μέσα του. Με δύο λόγια, δημιουργεί ομορφιά για τον εαυτό του σε μια αμφίδρομη σχέση με το περιβάλλον του.

Πλήθος κοινωνιολογικών ερευνών έχουν αποδείξει ότι το παιδί έχει ενσωματωμένα κι ακολουθεί τα πολιτιστικά πρότυπα και την κληρονομιά που του παρέχονται από το περιβάλλον του, στη διαμόρφωση των οποίων καθοριστικό ρόλο παίζουν διάφοροι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες. Συνεπώς, η πρωτοβουλία της επαφής του παιδιού με το μουσείο ανήκει κατά κύριο λόγο στο σχολείο, ώστε το μουσείο να μην παραμένει μόνο μια δυνατότητα, ένας κλειστός κόσμος, προορισμένος για λίγους μυημένους ή κοινωνικο-οικονομικά ευνοημένους.

Η τέχνη όμως είναι μια δύναμη στα χέρια του γονιού που κατέχει τις ιδιαιτερότητες της φυσικής, νοητικής και ψυχικής ανάπτυξης του παιδιού.

Ο L. Porscher τονίζει ότι η αγάπη για το έργο τέχνης δεν είναι σχεδόν ποτέ αυτόματη· για νά 'ναι μόνιμη και σταθερή προϋποθέτει μια κατάλληλη πληροφόρηση κι εξοικείωση. Κίνητρα για την υποδαύλιση του ενδιαφέροντος του παιδιού για την επίσκεψη που ακολουθεί μπορούν ν' αποτελέσουν σλάιντς, κάρτες, αφίσες, φυλλάδια, κατάλογοι κι έντυπα για τις συλλογές του μουσείου, για το τι είναι μουσείο, κλπ. Παρέχουμε όλα αυτά τα στοιχεία συνδέοντάς τα με κέφι, χαρά, ένταση, περιέργεια, όρεξη για εξερεύνηση. (Μήπως και το σχέδιο δεν είναι για τα παιδιά πραγματική απόλαυση; Δεν είναι, όπως λέει ο H. Wallon, μια επιφάνεια όπου το παιδί παίζει με τις συγκινήσεις του;).

Με κανένα τρόπο δεν πρέπει το παιδί, στην επαφή του με το μουσείο, να μην έχει την πλήρη ελευθερία της προσωπικής του έκφρασης που είναι η κοινή συνισταμένη του χαρακτήρα του και των προσωπικών του βιωμάτων, των σχέσεών του με τους άλλους, διάφορων κοινωνικών ή φανταστικών γεγονότων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει στο σπίτι ή στο σχολείο.

Οι προϋποθέσεις για το σεβασμό του ιδιαίτερου ψυχικο-φανταστικού κόσμου του είναι:

— Να μην κουράζουμε κι αποθαρρύνουμε τα παιδιά μ' ατέλειωτες υποδείξεις, επιβάλλοντας τις προσωπικές μας επιλογές και αρχές.

— Να αποφεύγουμε να καλυτερεύουμε ή να «διορθώνουμε» τις προτιμήσεις τους (αυτό δε σημαίνει πως δεν προσπαθούμε να ανακαλύπτουμε τη λογική τους).

— Να αναγνωρίζουμε με συμπάθεια τα αληθινά συναισθήματά τους· αυτά μιλάνε, εμείς ακούμε. Η παρουσία μας είναι διακριτική, βοηθητική και με κατανόηση.

— Δεν τα πληροφορούμε πώς αισθάνονται ή πώς θά 'πρεπε να αισθάνονται· τα βοηθάμε να εκφράζουν όχι μόνο τα θετικά, αλλά και τα αρνητικά τους συναισθήματα, χωρίς ενοχές και τύψεις· «εξουδετερώνουμε» έτσι την κριτική.

— Δεν επεμβαίνουμε εκεί που ευαίσθητες και πολύτιμες σχέσεις σχηματίζονται: ανάμεσα στο παιδί και τον εσωτερικό του κόσμο, ανάμεσα στο παιδί και το περιβάλλον ή τους άλλους ανθρώπους.

— Τέλος, δε δίνουμε τη συγκατάθεσή μας σε συμπεριφορά που δεν αναγνωρίζει την ελευθερία των άλλων· το μουσείο δεν πρέπει να θεωρηθεί χώρος διασκέδασης — πρέπει να το απολαύσει ανενόχλητος κι ο διπλανός μας.

Τα παιδιά είναι πεπειραμένοι παρατηρητές· χαίρονται να συζητάνε, να επιχειρηματολογούν και να εισάγουν νέες ιδέες. Ερωτήσεις που προκαλούν το ενδιαφέρον τους, αναλύσεις και σχόλια είναι ο καλύτερος τρόπος για την αφομοίωση και κατανόηση του έργου τέχνης.

Η αισθητική επίδραση όμως ενός έργου τέχνης δεν επιτυγχάνεται με κάποια σύντομη επαφή. Η επίσκεψη στο μουσείο πρέπει νά 'ναι η αφετηρία μιας διαδικασίας όπου η επανάληψη θα δημιουργήσει στο παιδί μια συνολική κι εύληπτη εικόνα για την τέχνη και θα το προετοιμάσει για την πολιτιστική του ζωή.

Διαφορετικά, χωρίς τη δική μας επέμβαση κι αυτή του σχολείου, τα σημερινά παιδιά των μίκυ-μάους, των ηλεκτρονικών παιχνιδιών και των κακόγουστων κόμικς, που δέχονται ανεξέλεγκτα ό,τι προβάλλεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, θα βρεθούν κι αυτά όπως τόσοι μπροστά στη στερητική αλήθεια ότι δε θα είναι η ομορφιά που θα λείπει από τα μάτια τους, θα είναι τα μάτια τους που δε θα την αναγνωρίζουν.

NANA ΛΙΑΠΗ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΕΑ

Αλήθεια και τέχνη (Ο Ηνίοχος των Δελφών)

Ο λόγος που κάθε καλλιτέχνης δίνει μια προσωπική απεικόνιση ενός αντικειμένου, ίσως τελείως διαφορετική από εκείνη που κάποιος άλλος θα κατάγραφε βλέποντας το ίδιο αντικείμενο, βρίσκεται στο τι αναζητά ο καθένας. Άλλος στέκει στην εξωτερική μορφή των αντικειμένων και άλλος ψάχνει βαθιά στην ουσία των πραγμάτων, φέρνοντας στην επιφάνεια την Αλήθεια που καθετί κρύβει μέσα του... Ένα πραγματικό δημιούργημα είναι σύμβολο που λειτουργεί σε πολλές συχνότητες και που, δίνοντας μικρές νύξεις, αφήνει στο θεατή την απόλυτη πρωτοβουλία να τα αποκαλύψει, όσο μπορεί και αν μπορεί.

Κάποτε στους Δελφούς παρατηρούσα τον Ηνίοχο. Έτσι ...απέριττο... με τις πτυχώσεις κατακόρυφες... σαν σμιλεμένος κίονας και τα ηνία στο δεξί του χέρι. Ήτανε, λέει, ο νικητής αρματοδρομίας και κάνει το γύρο του θριάμβου.

Τον κοίταξα.

Δεν είναι δυνατόν... Έτσι ακίνητος... Χωρίς ούτε μια πτυχή να κυματίζει... Γαλήνιος... Χωρίς ένταση... Χωρίς καν τη συγκίνηση της νίκης. Χωρίς να έχει μετακινηθεί ούτε η ζώνη του η σφιγμένη ψηλά πάνω από τη μέση... Οι καλοδοουλεμένες πτυχώσεις στο στήθος του, σαν Ιωνικό κιονόκρανο, δεν κινήθηκαν καθόλου από τον αγώνα. Σύμβολο της κίνησης ή της ακινησίας ήταν; Ή μήπως δεν το πρόσεξε αυτό ο καλλιτέχνης;

Εκείνοι που σμίλευαν τους Θεούς και τα Σύμβολα... Εκείνοι που στον αριθμό και το ρυθμό βλέπαν τον άνθρωπο και μέσα στον ίδιο τον άνθρωπο το Θεό... Αυτοί δεν μπορεί να κάνανε λάθος... Λάτρεψαν τον Ηνίοχο σαν την ίδια την απεικόνιση του Θεού Απόλλωνα που οδηγεί το άρμα του Ήλιου.

Και ο Ηνίοχος χαμογέλασε... Μ' ένα λεπτό, αδιόρατο χαμόγελο... Φώτισε ο ασημένιος μαϊάνδρος (σύμβολο της αιωνιότητας) στο μέτωπο και μού 'δωσε να καταλάβω... Να νιώσω ότι εκείνος ο Ηνίοχος ο Άνθρωπος... κρατούσε τα ηνία του ίδιου του του εαυτού... Κρατούσε την υπόστασή του δαμασμένη από την ίδια του τη θέληση. Κρατούσε τις ενέργειες του λόγου και τις σκέψεις του κάτω από τον έλεγχο του νου του, εκδηλώνοντας ολόκληρο το Θείο Μεγαλείο του Ανθρώπου. Και έτσι, νικητής στην πάλη με τον εαυτό του, στεφανωμένος από τα δικά του χέρια, οδήγησε το άρμα του στη Νίκη...

Δεν ήτανε ο νικητής στο τρέξιμο, αλλά ο νικητής στην αρμονία. Στην εξισορρόπηση των ιδίων του αντιθέσεων που μέσα στον κάθε άνθρωπο υπάρχουν.

Και η Γαλήνη δημιουργεί τις κάθετες πτυχώσεις... Το Ιωνικό κιονόκρανο στο στέρνο... Την ηρεμία στην έκφραση... Αυτό το ήρεμο κράτημα των ηνίων... Αυτή η έλλειψη αντίστασης από τα άλογα δείχνει την ίδια την αποδοχή της αρμονίας πάνω από την ορμή της ζωικής του τάσης...

Τα τέσσερα άλογα υπάκουσαν και ο Ηνίοχος οδήγησε το άρμα του στον Ήλιο...

Βέρα Τζουμελέα

Λαογραφικά μουσεία και συλλογές

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών. Ιδρύθηκε το 1918 με την ονομασία Μουσείο Ελληνικών Χειροτεχνημάτων από το Γεώργιο Δροσίνη, τότε Διευθυντή Καλών Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας. Το 1923 μετονομάστηκε σε Εθνικό Μουσείο Κοσμητικών Τεχνών και το 1959 πήρε τη σημερινή του ονομασία. Έως το 1973 στεγαζόταν στο Τζαμί της πλατείας Μοναστηρακίου, μετά μεταφέρθηκε στην οδό Κυδαθηναίων 17 στην Πλάκα. Παραρτήματα του Μουσείου είναι το Τζαμί που στεγάζεται η Συλλογή Λαϊκής Κεραμικής του Β. Κυριαζόπουλου και το κτίριο της οδού Θέσπιδος 8 στην Πλάκα, όπου στεγάζονται τα εργαστήρια συντήρησης και φωτογράφισης.

Το Μουσείο διαθέτει πλούσιες συλλογές, από το 1650 έως σήμερα, κεντητικής, υφαντικής, ενδυμασιών, μεταλλοτεχνίας, αργυροχοΐας, ξυλογλυπτικής, κεραμικής, θεάτρου σκιών, μεταμφιέσεων, λαϊκής ζωγραφικής (έργα Θεόφιλου) λιθογλυπτικής.

Ανοιχτό: Καθημερινά 10.00 – 14.00, Δευτέρα κλειστό. Τηλ. 32.29.031.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Ιδρύθηκε το 1882 από την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας. Από το 1960 στεγάζεται στο κτίριο της Παλαιάς Βουλής, πλατεία Κολοκοτρώνη, που κτίστηκε σε σχέδια Μπουλανζέ το 1858.

Περιλαμβάνει ελληνικές ενδυμασίες από τις Σπέτσες, Ύδρα, Ψαρά, Αμοργό, κεντήματα, ξυλόγλυπτα, κεραμικά και άλλα είδη λαϊκής χειροτεχνίας.

Ανοιχτό καθημερινά 9.00 – 14.00, Σάββατο και Κυριακή 9.00 – 13.00, Δευτέρα κλειστό. Τηλ. 32.37.617.

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

Συλλογές

Το Κέντρο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης στεγάζεται στο σπίτι της μεγάλης λαογράφου Αγγελικής Χατζημιχάλη, μνημείο της νεότερης ελληνικής αρχιτεκτονικής, έργο του Μακεδόνα αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου. Η εσωτερική του διακόσμηση έγινε από λαϊκούς τεχνίτες, δείγμα υψηλής ποιότητας.

Το κτίριο ανήκει στο Δήμο Αθηναίων που το συντήρησε και το διαμόρφωσε κατάλληλα. Στόχος του Κέντρου είναι η δημιουργία ομάδων μελέτης για τον κάθε τομέα του λαϊκού πολιτισμού: μουσικής, τραγουδιού, χορού, αγγειοπλαστικής, ξυλογλυπτικής, υφαντικής, κεντητικής, μεταλλοτεχνίας για την έρευνα ύπαρξης ζωντανών πολιτιστικών στοιχείων και δημιουργικής εξελίξης τους. Φιλοξενεί περιοδικές, ειδικές εκθέσεις, κάνει διαλέξεις και κατά καιρούς οργανώνει σεμινάρια και εργαστήρια κεντητικής, υφαντικής, ξυλογλυπτικής κλπ.

Αγγελικής Χατζημιχάλη 6 (πρώην Υπερείδου), Πλάκα, τηλ. 32.43.987.

Ανοιχτό: Τρίτη και Πέμπτη 9.00 – 21.00, Τετάρτη, Παρασκευή και Σάββατο 9.00 – 13.00 και 17.00 – 21.00, Κυριακή 9.00 – 13.00, Δευτέρα κλειστά.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ιδρύθηκε το 1908 από λογοτέχνες και επιστήμονες με σκοπό την καταγραφή και δημοσίευση των λαογραφικών μνημείων του λόγου και την προαγωγή λαογραφικών ερευνών στην Ελλάδα. Από το 1909 εκδίδει το περιοδικό «Λαογραφία» που συμβάλλει στη συστηματική διάδοση της λαογραφίας με δημοσιεύσεις, μελέτες, εργασίες λαογράφων, παρουσίαση συλλογών. Ας σημειωθεί ότι η «Λαογραφία» έχει ξεπεράσει σήμερα τον 30στό τόμο. Από το 1954 άρχισε να καταρτίζει συλλογή λαογραφικών αντικειμένων με προοπτική την ίδρυση Λαογραφικού Μουσείου, με παραδοσιακές αγροτικές εγκαταστάσεις και γνήσια δείγματα. Στο έργο αυτό βοήθησε η Αγγελική Χατζημιχάλη που εφοδίασε την Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία με δωρεές και αγορές αντιπροσωπευτικών ειδών της λαϊκής μας τέχνης που για πρώτη φορά εκτέθηκαν το 1964 στους παραδοσιακούς χώρους του σπιτιού του Χατζημιχάλη επ' ευκαιρία του Διεθνούς Λαογραφικού Συνεδρίου.

Συλλογή υφαντών και κεντημάτων Ηπείρου, Δωδεκανήσου, Κρήτης. Μεγάλη συλλογή από γκλίτσες και ρόκες ηπειρωτικές και σαρακατσάνικες, τοπικές ενδυμασίες, τσεβρέδες.

Διότου 12, τηλ. 36.33.110.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Συλλογή μ υσειακών αντικειμένων της ελληνικής λαϊκής ζωής και τέχνης. Η συλλογή άρχισε να συγκροτείται από το 1937 κυρίως από δωρεές και αγορές των συντακτών του Κέντρου με κονδύλι της Ακαδημίας Αθηνών. Φυλάσσεται σε κτίριο της Λεωφ. Συγγρού 129, και μετά από συνεννόηση μπορεί κανείς να την επισκεφτεί.

Συλλογή υφαντών, κεντημάτων, χρυσοκεντημάτων, δαντέλας, μεταλλοτεχνίας, αργυροχοίας, ξυλογλυπτικής, κεραμικής και λαϊκών μουσικών οργάνων.

ΛΥΚΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

- Σημαντική συλλογή ενδυμασιών.
Δημοκρίτου 14, τηλ. 36.11.042. Επισκέψεις μετά από συνεννόηση.
- Δανειστική βιβλιοθήκη με πλούσιο λαογραφικό αρχείο.
Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη 9.00 – 14.30.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΣΠΑΘΑΡΗ

Ιδιωτική συλλογή με φιγούρες του ελληνικού θεάτρου σκιών από το 1860. Αντιπροσωπευτικές φιγούρες του θεάτρου σκιών της Κίνας, Ιάβας, Ταϋλάνδης, Καμπότζης κλπ. Χαρακτηριστικά λαϊκά μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν παλιά στις παραστάσεις. Δίσκοι και μαγνητοταινίες από το 1910. Πλούσιο φωτογραφικό αρχείο. Βιβλιοθήκη με πλούσιο υλικό για τη μελέτη του Ελληνικού και Παγκόσμιου Θεάτρου Σκιών.

Αργοναυτών 22, Μαρούσι. Τηλ. 80.27.185. Επισκέψεις μετά από συνεννόηση.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΛΑΪΚΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΟΥ ΦΟΙΒΟΥ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ

Αποτελείται από 500 όργανα από το 18ο – 20ο αι. ταξινομημένα με το σύστημα Hornbostel – Sachs. Η συλλογή συγκεντρώνεται εδώ και τριάντα χρόνια και τελευταία δωρήθηκε στο κράτος για να αποτελέσει την πηγή του Μουσείου Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων το οποίο σύντομα θα ανοίξει τις πόρτες του στο κοινό. Θα στεγάζεται στο αναπαλαιωμένο σπίτι του Λαζάνη, στους Αέρηδες, και εκτός από ένα απλό εκθεσιακό μουσείο φιλοδοξεί, μαζί με την πλούσια εθνικομουσικολογική βιβλιοθήκη, δωρεά επίσης του Φοίβου Ανωγειανάκη, ν' αποτελέσει ένα πρότυπο κέντρο μελέτης των παραδοσιακών λαϊκών οργάνων των Βαλκανικών χωρών, τα οποία έχουν κοινές τις ρίζες τους από το Βυζάντιο και την αρχαία Ελλάδα. Επίσης θα φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις, θα γίνονται διαλέξεις, θα οργανώνονται σεμινάρια μουσικής. Στο κήπο του Μουσείου θα δίνονται συναυλίες.

ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

Ιδρύθηκε το 1929 με σκοπό την περισυλλογή και καταγραφή μελωδιών, δημοτικών τραγουδιών, την ηχογράφιση δίσκων με παραδοσιακούς τραγουδιστές, μαγνητοφωνήσεις με μοναδικά, αντιπροσωπευτικά λαϊκά όργανα.

Σήμερα το ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ συνεχίζει την αποστολή του με επικεφαλής το μουσικολόγο Μάρκο Δραγούμη και αποτελεί μέρος του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών.

Το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών ιδρύθηκε το 1933 για τη μελέτη και διάσωση του ολοένα αφανιζόμενου λαογραφικού υλικού σχετικού με τις παραδόσεις της λαϊκής ζωής και ιδιαίτερα, μετά το 1922, του μικρασιατικού πληθυσμού πριν αφομοιωθεί με τον ελληνικό χώρο γιατί ήταν αναπόφευκτη η δημιουργία νέων λαογραφικών εντυπώσεων μετά την εγκατάσταση του προσφυγικού πληθυσμού κατά το μεγαλύτερο ποσοστό με πλούσια παράδοση και οργάνωση στην κοινωνική ζωή, μουσική, καλλιτεχνικά, ήθη και έθιμα, πληθυσμού με πνευματικές επιδιώξεις που τόνωσαν με το παράδειγμά τους την αγάπη προς την παράδοση και πλάτυναν τα λαογραφικά ενδιαφέροντα.

Σήμερα στεγάζεται σ' ένα αναπαλαιωμένο σπίτι του τέλους του περασμένου αιώνα στην Πλάκα, Κυδαθηναίων 11, όπου διατίθενται οι εκδόσεις και το Δελτίο του Κέντρου. Πλούσια βιβλιοθήκη λαογραφικού ενδιαφέροντος λειτουργεί καθημερινά 9.00 – 14.00. Τηλ. 32.39.225.

Αναστασία Γερμανοπούλου – Καλφόγλου

Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα

Ένα πρότυπο Μουσείο στο Ανάπλι

Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, όνειρο ζωής της ιδρύτριάς του, σαρκώθηκε εδώ και δεκατρία χρόνια· ρίζωσε, βλάστησε, άνθισε και καρπίζει, δέντρο αειθαλές της αναπλιώτικης γης. Κάτοχος μιας περιουσίας, που για τη δημιουργία της δεν πάσχισε, η Ιωάννα Παπαντωνίου λιπαίνει το σπόρο. Απ' την εποχή που νεαρή οργανώνει την Ιματιοθήκη του Λυκείου (1954), μαζί με μια ομάδα που καίγεται απ' τις ιδιες φωτιές, συντηρεί το σπόρο της διαμορφώσεως και συγκροτήσεως ενός εθνογραφικού Μουσείου. Θε περάσουν χρόνια, θα σπουδάσει ενδυματολογία και σκηνογραφία στο Λονδίνο, θα μεγαλώσει τη συλλογή της λαϊκών ενδυμασιών και υφαντών για να 'ρθει το 1974, όταν, μετά από γραφειοκρατικές ταλαιπωρίες, επιτέλους ο σπόρος βλασταίνει. Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα είναι πραγματικότητα. Μαζί του πάντα η ιδρύτριά του, Πρόεδρος του Διοικητικού του Συμβουλίου, μ' ένα διαλεχτό πάντοτε επιτελείο συνεργατών. Ένα κτίριο στολίδι δωρίζεται απ' την ιδρύτρια Πρόεδρο και τη μητέρα της στην οδό Β. Αλεξάνδρου στο Ναύπλιο για να στεγάσει το νεοσύστατο Ίδρυμα τα γραφεία του, τις αποθήκες του που θα δεχτούν τις συλλογές της Ιδρύτριας, που επίσης δωρίζονται, ενώ το Ισόγειο διαμορφώνεται σ' Έκθεση Ελληνικών Φορεσιών.

Επιτελεία διατρέχουν την ύπαιθρο χώρα. Καταγράφουν έθιμα, ηχογραφούν τραγούδια, κινηματογραφούν χορούς, αποθησαυρίζουν σπαράγματα του λαογραφικού μας πολιτισμού.

Ιδρυτικός σκοπός του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος είναι η ανεύρεση, διάσωση, διατήρηση και εξασφάλιση του πάσης φύσεως λαογραφικού υλικού της Ελλάδος. Παράλληλα οι αγορές και δωρεές εμπλουτίζουν τις συλλογές του σ' ενδυμασίες, κοσμήματα, αντικείμενα οικια-

κών κι επαγγελματικών χρήσεων. Οργανώνονται Βιβλιοθήκη, Δισκοθήκη, Ταινιοθήκη, Φωτοθήκη. Συγκεντρώνονται, καταλογογράφονται και ταξινομούνται ευμέθοδα βιβλία λαογραφικού περιεχομένου, δίσκοι δημοτικής μουσικής και τραγουδιών, φωτογραφίες και ταινίες που αποθανατίζουν διάφορα λαϊκά δρώμενα. Αρχίζουν οι εκδόσεις βιβλίων και δίσκων. Ι. Παπαντωνίου: «Ελληνικές Φορεσιές», Στ. Παπαδόπουλου: «Η Χαλκοτεχνία στον ελληνικό χώρο» σε δυο τόμους, Α. Amandry: «Η Ελληνική Επανάσταση σε γαλλικά κεραμικά του 19ου αιώνα» στα ελληνικά και γαλλικά, Ε. Καρασταμάτη: «Η ποδιά της Καραγκούνας» είναι μερικά απ' τα βιβλία εκδόσεις του Ιδρύματος που παράλληλα εκδίδει και το Περιοδικό του τα «Εθνογραφικά» σε πέντε μέχρι στιγμής τόμους. Από δίσκους: «Ελληνική Δημοτική Μουσική VOL I και II», «Τραγούδια του Γάμου», «Γκάντα και Νταχαρές», «Η Ελληνική Μουσική Παράδοση στην Κάτω Ιταλία» με κατατοπιστικά φυλλάδια και σημειώματα. «Η Ελληνική Δημοτική Μουσική» στα ελληνικά και γαλλικά, μνημειώδες έργο του ελβετού μουσικολόγου ελληνιστή S. B. Bony, που μας άφησε

πρόσφατα, επιστέφει την εκδοτική δραστηριότητα του Ιδρύματος.

Στο Ναύπλιο ωστόσο οι δωρεές σε κτίρια, που στεγάζουν ποικίλες δραστηριότητές του, συνεχίζονται. Αίθουσα εκμαθήσεως ελληνικών χωρών, βιβλιοθήκη, εργαστήρια συντηρήσεως, ιματιοθήκες. Κτίρια, παραδοσιακά κοσμήματα στην παλιά πόλη με σύγχρονη λειτουργικότητα. Στο κεντρικό κτίριο της Β. Αλεξάνδρου οι εκθέσεις, μία καλύτερη απ' την άλλη, περιμένουν τον επισκέπτη, το μελετητή, το θαυμαστή της νεοελληνικής δημιουργίας.

Στο Ισόγειο εδώ και έξι χρόνια παρουσιάζεται Έκθεση φυσικών υφαντικών υλών και εφαρμογής τους στα ενδύματα, στην οικιακή και επαγγελματική χρήση κατά την περίοδο απ' το 1835 ως το 1945.

Με την παρουσίαση αυτή, αλλά και για τις εν γένει δραστηριότητες και οργάνωσή του, το Ίδρυμα διεκδίκησε επάξια το 1981 και βραβεύτηκε απ' την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Μουσείων με το βραβείο του Καλύ-

τερου Μουσείου της Χρονιάς. Βραβείο που εκτός απ' τις οικονομικές συνέπειες πρόβαλε με πολύ θετικό τρόπο τη χώρα μα στο εξωτερικό.

Το Ανάπλι εξακολουθεί να «λαμπυρίζει» και μετά τον Ποιητή του Θεόδωρο Κωστούρο. Λαμπυρίζει με τα στολίδια που ερωτευμένοι με την Ομορφιά του άνθρωποι εξακολουθούν και σήμερα να του προσθέτουν. Ένα τέτοιο είναι το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, που μας κάνει περήφανους εμάς που 'χαμε το προνόμιο να γεννηθούμε στη μυθική τούτη γωνιά. Για τους χώρους της δραστηριότητας και παρουσίας του. Για την εμβέλεια και τον πλούσιο αμνητό του.

Ταξιδευτή, μη λείψεις να επισκεφθείς το Μουσείο της Ιωάννας Παπαντωνίου κι όσων μαζί της μοχθούν και δημιουργούν. Δε θά 'ναι αλλιώς ολόκληρη η οδοιπορία σου.

Γιώργος Πατρινιός

Μουσεία της Μεσσηνίας

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Στο Μπενάκειο Μουσείο της Καλαμάτας εκτίθενται τυχαία ευρήματα των Κλασικών και Ελληνιστικών χρόνων, από τη γύρω περιοχή.

Υπάρχουν επίσης δύο μεγάλες ομάδες Προϊστορικών ευρημάτων:

Στην πρώτη ανήκουν πολλά εργαλεία της Νεολιθικής εποχής, από ανασκαφές στην ακρόπολη της Μάλθης, ενώ στη δεύτερη ομάδα ανήκουν ευρήματα από ανασκαφές στα Νηχώρια Μεσσηνίας — κατά βάση της Μυκηναϊκής και Γεωμετρικής εποχής (1000 – 700 π.Χ.).

Τα περισσότερα εκθέματα του Μπενάκειου Μουσείου, μετά τους σεισμούς στην Καλαμάτα, έχουν μεταφερθεί στο Μουσείο της Ολυμπίας, έως ότου αυτό επισκευαστεί.

Στην Καλαμάτα υπάρχει επίσης και Λαογραφικό Μουσείο.

ΠΥΛΟΣ

Σε τρεις αίθουσες στεγάζεται το «Αντωνοπούλειο» Μουσείο της Πύλου. Τα εκθέματά του παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Τα ευρήματά του ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1 – Προϊστορικών χρόνων (1000 π.Χ.). Τα περισσότερα είναι από ανασκαφές τάφων της περιοχής Κουκουνάρας καθώς και από το Μυκηναϊκό θολωτό τάφο, το Μεσοελλαδικό τύμβο (2000 – 1600 π.Χ.) και τον Πρωτοελλαδικό (2800 – 2000 π.Χ.) οικισμό της περιοχής Βοϊδοκοιλιάς.

2 – Ελληνιστικής εποχής (323 – 31 π.Χ.), από τάφους κοντά στην περιοχή Ντιβάρι καθώς και από τη θέση Τσοπάνη-Ράχη.

Εκτός από τα παραπάνω σημαντικά εκθέματα του Μουσείου, ο επισκέπτης μπορεί ακόμη να δει χάλκινα αντικείμενα, πολλά πήλινα αγγεία και μερικά από τα γυάλινα αγγεία Ελληνικής και Ρωμαϊκής εποχής.

Στην Πύλο διοργανώνεται επίσης και νέο Μουσείο, μέσα στο Κάστρο της πόλης, όπου θα εκτεθεί η θαυμάσια συλλογή του Γάλλου Ρενέ Πυώ που περιλαμβάνει Μεσαιωνικές γκραβούρες κάστρων, πίνακες και άλλα ενθυμήματα του Απελευθερωτικού Αγώνα.

Στο ίδιο Μουσείο, στο μέλλον, σε ειδικούς χώρους, πρόκειται να συγκεντρωθούν και να εκτεθούν ευρήματα των υποβρυχίων ανασκαφών όλου του Ελληνικού χώρου (Κέντρο Εναλίων Αρχαιοτήτων).

ΧΩΡΑ

Ήξιο ενδιαφέροντος το Μουσείο της Χώρας. Περιλαμβάνει κινητά ευρήματα από το Ανάκτορο του Άνω Εγκλιανού — που πιστεύεται ότι ανήκε στο Βασιλιά Νέστορα — και από τάφους της περιοχής. Τα περισσότερα εκθέματα ανήκουν στην Προϊστορική Εποχή (1000 π.Χ.) και παλαιότερα, τα πιο σημαντικά δε είναι της Μυκηναϊκής Εποχής (1600 – 1100 π.Χ.).

Από τα πολλά ευρήματα που εκτίθενται στο Μουσείο, μεγάλο ενδιαφέρον έχουν οι τοιχογραφίες από το Ανάκτορο του Νέστορα (13ος αι.). Είναι οι σημαντικότερες στον ηπειρωτικό ελληνικό χώρο, τη Μυκηναϊκή Εποχή.

Το σημαντικότερο όμως έκθεμα του Μουσείου, που αποτελεί και αυτό εύρημα του ανακτόρου του Νέστορα, είναι οι πινακίδες της Γραμμικής Γραφής Β, οι οποίες έχουν αποκρυπτογραφηθεί από τον Άγγλο αρχιτέκτονα Ventris, το 1952. Είναι το μεγαλύτερο σύνολο τέτοιων πινακίδων στον ελληνικό χώρο. Ανάμεσά τους υπάρχει και η πινακίδα-κλειδί της αποκρυπτογράφησης, όπου πλέον επιβεβαιώθηκε ότι η γλώσσα των Μυκηναίων ήταν η ελληνική.

Άλλα εκθέματα: Αγγεία, χάλκινα όπλα, ξίφη, εγχειρίδια, χρυσά κοσμήματα, ευρήματα από τάφους της περιοχής (Τάφος Περιστεριάς στην Κυπαρισσία).

ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΙ (η αρχαία Μεσσήνη)

Στο Μουσείο του Μαυρομματίου υπάρχουν κινητά ευρήματα από ανασκαφές, που κατά βάση είναι γλυπτά και ανάγλυφα.

Εδώ τα ευρήματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί προέρχονται από την αρχαία Μεσσήνη, πόλη που δεν κατοικήθηκε πάλι και έτσι τα μνημεία και κτίριά της δεν καταστράφηκαν ή δεν αλλοιώθηκαν, αλλά παρέμειναν ατόφια και δίνουν πολλές πληροφορίες για την εποχή εκείνη.

ΚΟΡΩΝΗ

Σ' ένα κελί στο Μοναστήρι της Παναγίας της Ελεήστριας, εκθέτονται τα ευρήματα της περιοχής Κορώνης.

Εκεί υπάρχουν διάφορα Βυζαντινά ευρήματα που έχουν ανασκαφεί στο Ναό της Αγίας Σοφίας, που βρίσκεται πίσω από το κάστρο της πόλης.

Υπάρχουν επίσης μαρμάρινες επιγραφές της Κλασικής περιόδου (5ος – 1ος αι. π.Χ.) από ανασκαφές που έγιναν στο Ναό του Απόλλωνα στον αρχαιολογικό χώρο στη θέση Λογγά.

Υπάρχουν επίσης εκθέματα από ανασκαφές της περιοχής του Πεταλιδίου, καθώς και μία συλλογή νομισμάτων, όπου εξέχουσας σημασίας είναι η χελώνα, νόμισμα του 636 π.Χ. περίπου.

Μπορεί ακόμη ο επισκέπτης να δει αγγεία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής εποχής, καθώς και διάφορα λαογραφικά εκθέματα.

Βασιλική Πόπορη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΜΝΟΥ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟ ΝΕΟΛΙΘΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η Λήμνος βρίσκεται στο Βόρειο Αιγαίο ανάμεσα στη χερσόνησο του Άθω και την είσοδο του Ελλησπόντου. Είναι η μεγαλύτερη και η σημαντικότερη από τις Θρακικές Σποράδες, τη Θάσο και Σαμοθράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο.

Στο νησί αναπτύχθηκε ένας πανάρχαιος πολιτισμός μοναδικός σε διάρκεια και μορφή. Η αρχή του τοποθετείται λίγο πριν από το 4.000 π.Χ. στη μέση νεολιθική εποχή και φθάνει ως τους νεότερους ιστορικούς χρόνους.

Ο πολιτισμός αυτός ήρθε στο φως από τις συστηματικές ανασκαφές που έγιναν στη Λήμνο από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή στους τρεις κυριότερους αρχαιολογικούς χώρους, την Πολιόχνη, την Ηφαιστία και το Ιερό των Καβείρων.

Οι ανασκαφές άρχισαν το 1926, διακόπηκαν στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και συνεχίστηκαν μετά από αυτόν. Ανακάλυψαν τον αρχαιότερο νεολιθικό οικισμό του ελλαδικού χώρου, την Πολιόχνη και έφεραν στο φως πραγματικούς θησαυρούς, ανάλογους με τα ευρήματα του Σλήμαν στην πόλη του Πριάμου.

Τα πλούσια ευρήματα των ανασκαφών στεγάζονται στο αρχαιολογικό μουσείο που βρίσκεται στη Μύρινα, την πρωτεύουσα του νησιού, στην παραλία του Ρωμείου Γιαλού. Είναι ένα διόροφο νεοκλασικό κτίριο με 14 συνολικά αίθουσες.

Τα εκθέματα του ισογείου προέρχονται από τις ανασκαφές της Ηφαιστίας (1937) και του Ιερού των Καβείρων (1938).

Η Ηφαιστία πήρε το όνομά της από τον προστάτη του νησιού, θεό Ήφαιστο. Η πολυκύμαντη ζωή της τοποθετείται ανάμεσα στο 1.000 π.Χ. μέχρι το 1.200 μ.Χ. Έζησε δηλαδή περισσότερο από δύο χιλιάδες χρόνια. Εδώ βρέθηκαν κατοικίες, λουτρά, νεκροταφεία, θέατρο, παλαιοχριστιανικοί

ναοί και ένα τεράστιο οικοδόμημα με 150 κολόνες, που ο ιστορικός Πλήνιος ονομάζει Λαβύρινθο. Στις προθήκες υπάρχουν ειδώλια, σειρήνες με μορφή γυναίκας και σώμα πουλιού, εργαλεία για τη δουλειά της γυναίκας. Σε μια άλλη προθήκη, μια σειρά από σφίγγες και σειρήνες μας χαρίζουν το πλατύ αρχαϊκό τους μειδίημα.

Το Ιερό των Καβείρων ιδρύθηκε τον 7ο π.Χ. αιώνα από τους Πελασγούς της Λήμνου. Τόπος τέλεσης των περιφημών καβειρίων μυστηρίων, κάτι ανάλογο με τα ελευσίνια μυστήρια, ήταν σπουδαιότερο και από αυτό της Σαμοθράκης. Αγγεία, σκεύη πήλινα και γυάλινα, λυχνάρια, ειδώλια, επιγραφές, νομίσματα κ.ά. περιλαμβάνονται στα εκθέματα που βρέθηκαν εκεί.

Επίσης στο ισόγειο υπάρχουν αγάλματα διαφόρων εποχών, αμφορείς και επιτύμβιες στήλες που βρέθηκαν κατά καιρούς σε διάφορα μέρη του νησιού.

Τα σπουδαιότερα αγάλματα είναι ο «Έρωτας τοξότης», ρωμαϊκής εποχής που βρέθηκε στην Ηφαιστία, ο «Διόσκουρος», επίσης ρωμαϊκής εποχής, ένας «Επιτύμβιος λέοντας» του 4ου π.Χ. αιώνα, ο περίφημος «Γανυμήδης», ο οينوχόος των θεών με τον αετό του Δία στα πόδια του, ο «Σάτυρος» που υποβαστάζει το μεθυσμένο Διόνυσο και τέλος το άγαλμα της θεάς Κυβέλης, θεάς της γονιμότητας.

Στο δεύτερο όροφο, σε οκτώ αίθουσες, εκθέτονται τα ευρήματα από τις ανασκαφές της Πολιόχνης σε 29 συνολικά προθήκες.

Η Πολιόχνη είναι ο αρχαιότερος νεολιθικός οικισμός του ελλαδικού χώρου. Κτισμένη στην ανατολική πλευρά του νησιού, πάνω στην ακροθαλασσιά, αντίκρυ από την Τροία. Η ζωή της έγραψε ένα τεράστιο κύκλο 24 αιώνων, από το 4.000 π.Χ. ως το 1.600 π.Χ., από το τέλος της μέσης νεολιθικής εποχής μέχρι τη μέση χαλκοκρατία.

Στην ακμή της ήταν μια τέλεια οργανωμένη πόλη, διπλάσια σε μέγεθος και κατά 1.000 χρόνια αρχαιότερη από την Τροία.

Η Πολιόχνη ανακαλύφθηκε το 1930 από τους Ιταλούς αρχαιολόγους Caruto και Ricci. Στη συνέχεια έγιναν συστηματικές ανασκαφές από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας το 1930–36 από τον Della Sette και το 1956 από τον Bernardo Brea.

Στο χώρο της προϊστορικής πολιτείας εκτός από τα ερείπια της πόλης-ακρόπολης, που η ζωή της χωρίζεται από τους αρχαιολόγους σε 7 εποχές-περιόδους, βρέθηκαν λίθινα, κοκάλινα και χάλκινα εργαλεία, αγγεία διαφόρων φάσεων και ποικίλης τεχνικής, από τα πιο πρωτόγονα ως τα πιο εξελιγμένα που προξενούν κατάπληξη με τον πλούτο, την ποικιλία και την πρωτοτυπία τους.

Ο χαλκός αρχίζει να χρησιμοποιείται για την κατασκευή εργαλείων από την τέταρτη περίοδο και δώθε, που κράτησε από το 3.000 π.Χ. ως το 2.600 π.Χ. Μέχρι τότε χρησιμοποιούσαν σαν υλικά για εργαλεία την πέτρα, το ξύλο και τα κόκαλα. Τα οικιακά σκεύη γίνονται από πηλό, πλασμένο με το χέρι. Ο τροχός αρχίζει να χρησιμοποιείται γύρω στα 2.000 π.Χ. στην πέμπτη περίοδο της Πολιόχνης.

Σε μια προθήκη βλέπουμε εργαλεία που κατασκευάστηκαν στη δεύτερη περίοδο, δηλαδή το 3.800 π.Χ.: μαχαίρια, σουβλιά, βελόνες από κόκαλο, σφυριά πέτρινα. Σε άλλη προθήκη μια πήλινη χύτρα με τρία πόδια και σε μια άλλη, πέτρινοι μεντεσέδες και λίθινα γουδιά.

Στις προθήκες που στεγάζονται αντικείμενα της τετάρτης περιόδου, συναντάμε πέτρινα, κοκάλινα, πήλινα αλλά και χάλκινα εργαλεία, όπως μαχαίρια και βελόνες· βρίσκουμε καλούπια για την κατασκευή καρφιών από μέταλλο, πέτρινα υνία που φανερώνουν τη συστηματική καλλιέργεια

της γης, οικιακά και μαγειρικά σκεύη σε μεγάλη ποικιλία, χύτρες, φρουτιέρες, λεκάνες, κούπες και ένα σουρωτήρι.

Από το 2.600 ως το 2.300 π.Χ. (πρώιμη χαλκοκρατία), η Πολιόχνη βρίσκεται στη μεγαλύτερη ακμή της· στην περίοδο αυτή ανήκει ο περίφημος θησαυρός της. Περιλαμβάνει λαμπρά δείγματα χρυσοχοΐας: δακτυλίδια, βραχιόλια, σκουλαρίκια, περιδέραια που βρίσκονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Στην ίδια περίοδο ανήκουν και τα περίφημα «αμφικύπελα», ψηλόλιγνα κομψά ποτήρια με δύο ημικυκλικές λαβές, που τα χρησιμοποιούσαν για σπονδές.

Στην Πολιόχνη βρέθηκαν ακόμη πέτρινα λουτρά, τα πρώτα στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Η πιο ενδιαφέρουσα ανακάλυψη της Πολιόχνης είναι η περίφημη «πλάκα των καμινίων» επιγραφή γραμμένη σε Ετρουσκική διάλεκτο. Είναι το μοναδικό εύρημα των Ετρούσκων, προγόνων των αρχαίων Λατίνων, που βρέθηκε ποτέ εκτός της Ιταλικής Χερσονήσου.

Ξεφνικά το 1.600 π.Χ. η ζωή της Πολιόχνης σταματά απότομα από έναν καταστρεπτικό σεισμό. Αυτό το αποδεικνύουν οι μεγάλες αποθήκες γεμάτες πυθάρια και οι ποσότητες των αχρησιμοποίητων κεραμικών σκευών που αραδιασμένα στην κεντρική πλατεία, μια μέρα αγοράς ή κάποιου πανηγυριού, περίμεναν αγοραστή που δεν ήλθε ποτέ, διωγμένος για πάντα απ' το σεισμό που μετέτρεψε την πόλη σε ερείπια ύστερα από ζωή 24 αιώνων.

Η ξενάγηση στο Μουσείο της Λήμνου ολοκληρώθηκε εδώ. Ένα μακρύ ταξίδι μέσα στο χρόνο, κάπου έξι χιλιάδες χρόνια από σήμερα, όπου παρακολουθήσαμε την εξέλιξη της νεολιθικής τέχνης πάνω στη Λήμνο καθώς και της τέχνης των προϊστορικών και ιστορικών χρόνων.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΔΙΑΚΟΥΜΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

*Από την εθνική ταυτότητα
στο λαϊκό πολιτισμό και την καθημερινή ζωή*

Μια συνέντευξη με το διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη
κ. Άγγελο Δεληβορριά

Προσπαθώντας να εμπλουτίσουμε το αφιέρωμα του περιοδικού για τα μουσεία, σκεφθήκαμε να προσφύγουμε σε μια ζωντανή, επίκαιρη μαρτυρία συζητώντας με το διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη.

Αντικείμενό μας ο ιδιαίτερος χαρακτήρας, η φυσιογνωμία του μουσείου αυτού σε σχέση με τα άλλα, η ιστορία της συγκρότησης των συλλογών του, το περιεχόμενο και ο εμπλουτισμός τους. Τέλος, οι αντιλήψεις του κ. Άγγελου Δεληβορριά για την εξέλιξη της αποστολής του μουσείου, τη λειτουργία του (προοπτικές για ζωντανό, σύγχρονο μουσειακό οργανισμό), όπως και τα τεράστια, χρόνια, οικονομικά προβλήματα.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

— Το Μουσείο σας είναι από τα σημαντικότερα στην Αθήνα και την Ελλάδα. Ποια όμως είναι η ιδιαίτερη φυσιογνωμία του; Μπορούμε μήπως να πούμε πως είναι, αρχικά, το μόνο Μουσείο της εθνικής, ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας, δηλ. της πολιτιστικής συνέχειας του νεότερου ελληνισμού, εφόσον μάλιστα συγκεντρώνει εκθέματα από την Αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο και τη Νεότερη Λαϊκή Ελληνική Τέχνη θεωρώντας τα ένα αδιαίρετο σύνολο; Είναι μήπως αυτό και το πνεύμα του συλλέκτη και δωρητή Α. Μπενάκη;

Άγγ. Δεληβορριάς, Δ/ντής Μουσείου Μπενάκη.

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Θεωρώ ότι, δυνάμει, το Μουσείο Μπενάκη (και λέω δυνάμει γιατί θέλω να διαχωρίσω τη σημερινή πραγματικότητα απ' αυτή που θα μπορούσε να είναι, και η οποία ελπίζω να πραγματοποιηθεί στο εγγύς μέλλον), δυνάμει λοιπόν, είναι πράγματι το Μουσείο της συνέχειας του ελληνισμού. Το Μουσείο δηλ. που έχει καταγράψει μέχρι ενός σημείου την πολιτιστική και ιστορική του πορεία.

Βέβαια, το πρώτο σκέλος της μουσειακής προσωπικότητας δεν μπορεί παρά να είναι παρουσιασμένο συνοπτικά, με κάποιες σύντομες, ενδεικτικές αναφορές στο προϊστορικό παρελθόν, τη γεωμετρική και την κλασική περίοδο, όπως και στο πρώιμο και στο προχωρημένο Βυζάντιο. Το Βυζαντινό και το Αρχαιολογικό Μουσείο, για παράδειγμα, καλύπτουν πολύ πιο ολοκληρωμένα τις αντίστοιχες περιόδους. Εδώ στο Μουσείο Μπενάκη, η προετοιμασία του επισκέπτη στις παλαιότερες περιόδους γίνεται με σκοπό να αντιληφθεί καλύτερα τι είναι αυτό που αλλάζει μετά τον 4ο αιώνα μ.Χ. Ποιες είναι οι δυνάμεις που επιφέρουν την αλλαγή και που συντελούν στη διαμόρφωση της βυζαντινής φυσιογνωμίας του ελληνισμού. Το κύριο όμως βάρος των συλλογών πέφτει στη Μεταβυζαντινή περίοδο, από τον 15ο αιώνα και μετά, και τελειώνει στη δεκαετία του 1930, μέσα στη βενιζελική περίοδο.

— Θα μπορούσαμε μήπως να πούμε ότι η πρόθεση του Μπενάκη να συγκεντρώσει σ' ένα σύνολο τα κομμάτια της πολιτιστικής ιστορίας του νεότερου ελληνισμού ήταν πρωτοποριακή για την εποχή του; Οι πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα συμπίπτουν πράγματι με τη στροφή της φιλελεύθερης, αστικής διανόησης — βενιζελικής τότε — προς τα δημιουργήματα του νεότερου, λαϊκού πολιτισμού, με παράδειγμα την Α. Χατζημιχάλη και την εργασία της για τις ελληνικές ενδυμασίες. Πριν μερικές δεκαετίες ο Ν. Πολίτης έχει εκδώσει τη συλλογή των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών. Ο κόσμος αυτός φαίνεται να θέλει τότε να παντρέψει και να αφομοιώσει ορισμένα τουλάχιστον δείγματα του νεότερου, λαϊκού πολιτισμού με το ελληνικό Βυζάντιο και την Αρχαιότητα για να τα εντάξει στον εθνικό, πολιτιστικό κορμό. Από τότε άραγε ο Μπενάκης ενδιαφέρθηκε να μαζέψει σε συλλογή αυτά εδώ τα συγκεκριμένα αντικείμενα και όχι κάποια άλλα;

Συντήρηση
ξύλινης επένδυσης
αρχοντικού Μελά.

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ο Μπενάκης είχε αρχίσει να συγκεντρώνει έργα ισλαμικής τέχνης από τότε που βρισκόταν στην Αλεξάνδρεια. Όμως από το 1910 αρχίζει να στρέφεται στις συλλογές που έχουμε τώρα εδώ. Το νέο αυτό ενδιαφέρον συμπίπτει με την άφιξη και εγκατάστασή του στην Ελλάδα. Φυσικά το ενδιαφέρον του αυτό θερμάνθηκε και διαμορφώθηκε και μέσα από τις σχέσεις που ανέπτυξε ο ίδιος με τον πνευματικό κόσμο της εποχής του, την Αγγελική Χατζημιχάλη, άλλους Έλληνες και ξένους αρχαιολόγους και ειδικούς σε επιμέρους τομείς. Παράδειγμα το Βυζαντινολόγο Ξυγκόπουλο και άλλους. Εκείνη την εποχή του μεσοπολέμου υπήρχαν ακόμη στην ελληνική και τη διεθνή αγορά έργα σημαντικά. Ο Μπενάκης κατάφερε να διαθέσει το σύνολο της περιουσίας του για τον εμπλουτισμό των συλλογών του μουσείου μας.

— *Το Μουσείο δηλ. αυτό είναι το έργο, το όραμα μιας ολόκληρης διανόησης, αστικής, βενιζελικής, συχνά παροικιακής, που μοιάζει να έχει μια προχωρημένη και συγκροτημένη ιδέα για το νεότερο ελληνισμό, και ίσως τη Μεγάλη Ιδέα.*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Δε θα έλεγα μεγαλοϊδεατική διανόηση. Η νεότερη Ελλάδα χρωστάει πολλά σ' αυτό τον παροικιακό πολιτισμό, όπως την ποίηση του Καβάφη ή και ακόμη του Σολωμού. Οι άνθρωποι αυτοί που ζούσαν έξω από τα προβλήματα του εθνικού χώρου έφτιαχναν μέσα τους το όραμα μιας άλλης Ελλάδας. Οι συλλογές όμως που συγκέντρωσε ο Α. Μπενάκης καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος από τις όψεις του μωσαϊκού της ελληνικής πολιτιστικής πραγματικότητας, δεν τις καλύπτουν όμως όλες. Κι αυτό γιατί η εποχή που έζησε δεν είχε ανακαλύψει όλες αυτές τις όψεις. Όμως ένα μουσείο είναι ζωντανός οργανισμός. Ο εμπλουτισμός του πρέπει να συνεχίζεται με τον ίδιο ρυθμό και ενδιαφέρον. Η αναθεώρηση και η διεύρυνση των στόχων του βρίσκονται μέσα στο παιχνίδι της ζωντάνιας του. Άλλωστε το παράδειγμα του Μπενάκη ακολούθησε αμέσως μεγάλος αριθμός από άλλους δωρητές. Έτσι, βρίσκονται εδώ σήμερα πολλές άλλες, μικρότερες συλλογές που ήρθαν να συμπληρώσουν τα κενά.

ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ: ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

— *Από την ίδρυση του Μουσείου έχει περάσει από το γραφείο αυτό μια σειρά λαμπρών διευθυντών. Έχω συγκρατήσει το όνομα του Βυζαντινολόγου Μ. Χατζηδάκι που σημάδεψε μια εποχή.*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ο Μ. Χατζηδάκης σημάδεψε με τη βαθιά του επιστημοσύνη, με το εύρος των γνώσεών του και την ευαισθησία του την προσωπικότητα αυτού του Μουσείου, που του χρωστάει πάρα πολλά.

— *Είστε διευθυντής περίπου δεκαπέντε χρόνια. Η δραστηριότητα του Μουσείου σήμερα είναι πολύ μεγάλη. Στους χώρους έκθεσης ο κόσμος είναι συχνά τόσο πολύς που περνάς με δυσκολία. Τα σχολεία και οι ξένοι γεμίζουν τις αίθουσες. Υπάρχει επίσης εκδοτική δραστηριότητα. Πώς αντιμετωπίζετε το ρόλο σας εδώ;*

Συντήρηση εικόνων.

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Έχω προσπαθήσει να εφαρμόσω το «μουσειακό» μου πιστεύω με κάποιες βασικές αρχές που στο εξωτερικό έχουν γίνει κοινά αποδεκτές εδώ και αρκετές δεκαετίες. Έτσι, για μένα το Μουσείο έχει πρώτιστα μορφωτικό - εκπαιδευτικό ρόλο, συμπληρώνοντας την κρατική εκπαιδευτική πολιτική. Το Μουσείο δεν είναι βιβλίο. Καλλιεργεί με άλλα, πιο άμεσα μέσα, το μάτι και την ευαισθησία. Φτιάχνει κεντρίσματα για γνώση και ευαισθητοποίηση της νόησης. Πρέπει το Μουσείο να προσπαθεί να τραβήξει τον κόσμο με τις ειδικές εκθέσεις, τις ομιλίες ή τις συναυλίες που θα μπορούσε να οργανώσει.

— Να ξεπεράσει δηλ. την ψυχρή, «κλασική», μουσειακή αντίληψη που κρατά σε απόσταση. Βέβαια, το Μουσείο Μπενάκη προσφέρεται. Το σπίτι που το στεγάζει είναι ευχάριστο και οικείο...

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ναι, αλλά παρουσιάζει πολλά προβλήματα. Δεν έχει αρκετούς χώρους. Όχι μόνο για το προσωπικό που είναι στριμωγμένο τόσο στη βιβλιοθήκη όσο και στο αρχείο, στο φωτογραφικό αρχείο, στη συντήρηση και στα γραφεία. Εκείνο όμως που είναι απαράδεκτο είναι ο περιορισμός του χώρου για την παρουσίαση των θησαυρών του Μουσείου, για την ανάπτυξη του εκθετικού προγράμματος, την παρουσίαση της πολιτιστικής συνέχειας του νεοελληνικού πολιτισμού.

— Ποιες είναι οι σημερινές επιθυμίες και στόχοι σας;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Να επεκταθούν οι εκθετικές δραστηριότητες, να πραγματοποιήσουμε τα εκθετικά μας όνειρα: δηλ. να φανεί η στενή εσωτερική σχέση ανάμεσα στο Βυζαντινό και στο Μεταβυζαντινό πολιτισμό, που ακούει στο όνο-

Συντήρηση

ξυλόγλυπτου.

μα λαϊκός πολιτισμός. Να φανεί πόσο ισότιμος είναι από την άποψη της ποιότητας με όλους τους άλλους ελληνικούς πολιτισμούς. Επίσης να φανεί η ποικιλία του, το μεγάλο ανάπτυγμα των επιτευγμάτων του κατά τόπους και χρονικές περιόδους, η γεωγραφική συνοχή του.

Μετά την τελευταία ενότητα της Βυζαντινής Τέχνης, να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε την αυτοτελή ενότητα της πρώιμης μεταβυζαντινής εποχής δηλ. του 15ου, 16ου αιώνα. Να παρουσιάσουμε κατόπιν την εκκλησιαστική τέχνη του 17ου και 18ου αιώνα. Αμέσως μετά, θα μπορούσαμε να περάσουμε στη μη θρησκευτική, την κοσμική ή λαϊκή τέχνη του 17ου ή του 18ου αιώνα, όχι όμως με χωριστές κατηγορίες (εδώ τα κοσμήματα, εκεί τα φορέματα) αλλά σε ενότητες συγκροτημένες.

Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί πώς συνδέονται τα επιτεύγματα του πολιτισμού αυτού από την Κύπρο στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα, στις συστάδες των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και στις Κυκλάδες, στους χώρους του Μικρασιατικού ελληνισμού, μέχρι τον Πόντο και κατόπιν, από τη Θράκη κάτω στη Μακεδονία, Κεντρική Ελλάδα, Πελοπόννησο και τέλος την Αθήνα.

— Δηλαδή, να αναδειχθεί η συνέχεια του ελληνικού χώρου σε μια περίοδο όπου η οθωμανική αυτοκρατορία κυριαρχεί;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ακριβώς. Και να αναδειχθούν όχι μόνο τα καλλιτεχνικά του επιτεύγματα αλλά και τα πνευματικά. Η ποίηση, η εκδοτική δραστηριότητα, οι πεποιθήσεις του. Όλος αυτός ο κόσμος που προετοίμασε τον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Συντήρηση
δωρεάς Ζουμπουλάκη.

— Εδώ θα μπορούσαμε να μιλήσουμε και για την πρόσφατη έκθεση των χάρτινων εικόνων, τα ορθόδοξα χαρακτηριστικά κλπ.;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ναι. Είναι ένα κομμάτι της παραγωγής του κόσμου για τον οποίο μίλησα πιο πάνω.

— Πού βρίσκει κανείς αυτό το υλικό;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για το αποτέλεσμα ερευνών 20 χρόνων. Το υλικό ήταν παραμερισμένο και παραγνωρισμένο, όπως ήταν και άλλα προϊόντα της νεοελληνικής πολιτιστικής δημιουργίας, π.χ. η κεραμική που τώρα προσπαθούμε να ανακαλύψουμε.

— Μέχρι τώρα υπήρξαμε αποκλειστικά προσκολλημένοι στο ωραίο αρχαίο αντικείμενο, τη βυζαντινή εικόνα, τη γιορτινή φορεσιά.

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Κυριαρχούσε ένας αισθητικισμός στις επιλογές μας από τον οποίο όμως απελευθερωθήκαμε. Παράδειγμα οι φορεσιές του Μουσείου είναι μεν θαυμάσιες, αυθεντικές, αλλά είναι περισσότερο οι νυφικές. Είμαστε φτωχοί στα στοιχεία που συνθέτουν την καθημερινή ζωή, όπως τα ρούχα της δουλειάς και τα εργαλεία.

— Τώρα το Μουσείο πρέπει να έχει ένα υλικό που θα μπορούσε να χρησιμεύσει στις νέες κατευθύνσεις σας.

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Το Μουσείο διαθέτει σημαντικό υλικό τέτοιου είδους, αλλά επιπλέον διαρκώς αναζητεί νέο. Αυτή τη στιγμή έφτασε στα χέρια μου ο κατάλογος της συλλογής της Χρυσούλας Ξανθουδίδου – Κούνδουρου από το Ηράκλειο της Κρήτης. Πρόκειται για μια δωρεά 85 κομματιών, εξαιρετικά πολύτιμη, γιατί περιέχει κυρίως υφαντά. Αυτά είχαν θεωρηθεί καθημερινό είδος και είχαν παραμεληθεί. Σήμερα, στην Κρήτη δεν υπάρχουν πια υφαντά. Βρέθηκε κάποιος που τα αγάπησε και τα έσωσε.

— Και το Μουσείο είναι ο συνεχιστής, σε επιστημονικό επίπεδο, της ευαισθησίας των συλλεκτών;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Εδώ είναι η σημασία του δεδομένου μας χώρου. Είχε παλιότερα προταθεί η δημιουργία ενός άλλου «μουσείου», ας πούμε των ιστορικών στιγμών του ελληνισμού, ενώ εδώ υπάρχει ήδη ο οργανισμός που με ελάχιστη βοήθεια μπορεί να αξιοποιήσει την παράδοση και τη γνώση του.

ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: ΜΟΥΣΕΙΑ ΧΩΡΙΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ

Θέλω εδώ να τονίσω τον τριπλό ρόλο του μουσείου που είναι πρώτα απ' όλα εκπαιδευτικός. Υπάρχει και κάποιος άλλος ρόλος: η διάσωση, η συντήρηση για το μέλλον. Το τρίτο σκέλος της μουσειακής δραστηριότητας είναι η υποχρέωση της επιστημονικής επεξεργασίας του υλικού. Και στην Ελλάδα — δυστυχώς — στο σύνολό του το υλικό αυτό δεν έχει καταγραφεί συστηματικά. Δεν υπάρχουν κατάλογοι πλήρεις και ολοκληρωμένοι. Υπάρχουν κάποια έργα σποραδικά και μνημειακά, που κατά κανόνα τα χρωστάμε στους ξένους.

— Δηλ. το Μουσείο είναι σαν το παγόβουνο; Το κρυμμένο μέρος του είναι το μεγαλύτερο και το πιο απρόσιτο;

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Το γεγονός αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις στην πρόοδο της επιστημονικής έρευνας. Π.χ. η νεοελληνική τέχνη είναι ουσιαστικά αμελέτητη, γιατί το υλικό είναι άγνωστο. Έτσι, φτάνουμε στο φαινόμενο του συμπτωματοκού. Τα διάφορα δημοσιεύματα βαρύνονται απ' αυτό το γεγονός. Αυτό δεν είναι επιστήμη. Επιστήμη θα πει συγκριτική, συστηματική παραβολή ενός όσο γίνεται ευρύτερου φάσματος αντικειμένων για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Εμείς είμαστε ανοιχτοί στην επιστημονική έρευνα και συγχρόνως προωθούμε το πρόγραμμα των εκδόσεων και των καταλόγων μας.

— *Η λειτουργία του Μουσείου απαιτεί μια τεράστια συστηματική δουλειά υποδομής και ταξινόμησης;*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Πρέπει να γίνει δυνατή η χρονολόγηση του αντικειμένου, να βγουν οι προσανατολισμοί της εποχής και πολλά άλλα.

— *Θα ήθελα να ρωτήσω και κάτι συμπληρωματικό. Μιλήσαμε για το τεράστιο υλικό που βρίσκεται στις αποθήκες του Μουσείου Μπενάκη. Μπορείτε να μας πείτε λίγο εκτενέστερα περί τίνος πρόκειται;*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Το υλικό αυτό απευθύνεται κυρίως στον ειδικό. Πολλές φορές παίρνουμε υλικό από εκεί για διάφορες εκθέσεις, αλλά είναι κυρίως ένα υλικό που προσφέρεται στην επιστημονική έρευνα. Π.χ. οι συλλογές του Φωτογραφικού Αρχείου όπου συγκεντρώνονται οι φωτογραφικές αποτυπώσεις του ελληνικού χώρου, των μνημείων του, της καθημερινής ζωής, του πολιτισμού του. Πρόκειται για ένα πολύτιμο αρχείο, ίσως από τα πιο μεγάλα αρχεία που υπάρχουν στην Ελλάδα, με ειδικευμένο προσωπικό, με τα πιο σύγχρονα συστήματα ταξινόμησης και όπου είναι κατατεθειμένα περίφημα φωτογραφικά αρχεία, όπως εκείνο του Περικλή Παπαχατζηδάκη και ιδίως το τελευταίο μας απόκτημα, το φωτογραφικό αρχείο της φωτογράφου Νέλλης στο σύνολό του. Ένα άλλο τμήμα του μουσειακού υλικού είναι κατατεθειμένο στο Ιστορικό Αρχείο, που συγκεντρώνει ένα μεγάλο αριθμό ερευνητών της ελληνικής ιστορίας και καλύπτει την περίοδο από την Επανάσταση του '21 μέχρι την Αντίσταση του 1941-1944.

— *Εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι στο προσωπικό του Μουσείου αναγκαστικά συμπεριλαμβάνονται διάφορες ειδικότητες (και σίγουρα θα υπάρχουν ελλείψεις), όπως συντηρητές αντικειμένων, φωτογράφοι, συντηρητές εγγράφων και αρχειονόμοι — παλαιογράφοι.*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Ναι, παλαιογράφοι ιστορικοί, αλλά και ανάμεσα στους συντηρητές διάφορες ειδικότητες, για τις εικόνες, το ξύλο, το ύφασμα, κλπ. λόγω της πολυμορφίας του υλικού.

— *Πόσο προσωπικό έχει το Μουσείο;*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Γύρω στους πενήντα, όλοι μαζί, από τους φύλακες μέχρι το διευθυντή. Και θα 'λεγα ένα προσωπικό που δουλεύει με μια σύμπνοια και μια διάθεση πέραν των όποιων συμβατικών υποχρεώσεων.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ

— *Λειτουργία του Μουσείου, συντήρηση του υλικού, αγορές, προσωπικό, όλα αυτά είναι πολυδάπανα. Ποια είναι τα οικονομικά προβλήματα του Μουσείου;*

Α. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ: Είναι πολύ μεγάλα. Φέτος το Υπουργείο Πολιτισμού είχε εγκρίνει 40 εκατομ. τα οποία δεν καλύπτουν ούτε τη μισθοδοσία του προσωπικού που ανέρχεται σε 50 εκατομ. το χρόνο. Πολύ δε περισσότερο όταν με τις διάφορες περικοπές θα μείνουν μόνο 27 εκατομ. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος του δυναμικού μας αναλίσκεται στην αναζήτηση χρηματικών πόρων. Πράγμα παράλογο στον τόπο αυτό. Δυστυχώς, το κράτος δεν έχει αντιληφθεί την κατάσταση. Μπορεί να θεωρεί τα ελληνικά μουσεία σαν πολύ καλούς πρεσβευτές στο εξωτερικό ή να τα χρησιμοποιεί σαν ελκτικούς πόλους για τον τουρισμό. Ωστόσο δε βλέπω να έχει επενδύσει σ' αυτά τα μουσεία ανάλογα με τη σημασία τους.

Τελικά, μας γράφουν στα παλιά τους τα παπούτσια, τόσο το κράτος όσο και οι φορείς σαν τους δικούς σας. Γιατί μου είναι δύσκολο να καταλάβω γιατί χρηματοδοτούνται τυφλά προβληματικές επιχειρήσεις δισεκατομμυρίων, ενώ εμείς τα μουσεία είμαστε σαν να μην υπάρχουμε. Εφόσον μάλιστα ο μόνος για τον οποίο δουλεύουμε είναι ο ελληνικός χώρος και μάλιστα δωρεάν. Επομένως μέσα μας συμποσούνται μια αγανάκτηση και μια πικρία γι' αυτή την πραγματικότητα που είναι άθλια και ευτελής.

Ευτυχώς, για μια ακόμη φορά, υπάρχει η έξωθεν καλή μαρτυρία. Και η έξωθεν του εξωτερικού και η έξωθεν του εσωτερικού. Έτσι, πολλές φορές που χρειάστηκε το μουσείο να αποκτήσει ένα αντικείμενο πάση θυσία, για να μη χαθεί, να μην πάει σε καμιά συλλογή του εξωτερικού, ο κόσμος, το ανώνυμο κοινό ανταποκρίθηκε από το υστέρημά του.

— Σας βεβαιώνουμε πως ο Σύλλογός μας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος στα θέματα αυτά και έχει επανειλημμένα αποδειξει το ενδιαφέρον του για τα πολιτιστικά του χώρου μας, αλλά και για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου. Η συνέντευξη αυτή και το αφιέρωμα της «Πολιτιστικής» στα μουσεία ξεκίνησαν εξάλλου από μια συγγενική πρόθεση.

ΑΛΕΞΗΣ ΚΡΑΟΥΣ

Ιστορικό Αρχείο

Βιβλιοθήκη.

Η συντήρηση των έργων τέχνης

Τα μουσεία κι οι αρχαιολογικοί χώροι θεωρούνται στη σύγχρονη εποχή σαν κατ' εξοχήν κέντρα τουριστικής προσέλευσης και κατ' επέκταση βέβαια συναλλαγματικής εκμετάλλευσης. Για μια κατηγορία επισκεπτών ωστόσο (το μέγεθός της δεν είναι του παρόντος να καθοριστεί) τα μουσεία παραμένουν πάντοτε χώροι πνευματικής και αισθητικής καλλιέργειας και ευγενικής ψυχαγωγίας.

Μια άλλη όμως διάσταση είναι αυτή που απασχολεί το κείμενο αυτό. Είναι η λειτουργία των μουσείων σαν τόπων όπου διαφυλάσσεται και συντηρείται η πολιτιστική κληρονομιά, η μόνη κληρονομιά, κατά την άποψή μας, που δικαιώνει την ιστορική διαδρομή της ανθρωπότητας μέχρι σήμερα.

Να προσεγγίσουμε το τεράστιο ζήτημα της συντήρησης των έργων τέχνης, μ' άλλα λόγια των συνθηκών διαβίωσής τους και διατήρησης της καλλιτεχνικής τους αξίας, δεν είναι κάτι απλό. Όταν μαθαίνουμε ότι ένα έργο τέχνης απουσιάζει για συντήρηση από το μουσείο ή όταν με κάποια απογοήτευση βλέπουμε να έχει αντικατασταθεί το πρωτότυπο από μια φωτογραφία του, δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε πως πίσω από τις προθήκες υπάρχει ένας ολόκληρος αθέατος κόσμος, που η δουλειά του είναι ή οφείλει να είναι σημαντική. Και καμιά φορά κρίσιμη.

Η συντήρηση των έργων τέχνης δεν αποτελεί κάποια σταθερή και επαναλαμβανόμενη διαδικασία και τούτο γιατί κάθε έργο τέχνης έχει και είναι μια μοναδικότητα και μια ιδιαιτερότητα.

Η συντήρηση αρχαιοτήτων, είτε εκτεθειμένων χώρων είτε αγαλμάτων, αγγείων κλπ. είναι ένα κεφάλαιο που συναρτάται σαφώς με κατ' εξοχήν οικολογικά ζητήματα όπως η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η οικοδομική δραστηριότητα, κ.ά.

Θα περιοριστούμε στα ζωγραφικά έργα τέχνης, στα οποία, αν κάνουμε ένα διαχωρισμό σε φορητά (πίνακες, εικόνες) και μη (τοιχογραφίες), γίνεται ακόμα πιο φανερό ότι τα υλικά και η όλη αντιμετώπισή τους διαφέρει και παραλλάσσει. Ας σημειώσουμε επίσης ότι ένας καλλιτέχνης προκειμένου να αποτυπώσει τη στιγμή — ίσως — έμπνευσης, δεν υπολογίζει πόσο θα αντέξει στο χρόνο το υλικό που σαν λύση ανάγκης θα μεταχειρισθεί και πώς θα αντιδράσει σε σχέση με τα υπόλοιπα υλικά. Σημειώνουμε τα παραπάνω για να υπογραμμίσουμε ότι δεν αρκεί ένας χοντρός διαχωρισμός (λάδι σε μουσαμά, λάδι σε ξύλο, τέμπερα, νωπογραφία), προκειμένου να επιλεγεί και να καθοριστεί ο δρόμος της συντήρησης.

Ακολουθεί ο καθαρισμός της επιφάνειας από τους ατμοσφαιρικούς ρύπους, τις οξειδώσεις και αλλοιώσεις, που δημιουργούν συνήθως μια μαύρη μεμβράνη στην επιφάνεια των πινάκων. Ο καθαρισμός επιτυγχάνεται είτε με μηχανικά μέσα (νυστέρι) είτε με χημικές ουσίες. Τέλος, γίνεται η λεγόμενη καλλιτεχνική

συντήρηση, που αφορά ρετουσαρίσματα, αφαίρεση στιγμάτων, ακόμη και συμπληρώσεις, όταν ο συντηρητής τις κρίνει απαραίτητες. Φυσικά, η αισθητική αντίληψη του συντηρητή, ακόμα και το ταλέντο του, είναι καθοριστικής σημασίας, όταν πρόκειται για συμπληρώσεις στο έργο. Πολλές φορές οι επιζωγραφίσεις ή οι συμπληρώσεις έχουν καταστρέψει ανεπανόρθωτα ένα έργο.

Η επιτυχής ή όχι συντήρηση εξυπακούεται λοιπόν ότι συναρτάται από τη γνώση, την καλλιτεχνική ευαισθησία και την επαφή του συντηρητή με το αντικείμενό του.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει σχολή συντηρητών έργων τέχνης. Η δουλειά που γίνεται στα εργαστήρια των ελληνικών μουσείων βασίζεται σε εμπειρικούς συντηρητές, που εργάζονται με μεράκι και σεβασμό στα έργα τέχνης, όχι όμως και με την απαραίτητη γνώση και εξειδίκευση. Άλλωστε, όταν κάποιος Έλληνας σπουδάσει στις φημισμένες σχολές της Ιταλίας ή της Ισπανίας, μπορεί να κριθεί κατάλληλος για το Λούβρο, όχι όμως και για το ελληνικό κράτος, αφού το πτυχίο του δεν αναγνωρίζεται, λόγω έλλειψης αντιστοιχίας με τα πανεπιστήμια της χώρας μας! Τούτο γιατί στην Ελλάδα, που για λόγους ιστορικούς δεν υπάρχουν αναγεννησιακοί πίνακες (όπως π.χ. στην Ιταλία), τα κατ' εξοχήν παλαιά ζωγραφικά έργα που επιδέχονται συντήρηση είναι οι εικόνες της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι το αρτιότερα εξοπλισμένο εργαστήριο συντήρησης στην Ελλάδα ανήκει στο Βυζαντινό Μουσείο.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΡΙΖΙΩΤΗΣ

Φωτογραφία παλαιάς εικόνας κατά τη διάρκεια συντήρησής της.

Ασφυκτιώσα περιπλάνηση σε λιμενίσκο τριών καϊκιων κι οχτώ φυλάκων

αρχαιοτήτων

«Μόνο κύλινδροι φαίνονται εδώ πέρα
κολόνες ίσιες πεσμένες
μαρμάρινες και άλλες
ρολ-φιλμ, άγκφα, κόντακ
νομισμάτων - τα ρέστα
αλλαγμένων δολλαρίων και στερλινών
φωνάζουν τα κλικ των κόντακ
λέξεις που απαγγέλει
με ρυθμό μηχανής άντλερ
κυρία ηθοποιός
εκπορνεύει τ' αυτιά μας
μ' αδύναμο λάρυγγα
οχετό της ψυχής της
που χύνει τελικά
σε χειροκροτήματα
— μαύροι αφροί θάλασσας ενετικής»¹.

Ήταν η πρώτη φορά που ανταμώσαμε με τη Δήλο, σε φωτογραφίες της Ζωής Λάσκαρη, γυμνής πάνω στους λέοντες να ξαναζωντανεύει τις αρχαϊκές τελετές των Δηλίων, δίχως ιερά και σφάγια στους βωμούς, δίχως πιστούς ζώντες, ανάμεσα σε παλαιο-χριστιανικές βασιλικές, εικονοκλάστες του Λέοντα του Ίσαυρου, Σλάβους του 769, Σαρακηνούς και Άραβες εισβολείς. Καμπυλωτό το σώμα της και λείο, έμοιαζε τόξο τεντωμένο, άρπας χορδή της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, εκεί στη Λυρική Σκηνή, οδού Ακαδημίας. Αγνώριστοι οι ήχοι του κορμιού της στα γρανιτένια υψώματα του Κύνθου, μες στην καρδιά της μιας από τις δύο «Δήλες». Άγγιζε λες το μήκος και το πλάτος του νησιού (πέντε χιλιάδες μέτρα μπρος, χίλια τριακόσια πλάτος) κι από κοντά οι Φούρνοι, ο ορμί-

σκος του Σκαρδανά, η Γούρνα. Τα καϊκια δένουν το 'να δίπλα στ' άλλο, πηδάς από βάρκα σε βάρκα και πατάς τα πόδια σου στο γνεύσιο και στο σχιστόλιθο. Φτάνεις ξανά σε κυκλικές καλύβες πριν από 3000 χρόνια, στη Μυκηναϊκή εποχή του 1580, στη Δήλο της ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, και των Ιώνων στα 1100 πριν το Χριστό.

Η δεύτερη φορά που αντικρουστήκαμε μαζί της, δε λέμε για τη Λάσκαρη μα για τη Δήλο, ήταν απ' τα Γυμνασιακά βιβλία, της εποχής του Πεισίστρατου γύρω στα 540 π.Χ. και λίγο αργότερα, στην Α' Αθηναϊκή Συμμαχία (478 π.Χ.). Στα 455 το Ταμείο της Συμμαχίας μεταφέρθηκε στην Ακρόπολη κι από τότε μεσολάβησαν τόσα πολλά και γνωστά (Αριστοφάνης, Λυσιστράτη, γυναίκες, Πελοποννησιακοί πόλεμοι).

Κι όμως πριν από μας, την Agfa και την Kodak, πριν τις κολόνες, τους λέοντες, το Στοιβάδειο με τους υπερμεγέθεις φαλλούς, πριν τις δεκάδες σαύρες και το ναό των Ποσειδωνιαστών, πριν τον Αντίγονο και το Δημήτριο τον πολιορκητή, στη Δήλο, στο άντρο του Κύνθου είδε το φως το πρώτο ο Απόλλων, ο γιος του Δία και της Λητούς της τιτανίδας. Καρπός «σεξουαλικής πολυρυθμίας» κατά το Μάνο Χατζηδάκι και τον Μακαβέγιεφ, όχι πια στο Sweet Moovie, αλλά στα «μυστήρια του Οργανισμού» του. Κι ίσως το «βαλς των χαμένων ονείρων για δυο κιθάρες» ή το άλλο «The ballad of sensation and illusions» (η μπαλάντα των αισθήσεων και των παραισθήσεων) στους ήχους του Κώστα Γρηγορέα και της κιθάρας του, να μη μιλάνε για τους πειρατές της εποχής, το καλυμμένο μάτι, το γάτζο και το ξύλινο πόδι, γιατί, τα μόνα ψεύτικα είναι κάποια απ' τα πόδια των Ναξιώτικων λεόντων, πολύ κοντά στη λίμνη την ιερή.

Γιατί εμείς θα συνεχίζουμε την περιπλάνησή μας πάνω και κάτω, στην εποχή των Μακεδόνων, κι αργότερα, στα 166 π.Χ. στους Ρωμαϊκούς οικισμούς των φτωχών κληρούχων και των αστών που εγκαθίστανται εκεί σαν έμποροι και υπάλληλοι.

Θα λατρεύουμε τους Αιγύπτιους θεούς, τον Άνουβη, το Σέραπη και την Ίσιδα. Θα προσκυνάμε τις Συριακές θεότητες, Ατάργατι και Άδαδο. Θα προσευχόμαστε στο ιερό των θεών της Ασκάλωνα, στο ιερό της Αγαθής Τύχης, το Διόνυσο και τον Απόλλωνα.

Θ' αφουγκραζόμαστε τους ήχους της έρημης θάλασσας, τα σάσιμα νερά του υδραγωγείου, την καθημερινότητα των δίπατων ή τρίπατων κατοικιών, τα μαγαζιά στους Ελληνιστικούς χρόνους. Το σπίτι της ΄ρρινας, το σπίτι των προσωπείων και των δελφινιών, το σπίτι της Κλοπάτρας και του Διοσκουρίδη, τσπίτι του Ερμή, όλα μαζί κι άλλα πλάγυα γεμάτα σύμβολα ψηφιδωτά, ρόακες και κεντήδια μιας εποχής σε έρες δόξας, «για όσους ξέρουν να ζκτιμούν όταν κοιτούν»².

Κι αν δεν κατάφεραν να πουληθεί η Δήλος το 2ο μ.Χ. αιώνα, κι αν δεν ευδόκησε η έδρα της Επισκοπής τον 3ο, κι αν μείναν μνήματα απλά κι ερείπια, οικήματα μοναστηριών και μάρμαρα κομμάτια αγαλμάτων, κι αν όλη η μοναξιά κι ο έρωτας απλούμενος από τον Κολοσσό μέχρι τ' αρχαίο θέατρο σε κάνουν δύσπιστο για ό,τι είδες ή πρόκειται να δεις στο μέλλον, εκείνο που υπερέχει κι επιβάλλεται είναι η χαρά της φαντασίας και του ονείρου, η πρόκληση της αλήθειας και της ειρωνείας της πραγματικότητας.

Είναι ο τόπος που από «μάνδρα οικοδομών» και εφοδιαστής νεκρών στη Ρήνεια το χωνευτήριο των θανάτων (δύο κάθαρσες είδαν το φως, η μια στο 540 π.Χ. και η δεύτερη στα 425) αφού δια νόμου απαγορεύτηκε η γέννηση και η θανά, έφτασε σήμερα, πέντε χιλιάδες χρόνια ύστερα, ν' αποκτά ζωή για ένα 3ωρο, ζωή Μυκόνου, και να βυθίζεται ευθύς στην αιώνια μοναξιά, σιωπή και λήθη.

1, 2, 3: Νικόλαος Κάλας. Απ' την ποιητική του συλλογή **ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΦΩΣ**, εκδόσεις **ΙΚΑΡΟΣ**.

*«Αυτά περίπου είπε ο οδηγός μου
Φτηνά λόγια*

*Το έργο αχρηστεύει το εργαλείο - τη
σκαπάνη*

*Ο αρχαιολόγος ιδίως торνευτής μορφών
κι η τέχνη να φτιάχνεις ερείπια
ποίηση αληθινή*

γραμμές - διακοπές γραμμών

άφθαστο παράδειγμα καλλιτεχνικής

λιτότητας»³

Κώστας Κρεμμύδας

ΣΥΝΤΟΜΗ ΞΕΝΑΓΗΣΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Σε μια έπαυλη ιταλικού ρυθμού, χτισμένη το 1848 για τη Δούκισσα της Πλακεντίας, στεγάζεται στην οδό Βασιλίσσης Σοφίας 22 το Βυζαντινό Μουσείο που ιδρύθηκε το 1920 απ' το Κράτος. Υπάρχουν ακόμη δύο πτέρυγες, μια αριστερά της αυλής με εκθέματα που κληροδότησε στο Βυζαντινό Μουσείο η Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρεία και μία δεξιά, με τις εικόνες της περίφημης συλλογής του συλλέκτη Διονυσίου Λοβέρδου.

Τα διάφορα εκθέματα αναφέρονται σε όλες τις φάσεις της χιλιόχρονης ιστορίας του θεοκρατικού Βυζαντίου, προχωρούν μέχρι τους ύστερους μεταβυζαντινούς χρόνους και καλύπτουν σ' ευρύτατο φάσμα πολλά πεδία της Τέχνης.

Ο κύριος ρόλος ανήκει εδώ στη ζωγραφική (αγιογραφία), την τέχνη με τις πιο μυστικοπαθείς ιερές εκφράσεις. Ακολουθεί η γλυπτική με την κυματιστή βυζαντινή χάρη, η μικροτεχνία και η καλλιγραφία στην πιο λεπτή τους αίσθηση, όπου η υπομονή ανάγεται σε αρετή ασκήσεως και δημιουργίας. Δε λείπει η κεραμική, η χαρακτηριστική και το κέντημα.

Μια επίσκεψη στο Βυζαντινό Μουσείο ενθουσιάζει σίγουρα τους λάτρεις της Τέχνης κι όσους ιδιαίτερα μπορούν να εμβαθύνουν και να εντρυφήσουν στα δημιουργήματα μιας έξοχης καλλιτεχνικής ευαισθησίας που συνταιριάζει το θείο με το ανθρώπινο κι εναρμονίζει τη χοϊκή κραυγή της γης με την άπειρη συγκατάβαση του ουρανού. Δυστυχώς δεν υπάρχει κάποιος ολοκληρωμένος οδηγός του Μουσείου στη γλώσσα μας. Υπάρχουν όμως μερικές πινακίδες στα εκθέματα που κατατοπίζουν τον επισκέπτη. Το σημείωμα αυτό, φτωχό σε σχέση με τον ειδολογικό κι εννοιολογικό πλούτο του Μουσείου, περιορίζεται αναγκαστικά σε γενικές αναφορές και σε μια επιφανειακή ξενάγηση. Ας μη ξεχνάμε ότι

αυτό που συγκινεί στη γνωριμία μας με το έργο τέχνης είναι η προσωπική επαφή, η «ενώπιος ενωπίω» μυστική συνομιλία της ψυχής μας μαζί του.

Στο ισόγειο της έπαυλης, τρεις αίθουσες έχουν μετατραπεί σε εκκλησίες τριών διαφορετικών περιόδων: Παλαιοχριστιανικής, Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής. Η πρώτη δεξιά είναι τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική μ' ανάγλυφα κιονόκρανα 4ου – 7ου αιώνα. Όλα τα εκθέματα, αντιπροσωπευτικά του παλαιοχριστιανικού ιερού, προέρχονται από αρχαιολογικές ανασκαφές, από διάφορα μέρη της πατρίδας μας και χρονολογούνται κυρίως απ' τον 4ο μέχρι και τον 6ο αιώνα. Ο ναός έχει σύνθρονο στο Ιερό. Εντυπωσιακή απλότητα χαρακτηρίζει τη μαρμάρινη λιτή Αγία Τράπεζα. Κάτω απ' αυτή υπάρχει μια μικρή λειψανοθήκη. Στην Πρόθεση, αριστερά του Ιερού, βλέπουμε παλαιοχριστιανικές επιτύμβιες επιγραφές και στο Διακονικό, δεξιά, δείγματα κοπτικής τέχνης. Ο Καλός Ποιμήν που αναζήτησε με στοργή το χαμένο πρόβατο και το σηκώνει στον ώμο με φανερή ικανοποίηση, γλυπτό του 4ου αιώνα σε δύο παραλλαγές, είναι το αγαπημένο θέμα της εποχής. Προσφιλής παράσταση κι ο Ορφέας, συμβολική απεικόνιση του Χριστού, που σαγηνεύει με το Θείο Λόγο Του.

Β. Άγιος Νικόλαος.

Αμφιπόσωτη εικόνα 14ου αι.
(Ρόδος, Ναός Εισοδίων της Παναγίας στο Νιοχώρι).

Είναι πλαισιωμένος από ζώα και λουλούδια, δουλεμένα με εκπληκτική δεξιοτεχνία, σ' ένα γλυπτό του 4ου αιώνα από την Αίγινα που μοιάζει περισσότερο με καλαίσθητο κέντημα. Γενικά στην αίθουσα αυτή κυριαρχεί το λευκό, τα σχέδια πάνω στην πέτρα ή το μάρμαρο, όπως τα δημιούργησε η απλοϊκή ασκίαστη πίστη των πρώτων χριστιανικών αιώνων.

Η επόμενη αίθουσα, Βυζαντινής γλυπτικής, περιλαμβάνει βυζαντινά έργα του 11ου – 12ου αι. κι έργα δυτικής τέχνης της εποχής της Φραγκοκρατίας (12ος αι.). Αναφέρουμε την κάθοδο στον Άδη, τη Δεομένη Παναγία και τη Βρεφοκρατούσα. Εξαιρετης τέχνης και τεχνικής είναι ένα κοιτανάγλυφο έργο, τρεις μορφές πάνω σε πλάκα, ζωγραφισμένες με κηρομάστιχο. Γράμματα με την ίδια τεχνική μας πληροφορούν ότι πρόκειται για τον Ιάκωβο του Αφλαίου, το Φίλιππο και το Λουκά (10ος αι., Μονή Βλατάδων).

Η τρίτη αίθουσα έχει μετατραπεί σε Βυζαντινό ναό, σταυροειδή με τρούλο. Στο δάπεδο του Ιερού και της Προθέσεως βρίσκονται τοποθετημένα κομμάτια από μαρμαροθετήματα από την Ακρόπολη. Το τέμπλο με το θαυμάσιο επιστήλιο είναι γύψινο αντίγραφο έργων της εποχής. Στο χαρακτηριστικό βυζαντινό «ομφάλιον», το κεντρικό σημείο του δαπέδου του Ναού, παριστάνεται ανάγλυφος αετός με φίδι. Διάφο-

Α. Παναγία Οδηγήτρια.

Αμφιπόσωτη εικόνα 14ου αι.
(Ρόδος, Ναός Εισοδίων της Παναγίας στο Νιοχώρι).

ρα θωράκια και πλάκες με βυζαντινά σχέδια, παλλόμενα, ρυθμικά, σε μια αλληλοδιάδοχη ροή τελειότητας, μας προετοιμάζουν να εγκαταλείψουμε την αυστηρή χάρη της εποχής και να εισέλθουμε στη διπλανή αίθουσα. Εδώ, στη Μεταβυζαντινή εκκλησία, ολοκληρώνεται το διαχρονικό πέρασμά μας πάνω σε μια άρρηκτα συνεχόμενη ιερογραμμαμή.

Στη μεταβυζαντινή εκκλησία θαυμάζει κανείς το ξυλόγλυπτο τέμπλο (17ος αι.) και το Δεσποτικό Θρόνο απ' τη Μ. Ασία (14ος αι.) με έκδηλα τα χαρακτηριστικά της ιωνικής ευαισθησίας. Επίσης ένα θαυμάσιο σταυρό στο Ιερό, έναν απλό αλλά ενδεικτικό για την εποχή ξύλινο επιτάφιο και διάφορα άλλα αντικείμενα εργασμένα με ξύλο και φίλνιτσι, σε μια συνηθισμένη για τον τεχνίτη των χρόνων αυτών σύζευξη.

Θύρα τέμπλου: 17ος αι. μ.Χ. Αρχάγγελος Μιχαήλ.

Ανεβαίνουμε τώρα από μια εξωτερική σκάλα στον πρώτο όροφο της έπαυλης. Στην πρώτη αίθουσα παίρνουμε μια γεύση της βυζαντινής εικονογραφίας του 13ου, 14ου και 15ου αι. Παρά την αυστηρότητα κι εξαϋλώσή τους, παρά την τονισμένη υπόσταση του Πνεύματος, οι μορφές είναι ευπρόσιτες για την ανθρώπινη ψυχή στην πνευματική τους προσέγγιση. Πλεονάζουν επιβλητικά οι αμφιπρόσωπες εικόνες. Ξεχωρίζει κυρίως η Σταύρωση (14ος αι.) μια ψηφιδωτή εικόνα της Θεοτόκου που αποκαλείται «Επίσκεψις» (14ος αι., Μ. Ασία), η «επί σοι χαίρει» (15ος αι., Μ. Ασία) σύνθεση με κυρίαρχο θέμα στην Παναγία κι ολόγυρα σκηνές απ' τη ζωή Της. Σαν θέμα εντυπωσιάζει η ετοιμασία του Θρόνου, όπου τα εξαπτέρυγα ευπρεπίζουν φλογισμένα το Θρόνο του Υπέρτατου Κριτή.

Στην επόμενη αίθουσα παρατηρούμε τοιχογραφίες από διάφορες ελληνικές εκκλησίες. Ανάμεσά τους οι τοιχογραφίες του Αγίου Γεωργίου Λαθρινού Νάξου. Προχωρούμε στην τρίτη αίθουσα, όπου βλέπουμε δείγματα βυζαντινής κεραμικής, εικόνες καλυμμένες με ασήμι, προθήκες με στέφανα γάμων και προθήκες με μικρούς ξυλόγλυπτους σταυρούς. Θαυμάσια λεπτοδουλεμένα έργα που σ' αυτά ο τεχνίτης έχει αποτυπώσει μαζί με τη λεπτότητα της ψυχής του όλο το μεράκι του να δροσίσει τα δημιουργήματά του στις πηγές του ιδανικά ωραίου.

Στην τέταρτη και τελευταία αίθουσα υπάρχουν χρυσοκέντητα βυζαντινά και μεταβυζαντινά άμφια κι ένας επίσης χρυσοκέντητος επιτάφιος του 14ου αι. απ' τη Θεσσαλονίκη. Η βυζαντινή χρυσοβελονιά περπατά κουρασμένη απ' την πολυκαιρία πάνω στο μεταξωτό και το βελούδο, σαν τη σεβαστή πατρικία που παρά την ηλικία της διαβαίνει τους παλατιανούς διαδρόμους με όλη την αρχοντική αξιοπρέπεία της. Ανάμεσα στις λεπτοδουλεμένες πατριαρχικές ράβδους, που εκτίθενται εδώ, συγκινεί εκείνη του εθνομάρτυρα Γρηγορίου του Ε' της Κων/πόλεως.

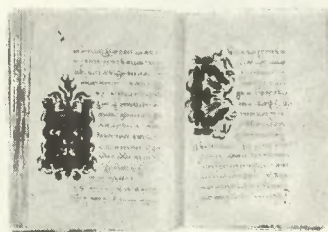
Δεξιά, όπως αφήνουμε την έπαυλη, είναι το παράρτημα της έκθεσης της Χριστιανικής Αρχαιολογίας. Ειδικά για την έκθεση αυτή υπάρχει επιμελημένη έκδοση ενός οδηγού-καταλόγου, με πλούσια αναφορά στα περισσότερα έργα. Εδώ προέχουν οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες της Κρητικής Σχολής, μακεδονικές κ.ά. Ανάμεσά τους τη θέση της τιμής έχουν οι εικονογραφικοί τύποι της Παναγίας. Η μητρική στοργή, το πνευματικό μεγαλείο, το αποκορύφωμα του εξαϋλωμένου κάλλους της Βυζαντινής Δέσποινας με τα ισκιωμένα μάτια, τα γεμάτα συλλογισμούς κι αγάπη για το ανθρώπινο γένος, καταγράφονται με πηγαία συγκίνηση απ' τους αγιογράφους. Εδώ βλέπουμε την Παναγία Γλυκοφιλούσα, στην πιο τρυφερή στιγμή της. Η Παναγία Οδηγήτρια, η Βρεφοκρατούσα, η Ακαταμάχητος, η Ένθρονη Βρεφοκρατούσα, η Ελεούσα έχουν τη σφραγίδα της θείας ενόρασης του ευσεβούς τεχνίτη. Αξιομνημόνευτη είναι η εικόνα της Κοιμήσεως, απ' την ομώνυμη εκκλησία της Σύρας, ενυπόγραφο έργο της πρώιμης δημιουργίας του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, πριν την αναχώρησή του για την Ιταλία το 1567. Επίσης αξιόλογες εικόνες είναι τα Εισόδια και η Κοίμηση του Κρητικού Λαμπάρδου.

Εξίσου πλούσια και η εικονογράφηση του Χριστολογικού κύκλου, έχει να επιδείξει μνημειώδη έργα, όπως είναι η Σταύρωση απ' την περίφημη εκκλησία του Ελκομένου της Μονεμβασιάς, έργο υψηλής τέχνης του 14ου αι., η Γέννηση από κρητικό εργαστήριο, ο Σταυρός και «λυπηρά» Τέμπλου, η Μεταμόρφωση, η σκηνή του «Μη μου άπτου» κ.ά. Απ' τη συλλογή δε λείπει ο λαοφιλής Άγιος Νικόλαος, οι Τρεις Ιεράρχαι, ο Πρόδρομος, διάφοροι άλλοι άγιοι και σπανιότερα θέματα όπως η Κοίμηση του Οσίου Σάββα και του Οσίου Ισιδώρου. Απόκτημα του μουσείου αποτελεί το Χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Β' του Παλαιολόγου που απευθύνεται στο Μητροπολίτη της Μονεμβασιάς Νικόλαο (;). Υπάρχουν επίσης σε καλλιγραφική γραφή με εξαιρετη εικονογράφηση διάφορα λειτουργικά εγχειρίδια.

Τα κοσμήματα, χρυσά με πολύτιμες πέτρες, σταυροί, δακτυλίδια, σκουλαρίκια, πόρπες, αληθινά κομψοτεχνήματα εντυπωσιάζουν με τη λεπτή εργασία τους. Τα γυάλινα μυροδοχεία (5ου – 6ου αι.), ένας κομψός λυχνοστάτης, ένα ζευγάρι στέμματα, σφυρήλατοι δίσκοι πολυκανδήλου, πήλινα πινάκια, κύαθοι και λεκανίδες με εγχάρακτα σχέδια, δημιουργήματα μιας ακριβολογημένης δεξιότητάς, συμπληρώνουν την αξιοθαύμαστη έκθεση.

Στην απέναντι πτέρυγα φιλοξενούνται οι εικόνες της πολύτιμης συλλογής Λοβέρδου. Εκτίθενται 150 κυρίως μεταβυζαντινές εικόνες και καλύπτουν μια χρονική περίοδο από το 14ο – 19ο αι. Οι ζωγράφοι είναι στην πλειοψηφία τους κρητικοί κι επτανήσιοι. Εδώ εκτός απ' τις εικόνες του Χριστού και της Παναγίας υπάρχει και πλούσια θεματολογία του αγιολογικού κύκλου. Οι δημιουργοί συνεχίζουν κι εδώ την παράδοση των προκατόχων τους, και με σταθερό χέρι, οδηγημένο από μια πίστη που δεν ακυρώνεται ποτέ, αποτυπώνουν στην έκφραση των μορφών τη σοβαρότητα, δεμένη σε μια εσωτερική αρμονία με τη γλυκύτητα. Ξεχωρίζουμε την παράσταση του Αποστόλου Λουκά που φιλοτεχνεί με θεία

περίσκεψη την εικόνα της Παναγίας, πρώιμο έργο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου. Επίσης μνημονεύουμε τις εικόνες του κρητικού Δαμασκηνού, έργα ανυπολόγιστης για την τέχνη τους αξίας. Η συλλογή περιλαμβάνει ακόμα ξυλόγλυπτα έργα, χειρόγραφα κι άλλα αντικείμενα.

Τέλος αναφέρουμε τις τοιχογραφίες της εκκλησίας της Επισκοπής Ευρυτανίας, μέρος των οποίων βρίσκεται σ' ένα ιδιαίτερο χαμηλό κτίριο. Η εκκλησία της Επισκοπής βρίσκεται σήμερα στο βυθό της τεχνητής λίμνης Μέγδοβα, κοντά στο χωριό Κρεμαστά. Οι σωστικές εργασίες αποκάλυψαν τέσσερα στρώματα τοιχογραφιών απ' τον 8ο μέχρι και το 13ο αι. Μετά από επίπονες προσπάθειες, ευτυχώς επιτυχείς, κατορθώθηκε η αποτοίχιση και των τεσσάρων στρωμάτων.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι η προσπάθεια κι ενασχόληση του αριθμού των ανθρώπων που επιδίδεται στη με-

λέτη, ανασκαφή, αποτοίχιση, συντήρηση, ή όποιο άλλο τομέα αφορά τα έργα της Τέχνης, δεν μπορεί να αποδοθεί με τις απλές λέξεις «επίπονη», «τεράστια», «δύσκολη» κλπ. που μόνο «ακροθιγώς» αποδίδουν την ουσία.

Κλείνοντας το σημείωμα αυτό, με επίγνωση της πνευματικής μας πενίας, προτρέπουμε τον αναγνώστη να επισκεφθεί για πρώτη, δεύτερη, τρίτη φορά — δεν έχει σημασία— το Βυζαντινό Μουσείο. Κάθε φορά θ' ανακαλύπτει την ψυχική του συγγένεια μ' αυτό που λέγεται βυζαντινή τέχνη και πολιτισμός. Σε μια στιγμή μεταφοράς στον κόσμο της τέχνης αυτής, που είναι άμεσα αποδεσμευμένη απ' την ύλη χωρίς να απέχει απ' το ανθρώπινο στοιχείο, μπορεί ο επισκέπτης να νιώσει κάτι απ' την ιερή κατάνυξη του αγιογράφου δημιουργού και ν' ανυψώσει το πνεύμα του έστω και για λίγο πάνω απ' τη φθαρτή καθημερινότητα.

ΣΤΕΦΑΝΙΑ ΤΑΜΠΑΚΑΚΗ

Η ΘΡΑΚΗ

Όλοι θυμούνται ότι πριν μερικά χρόνια κάποιος εκφωνητής της τηλεόρασης βγήκε να πει: «Πρέπει να ζητήσουμε συγγνώμη... ξεχάσαμε τη Θράκη».

Δεν είναι μόνο η βασιλόπιτα και το καρναβάλι του φεστιβάλ. Ένα σωρό υπεύθυνοι —ανεύθυνοι— θυμούνται το τελευταίο κομμάτι της Ελλάδας όταν οι βουλευτάδες ψηφοθηράνε γυροβολώντας τα χωριά ή όταν πρέπει να ανασκαλέψουμε τον τούρκο κίνδυνο. Συγκοινωνία έχουν σπάνια τα ακριτοχώρια, μα σαν μιλάει «κάποιος», πούλμαν ολάκερα στέλλονται δωρεάν για να τον χειροκροτήσουν.

Λίγοι την ξέρουν... τη γη της όμορφης αγριάδας, γη του βράχου και του κάμπου, χώρα του γιου του Κάσσανδρου, του Έβρου. Τότε που η μητριά του ζήτησε ερωτικές σχέσεις, ο Έβρος τις απόκρουσε. Εκείνη τον κατηγορήσε στον πατέρα του για βιασμό. Ο Έβρος για να γλιτώσει έπεσε και πνίγηκε στον ποταμό Ρόμβο που πήρε τ' όνομά του και το κελάρυσε μέχρι το βασίλειο του Αιγαία.

Ροκανίζει το τρένο τις ράγες διώχνοντας τρομοκρατημένες κότες και γαλόπουλα. Καλαμπόκια αστράφτουν αραδιασμένα στον ήλιο, ενώ ο Έβρος κυλάει παγωμένος ανάμεσα στα συνοριακά φυλάκια και τους φαντάρους με τα μάλλινα σκουφιά που στέκονται παρέα με τ' αυτόματο και τις σκέψεις τους που κανείς δεν τολμάει να αγγίξει.

Φαντάροι, ποτάμι, νησίδες, λεύκες, αγρότες και ερωδιοί συνθέτουν τον τυπικό Θρακιώτικο καμβά. Κάμπος κι ομίχλη αντάμα, τσεβρές που όργωσαν και ύφαναν οι μαινάδες και τ' άλογα του Διομήδη. Ανεκτίμητη αντίκα πεταμένη στη βόρεια γωνιά ενός τόπου που διώχνει τα γεννήματά του μακριά, στις φάμπρικες της Γερμανίας και της Αυστραλίας.

Λασπώνουν τα πόδια σου σαν περπατάς τη Θράκη κι ας είναι εύθραυστο γυαλί που σου χαράζει την καρδιά και σε πληγώνει,

αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνο-αλαλούμ. Έρχεται η στιγμή που τα βροντάς όλα κάτω. «Δεν αξίζει», λες. Βροντάς κάτω τη λύρα και τη μυθολογία και κλωτσάς πέρα τη γκρίνια.

Τα Χριστούγεννα ήταν ιδιαίτερα προσφιλής γιορτή για τη Θράκη. Τότε τις πραμονές έβγαине στο δρόμο η γκαμήλα που τρόμαζε μεγάλους και πιτσιρικάδες. Ήταν φτιαγμένη από τσουβάλια και ξύλα και είχε δύο σαγονάρες με μυτερά καρφιά.

Την παραμονή των Χριστουγέννων τριγυρνάγαν στο δρόμο τα «παλληκάρια» με τα πολύχρωμα καπέλα τους και προστάτη τον αρχηγό που φορούσε άλλο χρώμα για να ξεχωρίζει. Κράταγαν ντέφια και όργανα και γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι τραγουδώντας τα κάλαντα. Εσύ έπρεπε να τους ανοίξεις και να τους κεράσεις, όχι γλυκά και μπακλαβάδες, μα κρασί και φαί.

Και μετά τη μαγευτική εξιστόρηση, η ίδια στερεότυπη φράση: «Τώρα πάνε αυτά». Και το λένε με μια απλότητα σαν να 'ναι το πιο φυσικό πράγμα στον κόσμο. Δε δείχνουν να λυπούνται. Περιττές παράτες, βρε αδερφέ... εδώ καιγόμαστε, ο Άρης έχασε 1-0 (βρε συμφορά) και η ΑΕΚ σικέ το 'παιξε (βρε... φαγούρα) και συ μιλάς τώρα...

Αυτά που έσβησαν και αυτά που μένουν. Ως τότε θα μένουν; Μέρα τη μέρα ο ηλεκτρισμός εκτοπίζει τις δάδες και τα τοπικά όργανα. Μήνα το μήνα οι νέοι αδειάζουν μαγνητισμένοι από τις πολυχρωμίες του αστισμού. Χρόνο το χρόνο οι παλιότεροι βαριούνται να τους λένε βλάχους. Τα αγροτόσπιτα μοιράζονται τις χαρές και τις λύπες μεταξύ τους και κουμπώνονται σαν τους ρωτήσεις για τη ζωή τους.

«Θέλω να γράψω για τον Έβρο», τους λες. Ξεσπάει ο ενθουσιασμός μα τον δαγκώνει η αυτομείωση. Σε αντιμετωπίζουν σαν πρωτευουσινό, γραμματιζούμενο και στέκονται μουδιασμένοι, ενώ είναι έτοιμοι να κοιμηθούν στο πάτωμα για να σου παραχωρήσουν το κρεβάτι τους. Οι δημοσιογράφοι έρχονται κατά καιρούς, φωτογραφίζουν, μαγνητοφωνούν και επιστρέφουν με ένα πομπώδες οδοιπορικό-κελεπούρι να

πουλήσει περισσότερα φύλλα η εφημερίδα. Ύστερα σιωπή. Ποιος θα καλλιεργήσει τα χωράφια, τη στιγμή που η φάμπρικα καλοπληρώνει το ρομποτισμό; Ποιος θα σώσει το μέλλον τη στιγμή που η ίδια η παράδοση φιμώνεται μπροστά στην τρίποδη νεοτεριστική αντίληψη: Ευρώπη — πολιτισμός — τέρμα στη βλαχιά.

Η μυθολογία που τόσο φρόντισε να περιβάλλει τη Θράκη με τα στοιχεία της μανίας και του πολέμου υποχώρησε. Ο Άρης, ο Διόνυσος με την ακολουθία του, ο Ορφέας έγιναν ταμπέλες ελκυστικές σε πλαζ και εξοχικά ταβερνάκια.

Και πάνω ψηλά κατά το βοριά, τα χωριά αιμοραγούν. Γδύνονται από έμψυχο υλικό και σκιρτάνε στο καρτέρεμα μιας καλύτερης μέρας. Ο Ορφέας σταμάτησε το τραγούδι. Το σαράκι τρώει τις πόλεις. Η Θράκη έχει ήχο και υλικό. Μα είναι ορφανή. Και το πικρό κατακάθι που σου μένει βγαίνοντας από τα στενά του Νέστου απalύνεται με τις τελευταίες νότες της γκάνιτας που ενώνονται με τα πουλιά, να ψάξουν για ένα καταφύγιο στα ξερόκλαδα που υψώνουν ικετευτικά οι λεύκες στο χειμωιάτικο μολυβένιο ορίζοντα.

Και απέναντι η Σαμοθράκη το νησί του Αιγαίου με το ψηλότερο βουνό, το Φεγγάρι 1600 μέτρα ύψος.

Από δω, κατά τον Όμηρο, ο Ποσειδῶνας παρακολουθούσε τις μάχες του Τρωι-

κού πολέμου. Αν τύχεις σε μέρα με καθαρή ατμόσφαιρα, βλέπεις όλο το βόρειο Αιγαίο.

Το πλοίο πλησιάζει την Καμαριώτισσα, το μικρό όμορφο λιμάνι του νησιού.

Στο μουράγιο δεμένες ψαρόβαρκες. Στην πλώρη τους σφουγγάρια. Παίρνοντας κανείς το δρόμο για τη Χώρα αφήνει πίσω του θάλασσα, παραλίες, παρθένες αμμουδιές. Μυρουδιές χόρτου. Πέτρες διαβρωμένες από τα νερά και το χρόνο. Όσο ανεβαίνουμε, οι θόρυβοι του βουνού γίνονται πιο ξεκάθαροι. Βλάστηση άγρια, τοπίο καταπράσινο, πλαγιές απόκρημνες. Κάτω από τη σκιά του βουνού, το Ιερό με μοναδική θέα τον ουρανό. Εκεί τελούνταν τα Μυστήρια των Μεγάλων Θεών. Κατά την αρχαιότητα απόχτησε μεγάλη φήμη ως πανελλήνιο θρησκευτικό κέντρο. Τα Μυστήρια των Μεγάλων Θεών, όπως και τα Μυστήρια της Ελευσίνας, αποτέλεσαν κυριότερα δείγματα μιας θρησκευτικής εμπειρίας με δική της ιδιαίτερη μορφή. Σημαντικότεος ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει ερείπια από το Ναό των Μεγάλων Θεών, το Θόλο της Αρσινόης, τη Στοά, το Τέμενος, το Θέατρο.

Στο Μουσείο της Παλαιάπολης αγγεία, επιγραφές, γλυπτά καθώς και αντίγραφο της περίφημης Νίκης της Σαμοθράκης.

Με τη Σαμοθράκη τελειώνει και το οδοιπορικό στη Θράκη.

Σπύρος Χαλάστρας

ΡΕΘΥΜΝΟ Η ΠΟΛΗ ΜΟΥΣΕΙΟ

Στα τελευταία χρόνια, το Ρέθεμνος ή Ρέθυμνος, είναι από τις λίγες επαρχιακές πόλεις της χώρας μας που βρίσκεται στην επικαιρότητα. Αυτό το οφείλει στις μεγάλες τουριστικές μονάδες που έχουν αναγερθεί και στην έδρα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης που είναι εγκατεστημένη έξω από την πόλη.

Το όνομα της πόλης προέρχεται από το αρχαίο ΡΙΘΥΜΝΑ ή ΡΕΪ'ΘΥΜΝΑ ή ΡΕ'Ι'ΘΥΜΝΟΣ και είναι προελληνικό. Τα σπουδαιότερα πειστήρια για την ύπαρξη της πόλης είναι τα νομίσματά της του Δ' π.Χ. αιώνα. Έχουν στη μία όψη τον Απόλλωνα ή την Αθηνά και στην άλλη Τρίαίνα ή δύο δελφίνια. Στα νομίσματα, αργυρά και χαλκά, υπάρχει το όνομα της πόλης με τα αρχικά ΡΙ, ΡΙΘΥ ή Ρ δύο δελφίνια και Ι.

Η αρχαία ΡΙΘΥΜΝΑ ήταν ναυτικό κράτος και από τα σημαντικά της Κρήτης όπως τουλάχιστον προκύπτει από σχετική επιγραφή που υπάρχει στο μαντείο των Δελφών.

Στις μέρες μας, η αλματώδης ανάπτυξη του τουρισμού της περιοχής, έδωσε στον κόσμο την ευκαιρία να γνωρίσει μια πόλη-μουσείο.

Στην πόλη διατηρούνται σε άριστη κατάσταση πολλά βενετσιάνικα κτίσματα και μνημεία με κυριότερο εκπρόσωπο το επιβλητικό φρούριο της Φορτέτζας πάνω στο οποίο υπήρχε ο αρχαίος ναός της Ροκκαίας Αθηνάς. Τα σχέδια του φρουρίου έγιναν το 1538 και η κατασκευή του άρχισε το 1573.

Εντυπωσιακό είναι το βενετσιάνικο λιμανάκι που κατασκευάστηκε το 15ο αιώνα, πάνω στο αρχαίο που υπήρχε. Ο επιβλητικός φάρος του λιμανιού κατασκευάστηκε από τους Τούρκους το 1850.

Στο λιμανάκι μπορείς να δεις τους βενετσιάνικους Ταρσανάδες που σήμερα χρησιμοποιούνται σαν καταστήματα, ενώ η πόλη είναι γεμάτη από βενετσιάνικα σπίτια και κτίσματα όπως το αββαείο (σημερινή οικία Χαντουμάκη). Επίσης την πόρτα Γκοόρα στο κέντρο της πόλης, τη μεγάλη πόρτα όπως τη λένε οι ντόπιοι. Το ναό του Αγ. Φραγκίσκου που χρησιμοποιείται για αίθουσα πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Την κρήνη Rimondi που πήρε το όνομά της από το βενετσιάνο ρεττούρ που την έκτισε στις αρχές του 17ου αιώνα.

Μέχρι και τη γερμανική απελευθέρωση σωζόταν ένα μεγαλοπρεπές βενετσιάνικο ηλιακό ρολόι που κατεδαφίστηκε. Απέναντί του υπάρχει σήμερα η Λότζια, βενετσιάνικη λέσχη, που ήταν τόπος συγκέντρωσης βενετσιάνων ευγενών, τόπος δημοπρασιών και τυχερών παιχνιδιών. Στη Λότζια στεγάζεται σήμερα το αρχαιολογικό μουσείο του Ρεθύμνου.

Στο Μουσείο του Ρεθύμνου ο επισκέπτης μπορεί να δει εκθέματα όλων των εποχών. Εκθέματα από τη νεολιθική εποχή μέχρι την πρώιμη εποχή του χαλκού, υστερομινωικές σαρκοφάγους, αγγεία υστερομινωικών εποχών μέχρι των νεότερων χρόνων.

Σαρκοφάγους από το αρχαίο νεκροταφείο των Αρμένων που ανακαλύφθηκε πρόσφατα και θεωρείται από τις σημαντικότερες νεκρουπόλεις στον κόσμο. Διάφορα κτερίσματα, εργαλεία και αντικείμενα από τις αρχαίες πόλεις της περιοχής ΛΑΠΠΑ, ΑΓΡΙΟΝ, ΟΑΞΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ, ΣΥΒΡΙΤΟΣ, ΦΑΛΑΝΝΑ, ΑΣΤΑΛΗ κ.ά. Επίσης Ρωμαϊκά αγάλματα από τις αρχαίες πόλεις Λάππα (Αργυρούπολη) και Ελεύθερνα.

Από τα πιο σημαντικά εκθέματα του μουσείου θεωρείται η νομισματική συλλογή του που καλύπτει όλες τις εποχές της Ιστορίας και τους λαούς που πέρασαν. Αλλά το σημαντικότερο έκθεμα είναι η ίδια η παλιά πόλη, με τα γραφικά παλιά δρομάκια και τα σπίτια με τα οικόσημα που σου δημιουργούν την εντύπωση ότι γι' αυτά ο χρόνος σταμάτησε να μετρά.

Δημήτρης Ποθουλάκης

Οδοιπορικό στα Μουσεία της Κρήτης

Σταυροδρόμι πολιτισμών η Κρήτη, αναδύεται με όλη της την ιστορική μεγαλοπρέπεια από τα βάθη του αρχιπελάγους και της Ιστορίας. Πόλος έλξης για τον περιηγητή, έχει να του προσφέρει πολλές συγκινήσεις και να ικανοποιήσει και τις πιο δύσκολες απαιτήσεις του με την πρωτοτυπία της, τις αλληλοδιάδοχες γεωγραφικές εναλλαγές της, τα μνημεία και τα κατάλοιπα της διαχρονικής πορείας της σε κάθε μορφή τέχνης και την πολιτιστική της παράδοση.

Πριν αρχίσουμε τη σύντομη περιήγησή μας στον αρχαιολογικό και λαογραφικό πλούτο της Κρήτης, θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε ένα χρονολογικό πίνακα των ιστορικών περιόδων που θα διευκολύνει το οδοιπορικό μας μέσα στις αίθουσες των Μουσείων της.

Νεολιθική εποχή	5000 – 2600 π.Χ.	Κλασική	»	500 – 330 π.Χ.
Πρωτομινωική	2600 – 2000 π.Χ.	Ελληνιστική	»	330 – 67 π.Χ.
Μινωική	2600 – 1100 π.Χ.	Ρωμαϊκή	»	67 π.Χ. 323 μ.Χ.
Μεσομινωική	2000 – 1580 π.Χ.	Α' Βυζαντινή	»	323 – 824 μ.Χ.
Υστερομινωική	1580 – 1100 π.Χ.	Αραβική	»	824 – 961 μ.Χ.
		Β' Βυζαντινή	»	961 – 1204 μ.Χ.
Υπομινωική εποχή	1100 – 900 π.Χ.	Ενετοκρατία	»	1204 – 1669 μ.Χ.
Γεωμετρική	» 900 – 750 π.Χ.	Τουρκοκρατία	»	1669 – 1898 μ.Χ.
Ανατολίζουσα	» 750 – 650 π.Χ.	Αυτονομία	»	1898 – 1913 μ.Χ.
Αρχαϊκή	» 650 – 500 π.Χ.	Ένωση με την Ελλάδα		1913 μ.Χ.

Αφιετήρια της περιήγησής μας τα Χανιά.

Στην εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου, κτίσμα του 14ου αιώνα στεγάζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων. Τα εκθέματα του Μουσείου ξεκινούν από τους ύστερους νεολιθικούς χρόνους. Τα νεολιθικά ευρήματα είναι από τις σπηλιές του νομού, που έπαιξαν ρόλο λατρευτικών ιερών. Από τη μινωική Κυδωνία έχουμε κεραμεική, κοσμήματα και σφραγιδόλιθους. Στη συνέχεια η πρωτογεωμετρική και γεωμετρική εποχή μας έχει δώσει κεραμεική και κτερίσματα τάφων. Πλούσιο σε ειδώλια το Μουσείο, που καλύπτουν από την αρχαϊκή μέχρι και τη ρωμαϊκή εποχή. Οι κλασικοί χρόνοι αντιπροσωπεύονται από μελανόμορφα αγγεία. Τα εκθέματα της Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής εποχής είναι πολλά (αγάλματα, όπλα, νομίσματα, κοσμήματα, σφραγιδόλιθοι, γυάλινα αγγεία). Ελάχιστα είναι τα δείγματα της παρουσίας της βυζαντινής τέχνης που μετριούνται σε μερικά νομίσματα μόνο. Ενδιαφέρον και ένα ψηφιδωτό ρωμαϊκής εποχής.

Στο βενετσιάνικο λιμάνι των Χανίων, που ασκεί μια παράξενη γοητεία στον επισκέπτη, καθώς ξετυλίγει μπροστά του επιβλητικά κτίρια, απομεινάρια μιας άλλης εποχής, υπάρχει ένα **Ναυτικό Μουσείο**, που θα ικανοποιήσει όσους ασχολούνται με τα θέματα της Ναυτιλίας ή απλώς ενδιαφέρονται γι' αυτά.

Το Ιστορικό Μουσείο Χανίων είναι από τα πρώτα της πατρίδας μας σε σπουδαιότητα. Ιδρύθηκε το 1920 και καλύπτει μια χρονική περίοδο από το 19ο αιώνα μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εδώ εκτίθενται ιστορικά κυρίως ντοκουμέντα, κειμήλια, πολύτιμα αντικείμενα, σφραγίδες. Αιματοβαμμένες σημαίες, βόλια, το πιεστήριο που εξέδιδε το 1905 την εφημερίδα της επαναστατικής συνέλευσης, αρχεία εφημερίδων (η παλιότερη του 1831), ντοκουμέντα από τη μάχη της Κρήτης, ένα τούρκικο αρχείο, σπάνιες εκδόσεις, κεραμικά, οικόσημα Βενετών και νομίσματα. Φυλάσσονται στο Μουσείο αυτό και τα προσωπικά αντικείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου, φωτογραφίες από την παιδική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή του, έγγραφα που τον αφορούν, επιστολές και ο δίσκος με τη φωνή του. Πρόκειται για το λόγο που εξεφώνησε το 1916 στο Λονδίνο. Επίσης εδώ μπορεί να δει ο επισκέπτης πλουσιότατο λαογραφικό υλικό, κεντήματα, και άλλα είδη λαϊκής τέχνης, τοπικής παραγωγής.

Έξι χιλιόμετρα δυτικά των Χανίων, στη γωνιά του Χανιώτικου κόλπου, κοντά στον οικισμό **Κολυμπάρι**, είναι η **Μονή Οδηγήτριας Γωνιάς**, επιβλητικό κτίσμα του 17ου αιώνα. Εκεί έχει κτισθεί και η **Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης**.

Στο **Μουσείο της Μονής** φυλάσσονται πολύτιμα αντικείμενα, παλιές εικόνες, ιερά σκεύη, άμφια, άγια λείψανα, αξιόλογα έγγραφα ιστορικής σημασίας και όπλα που υπενθυμίζουν τους ηρωικούς αγώνες των μοναχών για την απελευθέρωση της Κρήτης από τους κάθε λογής κατακτητές.

Στο **Καστέλι Κισσάμου** υπάρχει ένα **Αρχαιολογικό Μουσείο** σε μια αίθουσα της Δημαρχίας. Περιέχει γλυπτά, αγγεία, κομμάτια αρχιτεκτονικής και ανάγλυφα Ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής.

(Παραλείπουμε ν' αναφέρουμε την πόλη του Ρεθύμνου, επειδή υπάρχει σχετικό άρθρο).

Στη γνωστή σε όλους μας ιστορική **Μονή Αρκαδίου** υπάρχει ένα αξιόλογο Μουσείο, που μπροστά στα εκθέματά του, ιστορικά ενθυμήματα, γονατίζει συγκινημένη η ψυχή του επισκέπτη. Εδώ φυλάσσεται το ιερό λάβαρο της Μονής που εικονίζει τη Μεταμόρφωση του Χριστού. Χιλιотруπημένο από σφαίρες των τούρκικων όπλων προκαλεί δέος στον επισκέπτη, που αναλογίζεται πως τούτο το ιερό πανί ενθάρρυνε τη θυσία των Κρητών αγωνιστών του 1866. Στο Μουσείο υπάρχουν ακόμα ιερά αρχιερατικά άμφια, αληθινά καλλιτεχνήματα από βαρύτιμα υφάσματα, κεντημένα με σπάνια τέχνη, με χρυσή, ασημένια και πολύχρωμη μεταξωτή κλωστή. Οι κεντημένες παραστάσεις αμιλλώνται σε τέχνη την εικονογραφία. Υπάρχουν ακόμα εικόνες μεταβυζαντινής τέχνης, ιερά σκεύη (άγια Ποτήρια, σταυροί) και προσωπικά αντικείμενα του θρυλικού ηγουμένου Γαβριήλ. Διαφυλάχθηκαν εντοιχισμένα σε ένα κελλί και ανασύρθηκαν μέσα από τα καπνίζοντα ερείπια από δύο διασωθέντες μοναχούς. Το ιερό λάβαρο διασώθηκε από έναν Τούρκο αξιωματικό, που το άρπαξε κατά την καταστροφή της Μονής.

Διασχίζοντας κάθετα το νομό Ρεθύμνου από βόρεια προς νότια, περνούμε το **Κουρταλιώτικο φαράγγι**, γοητευτικό θέαμα, προχωρούμε παράλληλα προς τη ροή ενός σκιερού ποταμού και φθάνουμε σ' ένα άγριο, άγονο τοπίο, γεμάτο πέτρες και θάμνους. Εκεί είναι η **Μονή Πρέβελη του 17ου αιώνα**, αφιερωμένη στον Αγ. Ιωάννη τον Πρόδρομο. Απέναντι, σε πολύ κοντινή απόσταση, απλώνεται μπροστά μας το Λιβυκό πέλαγος. Στο **Μουσείο της Μονής** φυλάσσονται πολύτιμα κειμήλια των Κρητικών επαναστάσεων, καθώς η Μονή διαδραμάτισε, λόγω της θέσεώς της, της αφθονίας των αγαθών της και της γενναιοψυχίας των μοναχών της, πρωτεύοντα ρόλο στις εξεγέρσεις, σε όλες τις φάσεις της Κρητικής ιστορίας. Υπάρχουν επίσης ιερά σκεύη, άμφια, σφραγίδες, χειρόγραφα και ένας ιστορικός σταυρός. Ο φιλόξενος μοναχός δεν κουράζεται να ομολογεί και να διηγείται ότι ο σταυρός αυτός δεν απομακρύνεται από τη Μονή. Αναφέρει μάλιστα ότι όταν οι Γερμανοί θέλησαν να τον πάρουν, το αεροπλάνο τους δεν απογειωνόταν.

Στις 20 αίθουσες του **Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου** δεν ξέρει κανείς τι να πρωτοθαυμάσει. Αλλεπάλληλες οι εντυπώσεις από τον πλούτο των εκθεμάτων, που οδηγεί

γούν τον επισκέπτη στο δρόμο της ιστορίας από τα μέσα της τρίτης π.Χ. χιλιετηρίδας μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή. Τα ευρήματα είναι από την Κνωσό, τα Μάλια, τη Φαιστό, την Αγία Τριάδα.

Περνώντας από την αίθουσα της *νεολιθικής και πρωτομινωϊκής περιόδου*, όπου βλέπουμε λίθινα αγγεία, πολύμορφα ειδώλια, κοσμήματα, σφραγίδες και κηλιδωτή κεραμική, μπαίνουμε στη *μεσομινωϊκή αίθουσα* με τα θαυμάσια Καμαραϊκά αγγεία, τα γνωστά για τη λεπτή χάρη τους. Λέγονται ωκέλυφα, γιατί πραγματικά είναι τα τοιχώματά τους σαν το κέλυφος του αυγού. Βρέθηκαν στο σπήλαιο των Καμαρών της Ίδης. Τα αγγεία αυτά κοσμούν και την επόμενη αίθουσα. Ελκυστική είναι η διακόσμησή τους, με μια τέχνη που συνεπαίρνει τον επισκέπτη. Ανάμεσά τους ο περίφημος δίσκος της Φαιστού από τερακότα, σκεπασμένος με ιερογλυφικά. Ο δίσκος αίνιγμα επισύρει την προσοχή μας, καθώς εξακολουθεί να κρατά επίμονα τα μυστικά του κλεισμένα μέσα στις δυσνόητες γραμμές. Υπάρχουν και λατρευτικά αντικείμενα από φαγεντιανή. Ξεχωρίζουν εδώ οι δύο θεές, θαυμάσια ειδώλια, από φαγεντιανή, μητέρα και κόρη, με φίδια στη μέση τους. Η θεά κόρη κρατά ένα φίδι σε κάθε χέρι. Ο ακροβάτης από ελεφαντόδοτο, μεγάλο πνευματικό επίτευμα, καθώς για πρώτη φορά αποδίδεται μορφή που κινείται ελεύθερα στο χώρο, και το ζατρίκιο, είδος σκακιού, ένθετο με πολύτιμους λίθους, είναι από τα εξέχοντα εκθέματα αυτού του χώρου.

Ανάμεσα στα εκθέματα της πέμπτης αίθουσας κυριαρχούν σε σπουδαιότητα οι επιγραφές με τη γραμμική γραφή Α και τη γραμμική Β. Η Α παραμένει ακόμη αδιάβαστη. Υστερομινωϊκή και έκτη αίθουσα με κτερίσματα τάφων της Κνωσού και της Μεσαράς. Από επαύλεις και σπήλαια είναι τα ευρήματα της επόμενης αίθουσας. Εδώ το μνημείο με τα διπλά ιερά κέρατα, διπλοί πελέκεις, το ρυτό των θεριστών από την έπαυλη Αγ. Τριάδας, που παριστάνει μια αγροτική τελετή πριν από τη σπορά, και το κύπελο του πρίγκιπα, πραγματικό αριστούργημα. Ακόμα μια θαυμάσια συλλογή κοσμημάτων, που εμπνέουν και τους σημερινούς τεχνίτες.

Στην αίθουσα οκτώ βρίσκονται αντικείμενα από τα ανάκτορα **της Ζάκρου**. Αξιοθαύμαστο είναι ένα αγγείο από ορεία κρύσταλλο. Στο λαιμό έχει χρυσές ταινίες και στην κοιλιά μαργαριτάρια κρύσταλλου περασμένα σ' ένα χάλκινο μίσχο. Ο αμφορέας με το χταπόδι και τα ιερά μονοκέρατα έντομα είναι το πιο αξιοπρόσεκτο είδος της επόμενης αίθουσας. Μετανακτορικής εποχής τα ευρήματα της δέκατης και ενδέκατης αίθουσας, λατρευτικά κυρίως αντικείμενα. Είναι η εποχή της επικράτησης των Αχαιών στην Κρήτη (μυκηναϊκός πολιτισμός).

Κνωσός: Οι αποθήκες προς τη Δυτική Αυλή.

Μετά την τελευταία αίθουσα του ισογείου, τη γεμάτη μινωϊκές σαρκοφάγους, ανεβαίνουμε στον α' όροφο. Σπάνια συγκίνηση περιμένει τον επισκέπτη στις αίθουσες 14, 15 και 16 που είναι εκτεθειμένες οι τοιχογραφίες. Η διπλή πομπή, η πομπή των σπονδών, ο πρίγκιπας με τα κρίνα, ο ταύρος, οι κυανές κυρίες, η ταυρομαχία, τα δελφίνια, η γεμάτη χάρη και γοητεία Παριζιάνα, το τριμερές ιερό, ο κροκοσυλλέκτης (πίθηκος που μαζεύει άνθη κρόκου) και ο αρχηγός των μαύρων, είναι τοιχογραφίες μιας χαρούμενης τέχνης γεμάτης ευαισθησία και αγάπη για την κομψότητα. Στη συνέχεια υπάρχουν δύο αίθουσες με αγάλματα και αριστουργήματα της μικροτεχνίας.

Μετά τις αίθουσες του πρώτου ορόφου, επιστρέφουμε στο διάδρομο της εισόδου για να θαυμάσουμε συλλογές γλυπτών ελληνικής και ρωμαϊκής εποχής και να ολοκληρώσουμε έστω την επίσκεψή μας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, έχοντας πάρει μια γεύση της πολιτιστικής ιστορίας της μεγαλονήσου μέσα στο χρόνο.

Τη συνέχεια της ιστορίας αυτής δίνει στον επισκέπτη **το Ιστορικό και Εθνογραφικό Μουσείο Ηρακλείου**. Περιλαμβάνει παλαιοχριστιανικές και βυζαντινές αρχαιότητες, αρχιτεκτονικά και γλυπτά κομμάτια βενετικών κτισμάτων και τούρκικες επιγραφές. Έχει επίσης τμήματα τοιχογραφιών 14ου – 15ου αιώνα από εκκλησίες, συλλογές εικόνων, ιερά άμφια, χαλκογραφίες από δείγματα παλαιάς χαρτογραφίας.

Κνωσός: Νότιο Προπύλαιο.

Ακολουθεί μια έκθεση με προσωπικά αντικείμενα, έπιπλα και χειρόγραφα του Νίκου Καζαντζάκη, μια αίθουσα με αναπαράσταση κατοικίας κρητικού αγρότη με αργαλειό και αντικείμενα λαϊκής τέχνης και μία άλλη με συλλογές υφασμάτων, ενδυμασιών και ειδών τοπικής παραγωγής.

Στην άκρη του χωριού 'Αγιοι Δέκα, όπου ευρίσκεται η Εκκλησία και οι τάφοι των Αγίων Δέκα Μαρτύρων, είναι **η αρχαία Γόρτυς**. Είναι η πόλη που σε όλη την προϊστορική και ιστορική διαδρομή της αγωνίστηκε για να γίνει πρώτη πόλη της Κρήτης και το κατόρθωσε τη ρωμαϊκή εποχή. Στο χώρο της αρχαίας Γόρτυνας, που εκτείνεται μέσα σε ελαιώνες, είναι ένα **μικρό Αρχαιολογικό Μουσείο** με ευρήματα από τις ανασκαφές της περιοχής. Στον ίδιο αρχαιολογικό χώρο μνημονεύουμε τη Μεγάλη Επιγραφή ή Δωδεκάδελτο, γραμμένη τον 6ο αιώνα σε δωρική διάλεκτο, πάνω σε 12 μεγάλες πλάκες. Είναι το σπουδαιότερο μνημείο της ελληνικής επιγραφικής, αναφέρεται σε νομοθεσία και ονομάζεται Βασίλισσα των επιγραφών.

Το ανατολικότερο τμήμα της Κρήτης, ο **νομός Λασηθίου**, προκαλεί με την ομορφιά και τις πολλές αρχαιότητές του. Οι αρχαίες πόλεις Ολούς, Δρήρος, Λατώ, η άγνωστης ονομασίας στα σημερινά Γουρνιά, η Πραισός, η Ίτανος, η Ητεία, η Κάτω Ζάκρος, η Ιερά-πυτνα, η νήσος Λευκή (σημερινό Κουφονήσι) ώθησαν μερικούς να αποκαλέσουν το τμήμα αυτό της Κρήτης «αρχαιοβριθέστερο» από τα υπόλοιπα.

Στη γραφική πόλη του **Αγίου Νικολάου** υπάρχει ένα **Αρχαιολογικό Μουσείο** όπου έχουν συγκεντρωθεί ευρήματα από τις ανασκαφές στις γύρω περιοχές. Εκτίθενται κεραμικά της μινωικής περιόδου και σαρκοφάγοι. Υπάρχουν επίσης ευρήματα των μετέπειτα περιόδων (αρχαϊκής, γεωμετρικής και ελληνιστικής). Ειδώλια, νομίσματα, επιγραφές, όπλα, χάλκινα και λίθινα αντικείμενα, είναι τα κύρια εκθέματα του Μουσείου.

Λίγο έξω από **την Κριτσά**, ένα μεγάλο, πλούσιο χωριό, με έντονο κρητικό χρώμα, στα περίχωρα του Αγ. Νικολάου, υπάρχει η εκκλησία της Παναγίας της Κεράς, 13ου αιώνα. Η εκκλησία λειτουργεί σήμερα σαν **Μουσείο** που προσφέρει, σε όσους λατρεύουν τη βυζαντινή τέχνη, τη σπάνια συγκίνηση να θαυμάσουν τις εξαιρετες τοιχογραφίες της (14ος αι.).

Κρητομυκηναϊκή τορευτική: Χρυσό κύπελο βαφίου (15ος αι. π.Χ.).

Βόρεια του Αγίου Νικολάου, **στην Ελούντα**, εκεί που μια στενή λωρίδα γης, ένας δρόμος δηλαδή μέσα στη θάλασσα, την ενώνει με μια ξερή νήσο, έχει ανασκαφεί μια παλαιохριστιανική βασιλική με ψηφιδωτά στο δάπεδο.

Στη Νεάπολη υπάρχει μια μικρή αρχαιολογική συλλογή που στεγάζεται σε δημοτικό κτίριο. Περιλαμβάνει ευρήματα από ανασκαφές στην κοντινή Δρήρο και στην Ελούντα. Είναι γλυπτική, κεραμική, νομίσματα, αγάλματα, αγγεία, ειδώλια, μινωικής και ελληνιστικής εποχής.

Η Σητεία, η αρχαία Ητεία, η πατρίδα του Μύσωνος, ενός από τους επτά σοφούς, παρουσιάζει τη δική της ομορφιά για τον επισκέπτη.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Σητείας που ιδρύθηκε μόλις το καλοκαίρι του 1984, καλύπτει μια μακρά χρονική περίοδο 3500 χρόνων και εμπλουτίζεται συνέχεια με ευρήματα από αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής, όπου οι ανασκαφές βρίσκονται σε εξέλιξη. Η όλη μουσειογραφική παρουσίαση των εκθεμάτων είναι αρκετά προσεγμένη.

Επίσης στη **Σητεία** ένα μικρό **Λαογραφικό Μουσείο** με έντονο τοπικό χρώμα δίνει στον επισκέπτη μια γεύση της κρητικής τέχνης στον τομέα κεντήματος και υφαντικής. Εδώ θαυμάζει κανείς τη δημιουργία του απλού ανώνυμου καλλιτέχνη που διαθέτει πίστη στην παράδοση. Δε λείπουν τοπικές φορεσιές, τα είδη οικιακής χρήσεως, έπιπλα, καθώς και ο αργαλειός που δίνει το καλλιτεχνικό του παρών και σήμερα σε πολλά κρητικά σπίτια.

Στο Χαμέζι χωριό στο δρόμο Σητείας – Αγίου Νικολάου υπάρχει επίσης ένα μικρό **Λαογραφικό Μουσείο**. Εδώ βλέπουμε το κρητικό χωριάτικο σπίτι, που σε κάθε γωνιά του πλανιέται η απλότητα της καθημερινής ζωής, εξοπλισμένο με παραδοσιακά έπιπλα και σκεύη. Και ένας αργαλειός μας υποδέχεται, πάνοπλος για να μας μυήσει, κατά το δυνατόν, στα μυστικά της λαϊκής κρητικής υφαντικής.

Δε θα μπορούσε να λείπει από **την Ιεράπετρα**, την πόλη που είναι χτισμένη στην περιοχή της αρχαίας Ιεράπυτνας, ένα *Αρχαιολογικό Μουσείο*. Σαρκοφάγοι, πελέκειες, ειδώλια, αγγεία και επιγραφές αναφέρονται στους ύστερους μινωϊκούς χρόνους. Υπάρχουν επίσης και αγάλματα ρωμαϊκών χρόνων. Το Μουσείο είναι μικρό, παρουσιάζει όμως ενδιαφέρον.

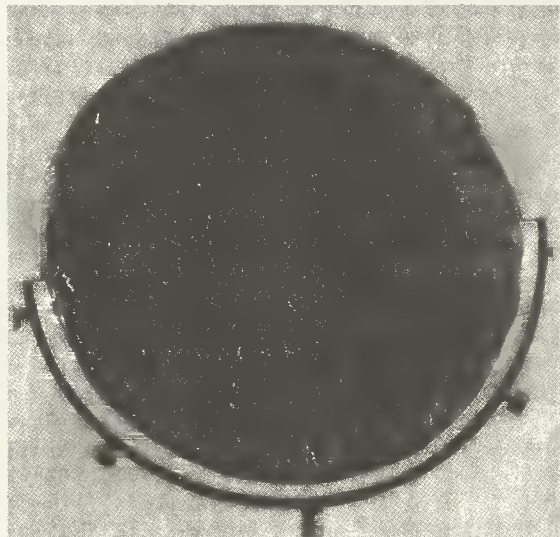
Στο δρόμο Ιεράπετρας – Βιάνου, συναντάμε ένα ήσυχο καταπράσινο, παραθαλάσσιο χωριό. Είναι ο **Μύρτος**. Εδώ υπάρχει ένα *Μουσείο* σε μια αίθουσα του Δημοτικού Σχολείου. Περιλαμβάνει μια λαογραφική συλλογή (εργαλεία, φορεσιές, μουσικά όργανα κλπ.). Επίσης μινωϊκά αγγεία και ρωμαϊκά αγάλματα. Η συλλογή νομισμάτων καλύπτει διάφορες εποχές, η ρωμαϊκή, βυζαντινή, ενετικής κατοχής και τουρκοκρατίας.

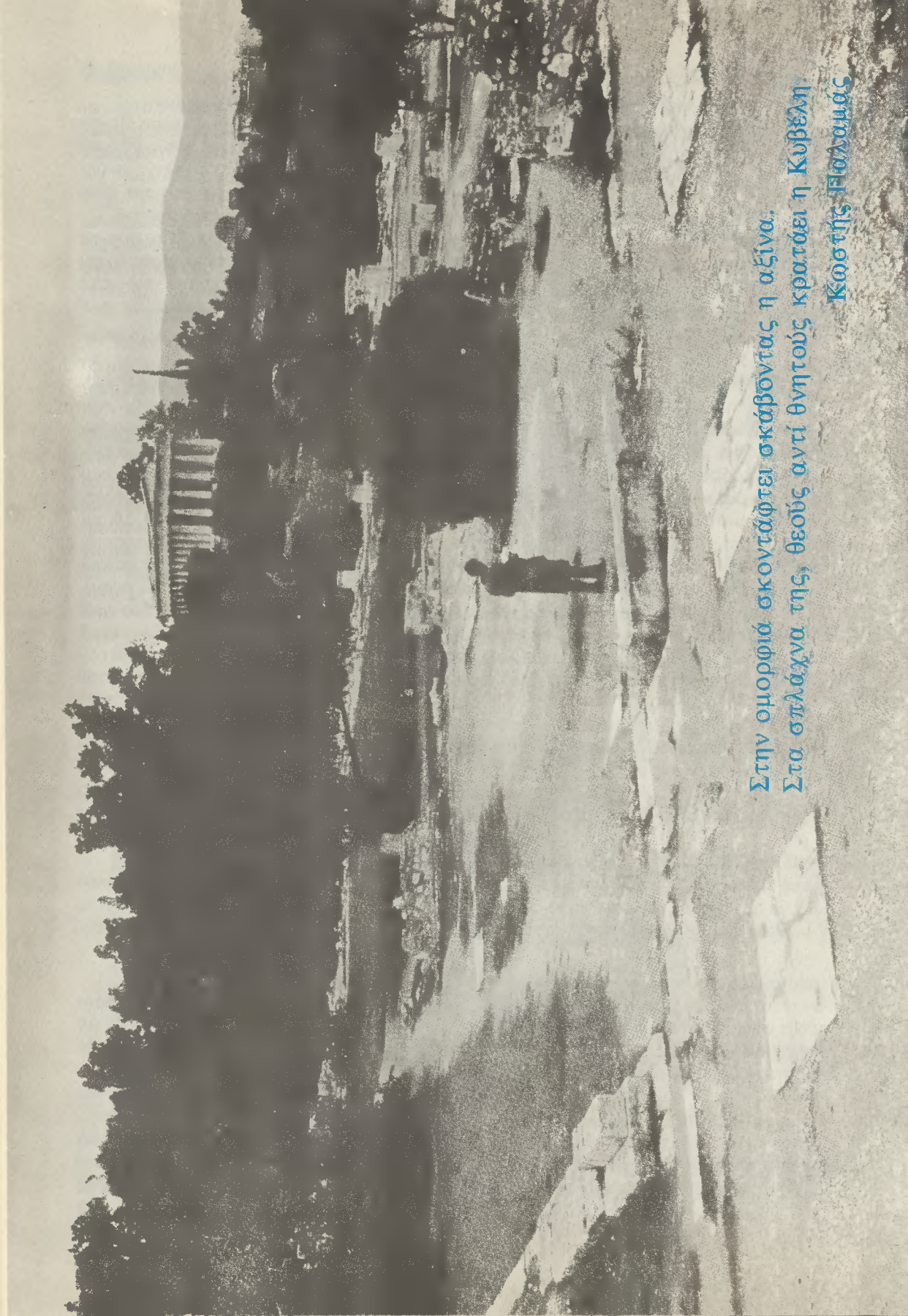
Στο χωριό **Άγιος Γεώργιος**, στο οροπέδιο του Λασιθίου ένα νέο *Λαογραφικό Μουσείο* φιλοδοξεί να προβάλει και να διατηρήσει την κρητική παράδοση.

Ίσως υπάρχουν και άλλα μικρά μουσεία στην Κρήτη, κυρίως λαογραφικές συλλογές, ελάχιστες πιστεύω, που δεν αναφέρονται στο άρθρο γιατί δεν έτυχε να τις γνωρίζω. Και το γράφω αυτό γιατί διάβασα πρόσφατα για **το λαογραφικό Μουσείο Γαβαλοχωρίου Χανίων**, που έχει ιδρύσει ο τοπικός σύλλογος και περιέχει είδη λαϊκής τέχνης. Κι ακόμα γιατί σε ένα πρόσφατο ταξίδι στο χωριό μου, είδα στο δρόμο έξω από το Ηράκλειο μια πινακίδα που έγραφε «Προς **Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη**». Αυτό το νεοϊδρυθέν μουσείο βρίσκεται στο χωριό Μυρτιά (στους Βαρβάρους, όπως είναι η γνωστή κρητική ονομασία). Σίγουρα αναφέρεται στο Νίκο Καζαντζάκη, δε γνωρίζω όμως τι ακριβώς περιέχει. Με αφορμή τα δύο αυτά παραδείγματα καταλήγω στο συμπέρασμα ότι κάποιες αναφορές σε νεοσύστατα μουσεία μου έχουν διαφύγει. Γι' αυτό κάνω μια σύσταση σε όσους βρεθούν περιηγητές στην Κρήτη να ρωτήσουν τους κατοίκους για περισσότερες πληροφορίες. Στο νησί όπου γεννήθηκε ο Ξένιος Δίας, οι κάτοικοι θα προσφέρουν με όλο τον αυθορμητισμό τους την πατροπαράδοτη κρητική φιλοξενία.

Στεφανία Ταμπακάκη

Ο δίσκος της Φαιστού
(Μουσείο Ηρακλείου)
17ος αι. π.Χ.

Στην ομορφιά σκοντάφτει σκάβοντας η αξίνα.
Στα σπλάχνα της, θεούς αντί θνητούς κρατάει η Κυβέλη.

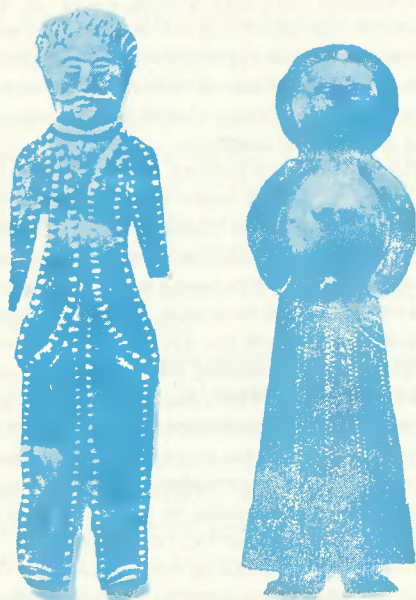
Κώστης Παλαμάς

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΑΪΚΑ ΤΑΜΑΤΑ

«Μωρού κι αγίου μην τάξεις, κι αν τάξεις μη γελάσεις»

Η ελπίδα είναι δώρο θεϊκό. Κι αν ο Πλάστης δε τη χάριζε στον άνθρωπο, δε θά 'ταν ο κόσμος. Η πίστη πάλι γεννιέται και μεγαλώνει κι εξαρτιέται από τον άνθρωπο και τον κόσμο του. Μα σαν παραθεριέψει, φτάνει νά 'ναι και σποράκι, κουνάει και βουνά (Ματθ. 17.20).

Ελπίδα και πίστη λοιπόν παραστέκονται και συντροφεύουν το λαό παντού και πάντα, ιδιαίτερα τις δύσκολες στιγμές. Όλοι τάζουν με το φανέρωμα του αδύνατου. Κι αυτό εκδηλώνεται υλικά μ' το αφιέρωμα του πιστού. Μ' αυτό πιστεύει κι ελπίζει να δει την πραγμάτωση του πόθου του, το ταίριασμά του, την υγεία του, το ξεπέρασμα του ξαφνικού, της κακιάς ώρας, την ψυχή του γαληνεμένη σε τόπους χλοερούς...

Στο τάξιμο (ανάθημα ή αφιέρωμα) βλέπουμε την εκδήλωση της ανήσυχης ανθρώπινης ύπαρξης να συνθηκολογήσει με τις άγνωστες υπερφυσικές δυνάμεις, την ανάγκη του ανθρώπου να καταλαγιάσει την αγωνία του για επιβίωση, την έννοια του ν' απομακρύνει την απειλή του αγνώστου, την έντονη ανασφάλειά του προς το πεπρωμένο. Ζητώντας τη συνδρομή του αγίου επικοινωνεί μυστικά μ' αυτόν και κάπου πιστεύει ότι τον παίρνει με το μέρος του. Είναι χαρακτηριστικό αυτό που αναφέρει ο Μακρυγιάννης: «Μπαίνω τη νύχτα μέσα στην εκκλησιά

του Αϊ-Γιάννη και κλειώ την πόρτα κι αρχινώ τα κλάματα με μεγάλες φωνές και μετάνοιες... Και τον περικαλώ να μου δώσει άρματα καλά κι ασημένα και δεκαπέντε πουργιά χρήματα και εγώ θα του φκιάσω ένα μεγάλο καντήλι ασημένιο. Με τις πολλές φωνές εκάμαμεν τις συμφωνίες με τον άγιον».

Η παράδοση του αφιερώματος στην ελληνική κοινωνία αποτελεί συνέχεια της αρχαιότητας με παράδειγμα τα πήλινα αφιερώματα από το Πετσοφά της Κρήτης που απεικονίζουν μέλη του ανθρώπινου σώματος που προφανώς έπασχαν από κάποια αρρώστια, τα κυκλαδικά ειδώλια, τις ταναγραίες της ελληνιστικής εποχής που βρέθηκαν στους τάφους. Επίσης σαν αφιερώματα προσφέρονταν λάφυρα πολεμικά, πολύτιμα σκεύη, αγάλματα, ζώα για θυσία. Χαρακτηριστικό είναι το τάξιμο που έκαναν οι Αθηναίοι λίγο πριν τη μάχη του Μαραθώνα. Υποσχέθηκαν στη θεά Αρτέμιδα τόσα κατσίκια όσοι θά 'ταν οι σκοτωμένοι εχθροί. Το αποτέλεσμα όμως ήταν τόσο ανέλπιστο ώστε αναγκάστηκαν να διαφοροποιήσουν την προσφορά σε 500 κατσίκια το χρόνο. Τα περισσότερα παιδιά αφιέρωναν στον Απόλλωνα μια τούφα από τα μαλλιά τους, ενώ στον Ερμή τα παιχνίδια τους. Οι παρθένες αφιέρωναν τις πλεξούδες τους στη θεά Υγεία πριν το γάμο τους. Ο Πausanίας κάπου αναφέρει ότι το άγαλμα της θεάς Υγείας στην Τιτάνη Κορινθίας ήταν φορτωμένο και δε φαινόταν από τα κρεμασμένα αφιερώματα, όπως δηλαδή και στα σημερινά χρόνια. Μας είναι επίσης γνωστό ότι τα αφιερώματα στην αρχαία Ελλάδα ήταν πολλές φορές πολύτιμα και τα φύλαγαν σε ειδικά κτίρια που ονομάζονταν «Θησαυροί».

Ο χριστιανισμός ήταν αρχικά αντίθετος με το έθιμο των ταμάτων, αλλά στη συνέχεια φαίνεται ότι τούτο επικράτησε, πράγμα που αποδεικνύεται από πηγές που αναφέρουν τα πολύτιμα είδη που πρόσφεραν σαν αφιερώματα στους ναούς οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες καθώς και τα χρυσά ή ασημένια ομοιώματα των πασχόντων ή θεραπευμένων μελών του σώματος που πρόσφερε ο λαός.

Το έθιμο συνεχίζεται και στη νεοελληνική κοινωνία. Διακρίνονται δυο μεγάλες κατηγορίες. Οι πνευματικές προσφορές και οι υλικές προσφορές.

Οι πνευματικές προσφορές συνίστανται σε πράξεις που έχουν καθαρά λατρευτικό χαρακτήρα, όπως π.χ. τέλεση ιδιωτικής λειτουργίας ή διάφορες

δοκιμασίες και στερήσεις που συνήθως είναι πάνω από τις δυνατότητες του αφιερωτή, νηστεία, περπάτημα με τα γόνατα, ντύσιμο στα μαύρα, προσφορά εργασίας στην εκκλησία, ρασοφορέματα παιδιών, αφιέρωμα ρασοφορεμένων παιδιών στην εκκλησία του Αγίου μέχρι μια ορισμένη ηλικία, ζητιανιά στη χάρη του Αγίου.

Οι υλικές προσφορές περιλαμβάνουν λάδι, κρασί, κερί (σε ποσότητα αντιστοιχεί με το βάρος ή το μέγεθος του αφιερωτή), λιβάνι, λουλούδια για το στόλισμα των εικόνων, εφτάζυμα, πρόσφορα, πίτες (Αγ. Φανουρίου), άρτους, πολύτιμα κοσμήματα, πολυτελή υφάσματα και κεντήματα ή ακίνητα (χωράφια, σπίτια), ζώα, εκκλησιαστικά σκεύη, οικονομικά. Χαρακτηριστικά είναι και τα εικονοστάσια των δρόμων, που οι αφιερωτές τους κατασκευάζουν σε ένδειξη ευγνωμοσύνης μετά τη σωτηρία τους από κάποιο ατύχημα ή στη μνήμη κάποιου που σκοτώθηκε στο σημείο εκείνο. Διακρίνονται για τη γραφικότητα και την ποικιλία της κατασκευής τους με πρωτότυπα στοιχεία τοπογραφικά και μορφολογικά που εκτός από τον εθνολογικό τους χαρακτήρα αποτελούν έργα μοναδικά ενός ανώνυμου λαϊκού «αρχιτέκτονα».

Η συνθέστερη μορφή τάματος είναι τα μεταλλικά φυλλαράκια, τα δωρίσματα που δέθηκαν κατά καιρούς μ' άσημο κορδελλάκι πάνω στις θαυματουργές εικόνες. Είναι τα γνωστά τάματα, αργυρώματα, «κονονομίσματα» όπως τ' άκουσα στην Πάρο, «τροπάρια» όπως τα λεν στα Εφτάνησα, «ασημένια» στην Εύβοια και στις Κυκλάδες, «χαρίσματα» στην Κρήτη, «κρεμαστάρια» στη Μυτιλήνη, «τάγματα» στη Μακεδονία. Αυτά απεικονίζουν ανθρώπινες μορφές, μέλη του σώματος, ζώα, καράβια, σπίτια που την προστασία τους ζητά ο αφιερωτής. Είναι πρεσσαριστά ή εγχάρακτα ή χυτά με περιγραφική διακόσμηση και συμβολικά στοιχεία. Ένα παιδί που κρατά στο χέρι του ένα κερί ή ένα σταυρό είναι σύμβολο υποταγής και πίστης. Τα εγχάρακτα είναι αυτά που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Ο τεχνίτης δημιουργεί αυθόρμητα.

Οι γραμμές είναι συνεχόμενες ή με μικρές τελίτσες ή ηθελμένα τρεμάμενες, έχουν πάντα κάποια συμβολική αξία. Τίποτα δε γίνεται στην τύχη! Πολλές φορές ο τεχνίτης προσπαθεί να δώσει στο έργο του τις τρεις διαστάσεις κάμπτοντας το ασήμι ή το χαλκό. Τα περισσότερα είναι σ' απλό άσημο τσίγκο ή ασήμι, που σημαίνει αδυναμία πωλητή και αγοραστή για κάτι πιο υλικό πολύτιμο, που σημαίνει έλλειψη στα χέρια του λαϊκού τεχνίτη πολύτιμου μέταλλου, που σημαίνει πως η αξία της προσφοράς βρίσκεται στην πρόθεση του πιστού κι όχι στο ακριβό δώρισμα. Συνήθως οι χρυσοχόοι δεν ασχολούνταν με την κατασκευή τους, γιατί η αξία τους ήταν ευτελής. Κατασκευάζονταν την εποχή κυρίως της Τουρκοκρατίας από μοναχούς, οι οποίοι δεν είχαν κανένα ιδιαίτερο ταλέντο, γι' αυτό και τα τάματα ήταν στην πλειοψηφία τους άκομψα, άτεχνα, με το περίγραμμα του σχεδίου ατσούμπαλο, χωρίς αναλογίες, ζωντανά λαϊκό. Είχαν, όμως, την ομορφιά της λιτότητας και την πρωτοτυπία του εμπνευσμένου ανθρώπου που γίνεκε τεχνίτης θέλα του. Το αναγκαίο δειξίμο μελών και λεπτομερειών του σώματος και η αδυναμία της τότε κοφτικής στο μέταλλο κάνουν τ' ανθρωπάκια να σε βλέπουν με τα πόδια ζευγαρωτά, να βαδίζουν πλαινά ή το ένα να κοιτά δεξιά και το άλλο αριστερά.

Πριν λίγα χρόνια άκουσα στην Πάρο μια λιγοστά γνωστή θά' λεγα περίπτωση, πως κάποτε τα τάματα άλλαζαν θέση. Όπως δηλαδή έπαιρναν με το μπαμπάκι το λάδι από το καντήλι ή τ' άγιασμα της Κατοπολιανής έτσι και τα κονονομίσματα άλλαζαν εκκλησία και εικόνα. Επειδή ο λαός ήταν μακριά από την πηγή της αγοράς και μη βρίσκοντας αλλού κονονομίσματα, μπορούσε να τ' αγοράσει από την ίδια την Παναγιά, άφηνε ότι είχε ευχαρίστηση και το ξαναπρόσφερε. Μπορούσε να τη ζητήσει και από τον παπά, να το πάρει από τη θαυματουργή εικόνα, να το μεταφέρει σε μακρινό τόπο να βάλει πάνω στον άρρωστο τη χάρη της Παναγιάς για να «γυρίσει ο άρρωστος τ' σ γειάς».

Στις αρχές του αιώνα με πρωτοβουλία των ιερομένων πολλά τάματα κατέβηκαν από τα κονονομίσματα, λιώθηκαν άλλοτε για την οικονομική ενίσχυση της εκκλησίας, άλλοτε για να γίνουν ντύσουν με ασημί κάποια θαυματουργή εικόνα. Έτσι χάθηκαν πολλά χαρακτηριστικά, δείγματα των αργυρωμάτων, όρθια και περπατώντα κονονομίσματα μοναδική, καλλιτεχνική που δεν θα μπορούσε να μελετήσει βαθύτερα τις συνθήκες που έζησε ο τουρκοκρατούμενος ελληνικός λαός.

Αναστασία Γερμανοπούλου-Καλφόγλου

ΑΝΤΙ – ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ

Αλέξης Κράους

Μην ταραξέσθε συνάδελφοι! Τα Μουσεία τ' αγαπώ. Όχι όμως γι' αυτό που είναι, αλλά μάλλον γι' αυτό που δεν είναι. Σας το εξομολογούμαι πρόθυμα, έχω βεβαρυμένο υποσυνείδητο. Από μικρό παιδί μ' έσερναν, μια το σχολείο, μια η οικογένεια στις κρύες αίθουσες με τις χιλιάδες ανεκτίμητα εκθέματα κάτω από γκριζόχρωμους τοίχους. Το βλέμμα μου πετάριζε πάνω στα πρώτα κομμάτια, που τα χαιρόταν πραγματικά, μέχρι ν' αρχίσει να πλανιέται βαριεστημένο στα υπόλοιπα, χορτασμένο από την πληθώρα των απλησίαστων αντικειμένων πίσω από το γυαλί και την γκριζα ομοιομορφία της παρουσίας.

Αργότερα, όταν άρχισα να προσπαθώ να καταλάβω τις αντιδράσεις μου, είδα πως τα μουσεία καταλάμβαναν στην προσωπική μου κλίμακα αξιών την ίδια υψηλή και καταπιεστική θέση που είχαν το σχολείο και η υψηλή κουλτούρα.

Υπήρξα μέτριος μαθητής και σαν κουλτουριάρης είμαι πολύ κοντά στο μέσο όρο, από την κάτω όμως πλευρά. Ό,τι έχω χαρεί και χαίρομαι από τη γνώση και την τέχνη το αφομοίωσα ξώφαλτσα και από σπόντα. Τα υλικά και τα στοιχεία που συντέλεσαν στην αισθητική μου συγκρότηση συχνά τα συνάντησα στο δρόμο, στη βιτρίνα, στο καροτσάκι, στο σινεμά ή σε χώρους άσχετους με τους επίσημους ναούς της τέχνης. Γι' αυτό σκέπτομαι τώρα πως, ας πούμε, στο Μοναστηράκι μπορώ με τις ώρες να τριγυρνάω χαζεύοντας τους παλιατζήδες και τηνπραμάτεια τους και το μάτι μου ακούραστα ψάχνει και εκτιμά τις διαφορές αντίκες, που μπορώ άμα θέλω να ψηλαφίσω και να καμαρώσω. Την ίδια άνεση νιώθω στο παζάρι ή μπροστά στις βιτρίνες των μαγαζιών, στα ζωκκλήσια ή στο ατελιέ ενός ζωγράφου.

Τα περισσότερα μουσεία όμως μου δημιουργούν ένα αίσθημα μπουχτίσματος μαζί και στέρξης μ' αυτά τα κυριολεκτικά άπιαστα αντικείμενα που περιβάλλονται με χίλιες απαγορεύσεις. Η διάθεση φυγής μου μεγαλώνει γιατί στους διαδρόμους των μουσειακών δαιδάλων σπάνια βρίσκεις οδηγούς, λεζάντες, κουβεντούλες διαφωτιστικές. Και άσε πια την αδιανόητη κατάταξη. Λες και η ζωή του παλιού καιρού είναι σπασμένη σε απειράριθμα τεμάχια μαζεμένα και παρουσιασμένα όχι με τη λογική της τότε καθημερινότητας και της χρήσης τους, αλλά σύμφωνα με κατηγορίες και ομάδες χρήσιμες ίσως στους ειδικούς, σε μένα όμως καθόλου, μα καθόλου. Χωριστά οι πόρπες, χωριστά τα αγγεία, τα μικρά αγάλματα, τα μεγάλα κιούπια. Μα πού είναι τέλος πάντων το αρχαίο σπιτικό ή ο ναός, όπως ήταν τότε;

Πότε θα μπορέσουμε να ξεπεράσουμε τις νεκρές και πεπαλαιωμένες αντιλήψεις, αισθητικές και εκθετικές που δύσκολα μπορούν πια να δημιουργήσουν μέσα μας περιέργεια κι ενδιαφέρον; Πότε θα μπορέσουμε να νιώσουμε στο μουσείο σαν στο σπίτι μας!

Προς την έξοδο

«Εξήλεψα τους κρύους λιθίνους όγκους
που στέκουν εδώ αμίλητοι αιώνες τώρα
γρικώντας περασμένων συγκινήσεων τη γλυκιά αχλή».

Νικόλαος Κάλας

Νανά Λιάπη-Κωνσταντινέα

ΣΑΜΟΥΕΛ ΜΠΕΚΕΤ

ή όταν ο λόγος γεννιέται για να καταστραφεί

Ο Σάμουελ Μπέκετ, δηλωμένος αρνητής του «κοινωνικώς κατατίθεσθαι» σ' οποιονδήποτε χώρο, απουσίασε φέτος από τις κάθε είδους τελετές που οργανώθηκαν για να γιορταστούν τα ογδόντα του χρόνια, αναγκάζοντας όσους τον θαυμάζουν ν' ασχοληθούν περισσότερο με το έργο παρά με το πρόσωπό του. Έτσι, στο Παρίσι μέχρι το Δεκέμβρη — ο Μπέκετ έγινε 80 χρονών στις 13 Απρίλη — θα μπορεί κανείς ν' ακούσει και να δει κείμενα και έργα του. Ήδη το διεθνές συμπόσιο που οργανώθηκε από το Κέντρο Πομπιντού με θέμα «Ο Μπέκετ μες στον 20ο αιώνα» συγκέντρωσε επί τέσσερις μέρες χιλιάδες επισκέπτες.

Η υπαρξιακή αγωνία στο έργο του Μπέκετ γεννιέται και σπονδυλώνεται από το δίδυμο γλώσσα - σιωπή, γύρω απ' το οποίο τυραννιέται το «εγώ» όλων των κύριων προσωπικοτήτων του, καθώς, αδυνατώντας να εκφράσει τη δική του πραγματικότητα με τη γλώσσα, οδηγείται αναπόφευκτα στην ερημιά και τη σιωπή. Όπως γράφει ο Μήτσος Λυγίζος «...τα πρόσωπα στον Μπέκετ δε σχετίζονται με κοινωνικούς αγώνες ή άλλα σχετικά· οι ήρωές του είναι ξοφλημένα άτομα μετά τη δράση, που αντιμετωπίζουν το θάνατο και παρατηρούν: Η ζωή παρουσιάζεται διαλυμένη σαν κάποιο σώμα πού 'χει αποσυντεθεί σε καυστικό υγρό».

Οι μελετητές του έργου του διακρίνουν τρία στάδια στη γραφή του: Το πρώτο, που είναι και το πιο γνωστό, περιλαμβάνει κείμενα όπως το «Περιμένοντας τον Γκοντό» και «Το τέλος του παιχνιδιού» (που παρουσιάστηκε στην Κεντρική Σκηνή του Εθνικού το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Γενάρη με τον Αλέξη Μινωτή), που γράφτηκαν από το 1930 μέχρι το τέλος του 1940. Αυτή η πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται από μια φρενιτώδη αναζήτηση του «εγώ» που όμως δεν καταλήγει πουθενά. Ο Γκοντό, έργο

Ο Μπέκετ στο Παρίσι το 1970.

θρυλικό για τις διάφορες ερμηνείες και παρερμηνείες που γνώρισε, είναι γεμάτο σιωπή ή λέξεις άδειες από περιεχόμενο, προορισμένες να καλύψουν τις τρύπες του χρόνου, αφού δεν είναι η αναπνοή το σημάδι της ζωής, αλλά ο σκεπτόμενος λόγος, γραπτός ή μιλούμενος. Για τον Μπέκετ μιλώ άρα υπάρχω. Οι προσωπικότητές του μιλώντας θέλουν να μας δώσουν την εντύπωση πως υπάρχουν, εγκλωβισμένες όμως στο εσωτερικό μιας συνεχούς διαλεκτικής ανάμεσα στην αναζήτηση της αλήθειας και τις παγίδες του ψέματος, δεν πετυχαίνουν να εκφραστούν ούτε όμως και να σιωπήσουν.

Όμως τι ακριβώς σημαίνουν οι τέσσερις περίεργοι ήρωες του Γκοντό; Και πάνω απ' όλα, ποιος είναι αυτός ο Γκοντό που περιμένουν; Άλλοι λένε είναι η Ζωή, άλλοι ο Θάνατος, άλλοι το Τίποτα, άλλοι η Ομορφιά, ο ίδιος ο Μπέκετ δεν αποσαφηνίζει τίποτα. Στο πρώτο ανέβασμα του έργου στο Μαϊάμι, ο Άλλαν Σνάιντερ, σκηνοθετικός τιτάνας στη χώρα του, ρώτησε τον Μπέκετ τι ακριβώς συμβολίζει ο μυστηριώδης Γκοντό που μόλις είχε σκηνοθετήσει. Η απάντηση ήταν αυτή: «Αν ήξερα τι σημαίνει ο Γκοντό θα το είχα πει».

Λίγο μετά την αρχή της παράστασης μπαίνει στη σκηνή ένα παιδάκι και λέει στους δύο αλήτες ήρωες του έργου ότι «ο Γκοντό δε θά 'ρθει αυτό το απόγευμα, σίγουρα όμως θά 'ρθει την επομένη».

Και πάλι, λίγο πριν το τέλος του έργου, τους ξαναβεβαιώνει το ίδιο και φεύγει τρέχοντας. Οι δύο αλήτες θα αρκεστούν στην αναμονή του σαν πρόσημα να κρατηθούν στη ζωή. Ο ήλιος βασιλεύει, βγαίνει το φεγγάρι και οι δύο ετοιμάζονται να φύγουν, αλλά, ενώ λένε πως φεύγουν, μένουν ακίνητοι και η αυλαία κλείνει. Έτσι τελειώνει το έργο.

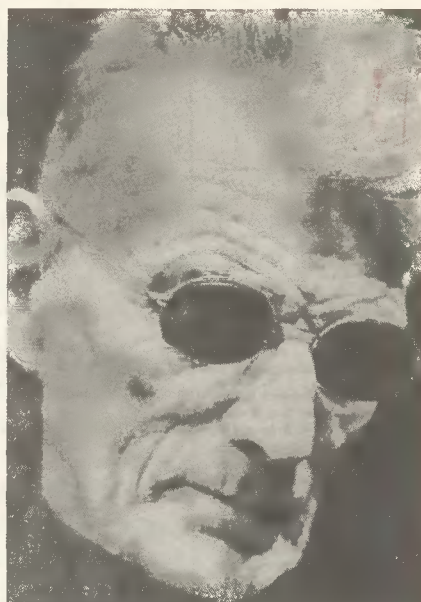
Το δεύτερο στάδιο, από το τέλος της δεκαετίας του '50 μέχρι το μέσο της δεκαετίας του '70, περιλαμβάνει, εκτός από λίγα κείμενα πρόζας («Πώς είναι», κ.ά.), τα δραματικά κείμενα «Ω! οι ωραίες μέρες», «Όχι εγώ», «Αυτή τη φορά και όχι», κ.ά.

Εδώ το σύμπαν του Μπέκετ ακολουθεί την κατεύθυνση της γενικής καταπόντισης. Ο ίδιος ο λόγος μπαίνει σε αμφισβήτηση, αφού δεν καταφέρνει να πει την αλήθεια αυτού που τον χρησιμοποιεί. Το γενικό κλίμα βαραίνει παρασύροντας το χιούμορ και την ελπίδα. Ο Γκοντό μπορούσε ίσως ακόμα νά 'ρθει — τουλάχιστον δεν αποδεικνύεται το αντίθετο — ο Γκλοβ ίσως νά 'μενε αρχίζοντας άλλη μια μέρα, οι ήρωες όμως της δεύτερης περιόδου έχουν χάσει το στήριγμά τους, ανθρώπινες υπάρξεις στη διαλυμένη σχεδόν μορφή τους.

Η Γουίνι στο «Ω! οι ωραίες μέρες», γύρω στα πενήντα, πιασμένη στα κάτω άκρα, χωμένη σ' όλη τη διάρκεια του έργου μέχρι το στήθος σ' ένα μεγάλο σωρό χόρτα, έχει χάσει από την απομόνωση το ρυθμό της ζωής. Μιλάει μόνη της, ανασκαλεύει μνήμες απ' το παρελθόν, αλλά παθαίνει διαλείψεις και όλο τα μπερδεύει. Ο σύζυγός της κάπου κοντά βρίσκεται, αλλά είναι σαν να μην υπάρχει. Μονολογεί φλύαρα, ο λόγος της είναι ένα παραλήρημα που αποπνέει κενό, λόγος ασπονδύλωτος και παραμορφωμένος. Ίχνη ζωής μόνο διαφαίνονται, υπολείμματα, η επήρεια του Σαρτρ στον Μπέκετ «η ανθρωπινή ζωή αρχίζει απ' την άλλη άκρη της απελπισίας».

Απογυμνωμένες από ελπίδα, οι προσωπικότητες θα συνεχίσουν να επιζούν, σκοτεινά υπολείμματα του εαυτού τους.

Στο ολωσδιόλου πρόσφατο στάδιο, από το τέλος της δεκαετίας του '70, τα έργα γίνονται πυκνά, σύντομα. Η γλώσσα διστάζει και τελικά αδυνατεί να πει οτιδήποτε: σιωπή και τέλος, κλίμα τέλους πολύ πιο έντονο απ' ότι στο «Τέλος του παιχνιδιού», τριάντα χρόνια πριν, όχι ολοκληρωτικό ακόμα, αλλά που όπου νά 'ναι φτάνει. Αυτή η περίοδος περιλαμβάνει σε πρόζα τα: «Συντροφιά», «Κακοειδωμένο, κακοειπωμένο», «Worstward Ho», πολλά σύντομα και πολύ δυνατά κομμάτια για το θέατρο και την τηλεόραση, όπως τα: «Σόλο», «Καταστροφή», «Τι, πού», «Η παραμάνα», κ.ά.

Μέχρι τώρα, στην καταστροφική εικόνα που μας έχει δώσει για το σκοτεινό πεπρωμένο του ανθρώπινου γένους, μεταφορικά βέβαια πάντα — η Γουίνι θαμμένη ως το λαιμό, ο Χαμ τυφλός, ο Κλοβ κουτσός, οι γονείς κλεισμένοι σε δύο σκουπιδοδοχεία στο «Τέλος του παιχνιδιού», κλπ. — από τα πρόσωπα, παρά τη σταθερή τους επιθυμία να τελειώνουν, κανένα δεν αυτοκτονεί, κανένα δεν πεθαίνει.

Στα πιο πρόσφατα έργα όμως, βρίσκει κανείς ένα νέο τόνο, την αναγγελία ενός τέλους. Η «Παραμάνα» είναι έργο που ακούγεται και διαβάζεται σαν ένα ποίημα της παραίτησης, μιας ήρεμης αποδοχής του θανάτου. Ορισμένες λέξεις έρχονται και ξαναέρχονται έμμονα: κατεβαίνω, χαμηλώνω, θάνατος, κάτω, τέλος. Έργο συγκινητικό, συγκλονιστικό.

Η κύρια προσωπικότητα αφήνεται στο μηδέν. Η φωνή σταματά, η κούνια παύει να λικνίζεται, το κεφάλι της γυναίκας πέφτει και όλα σταματάνε, ακόμα και το φως.

L'équipe de cricket de Port-au-Prince, 1930. Samuel Beckett en milieu

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Επεξηγηματικό σχόλιο μέσα από μία βιβλιοπαρουσίαση

Στο προηγούμενο τεύχος είχε δημοσιευθεί ένα άρθρο με τίτλο «Εργαζόμενος και κουλούρα», το οποίο η γενική εντύπωση έφερε ως δυσνόητο στην προσπάθειά μας να μην αφήσουμε το χώρο των σελίδων εκείνων στο κενό, προτείνουμε να τις «ξαναδιαβάσουμε» μέσα από το βιβλίο που συστήνουμε εδώ.

Πρόκειται για το πόνημα της Γεωργίας Δάλκου «Κωνσταντίνος Γεωργίου Καρυωτάκης, δημόσιος υπάλληλος εξ Αθηνών μετατεθείς εις Πρέβεζαν εσχάτως...», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1986. Από το βιβλίο αυτό, θεωρούμε, δεν υπάρχει τίποτα που οι εργαζόμενοι να μπορούν ή να δικαιούνται να χαρακτηρίσουν αδιάφορο. Το περιεχόμενό του μας ακολουθεί σε απόσταση αναπνοής από τότε που υπάρχουμε, πολύ πριν γραφεί το βιβλίο, πολύ πριν αντιληφθούμε ότι γύρω μας βρίσκονται άνθρωποι σαν κι εμάς ή όχι και φυσικά την αποφράδα εκείνη στιγμή που «συνειδητοποιούμε» ότι το δικαίωμά μας στο φως είναι αφόρητα συγκεκριμένο, εξίσου δε ρυθμιζόμενο μέσα από νόμιμες διαδικασίες. Από τη στιγμή που κυκλοφόρησε το βιβλίο, θεωρούμε ότι σαν άνθρωποι και σαν εργαζόμενοι οφείλουμε στη συγγραφέα του και κυρίως στον ήρωά της (γιατί πρόκειται βεβαίως για ήρωα) κάτι που, φοβούμαι, προς το παρόν δε θα μπορέσουμε να αποδώσουμε: τον πόνο που θά 'πρεπε να μας προκληθεί και είναι αυτός όχι μόνο ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων, αλλά κατ' εξοχήν ο πόνος του ανθρώπου μέσα στα πράγματα και τα ευνουχισμένα πρόσωπά του. Εμείς, πλούσιοι κατά τα πρόσωπα αυτά, μπορούμε να αφουγκρασθούμε τη βουβή εισήγηση του δημοσίου υπαλλήλου Κ. Γ. Καρυωτάκη για την περίπτωσή μας:

Μια εντολή πληρωμής θα ήταν μόνο αυτό, αν δεν ήταν κυρίως αφορμή για ένα ποίημα· αν οι υπογραφές «ο λογιστής», «ο ελέγξας», «θεώρηση διευθύνσεως» δεν ήταν απόλυτα προσωπικές, μόνο δικές μας, όπως «αυτό το χρώμα είναι δικό τους και δικό μας· δεν μπορεί κανείς να μας το πάρει».

Στο προηγούμενο τεύχος, θέλαμε απλά να πούμε ότι, αν και δυσβάστακτο, οφείλουμε να εμβαθύνουμε πάνω σ' αυτό που είμαστε, σ' αυτό που κάνουμε και σ' αυτό που μας κάνουν· ας καθορίσουμε πια τις ευθύνες και τις απαιτήσεις μας, ας αναρωτηθούμε αν ίσως εκείνο που μας λείπει είναι πολλοί Καρυωτάκηδες· υπάρχει κάτι που μας βαραίνει σίγουρα· ο Καρυωτάκης προφανώς δεν αυτοκτόνησε γιατί μίσησε τη ζωή, αλλά γιατί την ερωτεύθηκε και θέλοντας να της προσφέρει τα κτερίσματα του πάθους του όπως πράττει κανείς με κάθε γνήσια ερωμένη· εν τέλει ίσως αυτοκτονεί κάθε μέρα, κάθε φορά γιατί τον αφήνουμε μόνο. Προσοχή! Μήπως παίρνει μαζί του στο θάνατο και τις δικές μας ελπίδες;

Μιχάλης Λιανός

Που να γυρίζεις...

Κείμενο – Σχέδια: Κώστας Σπανάκης

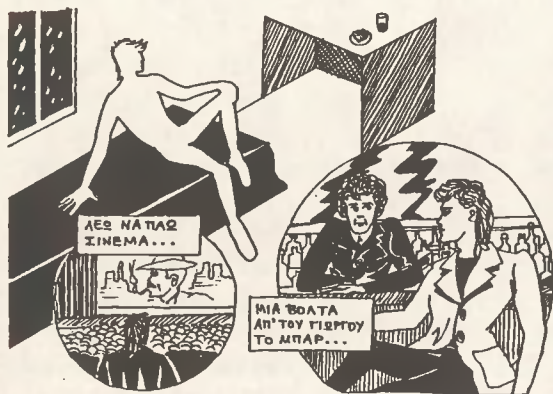
Ο Κώστας Σπανάκης γεννήθηκε το 1960 στα Χανιά. Μπήκε στην Τράπεζα το 1980 και από τότε δουλεύει στο Υποκατάστημα Κισάμου.

Η μουσική ροκ, τζαζ, μπλουζ και σόουλ, ο κινηματογράφος, τα βιβλία των Έρμαν Έσσε, Αλμπέρ Καμύ, Τζακ Κέρουακ και Τσαρλς Μπουκόφσκι, καθώς και τα κάθε λογής κόμικ, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη δουλειά του.

Περίθωριο και Ψυχεδέλεια είναι τα αγαπημένα του θέματα. Ήρωές του πάντα οι «χαμένοι άγγελοι», που μάταια ψάχνουν τον Παράδεισο.

Μορφές χαραγμένες από την ένταση και το πάθος. Άνθρωποι που ταξιδεύουν σε κόσμους φανταστικούς κι αλλόκοτους. Αδιάκοπη κίνηση με κορμιά που βουτάνε στο κενό, τρέχουν, χορεύουν, κάνουν έρωτα.

Οι άνθρωποι του δρόμου μέσα στη μαγεία της νύχτας. Όλοι αυτοί που αφήνουν το ένστικτο να παραμερίσει τη λογική και ακολουθούν την εσωτερική φωνή που τους οδηγεί σ' αυτό που θέλουν να κάνουν, κι όχι σ' αυτό που μας έμαθαν όλους ότι πρέπει να γίνεται.

ΕΞΟ ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ, ΕΠΙΑΣΕ ΑΓΕΡΑΣ ΔΥΝΑΤΟΣ
ΒΓΕΧΕΙ, ΚΙ ΕΙΣ ΓΥΡΝΑΣ ΜΟΝΑΧΟΣ...

ΨΑΧΝΟ ΚΑΠΟΥ ΣΤΗΝ ΤΥΧΗ ΝΑ ΣΤΑΘΩ

ΚΑΙ ΣΠΗΤΙ
ΔΕΝ ΘΑ ΜΠΟΡΩ
ΝΑ ΚΟΙΜΗΘΩ...

ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΑ ΦΩΤΑ ΣΒΗΝΤΑ
ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΟΥ ΛΕΝ ΓΕΙΑ ΧΑΡΑ...

ΠΟΥ ΝΑ ΓΥΡΙΖΕΙΣ...

ΠΟΥ ΝΑ ΓΥΡΙΖΕΙΣ!

Κώστας Σπανούλης
Χανιά - Ιούλιος '95

ΟΙ ΑΙΣΧΥΛΟΣ, ΣΟΦΟΚΛΗΣ, ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Μαζί με τον ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ στην Αρχαία ελληνική τραγωδία και κωμωδία

Με το τέλος των Περσικών πολέμων, εδραιώθηκε η Αθηναϊκή ηγεμονία στον Ελλαδικό χώρο και δημιουργήθηκαν οι κατάλληλοι αντικειμενικοί όροι για την ανάπτυξη της δραματικής και σατιρικής ποίησης, μαζί με τη γενικότερη πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία· σε τέτοιο σημείο μάλιστα που να χαρακτηρίζεται ο χρυσός αιώνας της Αθήνας.

Οι αντικειμενικοί αυτοί όροι έχουν να κάνουν με τη συγκέντρωση πλούτου στην Αθήνα της ναυτιλιακής κυριαρχίας, μ' άλλα λόγια, η ανάπτυξη του πολιτισμού στηρίζεται σε ορισμένες οικονομικές και κοινωνικές προϋποθέσεις. Η ανάπτυξη του πολιτισμού είναι δυνατή μόνο μέσα σε μια κοινωνία που δε βρίσκεται αναγκασμένη να απασχολήσει όλες τις δυνάμεις της στην υλική παραγωγή και την ικανοποίηση των στοιχειωδών αναγκών, παρά μένει ελεύθερο ένα ποσοστό ενέργειας για να το διαθέσει σ' έργα πολιτισμού. Αυτή λοιπόν η προϋπόθεση διαμορφώθηκε τον Ε' αιώνα, με την αύξηση και την υπερεκμετάλλευση των δούλων, και έτσι η άρχουσα τάξη μπορούσε να επιδοθεί στο «θεραπεύειν τας Μούσας».

Πριν προχωρήσουμε όμως στους τρεις μεγάλους της τραγωδίας και τον εκφραστή της σατιρικής ποίησης, ας κάνουμε μια σύντομη αναφορά στη γέννηση της τραγωδίας και κωμωδίας. Στην Αρχαία Ελλάδα, η θρησκεία ήταν η μόνη ιδεολογία που επηρέαζε όλες τις τάξεις, ειδικά η Διονυσιακή λατρεία επηρέαζε τους αγρότες και τους κτηνοτρόφους. Με δοσμένο αυτόν το ρόλο της θρησκείας, οι ευγενείς οργάνωσαν τις πρώτες Αδελφότητες — Ωργεώνες, με σκοπό να ασκούν ιδεολογική επιρροή πάνω στις μάζες. Στην ουσία λοιπόν ήταν πολιτικοί σύλλογοι, με θρησκευτική μάσκα. Η Διονυσιακή λατρεία — Ωργεώνας, και συγκεκριμένα τα φαλλικά — με την Διονυσιακή λατρεία — είναι ο πρόδρομος της κωμωδίας. Τις ρίζες της τραγωδίας μάλλον πρέπει να τις αναζητήσουμε στο διθύραμβο και στο χορό, που ήταν τελετουργικό μέρος των μυστηρίων των αρχαίων λαών. Με άλλα λόγια, τόσο η κωμωδία όσο και η τραγωδία έχουν τις ρίζες τους στη Διονυσιακή λατρεία, στις περιπέτειες και τα πάθη του θεού Διόνυσου, του μόνου λεοφιλούς Θεού που δεν τοποθετήθηκε στον Όλυμπο.

Πρόδρομοι της κλασικής τραγωδίας και κωμωδίας, μετά τον Θέσπι ήταν ο Πρατίνας, ο Χοίριλος, ο Φρύνιχος, ο Αριστίας. Αξίζει τον κόπο να αναφερθούμε εδώ στον Φρύνιχο, στον αξιόλογο λογοτέχνη που παραμέρισε τους Διονυσιακούς μύθους και έγραψε τις τραγωδίες με καθαρά ιστορικά στοιχεία. Πολυγραφώτατος λογοτέχνης, ήταν ο δημιουργός νέων χόρων, της γυναικείας μάσκας καθώς και του αυλού, ανεβάζει στην Αθήνα την άλωση της Μιλήτου και γι' αυτό εξορίζεται. Δυστυχώς, καμιά τραγωδία του δε σώζεται, ούτε καν οι τίτλοι τους, εκτός λίγων αποσπασμάτων.

Αισχύλος. Ο πατέρας της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, που την ανέβασε σε πανανθρώπινα ποιητικά ύψη, γιος του Ευφορίωνα, γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 525, από αριστοκρατικό σόι που ρύθμιζε την τελετουργία των ελευσινίων μυστηρίων· ποτέ του δεν μπόρεσε να πάρει ξεκάθαρη πολιτική θέση απέναντι στους Δημοκρατικούς και στους Ολιγαρχικούς της εποχής του. Στην περίοδο της νιότης του, συμπάθουσε το δημοκρατικό κόμμα, αργότερα άλλαξε πορεία, χωρίς όμως να ενταχθεί στο αριστοκρατικό κόμμα, κατά τα γραφόμενα του Αριστοφάνη· μάλιστα σε μια περίοδο ανόδου του δημοκρατικού κόμματος φεύγει για τη Σικελία, χρησιμοποιώντας σαν πρόσχημα την κατάρρευση σκαηνικών σε μια παράσταση του.

Ο Αισχύλος διακρίνεται για τη μεγαλοπρέπεια του ύφους του. Στον Αισχύλο η γλώσσα έχει κάτι το πρωτογενές, είναι πιο κοντά στο πράγμα, έχει μια αμεσότητα και δίνει μια μαγεία, που πηγάζει από τη δύναμη της λεκτικής δημιουργίας του. Στα σκηνικά δεν επέφερε ριζικές αλλαγές, εισάγει όμως το δεύτερο υποκριτή. Τα χορικά και τα λυρικά μέρη, με τη συμμετοχή των ηθοποιών, κατέχουν στις τραγωδίες του το σπουδαιότερο δραματικό ρόλο, ανεβάζουν τη συγκινησιακή ατμόσφαιρα, αποκορυφώνουν τη δράση. Από το τεράστιο έργο του σώθηκαν μόνο επτά τραγωδίες, ανάμεσά τους και η τριλογία *Ορέστεια*, η μόνη ολόκληρη από την αρχαία τραγική ποίηση.

Την Ορέστεια που διδάχθηκε το 485 αποτελούν οι τραγωδίες *Αγαμέμνων*, *Χοηφόροι*, *Ευμενίδες* και το σατιρικό δράμα *Πρωτεύς*. Στην Ορέστεια δίνεται η δραματική περιγραφή του αγώνα ανάμεσα στο μητρικό δίκαιο που έδνε και στο πατρικό δίκαιο της ηρωικής εποχής που ανέτελλε και νικούσε. Η Κλυταιμνήστρα μαζί με τον εραστή της Αίγισθο σκοτώνει τον άνδρα της Αγαμέμνονα, ο Ορέστης, με την προτροπή της Αθηνάς και του Απόλλωνα, εκδικείται το φόνο του πατέρα του σκοτώνοντας τη μητέρα του και τον εραστή της. Στο σημείο αυτό, δημιουργείται η σύγκρουση ανάμεσα στις Ερινύες από τη μία πλευρά και της Αθηνάς-Απόλλωνα από την άλλη. Τραγικό πρόσωπο της υπόθεσης ο Ορέστης, κινείται ανάμεσα σε δύο καταστάσεις: στην παλιά που φεύγει και στη νέα που έρχεται. Υπερασπίστριες του παλαιού μητρικού δικαίου, οι Ερινύες, που θεωρούν τη μητροκτονία το πιο βαρύ και ανεξιλέωτο έγκλημα, δικαιολογούν το φόνο του Αγαμέμνονα απαντώντας σε ερώτηση του Ορέστη για τη μάνα του: «Οὐκ ἦν δαίμων, δν κατέκτανεν». Υπερασπιστές του νέου πατρικού δικαίου, η Αθηνά και ο Απόλλωνας κερδίζουν με την ψήφο τους την απαλλαγή του Ορέστη από τις Ερινύες, και έτσι επέρχεται η ριζική μεταβολή. Το πατρικό δίκαιο νικά το μητρικό, οι νέοι θεοί νικούν τους παλιούς και τους πείθουν να αναλάβουν ένα αξίωμα στην υπηρεσία του νέου καθήκοντος. Η ανατροπή της μητριάρχιας ήταν η κοσμοϊστορική ήττα του γυναικείου φύλου. Ο άνδρας πήρε το πηδάλιο και στο σπίτι, η γυναίκα ταπεινώθηκε, υποδουλώθηκε, τιμωρήθηκε και έγινε σκλάβα των ορέξεών του και απλό εργαλείο παραγωγής παιδιών.

Άλλες τραγωδίες του Αισχύλου που έφθασαν σε μας είναι οι *Ικέτιδες*, *Πέρσες*, *Προμηθεύς Δεσμώτης*, *Επτά επί Θήβαις*. Το 456 στη Γέλα, ο μεγάλος τραγικός αφήνει την τελευταία του πνοή και σε μας το αξεπέραστο έργο του. Όσο όμως μεγάλος ποιητής κι αν ήταν ο Αισχύλος είχε τις αδυναμίες του με κύριο χαρακτηριστικό τον υπερτροφικό εγωισμό του. Ο Αριστοφάνης όχι άδικα τον κατηγορεί σαν αυθαδόστομον και άνθρωπο αγριοποϊό. Συνολικά ο Αισχύλος βρισκόταν σε αντίθεση με τους Αθηναίους, και τούτο γιατί ο Αισχύλος δεν μπορούσε να καταλάβει τη νομοτέλεια της πορείας της Αθηναϊκής ιστορίας. Τούτο φαίνεται και από τις συνολικές νίκες που πέτυχε σε δραματικούς αγώνες με όχι αξιόλογους αντιπάλους, εξάλλου οι πιο πολλοί Αθηναίοι δε συμφωνούσαν με τις ιδέες του και τα κηρύγματά του. Η πατροκτονία και η αιμομιξία που αναφέρονται στις τραγωδίες του αποτελούν την έμπραχτη διαμαρτυρία του εναντίον του Κίμωνα, αρχηγού των Ολιγαρχικών, που είχε την αδελφή του Ελπινίκη για γυναίκα του. Ο Αισχύλος πίστευε πως η συμμετοχή του στους Περσικούς πολέμους ήταν γι' αυτόν η μεγάλη του δόξα. Αλλά αν πέρασε στο Πάνθεον των μεγάλων τραγικών της αρχαιότητας αυτό οφείλεται μονάχα στην τέχνη του.

Σοφοκλής. Το 496 στον Κολωνό γεννήθηκε ο δεύτερος μεγάλος τραγικός δημιουργός. Ο πατέρας του ήταν εύπορος οπλοποιός, και του δόθηκε η ευκαιρία να μάθει μουσική, χορό, γυμναστική κατά τα πρότυπα της εποχής· επηρεασμένος από τον Όμηρο και τον Ηρόδοτο φανερώνει από έφηβος ακόμη την κλίση του στη Δραματική ποίηση. Σε ηλικία 28 χρόνων ζητά να πάρει μέρος σε δραματικούς αγώνες με την τριλογία του «Τριπτόλεμος» και, αντιμετωπίζοντας τον Αισχύλο, παίρνει τα πρωτεία με την παρέμβαση του ολιγαρχικού Κίμωνα. Όσο και παράδοξα αν πήρε τα πρωτεία ο Σοφοκλής, το 468, ένα πράγμα είναι σίγου-

ρο: Ότι στα Διονύσια εκείνα παρουσιάστηκε ένας εφάμιλλος του Αισχύλου και ότι η τραγική ποίηση υποδέχθηκε ένα λογοτέχνη με άφθονο λυρισμό.

Το έργο του Σοφοκλή χαρακτηρίζεται από περίσσιο λυρισμό και τεχνικότατη πλοκή, με άφθονο ηθικογραφικό στοιχείο. Ο ίδιος έμεινε θρήσκος σ' όλη του τη ζωή, πιστός στις παλιές παραδόσεις, χωρίς να τον ενδιαφέρει η φυσική φιλοσοφία. Κατ' αυτή την έννοια λοιπόν, οι ηθικές αξίες και οι κρατικές διατάξεις βασίζονται πάνω στη θέληση των θεών. Η σκηνική οικονομία των τραγωδιών του καθώς και οι καινοτομίες τον κατέταξαν 24 φορές πρώτο στους αγώνες. Χαρακτηριστικό της συμμετοχής του Σοφοκλή στους δραματικούς αγώνες είναι ότι ουδέποτε ήρθε τρίτος. Από αυτό αποδεικνύεται ότι τουλάχιστον το θεατρόφιλο κοινό της Αθήνας, τόσο το Δημοκρατικό όσο και το Ολιγαρχικό, τον εκτιμούσε. Οι σπουδαιότερες μεταρρυθμίσεις του στην Αθηναϊκή σκηνή, ήταν η προσθήκη του τρίτου υποκριτή, η αύξηση του χορού από δώδεκα σε δεκαπέντε άτομα, καθώς και η τροποποίηση του καθιερωμένου κανονισμού της διαδικασίας των δραματικών αγώνων, εισηγήθηκε δηλ. το διαγωνισμό Δράμα προς Δράμα και όχι τετραλογία προς τετραλογία, χωρίς βέβαια να αλλοιώνεται η μορφή της τριλογίας «Σοφοκλής ήρξε δράμα προς δράμα αγωνίζεσθαι αλλά μή τετραλογίαν».

Πλύντριαι, Αντιγόνη, Αίας, Ηλέκτρα, Οιδίπους τύραννος, Οιδίπους επί Κολωνών, Ιχνηυταί, Τραχίνιοι είναι οι τραγωδίες που διασώθηκαν και ό,τι λιγότερο μπορούσε να φθάσει σε μας από το ογκώδες έργο του. Υπήρξε συντηρητικώτατος —χωρίς να είναι νεοϊδεάτης και πρωτοπόρος στις ιδέες του— άρесе στην άρχουσα τάξη.

Το 440 ανεβάζει στη σκηνή την Αντιγόνη, εδώ αντιμετωπίζει το θέμα, αν οι άγραφοι νόμοι των θεών έχουν μεγαλύτερη αξία από τους γραφτούς νόμους της Πολιτείας, και εδώ φαίνεται η θρησκευτικότητα και η πίστη του στις παλιές παραδόσεις, όταν δια στόματος Αντιγόνης απαντά ότι οι θεϊκοί νόμοι πρέπει να είναι σεβαστοί και κατακρίνει τους άρχοντες που δεν εφαρμόζουν τις θείες διατάξεις, παρά αρκούνται στην ερμηνεία των κανόνων της πολιτείας. Η Αντιγόνη του Σοφοκλή αποτελεί ένα από τα αξιοσημείωτα έργα του ποιητή, κατά πολλούς δε κριτικούς το αριστούργημα της αρχαίας λυρικής ποίησης, από πλευράς σκηνικών, ηθικογραφικών και λυρικών στοιχείων.

Ευριπίδης. Κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας στη Σαλαμίνα γεννήθηκε ο τρίτος κατά σειρά χρονολογίας κολοσσός της αρχαίας τραγικής ποίησης, ο επονομαζόμενος «ο από σκηνής φιλόσοφος». Ένας από τους λίγους μεγάλους στοχαστές, παιδί αγρότη της αρχαίας φλώας, έβαλε στόχο της ζωής του τη μόρφωση και την ερμηνεία του φυσικού περιγύρου και της κοινωνίας, με σκοπό να φωτίσει και να διδάξει τους άλλους. Το γερό μυαλό του βάζει στόχους να ανοίξει νέους δρόμους στην Αθηναϊκή σκηνή, γκρεμίζει τη ρουτίνα και το συμβιβασμό και σαν προδρομικός στοχαστής οικοδομεί το νέο στην τραγική ποίηση: και όπως πάντα συμβαίνει με τους μεγάλους δημιουργούς, δημιουργεί κι αυτός πολλούς φίλους, φανατικούς θαυμαστές αλλά και επικίνδυνους εχθρούς που του στέρησαν τα πρωτεία δεκαοκτώ φορές και τον ανέδειξαν μόνο τέσσερις πρώτο. Σαν μαθητής του Αναξαγόρα, ζητάει πάντοτε το νέο, το πιο πρωτοποριακό, και το διδάσκει στους Αθηναίους από τη σκηνή, σε μια εποχή που πολλά πρέπει ν' αλλάξουν στην Αθηναϊκή κοινωνία.

Φοβερός ελευθερόστομος, για την εποχή του, τολμάει να τα βάλει με τους θεούς χαρακτηρίζοντάς τους άδικους και κακούς, ενώ στο Βελερεφόντη, ξεστόμισε τη φράση «οὐκ εἰσίν». Μέσα από τις τραγωδίες παλεύει να ελευθερώσει το άτομο από την πνευματική-θεοκρατική καταπίεση, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα του λαού, παραγκωνίζοντας την αντίστοιχη, αρχαϊζουσα της εποχής του, αγωνίζεται για την κατάργηση της δουλείας, αντιπαλεύει την ψευτιά των ανθρώπων και την πρόληψη. Η καλλιτεχνική ωριμότητα του Ευριπίδη έρχεται στην αρχή του τέλους του χρυσού αιώνα, και στην έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Είναι η περίοδος που ο Ευριπίδης βρίσκεται σε σύγκρουση με τους αριστοκρατι-

κούς, που θεωρούν ότι το θέατρο πρέπει να ανήκει στην άρχουσα τάξη και μόνο, να τους ψυχαγωγεί. Στον αντίποδα της άποψης αυτής είναι η θεωρία του μεγάλου δάσκαλου, που θέλει την Αθηναϊκή σκηνή σχολείο για τη διδασχά νέων αντιλήψεων, αντιλήψεων που θα έρθουν αντιμέτωπες με τις παλιές και θα τις παραγκωνίσουν.

Στην Αθηναϊκή σκηνή εμφανίζεται το 456 με πολλούς νεοτερισμούς, αλλά έρχεται τρίτος. Δε θα αργήσει όμως πολύ να φθάσει το πλήρωμα του χρόνου, που οι εισηγήσεις του θα γίνουν αποδεκτές. Η καθιέρωση του «από μηχανής θεού», η επινόηση του προλόγου, που κατατοπίζει τους θεατές για το θέμα της τραγωδίας, τα εμβόλιμα, η κατάργηση του υποχρεωτικού σατιρικού δράματος πιστώνονται στον Ευριπίδη. Σε αντίθεση με το Σοφοκλή χρησιμοποιεί φτωχά σκηνικά, σχεδόν ανύπαρκτα, ενώ τα χορικά είναι περιορισμένα και συχνά ανεξάρτητα από την υπόθεση του έργου. Αυτό δε το τελευταίο μαρτυρεί και τις απόψεις του για την αποστολή του θεάτρου.

Οι τραγωδίες του Ευριπίδη είναι γεμάτες με γυναικείες μορφές. Οι γυναικείες αυτές μορφές τοποθετούνται τις περισσότερες φορές σε ψηλότερο ηθικό επίπεδο από αυτό των ανδρών, έτσι ο μεγάλος φιλόσοφος γίνεται και πρόδρομος στον αγώνα για την απελευθέρωση των γυναικών· στο έργο του Μήδεια, πλέκει το κατηγορητήριο κατά των ανδρών, και με τη μοναδική του τεχνοτροπία αφαιρεί τη λαμπρότητα από ένα μυθικό ήρωα, τον Ιάσωνα. Στην «Άλκηστη» ο Ευριπίδης δημιουργεί τον καλύτερο ύμνο για τη γυναίκα, όταν η ηρωίδα δέχεται να πεθάνει για να σωθεί ο άνδρας της Άδμητος.

Πιστός οπαδός των δημοκρατικών και της ειρήνης ο Ευριπίδης έρχεται σε ρήξη με τον πιο καλό του φίλο, τον Αλκιβιάδη· τον άνθρωπο στον οποίο στήριξε όλες του τις ελπίδες, ότι θα ξαναδώσει την παλιά αίγλη της εποχής του Περικλή. Φθάνει μάλιστα στο σημείο να τον κατηγορήσει όχι απλώς φιλοπόλεμο, αλλά πολεμοχαρή και τυχοδιώκτη, όταν ο Αλκιβιάδης τάσσεται υπέρ της εκστρατείας στη Σικελία.

Δεν περιορίζεται μόνο όμως σε λόγια ο μεγάλος δάσκαλος, δημιουργεί δύο αξεπέραστα τραγικά έργα: τις «Τρωάδες» και τις «Ίκέτιδες». Μέσα από αυτές του τις τραγωδίες, ειδοποιεί τους Αθηναίους για την αποτυχία και την καταστροφικότητα του πολέμου και παροτρύνει τους πολιτικούς αρχηγούς να κλείσουν ειρήνη με τη Σπάρτη. Όμως καμιά του συμβουλή και διαμαρτυρία δε φέρνει αποτέλεσμα και καμιά δύναμη πια δεν μπορεί να σώσει την Αθηναϊκή ηγεμονία.

Το 408 φεύγει για την αυλή του Αρχέλαου στην Πέλλα. Βρίσκεται ήδη στο τέλος της ζωής του, αλλά η δίψα του για τη διδασκαλία από τη σκηνή του δίνει δύναμη να γράψει τον «Αρχέλαο», την «Ίφιγένεια εν Αυλίδι» και τις «Βάκχες», την πιο τυπική, την πιο καλοστημένη ελληνική τραγωδία. Σ' αυτή συνυπάρχουν όλες οι αρετές του μεγάλου ποιητή, δάσκαλου, φιλόσοφου, στοχαστή. Με Ευριπίδεια πληρότητα δίνεται η τραγική αντίθεση ανάμεσα στον άνθρωπο που θέλει να βαδίσει σύμφωνα με τους νόμους του λογικού και στον κόσμο

του αλόγου, εκστασιακού στοιχείου. Το 407 ο Ευριπίδης φεύγει για πάντα από τον κόσμο της τραγωδίας, αλλά «σάν τραγικώτατος γέ τῶν ποιητῶν» φαίνεται μέχρι σήμερα στη σκηνή, τη σκηνή που τόσο αγάπησε και που τόσα πολλά έκανε γι' αυτήν για να αποκτήσει κάποιο νόημα. Τα δεκαεπτά έργα πάνω στη Δραματική Δημιουργία, που είναι σήμερα στη διάθεσή μας, είναι μόνο ένα μικρό δείγμα της προσφοράς του μεγάλου φιλόσοφου στη Δραματική Ποίηση.

Αριστοφάνης. Φιλιππίδου Αθηναίος. Στον «αντίποδα» της δραματικής ποίησης στέκει περίτρانو το έργο του Αριστοφάνη, του πατέρα της κωμωδίας, ενός από τους μεγαλύτερους λυρικούς του κόσμου. Πολυγραφάτατος ο Αριστοφάνης αφήνει έργα σε μας που έχουν τη δύναμη της διάρκειας, και που είναι πάντα επίκαιρα. Η περίσσια ομορφιά του λόγου του, η χυμώδης και πλούσια γλώσσα του στέκουν αντάξια κοντά στο λόγο του Αισχύλου.

Ειρηνόφιλος, αν και αριστοκρατικός, ο Αριστοφάνης στάθηκε άσπογος σε όλη του τη ζωή. Πρότυπο τιμιότητας και ηθικής, υπερηφανεύεται ότι είναι διδάσκαλος των πολιτών, ωφέλιμος και γενναίος. Σκοπός της σάτιράς του είναι «Βελτίους ποιείν τούς ανθρώπους». Χτυπάει αμείλικτα τους πολιτικάντηδες, τους δημαγωγούς, τους πολεμοκάπηλους, τους διεφθαρμένους πολίτες.

Στόχος της δυνατής του σατιρικής φλέβας και της λυρικής του έξαρσης στάθηκε το δημοκρατικό πολίτευμα και οι θεσμοί του, που ξεσήκωσαν απερίγραπτες βρισιές και κοροϊδίες, χλευασμούς και κακογλωσσίες. Στο απυρόβλητο του Αριστοφάνη δεν μπόρεσε να μείνει ούτε αυτός ακόμα ο Σωκράτης, αλλά ούτε και ο Ευριπίδης. Στο έργο του «Ίππης» διακωμωδεί τη λαϊκή μάζα και τα βάζει με το δημοκρατικό πολίτευμα και τον Κλέωνα. Στον ίδιο τόνο και στην κωμωδία του «Άχαρνής», ο Αριστοφάνης δεν τα βάζει μόνο με τον Κλέωνα αλλά κατηγορεί και τους Δημοκρατικούς σαν φιλοπόλεμους, με τον ισχυρισμό ότι δε δέχτηκαν τις φιλειρηνικές προτάσεις των Λακεδαιμονίων. Το 421 όμως αλλάζει θέση και κατηγορεί, από την κωμωδία του «Ειρήνη», και τους Σπαρτιάτες, ρίχνοντάς τους μερίδιο ευθύνης για τον πόλεμο, και προβάλλει την υπόθεση της ειρήνης σαν πανελλήνιο αίτημα και πόθο. Το 412 στη γιορτή των Λήναιων ανεβάζει τη «Λυσιστράτη». Υπόθεση της κωμωδίας και πάλι η ειρήνη, με τη μόνη διαφορά ότι τώρα δίνει την πρωτοβουλία για την ειρήνη στις γυναίκες.

Πολλοί αναλυτές του έργου του Αριστοφάνη ειδικότερα, και της αρχαίας κωμωδίας γενικότερα, θεώρησαν το είδος σαν υποδεέστερη μορφή της τραγωδίας, κάνοντας το σφάλμα να συγκρίνουν την τραγωδία με την κωμωδία, δύο πράγματα, που αν και έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, το καθένα από αυτά αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία της αισθητικής. Και το μεν *κωμικό* εκφράζει με εύθυμη μορφή την ιστορικά καθορισμένη ασυμφωνία ενός δοσμένου κοινωνικού φαινομένου της δραστηριότητας και της συμπεριφοράς των ανθρώπων, των ηθών και των εθίμων τους με την αντικειμενική πορεία των πραγμάτων και με το αισθητικό ιδανικό των προοδευτικών κοινωνικών δυνάμεων, το δε *τραγικό* εκφράζει τη διαλεκτική της ελευθερίας και της ανάγκης, τις αντιθέσεις της κοινωνικής ανάπτυξης, της προσωπικότητας και της κοινωνίας, τον αγώνα του υψηλού με το ποταπό.

Κώστας Βακουφτής

Βιβλιογραφία

Ένγκελς: «Καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους».

Ρόζενταλ: Φιλοσοφικό λεξικό.

Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια.

Κορδάτος: «Ποιες είναι οι ρίζες του αρχαίου ελληνικού θεάτρου».

Βασίλης Νούλας: Από τις παραδόσεις του καθηγητού το 1969 κατά τη διδασκαλία της «Ίφιγένειας εν Αυλίδι».

Συνέντευξη με τον ΣΤΑΘΗ

ΑΛΛΑΞΕ Ο
ΜΑΝΟΛΙΟΣ ΚΑΙ ΦΟ-
ΡΕΣΕ ΤΑ ΡΟΥΧΑ ΤΟΥ
ΑΛΛΟΣ...

ΣΤΑΘΗΣ και ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ συνυπάρχουν αρμονικά από το '81 μέχρι σήμερα και προσώρας κανένα σύννεφο δεν σκιάζει τον ορίζοντα της ευτυχισμένης συμβίωσής τους. Μέσα στα πλαίσια μιας ευτυχούς συνεύρευσης και συνομιλίας βρεθήκαμε ένα βράδι σε φιλικό μας σπίτι και άνευ επισήμου ενδύματος. Ήρθε παρόλο που βασανιζόταν από πόνο στο στομάχι και περίπου στην ώρα που είχε υποσχεθεί.

Το ξεκίνημά του άρχισε από μια εικονογράφηση που φιλοτέχνησε για το βουλγάρικο διήγημα «Το κέρατο της κατσίκας». Το επόμενο βήμα ήρθε φυσιολογικά και από τότε φρέναρε οριστικά στη γελοιογραφία. Έχει εκδόσει 4 album με γελοιογραφίες, εικονογράφησε αρκετά βιβλία, φιλοτέχνησε αφίσσες και μέχρι τώρα «εξετέθη» με πέντε προσωπικές εκθέσεις.

— Εσύ από μικρός δεν φάνηκες;

ΣΤΑΘΗΣ: Το μόνο που φαινόταν ήταν ότι ζωγραφίζω.

— Πότε αναδείχθηκες; Δεν έχεις πάει σε σχολή;

ΣΤΑΘΗΣ: Τυχαίως. Έχω κάνει σκηνοθεσία κινηματογράφου, που είναι πολύ σχετική με το κόμικ. Γιατί το κόμικ είναι κινηματογράφος στο χαρτί. Έχω πάει στη Σχολή Καλών Τεχνών ένα χρόνο. Ήμουν απροσάρμοστος και δεν μ'άφησαν να συνεχίσω. Έχω κάνει και Οικονομία που και αυτό είναι βασικό για να κάνεις πολιτική γελοιογραφία.

— Αν όσοι έκαναν οικονομία έκαναν και πολιτική γελοιογραφία...

ΣΤΑΘΗΣ: Όχι βέβαια, αλλά και αυτό είναι ένα βασικό στοιχείο, γιατί στοιχεία δομής της σκέψης ή μιας μεθοδολογίας για τη προσέγγιση κάποιων θεμάτων είναι σχετικά.

— Σύμφωνοι, αλλά εδώ είναι και θέμα ταλέντου και το δικό σου το σκίτσο «πιάνει». Και η λεζάντα. Είναι δική σου;

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι. Αλλά θέλω να σου πω για το ταλέντο. Είναι κάτι που έχουν όλοι οι πολιτικοί γελοιογράφοι, αλλιώς δε στέκουν πάρα πολύ.

— Είναι λίγοι οι πολιτικοί γελοιογράφοι.

ΣΤΑΘΗΣ: Αυτό το συζητάμε. Μάλλον οι γελοιογράφοι είναι λίγοι. Αν δεις σ' άλλες χώρες έχουμε τρομερά νούμερα. Στην Τσεχοσλοβακία υπάρχουν χίλιοι, στην Τουρκία δυο χιλιάδες.

— Υπάρχουν σχολές που τους βγάζουν;

ΣΤΑΘΗΣ: Άλλοι είναι από σχολές, άλλοι όχι. Σε πολλές άλλες χώρες υπάρχουν σχολές που ασχολούνται και με τα εικαστικά, το κινούμενο σχέδιο και τη γελοιογραφία. Εδώ ο γελοιογράφος είναι και αρχιτέκτων, είναι και νομικός και ό,τι άλλο ίσως. Ή υπήρξε πριν κάτι τέτοιο.

— Μήπως αυτό που λες ότι δεν υπάρχουν πολλοί πολιτικοί γελοιογράφοι στην Ελλάδα, έχει να κάνει με τη δομή του τύπου. Όχι τη δομή τη διαχειριστική, αλλά πώς παρουσιάζεται το προϊόν εφημερίδα.

ΣΤΑΘΗΣ: Το 'χουν ψάξει πολλοί και μάλιστα οι παλιότεροι, που ζούσαν και δούλευαν σε τελείως διαφορετικό κλίμα απ' αυτό που δουλεύουμε εμείς.

— Όπως;

ΣΤΑΘΗΣ: Όπως ο Αρχέλαος, ο Παυλίδης, ο Δημητριάδης και άλλοι που ήταν αξιολογότατοι και παραμένουν άγνωστοι στους νέους. Όπως ο Άννινος π.χ. που το 1890 έχει κάνει πράγματα αξεπέραστα, καταπληκτικά. Στη γελοιογραφία του υπήρχαν σπέρματα μορφών τέχνης που θα εμφανιζόντουσαν αργότερα. Μέχρι και φουτουριστικά στοιχεία βρίσκεις. Υπάρχει προαίσθηση στη γελοιογραφία του, στον τομέα της τέχνης πια. Τι έγινε όμως μετά; Εδώ δεν είναι μια άποψη στεγνά πολιτική. Υπάρχει ένα χάσμα μετά τον εμφύλιο, όπου όλο το προηγούμενο στη γελοιογραφία, και στη λαϊκή και στην πολιτική της εκδοχή, κάπου αναιρέθηκε ή εμποδίστηκε να εκφραστεί σαν συνέχεια, δηλαδή να δημιουργηθεί ιστορία, όπως έγινε σ' άλλες χώρες, όπου πάλι μέσα από ιδιόμορφες συνθήκες δεν έγινε αυτό το σταμάτημα.

— Στην Ελλάδα δεν υπάρχει σε τίποτα συνέχεια.

— Όλοι είμαστε αυτοδίδακτοι.

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι, αυτό είναι γενικό.

— Υπάρχουν γενιές γελοιογράφων και συ ανήκεις στην τελευταία γενιά.

ΣΤΑΘΗΣ: Θά 'λεγα ότι δεν μπορώ να μιλήσω για γενιές αλλά για σχολές. Η πολιτική γελοιογραφία είναι τελείως διαφορετική απ' ό,τι ήτανε πριν τη χούντα. Γιατί τότε υπήρχε ένα κλίμα «ανατολίτικο του γέλιου» δηλαδή πλάκα, κάτι χοντρό. Έβγαине ο Φωκίωνας και έκανε την κότα για τον Τσάτσο ή το παρδαλό κατσίκι ή υπήρχε η μούντζα. Μπορούσε να πλησιάζει τον Καραγκιόζη, το λαϊκό αίσθημα για το χιούμορ. Μετά τη χούντα και με τους νέους γελοιογράφους δημιουργήθηκε μια άλλη σχέση ανάμεσα στην πολιτική εκδοχή ενός κοινωνικού θέματος και την κοινωνική εκδοχή ενός πολιτικού.

— Ήταν μια ευαισθησία της εποχής τότε.

— Γίνεται ένας παραλληλισμός γελοιογραφίας και επιθεώρησης;

ΣΤΑΘΗΣ: Βέβαια. Ο Μποστ έκανε επιθεώρηση και γελοιογραφία ταυτόχρονα. Είναι ο κατεξοχήν εκπρόσωπος της ανατολίτικης αντίληψης, κουβαλώντας όλο εκείνο το γλυκύτατο ανθρωπισμό της.

— Την ανανέωσε όμως.

ΣΤΑΘΗΣ: Μα ο καθένας έφερνε ένα νέο στοιχείο. Ποια είναι η διαφορά; Ότι οι καινούργιοι —μετά τη χούντα— έφερναν στοιχεία που δεν προερχόντουσαν από την Ελλάδα. Ο Ιωάννου έφερε το Γαλλικό πνεύμα, τον Sempé. Ο Καραϊτζής κάποιον άλλο, ο Παυλίδης ο νεότερος έφερε την αμερικάνικη αντίληψη. Θυμίζει έντονα Λιούρι και όλη την αγγλοσαξωνική σχολή. Χωρίς όλα αυτά νά 'ναι μίμηση και αντιγραφή, σημαίνουν άλλους επηρεασμούς από άλλους δρόμους.

— Άλλη πρόταση;

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι ακριβώς. Δεν είναι σαφή τα όρια.

— Εδώ διαφωνώ. Δεν νομίζω ότι η προηγούμενη γενιά ερχόταν από κάποια ανατολή. Θα αντλούσε σίγουρα στοιχεία από κάποιο μοντέλο ευρωπαϊκό.

ΣΤΑΘΗΣ: Τα βιώματά της ήταν διαφορετικά και δούλευε και διαφορετικά.

— Η χοντρή του Θησαυρού έχει την αντιστοιχία της, ας πούμε, στους Γάλλους της γενιάς αυτής. Ο Άννινος, που λες για τον 19ο αι. έχει *Daumie* απ' όπου και επηρεάζεται.

ΣΤΑΘΗΣ: Θα το πω αλλιώς. Ο Άννινος ήταν μια δυτική εκδοχή. Αλλά για τη γελοιογραφία που λέω πριν τη χούντα και τον εμφύλιο και σ' ένα μεσοδιάστημα, έχει ένα χαρακτηριστικό πλησιέστερο στη λαϊκή αίσθηση για τη ζωή και την ανθρωπιά της γειτονιάς της τότε, ενώ η σημερινή είναι πιο εγκεφαλική, πιο πολιτική, πιο κοινωνική.

— Πιο λόγια;

ΣΤΑΘΗΣ: Ακριβώς. Βγαλμένη από την αντίληψη που ο γελοιογράφος διαμορφώνει μέσα από πληροφορίες, που δεν προέρχονται από τα κανάλια πληροφοριών όπως παλιότερα, δηλ. την παρέα τους, τους φίλους τους, την ταβέρνα τους, τον τρόπο που δούλευαν, τη σχετική αντίθεση με τον εργοδότη τους, τέτοια που μέσα από μια «πλάτη με πλάτη» στήριξη να βγάζουν το υλικό τους. Σήμερα η πληροφορία έρχεται από το πρακτορείο ειδήσεων, από τη συζήτηση με τον αρχισυντάκτη και τους συναδέλφους. Εξάλλου παλιότερα και η θέση του γελοιογράφου στην εφημερίδα (και ως δέκτη) ήταν διαφορετική.

— Πτωχοπροδομική ιδεολογία;

ΣΤΑΘΗΣ: Όχι ακριβώς. Είναι δύσκολο να ρισκάρω να πω κάποια πράγματα για τους παλιούς. Λέω αυτά που έχω ψυχανεμισθεί μέσα από τη δουλειά τους. Ο Αρχέλαος ταλαιπωρήθηκε μέχρι να στεριώσει σε μια εφημερίδα και ήταν ένα ταλέντο τρομερό. Ήταν σουρρεαλιστής στη γελοιογραφία στην εποχή που ο σουρρεαλισμός ήταν άγνωστος τουλάχιστον στους πολλούς. Όσοι τον ξέραν ζούσαν μέσα σε μια «παρanoiμία» κοινωνικά. Οι συνθήκες και οι προθέσεις και τα βιώματά τους ήταν διαφορετικά. Ενώ τώρα, έχουμε την ασφάλεια του κατακτημένου βιώματος.

— Οι γελοιογράφοι, στο πώς δουλεύουν και σ' αυτό που δουλεύουν, εκφράζουν την εποχή τους;

ΣΤΑΘΗΣ: Πάντα. Στην εποχή μας οι άνθρωποι είναι πιο αποστασιοποιημένοι απ' ότι ήταν την εποχή του σινεμά με τον Βέγγο, τον Φωτόπουλο και τον Σταυρίδη. Τώρα το σινεμά είναι διαφορετικό και η γελοιογραφία είναι διαφορετική και το βιβλίο είναι διαφορετικό.

— Τώρα το σινεμά μας είναι οι «τηλεκαννίβαλοι».

— Η ισοτιμία μεταξύ γελοιογράφων-δημοσιογράφων κατακτήθηκε;

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι. Δεν υπήρχε παλιότερα. Κατακτήθηκε μέσα από την ποιότητα. Γιατί αν ισχύει αυτό που λέμε ότι μια φωτογραφία αξίζει όσο 1.000 λέξεις, μπορεί μια γελοιογραφία να αξίζει όσο 1.000 φωτογραφίες. Η γελοιογραφία έχει πολλά στοιχεία που δεν έχει το κείμενο ή το ντοκουμέντο, έχει την αυθαιρεσία, τη φαντασία, την αναίρεση, την ανατροπή.

— Από το '81 και μετά είσαι ο πολιτικός γελοιογράφος του «Ρ». Είσαι μόνο πολιτικός γελοιογράφος;

ΣΤΑΘΗΣ: Εδώ μπαίνει το πρόβλημα, που μπαίνει για την πολιτική γελοιογραφία, αν είναι μόνο πολιτική. Θα σου 'λεγα ότι μερικές πολιτικές γελοιογραφίες δεν είναι πολιτικές με την έννοια ότι δεν έχουν μια ατάκα πολιτική ή σύνθημα. Μπορεί να προέρχονται από την κοινωνική γελοιογραφία (πολλές κοινωνικές γελοιογραφίες είναι κατά βάση πολιτικές), όπως ο Κίνο κάνει γελοιογραφία που σε πρώτη ανάγνωση δεν είναι πολιτική αλλά που είναι πολιτικότητα στην ουσία.

Τα πολιτιστικά πράγματα απασχολούν τους γελοιογράφους, γιατί είναι κοντινή η πολιτική με τον πολιτισμό. Όταν κάνεις την πρόσοψη ενός αρχαίου ναού που έχει τέσσερις κολόνες και έχεις βγάλει τη μία και έχεις βάλει μια πατερίτσα αντί για κολόνα, αυτό το πράγμα δεν είναι πολιτιστικό, είναι πολιτική, γιατί κρύβει έναν πολιτικό υπαινιγμό για κάποια εξέλιξη στα πολιτιστικά πράγματα, κάπου αποδίδεις ευθύνες, κάτι προσπαθείς να πεις. Επίσης γελοιογραφία που δεν είναι άμεση μ' ένα πολιτικό γεγονός μπορεί να πάρει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις.

— Έχεις σκεφτεί να κάνεις άλλη δουλειά;

ΣΤΑΘΗΣ: Έχω κάνει.

— Πιστεύεις ότι όλα είναι πολιτική;

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι. Βγάζεις μια δουλειά που δεν έχει να κάνει με την τρέχουσα πολιτική αλλά με την πολιτική σου άποψη.

— Π.χ. μια γενική συμβολή στο θέμα των ναρκωτικών;

ΣΤΑΘΗΣ: Θα περάσεις την πολιτική σου άποψη. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν περνάει τη θέση του. Πολλοί λίγοι συνάδελφοι έχουν την υποκρισία να χαρακτηρίσουν απολίτικο αυτό που φτιάχνουν. Όταν κάνεις ένα δέντρο να το παίρνουν με το φορείο, που υπαινίσσεται ότι το περιβάλλον πάσχει, είναι μια πολιτική θέση.

— Όλα είναι πολιτική με την έννοια του σχολιασμού.

— Η καθημερινή ζωή σ' έχει τραβήξει, οι σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους;

ΣΤΑΘΗΣ: Σαφώς. Και μάλιστα μπορείς να κάνεις πολύ αστεία παντρέματα. Όταν έχεις ένα ζευγάρι στο κρεβάτι, που είναι μια ωραία και τρυφερή σκηνή, και κάνεις και το gang και κάτω από το κρεβάτι είναι κάποιος που δηλώνει ότι κάνει έλεγχο στα λιμάνια της χώρας κάνοντας ένα λογοπαίγνιο ότι το κρεβάτι είναι το λιμάνι σου, το άραγμά σου, αμέσως μπορείς να μπλέξεις σκηνές της καθημερινότητας. Ή όταν κάποιος αναπολεί ότι στο πεζοδρόμιο αυτό είχε βρει ένα κατοστάρικο και του λέει ο άλλος: «Δεν μπορείς να ζεις με αναμνήσεις», είναι ένα καθρέφτισμα της σκηνής: σαν νά 'χες σ' ε-

κείνη τη γωνιά το πρώτο σου ραντεβού με μια κοπελιά κάποτε. Με τις καθημερινές σκηνές παίρνεις τρομερό υλικό.

ΣΤΑΘΗΣ: Έχει αποτύχει για λόγους υποκειμενικούς, ώρες και συνθήκες δουλειάς, ή άλλες υποχρεώσεις που είναι ένα αξεπέραστο πρακτικό πρόβλημα. Οι συνάδελφοι στις άλλες χώρες είναι πιο οργανωμένοι. Σαφώς είναι ζητούμενο μια λέσχη γελοιογραφίας.

— *Η ιδιοσυγκρασία σου περνάει μέσα στη δουλειά σου;*

ΣΤΑΘΗΣ: Η διάθεση που έχεις, έχει να κάνει. Βέβαια, όντας σε μια διάθεση κακή μπορείς να βγάλεις και μια καλή γελοιογραφία. Γιατί έχεις ήδη μάθει να σκέφτεσαι μ' έναν τρόπο όταν δουλεύεις ή αποσυνδέεσαι από τα προσωπικά σου. Επίσης μια μικρή θλίψη μπορεί να περάσει κάποτε στη γελοιογραφία. Δεν είναι μόνο η έμπνευση. Αποκτάς κώδικες που τους ενεργοποιείς. Όλη η διαδικασία δεν είναι σχετική μόνο με την έμπνευση, ακολουθεί μια επεξεργασία. Μ' έχει καθορίσει το χρονοδιάγραμμα της εφημερίδας δηλαδή η γελοιογραφία της πρώτης σελίδας, που έχει ασφυκτικά χρονικά όρια.

— *Το στοχοδιάγραμμά της;*

ΣΤΑΘΗΣ: Άλλο αυτό.

— *Και αυτό.*

ΣΤΑΘΗΣ: Το χρονοδιάγραμμα είναι τρελό. Η σύσκεψη που καταλήγει στα θέματα της α' σελίδας τελειώνει στις 8.30, το όριο σου είναι μέχρι 9.30 – 10. Σε άλλη στήλη έχεις άλλους χρόνους. Μπορεί να δουλεύεις ένα θέμα όλη την ημέρα.

— *Είπες για επεξεργασία της έμπνευσης.*

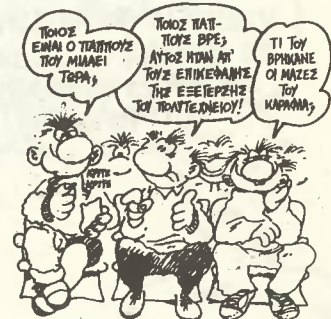
ΣΤΑΘΗΣ: Η έμπνευση είναι ένα κατ' αρχήν ακατέργαστο υλικό (σπάνια είναι τελείως «έτοιμο»), μια ιδέα που έχει να κάνει με την εικόνα και το λόγο, πώς θα τη στήσεις, όσον αφορά το εικαστικό μέρος. Αλλά και πώς θα πλανήσεις το λόγο. Δεν πρέπει να αιχμαλωτισθείς μόνο απ' την έμπνευση. Πρέπει να τη σημειώσεις και να την επεξεργαστείς.

— *Μια αδιάκριτη ερώτηση. Είναι γνωστό ότι σ' όλες τις εφημερίδες το σκίτσο το φτιάχνει ένα επιτελείο. Ισχύει;*

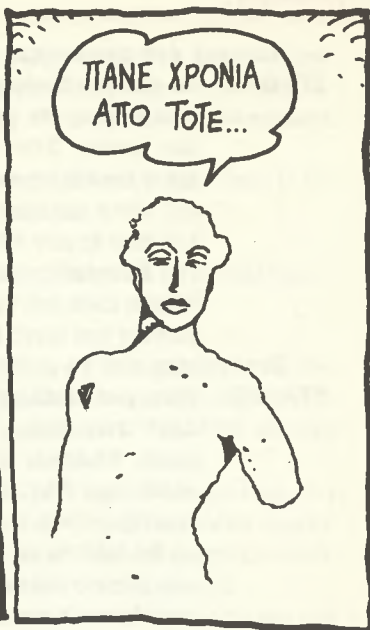
ΣΤΑΘΗΣ: Όχι. Σήμερα έχουμε το φαινόμενο να μην έχουμε γελοιογραφία στην πρώτη σελίδα παρά σ' ελάχιστες εφημερίδες, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ καμιά φορά ΠΡΩΤΗ και ΑΥΓΗ. Αυτό οφείλεται στη λογική της χρήσης φωτογραφίας ως ντοκουμέντου ή γεγονότος, που όμως η άγρια χρησιμοποίησή της την καταντάει, κάποτε, ανεικονική. Η γελοιογραφία πάει παραπέρα: είναι άποψη, ίσως και ανάλυση, ίσως και άρθρο.

— *Πάντα έχεις σκίτσο που εναρμονίζεται με τον τίτλο;*

ΣΤΑΘΗΣ: Συχνά. Πρέπει να αποφεύγεται η εικονογράφηση του τίτλου γιατί τότε η γελοιογραφία γίνεται πολύ ρηχή, ενώ πρέπει να προχωρεί, να δίνει μια άλλη παράμετρο. Βέβαια η εναρμόνιση με τον τίτλο δε σημαίνει καπέλωμα του γελοιογράφου από την εφημερίδα. Είναι απλώς αρμονική λειτουργία.

— Πες μας ένα σχολιασμό για το κόμικ.

ΣΤΑΘΗΣ: Το ελληνικό κόμικ στοιχειοθετείται στο μονοσέλιδο εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις. Με συγκινεί το κόμικ-περιπέτειας και το καλό επιστημονικής φαντασίας. Στην Ελλάδα έγουν γίνει απόπειρες από ανθρώπους που έχουν εικαστική ικανότητα αλλά δεν είναι κομίστες. Κόμικ και γελοιογραφία είναι τελειώς διαφορετικά πράγματα, άλλη γλώσσα. Υπάρχουν πολλοί που έχουν κάνει κόμικ. Ο Αρχέλαος, ο Τεγόπουλος το '47, στο «Ρίζο της Δευτέρας» που εμφανίστηκαν για πρώτη φορά strip και κόμικ. Το πρόβλημα είναι και πρόβλημα αγοράς, χρημάτων. Γιατί είναι δύσκολο να πληρωθείς και αυτό δεν είναι στεγνό θέμα βιοπορισμού.

— Οι ιστορίες από τη μυθολογία σαν κόμικ, πώς σου φάνηκαν;

ΣΤΑΘΗΣ: Είναι μια αξιόλογη προσπάθεια. Δεν στερείται, όμως, μιμητισμού. Υπάρχει και το τρομερό υλικό που δίνει ο Τσιφόρος. Το ερώτημα είναι αν αυτό το πράγμα θα πρέπει να το περιλάβει ένας σκιτσογράφος και να το κάνει κόμικ με τον τρόπο του Τσιφόρου μαζί με τον δικό του, ή αν θα πρέπει να ξεσηκώσει τον Asterix. Δεν μπορείς να αποφύγεις τα μοντέλα που είναι έτοιμα. Εδώ αποφαινεται ο κόσμος πια, που αγοράζει και κρίνει. Με την αίρεση ότι υπάρχει έλλειψη κόμικ στην Ελλάδα, είναι μια καλή προσπάθεια. Αντίθετα, τελειώς προσωπική και αξιόλογη δουλειά είναι η «Τσιγγάνικη Ορχήστρα» του Κалаϊτζή.

— Έχεις βγει έξω από τα ελληνικά πράγματα;

ΣΤΑΘΗΣ: Έχει πάει η δουλειά μου: Πράβντα, Observateur, Monde και αλλού, που είναι κατά κανόνα αναδημοσιεύσεις, σε αμερικάνικες εφημερίδες. Ακόμα σε ταμπλώ φοιτητικών παρατάξεων, και όχι μόνο της Πανσπουδαστικής. Επίσης σε λογοτεχνικά, πολιτιστικά περιοδικά διαφόρων ρευμάτων.

— Έχουν χρησιμοποιηθεί σκίτσα σου ακόμη και απ' τη Ν.Δ. Τα θεωρείς έγκυρα πια;

ΣΤΑΘΗΣ: Δεν νομίζω ότι στερούνται εγκυρότητας μερικά πράγματα που κάνει η Ν.Δ.

— Πάνω σ' αυτό πώς βλέπεις το θέμα του copyright;

ΣΤΑΘΗΣ: Στη γελοιογραφία δεν ισχύει κατ' έθιμον.

— Υπάρχουν συναντήσεις γελοιογράφων, πέρα από τις συνδικαλιστικές, πεδία ανταλλαγής απόψεων ή ένα Forum, ή είναι αναγκαία από την ίδια τη φύση της γελοιογραφίας η απομόνωση;

ΣΤΑΘΗΣ: Πρώτον. Οι γελοιογράφοι ανήκουν στην ΕΣΗΕΑ, δηλ. ο χώρος τους είναι ο ίδιος με τους δημοσιογράφους και συνδικαλιστικά και λειτουργικά.

— Έχουν αποπειραθεί να κάνουν κατά καιρούς μια λέσχη γελοιογραφίας μέσα στα πλαίσια του δημοσιογραφικού κύκλου;

— Γιατί οι άλλες εφημερίδες έχουν εγκαταλείψει την πρωτοσέλιδη γελοιογραφία;

- ΣΤΑΘΗΣ: Είναι ένα βήμα πίσω. Μόλις περάσει η μανία του ταμπλόιντ και του χρώματος θα επανέλθουν θριαμβικά, όπως και στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ κ.α.
- *Γελοιογραφείς σε μια εφημερίδα, που είναι πρώτη στην πρωινή κυκλοφορία. Νιώθεις έντονο αυτό το βάρος;*
- ΣΤΑΘΗΣ: Το βάρος υπάρχει λόγω του ήθους της συγκεκριμένης εφημερίδας. Η ευθύνη θά 'ταν η ίδια ακόμα κι αν ήταν και τελευταία.
- *Το χιούμορ σου περνάει στην προσωπική σου ζωή;*
- ΣΤΑΘΗΣ: Κλασική ερώτηση που κάνουμε και μεταξύ μας. Και μένα με προβληματίζει: Είμαι αστείος τύπος;
- *Όχι αστείος, με χιούμορ.*
- *Το χιούμορ είναι το τελευταίο πράγμα που περιμένει κανείς σήμερα από τον «Ρ».*
- ΣΤΑΘΗΣ: Να σε διακόψω; Χωρίς να σου κάνω αντιπολίτευση. Είναι η εφημερίδα που δημοσίευσε ειδικές σελίδες με χιούμορ και μάλιστα το '46-'47 σε εποχές δύσκολες για την ίδια και τη χώρα.
- *Οι άνθρωποι του κόμματος έδωσαν, τουλάχιστον τα τελευταία δέκα χρόνια, την εντύπωση ότι απέχουν του χιούμορ. Πρέπει να σου ομολογήσω ότι με σένα συμφιλίωθα με την ιδέα ότι υπάρχει ένας κόσμος που το κρατάει και το χρησιμοποιεί. Έστω και αν δεν είναι κριτικό ως προς το ίδιο το κόμμα και την αριστερά.*
- ΣΤΑΘΗΣ: Υπάρχουν πολλά να σου πω γι' αυτό. Έχουμε κάνει κριτικά σκίτσα για τον «Ρ» που έχουν εκτεθεί στο φεστιβάλ και προκάλεσαν και τρομερό γέλιο, και απορία, και εξαγρίωσαν. Μπαίνει ένα ζήτημα, αν υπάρχει λόγος να κάνουμε αυτοσαρκασμό. Υπάρχει; Δε συντρέχει συχνά λόγος να σατιρίσουμε το ΚΚΕ και την ευρύτερη αριστερά. Το 'χουμε κάνει. Και όχι από λόγους αντιπαλότητας.
- *Άλλο κομμουνιστής και άλλο αριστερός;*
- ΣΤΑΘΗΣ: Βεβαίως. Και άλλο κομμουνιστής και κομμουνιστής, επίσης. Πολλές φορές αυτές οι γελοιογραφίες προκάλεσαν σκεπτικισμό και άρνηση και αντίθεση σε συντρόφους και αναγνώστες. Υπήρχε μια δυσκολία να καθιερωθεί μια τέτοια εκδοχή για την πολιτική μέσα από τον «Ρ». Όχι γιατί δεν είχε γελοιογράφους αλλά δεν είχε, σ' αυτό το επίπεδο, ενδεχομένως. Είχε σε επίπεδο πιο συνθηματολογικό.
- *Είσαι ο πρώτος που μ' έκανε να γελάσω.*
- ΣΤΑΘΗΣ: Συμπάθα με. Έχει συμβεί νωρίτερα σε δυσκολότερες εποχές. Οι περισσότεροι απ' τους παλιούς ήταν στον «Ρ». Ο Χριστοδούλου, ο Αρχέλαος, ο Παυλίδης. Δεν μπορεί μια εφημερίδα να έχει χιούμορ αν δεν έχει χιουμορίστα.
- *Είναι πρόβλημα ενηλικίωσης της ίδιας της εφημερίδας;*
- ΣΤΑΘΗΣ: Η εφημερίδα ενηλικιώνεται καθημερινά. Μην ξεχνάμε ότι όταν νομιμοποιήθηκε το ΚΚΕ ήταν νεαρότατο, παρόλη την τεράστια ιστορία του. Μου θυμίζεις τον Ραφαηλίδη. Μας είχε θέσει για συζήτηση το ίδιο ερώτημα: Πολλοί κομμουνιστές έχουν συνηθίσει να θεωρούν τον εαυτό τους κατηφή και σοβαροφανή και ρώτησε ευθέως γιατί δεν σατιρίζεις τον Φλωράκη; Για ποιο λόγο να σατιρίσω τον Χαρίλαο; Δεν μπορείς να κάνεις σάτιρα για τη σάτιρα. Τότε γίνεται χυδαίο. Βέβαια αν μου έδινε ο Χαρίλαος αφορμή να τον σατιρίσω, δε θα το δημοσίευα για συγκεκριμένους πολιτικούς λόγους, που είμαι υπερήφανος που τους έχω και με «υποτάσσουν».
- *Σάτιρα δε σημαίνει και επίθεση.*
- ΣΤΑΘΗΣ: Μην ξεχνάμε πού ζούμε. Αν ζούσαμε σε μια ιδανική κοινωνία θα σατιρίζαμε και τον Γκορμπατσώφ.

— Μα σατιρίζεται. Μπορείς να συμφιλωθείς με άνθρωπο που δεν έχεις σατιρίσει;

ΣΤΑΘΗΣ: Σάτιρα με την έννοια της αγάπης είναι τρομερή φιλοδοξία. Αλλά ο γελοιογράφος δεν είναι ένα ον αφηρημένο. Χωρίς αυτό να σημαίνει αυτολογοκρισία, πρέπει να έχει μια σοβαρότητα στις πολιτικές του προθέσεις. Γιατί αν σατιρίζαμε οι ίδιοι τον «Ρ» λόγου χάρη και το δημοσιεύαμε, δεν θα το κάναμε για να δείξουμε απλά και μόνο ότι έχουμε το σθένος να το κάνουμε. Αυτά είναι φτηνά πράγματα. Ούτε για να αποκτήσουμε κάποιο...

— Image.

ΣΤΑΘΗΣ: Ναι τέτοιο ή πιστοποιητικό δημοκρατικότητας, ότι δεν αφήνουμε τίποτα απείραχτο. Αν το κάναμε θα το κάναμε για να διορθώσουμε κάτι. Τα πράγματα πρέπει να 'ναι πολύ σοβαρά στο αστειό.

— Είναι πρόβλημα ενηλικίωσης και εξέλιξης. Πέρασε από πολλές φάσεις η θέση του ΚΚΕ για το ροκ μέχρι να δώσει 2σέλιδο άρθρο για τον Springsteen, π.χ.

— Είναι γεγονός ότι πριν τον ΣΤΑΘΗ δεν έβλεπες χιούμορ.

ΣΤΑΘΗΣ: Δεν μπορώ να μειώσω συναδέλφους που δούλεψαν πριν από μένα. Ίσως δεν υπήρχαν οι συνθήκες.

— Δουλεύεις σε μια εφημερίδα που απευθύνεται στην εργατική τάξη. Πρέπει να κάνεις πράγματα που τα καταλαβαίνουν;

ΣΤΑΘΗΣ: Ο κόσμος είναι πολύ έτοιμος να καταλαβαίνει. Όποιος νομίζει ότι πρέπει να τα λέμε «απλούστερα» δεν απέχει πολύ από το λαϊκισμό.

— Η γελοιογραφία σου είναι γνήσια λαϊκή;

ΣΤΑΘΗΣ: Έχει στοιχεία εγκεφαλικά. Εκφέρεται όμως έτσι που ο κόσμος τη θεωρεί δικιά του. Νομίζω τουλάχιστον δεν προκαλεί άπωση που προκαλεί κάτι από χέρι ελιτίστικο.

— Πόσο χρονών είσαι;

ΣΤΑΘΗΣ: 32.

— Η προηγούμενη εμπειρία σου έχει επηρεάσει την επαφή σου με τον κόσμο;

ΣΤΑΘΗΣ: Είναι θετικό ότι έχω κάνει άλλες δουλειές, γιατί έχω ζήσει σαν εργαζόμενος.

— Και τώρα είσαι εργαζόμενος.

ΣΤΑΘΗΣ: Του γραφείου. Έχει διαφορά. Άλλο να 'σαι στη φούρκα νυχτερινός κλωστοϋφαντουργός ή ξενοδοχοϋπάλληλος ή τραπεζικός οικοδόμος, αλλά εκεί δεν άντεχα τη λάττα.

— Τι είναι η λάττα;

ΣΤΑΘΗΣ: Ο ντενεκές που βάζεις τη λάσπη.

— Τώρα δεν υπάρχει.

ΣΤΑΘΗΣ: Τώρα δεν είμαι οικοδόμος.

— Θα μας πεις για το γιο σου;

ΣΤΑΘΗΣ: Τους γιους μου. Έχω δύο γιους.

— Επικοινωνείς με τα παιδιά σου μέσω γελοιογραφίας;

ΣΤΑΘΗΣ: Μερικές φορές με ιδιoteλή τρόπο, χρησιμοποιώ πολλές από τις απορίες, το στυλ και το ύφος τους. Μερικοί φίλοι βλέπουν ένα δικό μου παιδισμό «ύποπτο». Μερικές φορές άρεσε, άλλοτε ενοχλούσε, αν οι φατσούλες γινόντουσαν πολύ αγαθές και χάναν κάποια αιχμηρότητα. Έμαθα να ισορροπώ.

— Ποια θεωρείς στοιχεία στη γελοιογραφία σου;

ΣΤΑΘΗΣ: Μικρός διάβαζα πολύ κόμικ. Ήμουν λάτρης της εικόνας. Ο κινηματογράφος επίσης. Το ουσιαστικό όμως ερέθισμα είναι οι γνώσεις, διαβάζοντας, σπουδάζοντας, δουλεύοντας. Έχει καθοριστεί η δουλειά μου με μια ειδική σχέση που έχω με την ιστορία.

Χίλιες και μία βιντεονύχτες

Γιώργος Εύδης — Μάκης Βλασσόπουλος

Όσοι τα βάζουν σήμερα με το βίντεο μου θυμίζουν τους ανθρώπους του περασμένου αιώνα που ήθελαν να σταματήσουν της εξέλιξη και τη χρήση του σιδηροδρόμου επειδή τους κατέστρεφε τα χωράφια τους.

Όσοι αντιπαραθέτουν τον κινηματογράφο στο βίντεο μου θυμίζουν εκείνους που αντιδρούσαν βίαια στη διάδοση του κινηματογράφου πριν από 70 χρόνια.

Στο μυαλό μου έρχονται ακόμα οι διαμαρτυρίες από την εφαρμογή της πυρηνικής ενέργειας, έστω και για ειρηνικούς σκοπούς, που ακούγονται σήμερα.

Είναι δυνατόν να πάμε προς τα πίσω; Όχι βέβαια! Όμως, επειδή είναι δυνατόν, πηγαίνοντας μπροστά, να φάμε και τα μούτρα μας, γι' αυτό θά 'λεγα να δούμε πιο προσεκτικά τους τεχνολογικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που συνθέτουν τη ραγδαία εξάπλωση του φαινομένου βίντεο στην Ελλάδα.

Όταν ακούμε βίντεο θα πρέπει να φανταστούμε πως υπάρχει κι η ερασιτεχνική του πλευρά που επιτρέπει σήμερα σε πολλούς από μας να γίνουμε οπερατέρ των πιο σημαντικών στιγμών της προσωπικής μας ζωής με αντίτιμο ένα πάγιο κόστος περίπου 300.000 δραχμών.

Η ερασιτεχνική μαγνητοσκόπηση είναι μια από τις δημιουργικές διαδικασίες.

Επειδή όμως έχουμε ταυτίσει το βίντεο με το νοίκιασμα μιας ταινίας, τον πνευματικό λήθαργο και την απομόνωση, θ' ασχοληθούμε σ' αυτό το άρθρο κύρια μ' αυτή την πλευρά του. Μπορείτε να βρείτε μια αναπαυτική θέση, να σβήσετε τα φώτα και να γλιστρίσετε μέσα στις αόρατες οριζόντιες γραμμές της οθόνης σας που θα σας μεταφέρουν σ' όλα τα απίθανα μέρη και καταστάσεις. Φροντίστε μόνο να εξασφαλίσετε ένα κανάλι επιστροφής.

ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Η σκηνή διαδραματίζεται στο Αμερικανικό Προξενείο της Φραγκφούρτης. Μια συμπαθητική κοπέλα περιμένει στην ουρά για να κανονίσει το διαβατήριό της. Είναι δημοσιογράφος και επιστρέφει στις Η.Π.Α. Ξαφνικά στο προξενείο εισβάλλουν τρομοκράτες (ήταν πολύ της μόδας όταν γυρίστηκε η ταινία). Σκοτώνουν τους φρουρούς στο μάνι μάνι. Κρατούν ομήρους τους έντρομους υπαλλήλους και φιλήσυχους πολίτες που βρίσκονται μέσα στο κτίριο. Ζητούν από τις αρχές ν' απελευθερώσουν τους «συντρόφους» τους. Άλλους, δηλαδή, φυλακισμένους τρομοκράτες. Οι αρχές αρνούνται να υποκύψουν στον εκβιασμό ύστερα από υπόδειξη του Αμερικάνου Πρέσβυ. Οι τρομοκράτες αρχίζουν να εκτελούν ομήρους. Πρώτη διαλέγουν με κλήρο τη συμπαθητική κοπέλα που λέγαμε προηγούμενα. Μετά από την πρώτη εκτέλεση οι αρχές υποκύπτουν πλέον χωρίς πολλά νάζια. Απελευθερώνουν τους φυλακισμένους «συντρόφους» των τρομοκρατών, κι όλοι μαζί ανεβαίνουν σ' ένα αεροπλάνο και το σκάνε. Για πού νομίζετε; Για τη Λιβύη θα πείτε. Όχι, λάθος! Για το Ισλαμαμπάντ θα ξαναπείτε. Όχι, λάθος! Να το πάρει το ποτάμι; Για την Πράγα! Μάλιστα για την Πράγα! Οι τρομοκράτες έχουν εκπαιδευτεί στην Πράγα και εκεί είναι το μόνιμο στέκι τους.

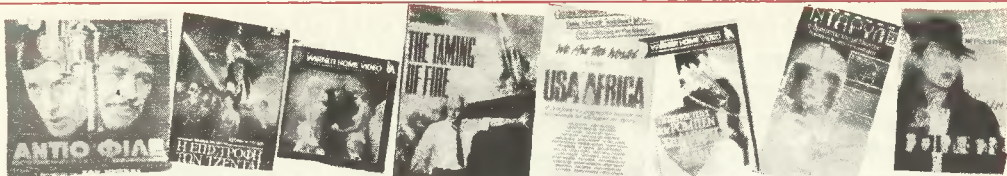
Η συμπαθητική κοπέλα που σκότωσαν εν ψυχρώ ήταν φιλενάδα ενός εξίσου συμπαθητικού νεαρού που δουλεύει στο Κέντρο Μηχανογραφίας της CIA. Φυσικά η κοπέλα ήταν Εβραία (πολλά θύματα τέτοιων ταινιών είναι Εβραίοι) και ο άδικος θάνατός της θύμισε στον πατέρα της πως οι ναζί εξόντωσαν τη γυναίκα του και τ' άλλα παιδιά του πριν πολλά χρόνια στην κατεχόμενη Ευρώπη. Τα διηγείται στο συμπαθητικό νεαρό που λέγαμε προηγουμένα. Του αποκαλύπτει ακόμα ότι είχε βάλει στόχο της ζωής του (ο χαροκαμένος πατέρας, δηλαδή) να εκδικηθεί το ναζισταρά που έφταιγε. Κάπου τον πέτυχε τελικά και του την άναψε. Από τότε ξαλαφρώσε. Συμβουλεύει το νεαρό, παρολίγον γαμπρό του να κάνει το ίδιο. Ο νεαρός ζητά από τον αρχηγό της CIA να εκδικηθεί τους τρομοκράτες. Ο αρχηγός λέει: «Δεν τα βάζω εγώ με τους τρομοκράτες που υποστηρίζονται από τους Ρώσους» (φαίνεται ότι υπάρχει συμφωνία των δύο υπερδυνάμεων). Τότε ο νεαρός αποφασίζει να πάει μόνος του στην Πράγα και να εκδικηθεί. Πάει, εκδικείται, ξεσκεπάζει και καμιά δεκαριά διπλούς πράκτορες, τα βρίσκει και με κάτι αντιφρονούντες που του συμπαραστέκονται και επιστρέφει στη Δύση νικητής μαζί με μια Τσέχα φυγάδα.

Οι υπότιτλοι που πέφτουν στο τέλος της ταινίας μας πληροφορούν ότι τώρα ο νεαρός (που θά 'χει μεγαλώσει, υποθέτω) ζει ευτυχισμένος σε μια πόλη των Η.Π.Α. μαζί με τη νέα του φιλενάδα, την Τσέχα που λέγαμε προηγουμένα. Μάλλον θα πρόκειται, δηλαδή, για μια απίστευτη αλλά αληθινή ιστορία όπως εκείνες που βλέπουμε και τρίβουμε τα μάτια μας στην εκπομπή That's incredible! Ο τίτλος ήταν λιτός και σωστός. Λεγόταν «Ο Ερασιτέχνης». Θα μπορούσαν να στη συστήσουν σαν αστυνομική περιπέτεια.

Την ταινία τη νοίκιασε η αδελφή μου από το βίντεο κλαμπ της γειτονιάς της. Μου την έδωσε να τη δω στο δικό μου βίντεο (μένουμε κοντά). Την είδα μέχρι τέλους. Θα μου πείτε «καλά να πάθεις αφού την είδες μέχρι τέλους». Όμως εγώ πιστεύω πως έπρεπε να τη δω. Όπως είδα (με τον ίδιο τρόπο) κι εκείνη την άλλη ταινία, με παρόμοια υπόθεση, που είχε και λίγη τσόντα μέσα. Στην άλλη ταινία που σας λέω, κάποιοι Ανατολικογερμανοί μπάτσοι απαγάγουν μια ανατολικογερμανίδα φυγάδα από το έδαφος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας και τη μεταφέρουν σε φυλακή της Ανατολικής Γερμανίας. Μαζί της απαγάγουν αναγκαστικά και μια χαζοχαρούμενη, πλην όμως συμπαθητική, αμερικανίδα που βρισκόταν στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας για να επισκεφθεί το μνηστήρα της, αμερικανό στρατιωτικό που υπηρετεί σε αμερικάνικη βάση στην Ομοσπονδιακή Γερμανία. Γιατί πιάσανε και την αμερικανίδα; Γιατί ήταν αυτόπτης μάρτυρας στην άλλη, την κανονική απαγωγή της φυγάδας που είπαμε προηγουμένα. Τις πάνε λοιπόν και τις δυο σε κάτι απαίσιες γυναικείες φυλακές της Ανατολικής Γερμανίας όπου η απαίσια, πλην όμως και λεσβία, διευθύντρια (στέλεχος του κόμματος) τις βασανίζει με καταναγκαστική εργασία. Ο μνηστήρας της κοπελιάς τρώει τον κόσμο να τη βρει. Τελικά την εντοπίζει με τη βοήθεια της στρατιωτικής αντικατασκοπείας η οποία όμως δηλώνει αδύναμη να τον βοηθήσει περισσότερο. Ο μνηστήρας αποφασίζει να οργανώσει μαζί με λίγους φίλους του εισβολή στο έδαφος της Ανατολικής Γερμανίας προκειμένου να απελευθερώσει την καλή του. Δε χρειάζεται να έχετε αγωνία. Φυσικά, τα καταφέρνει! Επιστρέφει νικητής στην Ομοσπονδιακή Γερμανία χωρίς άλλα λάφυρα εκτός απ' την αγαπημένη του. Τους φυγάδες τους άφησε πίσω, στην κόλαση.

Ο τίτλος αυτής της δεύτερης ταινίας είναι πιο εντυπωσιακός από κείνον της πρώτης που σας διηγήθηκα. Λέγεται «Κόκκινη Κάψα» (Ελληνικός τίτλος: «Κόκκινη Κόλαση»). Κράχτης της ταινίας η πρωταγωνίστρια: Σύλβια Κριστέλ...

Θα μπορούσα να σας διηγηθώ κι άλλες ταινίες που είδα χωρίς να χρησιμοποιώ το άλλοθι ότι τις είχε νοικιάσει η αδελφή μου, ή ότι μου τις δάνεισε ο κουινιάδος μου (που δεν έχω) ή ότι μου τις σύστησε ο ιδιοκτήτης του βίντεο κλαμπ ή ο,τιδήποτε τέτοιο. Ξέρω όμως ότι θα σας κουράσω. Και στο κάτω-κάτω θα ενισχύσω τις απόψεις όσων με κατηγορούν επειδή έχω βίντεο. «Να, γι' αυτό χάνεσαι τα βράδια», μου λένε. «Κλείνεσαι στο καβούκι σου και βλέπεις αναγκαστικά ό,τι ξέμεινε στο ράφι του βίντεο κλαμπ σου όταν το επισκέπτεσαι

αργά το βράδι για να πάρεις τη δόση σου. Βλέπεις ό,τι ποτέ δε θα πλήρωνες 200 δρχ. για να πας μες στο κρύο να δεις στο σινεμά. Εκεί θα επέλεγες, μου λένε, ενώ τώρα καταπίνεις ό,τι έχει στο ψυγείο της βιντεοσαβούρας».

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΜΙΑΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΦΗΣ

Έχουν κάποιο δίκιο όσοι μιλάνε έτσι. Μπορεί νά 'χουν και εντελώς δίκιο-από θεωρητική άποψη. Όμως η πραγματικότητα διαμορφώνεται με διαφορετικό τρόπο και είναι αυτή που είναι, είτε μας αρέσει είτε όχι. Αν χώσουμε το κεφάλι μας στην άμμο σαν τη στρουθοκάμηλο, αν εξορκίσουμε το δαιμόνιο, αν στρέψουμε την πλάτη, δε σημαίνει ταυτόχρονα πως εξαφανίσαμε τα γεγονότα. Τα γεγονότα λένε πως το βίντεο είναι η πιο προσφιλής οικογενειακή απασχόληση σήμερα. Αν η τηλεόραση τραβούσε κυρίως τους πιο ηλικιωμένους και τα παιδιά, φανταστείτε τώρα ποιους μπορεί να προσελκύσει μια ιδιωτική, ατομική τηλεόραση, όπως καταντά το βίντεο. Οι βιντεοκασέτες αποτελούν πια προϊόν του σούπερ-μάρκετ. Τ' αγοράζεις για να το δοκιμάσεις χωρίς να ξέρεις στ' αλήθεια αν σου αρέσει. Κι αν δε σ' αρέσει αγοράζεις το διπλανό προϊόν, την άλλη μάρκα τυριού Νορβηγίας, την άλλη βιντεοκασέτα, το άλλο θρίλερ, την άλλη τσόντα κλπ.

Θα μου πείτε ότι δεν υπάρχουν μόνο τσόντες και κραυγαλέα αντικομμουνιστικά πιλάφια στο ράφι του βιντεοκλάμπ της περιοχής σας. Υπάρχουν και ταινίες ποιότητας που έχετε δει ή που έχετε ακουστά και που ξαναβλέπετε ευχαρίστως ή που επιτέλους βλέπετε για πρώτη φορά ενώ τις είχατε χάσει ή ξεχάσει. «Το Πορφυρό Ρόδο του Καΐρου» π.χ. ή το «Αμαντέους». Ακριβώς επειδή υπάρχουν (κι ας είναι μόλις το 10% του συνόλου), το θέμα χρειάζεται προσοχή.

Ας δούμε κυρίως τις πιο ευαίσθητες ηλικίες της οικογένειας. Δε μιλάω για τους ηλικιωμένους (που κι αυτοί ευαίσθητοι είναι), αλλά κυρίως για τα παιδιά. Ευτυχώς στα βιντεοκλάμπ κυκλοφορούν πολλές και καλές παιδικές ταινίες. Οι περισσότερες ταινίες του Ντίσνεϋ π.χ. ή κινούμενα σχέδια, ή μερικές πολύ καλές κωμωδίες και περιπέτειες που κι οι μεγάλοι βλέπουν ευχάριστα. Κι έτσι συμβαίνει. Τις βλέπουν οι μεγάλοι ενώ οι μικροί έχουν μάθει απέξω όλα τα έργα του Μπρους Λη, του Τσαρλς Μπρόνσον και του Κλιντ Ήστγουντ. Στα σινεμά απαγορεύεται η είσοδος στους ανήλικους. Στη συσκευή του βίντεο δεν απαγορεύεται καθόλου το πάτημα του κουμπιού που λέει PLAY. Ιδίως όταν λείπει ο γονιός.

Η βία και το σεξ είναι κομμάτια απ' τη ζωή μας. Είναι ερεθίσματα που δεχόμαστε από χιλιάδες μεριές. Άλλο όμως πράγμα είναι το ερέθισμα κι άλλο η συστηματική πλύση εγκεφάλου πάνω στο θέμα της βίας και του σεξ. Όταν έχεις δει καμιά 80αριά ταινίες σαν το Death Wish No.2 π.χ. (ελληνικά το βάφτισαν «Νόμιμη Άμυνα») ή το «Κομμάντο», τότε κάπου ξεχνιέσαι και σου φαίνεται ότι το ερέθισμα δεν είναι η βία και το σεξ αλλά η φυσιολογική ζωή και συμπεριφορά. Λέγοντας πλύση εγκεφάλου πάνω στη βία και το σεξ δεν εννοούμε φυσικά κάποια μεμονωμένη σκηνή που μπορεί να υπάρχει σε μια ταινία αλλά το κλίμα που καλλιεργεί ολόκληρη η ταινία, το συμπέρασμα στο οποίο θέλει να οδηγήσει το θεατή.

Τι όμως συμβαίνει και με τις περισσότερες αντιδραστικές ταινίες; Πολλές φορές καλύπτονται πίσω από τη μάσκα του θρίλερ, του αστυνομικού έργου ή και του πορνό, προσπαθώντας να περάσουν το μήνυμά τους πιο εύκολα, όπως ο «Ερασιτέχνης» ή «Η Κόκκινη Κάψα» που είπαμε στην αρχή. Οι τίτλοι των ταινιών αυτών, τα εξώφυλλά τους και η περίληψη ακόμα της υπόθεσης του έργου που είναι τυπωμένη στο οπισθόφυλλο της κασέτας εξυπηρετούν μερικές φορές τον ίδιο ακριβώς στόχο. Την παραπλάνηση του λιγότερο ανθεκτικού θεατή ή το άλλοθι του υποτιθέμενου ανθεκτικού.

Σαν ανθεκτικό ορίζουμε το θεατή εκείνο που είναι καλά πληροφορημένος, έχει κατασταλαγμένες ιδέες για τα περισσότερα πράγματα κι έχει κάνει τις κυριότερες ιδεολογικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές του επιλογές. Σαν λιγότερο ανθεκτικό ορίζουμε το λιγότερο καλά πληροφορημένο, λιγότερο κατασταλαγμένο κλπ. Είναι προφανές ότι τα παιδιά δεν ανήκουν καθόλου στους ανθεκτικούς της μιας ή της άλλης κατηγορίας. Ωστόσο, οι παραγωγοί κρυπτοαντιδραστηκίων ταινιών στοχεύουν περισσότερο στους μεγάλους παρά στους μικρούς. Για τους μικρούς, όπως είπαμε, έχουμε τα καθαρόαιμα Καράτε, τον Επιθεωρητή Κάλλαχαν, τη σειρά Παρασκευή και 13, τις Δυναστείες, τα Ντάλλας και φυσικά τις κακόγουστες χιτσκομωδίες και τα πορνό (εγχώρια και αλλοδαπά).

Δεν είναι μόνο ο Ράμπο, ο Ρόκυ και ο Τσακ Νόρρις που μονοπωλούν το ανάθεμα των σοβαρών κριτικών του κινηματογράφου. Δεν είναι μόνο η «Ελένη» (η καημένη) που γυρίστηκε στην Ισπανία, γιατί δεν τη σήκωνε το κλίμα να γυριστεί στην Ήπειρο. Είναι ένα σωρό, λιγότερα διαφημισμένα και περισσότερο επικίνδυνα, κατασκευάσματα που μας κατακλύζουν σε αφάνταστα μαζικές ποσότητες επιίζοντας ότι θα εισχωρήσουν κάπου στην αισθητική μας αντίληψη. Τυρρίζουμε σπίτι κουρασμένοι, αγανακτισμένοι από όσα συμβαίνουν γύρω μας. Θέλουμε να ξεδώσουμε. Στρωνόμαστε στο βίντεο. Ο μαγικός κόσμος της φαντασίας ξεδιπλώνεται. Νυστάζουμε, όπως οι ήρωες της ταινίας *Invasion of the body snatchers* και καταπίνουμε το πλαγκτόν της ευκολοχώνευτης υποκουλτούρας σαν πραγματικά ψάρια. Μεταμορφωνόμαστε. Εμείς, οι λιγότερο ανθεκτικοί.

ΚΟΙΜΗΣΟΥ, ΑΛΛΑ ΔΙΑΛΕΞΕ ΕΣΥ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΣΟΥ

Ίσως κάποιος νομίσει ότι υπερβάλλουμε. Ίσως νομίσει ότι είμαστε επηρεασμένοι από τα έργα επιστημονικής φαντασίας που έχουμε δει, όπως η ταινία που αναφέραμε πιο πάνω. «Μακάβριοι εισβολείς»: Εξωγήινοι οργανισμοί αναζητούν καταφύγιο στη γη. Το βρίσκουν μέσα στα σώματα των ανθρώπων της γης στα οποία, σώματα, εισχωρούν όταν οι γήινοι κοιμούνται. Η αλλοίωση των θυμάτων τους δεν είναι καθόλου εξωτερική. Διατηρούν την ίδια μορφή, την ίδια ζωή. Όμως ο ψυχικός τους κόσμος είναι πια νεκρός. Και μάλιστα λειτουργούν σαν οργανωμένη ομάδα που αλληλοϋποστηρίζεται και επιδιώκει την εξάπλωσή της, την εξόντωση και υποταγή των αντιπάλων της. Η εξάπλωση των εισβολέων, η εξόντωση των αντιπάλων τους γίνονται με αργό, υπομονετικό τρόπο χωρίς βίαιες ή σπασμωδικές ενέργειες. Ο αντίπαλος πρέπει να βομβαρδιστεί ψυχολογικά και πνευματικά με τη νέα κατάσταση που αντιπροσωπεύουν οι εξωγήινοι οργανισμοί: Την έλλειψη κάθε συναισθήματος και τα πλεονεκτήματά της. Ξέρει πως θα τον πλησιάσουν όταν αποκοιμηθεί. Αν ξυπνήσει, απομακρύνονται. Όμως δεν μπορεί να τους αντιστέκεται για πάντα. Νυστάζει. Αν δεν κοιμηθεί, θα τρελαθεί. Αν κοιμηθεί, θα αλλοιωθεί. Υπάρχει άραγε αντίδοτο στην απονέκρωση;

Διάλεξα να σας περιγράψω την υπόθεση αυτής της καταπληκτικής ταινίας γιατί ο συμβολισμός της είναι ιδανικός για ό,τι θέλω να επισημάνω. Όλοι μας έχουμε ανάγκη κάποια στιγμή να ξεφύγουμε από την πραγματικότητα, τη φθορά. Άλλοι ξεφεύγουν με τα ναρκωτικά, άλλοι με το πιστό, άλλοι με τα ταξίδια, άλλοι με το βιβλίο, άλλοι με το σινεμά. Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στο όνειρο, στην αποστασιοποιημένη θεώρηση της ζωής που υποτίθεται πως σε βοηθά να την κοιτάξεις χωρίς τρόπο ή να τη μελετήσεις πιο νηφάλια. Η μαζική και τακτική παρουσία των θαμώνων του βιντεοκλάμπ κάθε βράδι μπροστά στο γκιόσι του μαγαζιού με τα χίλια, φτηνά όνειρα είναι κάτι που δεν μπορείς να καταδικάσεις τόσο επιπόλαιο. Το αντίδοτο θα μπορούσε νά 'ταν όχι η κατάργηση του όνειρου, αλλά η ποιοτική του διάσταση.

Λέγοντας ποιοτική διάσταση δεν εννοώ, μοναχά, ταινίες προβληματισμού. Σε όλες τις κατηγορίες κινηματογραφικών ταινιών που κυκλοφορούν σε βιντεοκασέτες μπορεί να υπάρχει ποιότητα, ανθρωπιά, ουσιαστικό περιεχόμενο, κάλυψη πνευματικών αναγκών. Ακόμα και σ' ένα γουέστερν ή σ' ένα θρίλερ που θεωρούνται από μερικούς σαν εξ ορισμού

κατώτερα ποιοτικά είδη. Είναι λάθος επίσης να νομίζουμε πως ένας απλός, όχι ιδιαίτερα καλλιεργημένος άνθρωπος, έχει τάχα πρόβλημα ν' απολαύσει μια ποιοτική ταινία. Κριτήριο ακριβώς της ποιότητας είναι η ευρύτερη και διαχρονική της απήχηση. Η καλή ταινία είναι απόλυτα χρήσιμη σ' όλους μας όπως το καλό βιβλίο (γιατί υπάρχει και κακό, ξέρετε), όπως το καλό (όχι καλοτάξιδο) ταξίδι, όπως το καλό πιτό (εκείνο, λογουχάρη, πάνω στο τσακίρ-κέφι), όπως το καλό ναρκωτικό (όχι βέβαια το «μαλακό») δηλαδή το ναρκωτικό για ιατρικούς ή θεραπευτικούς λόγους.

Η διαλεκτική μας μαθαίνει μια μεγάλη αλήθεια: Δεν υπάρχουν απόλυτες έννοιες, αλλά σχετικές. ΝΑΙ στο βίντεο ή ΟΧΙ στο βίντεο είναι το ίδιο επιπόλαιη απάντηση. ΝΑΙ σε ποιο βίντεο, ΟΧΙ σε ποιο βίντεο; Αυτό έχει νόημα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΑΙΝΙΩΝ ΒΙΝΤΕΟ

Ταινίες γνωστές και αντιπροσωπευτικές για το είδος τους που βρίσκονται σε πρώτη σειρά ζήτησης στην Ελλάδα.

Περίοδος 1983 - 87

I. ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

Ταινίες με δράση και κοινωνικό μήνυμα

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΘΑ ΓΙΝΟΤΑΝ ΒΑΣΙΛΙΑΣ The Man who would be King

Η ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΔΕΛΦΙΝΙΟΥ The Day of the Dolphin

ΚΡΑΥΓΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ Call of the Wild

ΤΑΡΖΑΝ Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΖΟΥΓΚΛΑΣ Greystoke the legend of Tarzan

ΓΕΝΝΗΜΕΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΗ Born Free

II. ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ

Η ζωή του υποκόσμου, η αγωνία, το έγκλημα

Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΠΡΙΤΖΙ Prizzi's honor

ΚΟΤΤΟΝ ΚΛΑΜΠ Cotton Club

ΜΠΟΝΥ ΚΑΙ ΚΛΑΪ'ΝΤ Bonnie and Clyde

ΓΚΛΟΡΙΑ Gloria

ΚΑΠΟΤΕ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ Once upon a time in America

ΣΕΡΠΙΚΟ Serpico

ΤΟ ΨΩΝΙΣΤΗΡΙ Cruising

Ο ΤΑΞΙΤΖΗΣ Taxi Driver

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟ ΕΓΚΛΗΜΑ Blood Simple

ΔΙΧΑΣΜΕΝΟ ΚΟΡΜΙ Body Double

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑ Dressed to Kill

ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ Witness

ΧΑΜΜΕΤ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΤΣΑΪ'ΝΑΤΑΟΥΝ Hammet

ΠΑΓΙΔΑ ΘΑΝΑΤΟΥ Death Trap

Η ΕΞΑΨΗ Body Heat

III. ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΙΑΣ

Στο κόσμο των μυστικών υπηρεσιών

ΤΟ ΜΑΤΙ ΤΗΣ ΒΕΛΟΝΑΣ Eye of the Needle

ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΚΟΝΔΟΡΑ 3 days of the Condor

ΑΝΘΡΩΠΟΚΥΝΗΓΗΤΟ Marathon Man

ΟΣΤΕΡΜΑΝ ΤΟ 48ΩΡΟ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΚΟΠΩΝ The Osterman Weekend

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΝΤΟΜΙΝΟ Domino Principle

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ The Manipulator

ΜΠΛΟΥΟΥ ΑΟΥΤ Blow Out

Ο ΑΡΧΙΚΑΤΑΣΚΟΠΟΣ Philby

IV. ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΙΚΑ

Η φρίκη του πολέμου και της πυρηνικής απειλής

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΩΡΑ Apocalypse Now

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ The Day After

ΟΥΔΕΝ ΝΕΟΤΕΡΟΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ All quiet on the Western Front

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ Le Train

ΤΟ ΤΑΜΠΟΥΡΛΟ Le Tambour

V. ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ

Ταινίες παλιές που αρέσουν σε πλατύ κοινό

ΟΣΑ ΠΑΙΡΝΕΙ Ο ΑΝΕΜΟΣ Gone with the Wind

ΔΟΚΤΩΡ ΖΙΒΑΓΚΟ Doctor Zhivago

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΙΝΤΕΟ ΜΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

- ★ 500.000 συσκευές βίντεο λειτουργούν σήμερα στην Ελλάδα.
- ★ 150 εταιρείες παράγουν γραμμένες βιντεοκασέτες.
- ★ 5 μεγάλες εταιρείες μονοπωλούν το 80% της παραγωγής.
- ★ 4.000 νέοι τίτλοι ταινιών κυκλοφορούν σε ετήσια βάση.
- ★ 2.000.000.000 δραχμές ο ετήσιος τζίρος μας από τις μεγάλες εταιρείες.
- ★ 2.500 βιντεοκλάμπ λειτουργούν σ' όλη τη χώρα και απ' αυτά 1.500 υπάρχουν μόνο στην Αθήνα.
- ★ 15.000.000 δραχμές το μικρότερο κόστος για ν' ανοίξεις βιντεοκλάμπ.
- ★ 800 περίπου δραχμές ξοδεύει μια οικογένεια το Σαββατοκύριακο για ενοικίαση ταινιών.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΗΣ ΕΔΕΜ East of Eden
ΛΩΡΕΝΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΑΣ Lawrence of Arabia
ΕΛ ΣΙΝΤ ΕΙ Cid
ΜΠΕΝ ΧΟΥΡ Ben Hur
ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΡΟΜΠΕΝ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ The Adventures of Robin Hood
Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ African Queen
ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΟΝΕ The Guns of Navarone
Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΚΒΑΪ' Bridge on the river Kwai
Η ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΟΥΝΤΥ The Mutiny on the Bounty
ΚΑΙ ΟΙ 7 ΗΤΑΝ ΥΠΕΡΟΧΟΙ The Magnificent Seven
ΑΛΕΞΗΣ ΖΟΡΜΠΑΣ Zorba the Greek
Ο ΒΙΟΛΙΣΤΗΣ ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ Fiddler on the Roof

VI. ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Πολιτικά γεγονότα ή καταστάσεις με μυθιστορηματική αφήγηση

Ζ
ΝΤΑΝΙΕΛ Daniel
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗ ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ Under Fire
ΛΑΤΙΝΟ Latino
ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΟ ΣΑΝΤΙΑΓΚΟ Il pleut sur Santiago
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ Etat de Siège
Ο ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΣ Missing
ΚΡΑΥΓΕΣ ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ Killing Fields
ΟΛΟΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ All the President's Men
ΦΡΑΝΣΙΣ ΜΙΑ ΑΔΕΣΜΕΥΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ Frances
Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΕΝ ΣΙΛΚΓΟΥΝΤ Karen Silkwood
ΤΟ ΦΙΛΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΑΡΑΧΝΗΣ Kiss of the Spider Woman
Ο ΣΗΜΑΔΕΜΕΝΟΣ Scarface
ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΑΡΑΛΛΑΞ The Parallax View

VII. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΘΡΙΛΛΕΡ

Θρίλλερ με υπόθεση ψυχολογικά προβλήματα και καταστάσεις

ΤΟ ΧΕΡΙ The Hand
Η ΛΑΜΨΗ Shining
Η ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ Nightcomers
ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΜΕ ΤΙΣ ΛΕΥΚΕΣ A nightmare on Elm Street

ΤΟ ΚΤΥΠΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΔΟΥΣΑΣ The Medusa Touch

VIII. ΤΡΟΜΟΥ

Ταινίες για θεατές με γερά νεύρα
ΚΟΥΤΖΟ Cujo
Ο ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΙΟΝΙ The Texas Chainsaw Massacre
ΑΛΙΕΝ Ο ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ Alien
Η ΑΠΕΙΛΗ The Thing

IX. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ

Ταινίες με εξωπραγματική υπόθεση και κοινωνικό προβληματισμό

ΜΠΛΕΗΝΤ ΡΑΝΝΕΡ Blade Runner
ΟΡΓΙΣΜΕΝΟΣ ΓΙΓΑΝΤΑΣ The Fury
ΜΠΡΑΖΙΛ Brazil
ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ War Games
ΘΥΕΛΛΑ ΣΤΟΝ ΕΓΚΕΦΑΛΟ Brainstorm
ΜΑΚΑΒΡΙΟΙ ΕΙΣΒΟΛΕΙΣ The Invasion of the Body Snatchers
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Metropolis
2001 Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ 2001 A Space Odyssey
2010 ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΣΗΣ 2010 The Year We Make Contact

X. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Ταινίες που θίγουν ευρύτερα κοινωνικά και ψυχολογικά θέματα

ΚΡΑΜΕΡ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΚΡΑΜΕΡ Kramer VS Kramer
ΤΣΑΜΠ Champ
Ο ΠΡΩΤΑΡΗΣ The Graduate
Η ΕΤΥΜΗΓΟΡΙΑ The Verdict
ΣΥΝΗΘΙΣΜΕΝΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ Ordinary People
Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΙΖΕΙ All that Jazz
ΙΠΤΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΖΕΝΤΛΕΜΑΝ An Officer and Gentleman
Η ΑΣΥΜΒΙΒΑΣΤΗ Plenty
ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΠΟΝΤΙΚΙΑ Of Mice and Men
Ο ΑΘΩΟΣ L' Innocente
ΕΡΩΤΑΣ ΔΙΧΩΣ ΑΥΡΙΟ Against All Odds
ΤΟ ΕΞΠΡΕΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ Midnight Express
ΣΚΟΤΩΝΟΥΝ Τ' ΑΛΟΓΑ ΟΤΑΝ ΓΕΡΑΣΟΥΝ They shoot horses, don't they?

ΤΟ ΠΟΡΦΥΡΟ ΡΟΔΟ ΤΟΥ ΚΑΪ'Ι-ΡΟΥ The Purple Rose of Cairo
ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΕΚΕΙ ΚΥΡΙΕ ΤΣΑΝΣ Being There
ΠΑΡΙΣΙ ΤΕΞΑΣ Paris, Texas
ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΣΟΦΦΕΛ Mrs. Soffel
Η ΜΟΣΧΑ ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΣΤΑ ΔΑΚΡΥΑ Moscow does not believe in tears
Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ The Tribute
ΑΔΕΣΠΟΤΑ ΣΚΥΛΙΑ Straw Dogs
ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ Network
Η ΧΡΥΣΗ ΛΙΜΝΗ On Golden Pond
ΣΤΗ ΦΩΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΥΚΟΥ One Flew Over the Cuckoo's Nest
ΤΟ ΨΕΜΑ Lies
Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΧΤΥΠΑΕΙ ΠΑΝΤΑ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ Postman always rings twice
ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ The China Syndrome
Ο ΚΑΟΥΜΠΟΥ ΤΟΥ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ Midnight Cowboy
Ο ΤΟΙΧΟΣ Le Mur
ΠΙΣΟΤΕ ΤΟ ΧΑΜΙΝΙ ΤΟΥ ΣΑΟ ΠΑΟΛΟ Pixote
ΜΠΕΡΝΤΥ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥΛΙ Birdy
ΑΟΥΤΣΑΪ'ΝΤΕΡΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΧΩΡΙΣ ΑΥΡΙΟ The Outsiders
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ Return of the Soldier
ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΑΡΥ ΚΕΛΛΕΡΜΑΝ Who's Harry Kellerman?
Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΑΤΡΙΧΙΛΑ Big Chill
Ο ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ The Natural
ΚΩΜΑ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΘΑΛΑΜΟΥ 8 Coma
ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΑΝΓΚΟ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ Last Tango in Paris
ΦΑΝΝΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Fanny and Alexander
ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ Passage to India
Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ Empire of Passion

XI. ΓΟΥΕΣΤΕΡΝ

Ταινίες με υπόθεση γουέστερν και κοινωνικό προβληματισμό

ΟΙ ΔΥΟ ΛΗΣΤΕΣ Butch Cassidy and the Sundance Kid
Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΜΠΛΟΥ Soldier Blue
ΑΓΡΙΑ ΣΥΜΜΟΡΙΑ The Wild Bunch
Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ Tell them Willie Boy is here

XII. ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ

Ρεαλιστική περιγραφή των σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλλα

ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ Brief Encounter

ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ Falling in Love

ΑΠΙΣΤΙΑ ΜΕ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ A Touch of Class

Η ΕΡΩΜΕΝΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΥΠΟΛΟΧΑΓΟΥ The French Lieutenant's Woman

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ Sweet Dreams

ΔΙΑΣΤΑΣΗ Shoot the Moon

ΟΙ ΕΡΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ Maria's Lovers

ΤΕΣΣ Tess

XIII. ΕΡΩΤΙΚΑ

Ταινίες με κυρίαρχο το αισθησιακό στοιχείο

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΣΕΩΝ L' Empire des Sens

ΤΟ ΚΤΗΝΟΣ La bête

ΟΙ ΝΥΧΤΕΣ ΤΗΣ ΤΣΑΪ'ΝΑ ΜΠΛΟΥ China Blue

9½ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ 9½ Weeks

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΡΕΛΑΣ Tales of Ordinary Madness

XIV. ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΟΠ

Εικόνες και νοήματα της μουσικής ποπ

PINK FLOYD THE WALL (Pink Floyd)

LET'S SPEND THE NIGHT TOGETHER (Rolling Stones)

HELP (Beatles)

COOL CATS 25 YEARS OF ROCK'N ROLL (Various Artists)

JOHN LENNON IMAGINE (John Lennon)

THE CONCERT OF BANGLADESH (Various Artists)

PAUL MC CARTNEY ROCKSHOW (Paul Mc Cartney and the Wings)

DURAN DURAN

WHAM

BEACH BOYS

WE ARE THE WORLD USA FOR AFRICA (Various Artists)

XV. ΚΩΜΩΔΙΕΣ

Κοινωνική και πολιτική σάτιρα

ΧΑΡΕΜΙ ΓΙΑ ΔΥΟ What's new Pussycat?

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΡΕΛΑ ΤΟΥ ΜΕΛ ΜΠΡΟΥΚΣ Silent Movie

ΔΥΟ ΤΡΕΛΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ Producers

Η ΓΥΝΑΙΚΑΡΑ ΜΕ ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ The Woman in Red

Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΖ ΠΑΝΘΗΡΑ The Revenge of Rink Panther

ΠΟΛΥΘΡΟΝΑ ΓΙΑ ΔΥΟ Trading Places

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΓΙΑ ΛΗΣΤΕΙΑ Take the money and run

ΜΠΑΝΑΝΕΣ Bananas

Ο ΑΤΣΙΔΑΣ ΤΟΥ ΜΠΡΟΝΤΓΟΥΑΙΗ Broadway Danny Rose

ΤΟ ΚΕΝΤΡΙ The Sting 1941

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΑΣ The Great Dictator

ΝΑ ΖΕΙ ΚΑΝΕΙΣ Ή ΝΑ ΜΗ ΖΕΙ To Be or not to Be

ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΡΕΛΩΝ High Anxiety

XVI. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ταινίες με ουσιαστικό περιεχόμενο

Η ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ

Ο ΘΙΑΣΟΣ Η ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΟΥΣΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΟ ΓΑΡΥΦΑΛΟ

ΜΑΘΕ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΙ ΕΧΟΥΝ ΝΑ ΔΟΥΝ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ

ΤΟ ΒΑΡΥ ΠΕΠΟΝΙ ΛΟΥΦΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

ΑΡΠΑ ΚΟΛΑ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ

ΤΙ ΕΚΑΝΕΣ ΣΤΟ ΠΟΛΕΜΟ ΘΑΝΑΣΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ ΡΕΠΟ

XVII. ΣΕΙΡΕΣ

Ταινίες μεγάλης διάρκειας

ΤΡΥΦΕΡΗ ΕΙΝΑΙ Η ΝΥΧΤΑ Tender is the Night

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Peter the Great

XIX. ΝΤΟΚΥΜΑΝΤΕΡ

Ο ΘΑΥΜΑΣΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

ΓΑΛΑΖΙΑ ΝΕΡΑ ΛΕΥΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ Blue Water White Death

XX. ΑΘΛΗΤΙΚΑ

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΥΠΕΛΛΟ 1930-82 World Cup 1930-82

XXI. ΠΑΙΔΙΚΑ

Ταινίες που απευθύνονται στην ευαισθησία του παιδιού

Ο ΜΑΓΟΣ ΤΟΥ ΟΖ The Wizard of Oz

Ο ΜΑΓΕΜΕΝΟΣ ΑΥΛΟΣ The Pied Piper

Ο ΓΥΡΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΕ 80 ΜΕΡΕΣ Around the World in 80 Days

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΑΛΟΓΟ The Black Stallion

ΑΠΟΔΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΓΕΜΕΝΟ ΒΟΥΝΟ Escape to Witch Mountain

ΓΗ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ The Land that Time Forgot

ΤΟ ΝΗΣΙ ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ Island at the top of the World

ΝΤΑΡΥΛ Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ ΤΟΥ ΜΕΛΑΛΟΝΤΟΣ D.A.R.Y.L.

ΚΙΝΟΥΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ

Για μικρούς και μεγάλους

TOM ΚΑΙ ΤΖΕΡΡΥ Tom and Jerry

ΡΟΖ ΠΑΝΘΗΡ Pink Panther

ΛΟΥΚΥ ΛΟΥΚ Lucky Luke

ΑΣΤΕΡΙΞ Asterix

Η ΧΡΥΣΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΟΥ ΜΙΚΥ Mickey's Golden Jubilee

50 ΧΡΟΝΙΑ ΝΤΟΝΑΛΝΤ Donald's 50 Crazy Years

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΝΤΑΦΟΥ ΝΤΑΚ Duffy Cuck's fantastic island

Ο ΜΠΑΓΚΣ ΜΠΑΝΝΥ ΚΙ Η ΠΑΡΕΑ ΤΟΥ The Looney Bugs Bunny Movie

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΤΣΙΠ ΚΑΙ ΝΤΕΗΛ Adventures of Chip 'n Dale

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΥΛΛΟΥ Jimmy Cricket's Fabulous Tales

Η ΧΡΥΣΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΜΕΡ ΦΑΝΤ Elmer Fudd's Comedy Capers

Η ΑΛΙΚΗ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ Alice in Wonderland

ΝΤΑΜΠΟ ΤΟ ΙΠΤΑΜΕΝΟ ΕΛΕ-
ΦΑΝΤΑΚΙ Dumbo
ΧΑΡΟΥΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ
Merry Christmas
Ο ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΙΓΚΗΠΑΣ The Little
Prince
Η ΛΙΜΝΗ ΤΩΝ ΚΥΚΝΩΝ Swan
Lake

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΓΗΣ
Journey to the Center of the Earth
ΡΟΜΠΕΝ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ Robin
Hood
ΜΟΜΠΥ ΝΤΙΚ Moby Dick
ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΚΟΜΗΤΗ Off on a
Comet
ΣΤΡΟΥΜΦ

XXII. ΜΠΑΛΕΤΑ

Μαγνητοσκοπημένες παραστά-
σεις

GISELLE (Adolphe Adam)
SPARTACUS (Aram Chatsja-
tourian)
MADAME BUTTERFLY (Giacomo
Puccini)
AIDA (Giuseppe Verdi)
NUTCRACKER (Piotr Tchaikowski)

XXIII. ΜΙΟΥΖΙΚΑΛ

Ταινίες κοινωνικού περιεχομέ-
νου με μουσική μορφή

ΓΟΥΕΣΤ ΣΑΪΝΤ STORY West
Side Story
ΩΡΑΙΑ ΜΟΥ ΚΥΡΙΑ My Fair Lady
ΚΑΜΠΑΡΕ Cabaret
ΒΙΚΤΩΡ ΒΙΚΤΩΡΙΑ Victor Victoria

XXIV. ΠΟΛΕΜΙΚΑ

Ταινίες που θέλουν να μυθο-
ποιούν ιστορικά γεγονότα

ΤΟΡΑ ΤΟΡΑ ΤΟΡΑ Tora Tora Tora
Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ The
Battle of Britain
ΠΑΤΤΟΝ Patton
Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΑΡΔΕΝΩΝ Battle of
the Bulge

XXV. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΧΟΛΛΥ- ΓΟΥΝΤ

Ταινίες που έχουν στόχο να εντυ-
πωσιάσουν με κινηματογραφικά
εφέ

ΤΖΕΗΜΣ ΜΠΟΝΤ ΜΥΣΤΙΚΟΣ
ΠΡΑΚΤΟΡΑΣ 007 James Bond
Secret Agent 007
ΣΟΥΠΕΡΜΑΝ Superman
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ Star
Wars
ΝΤΙΟΥΝ Dune
ΚΡΟΥΛ Krull

ΕΞΚΑΛΙΜΠΕΡ Excalibur
ΣΤΑΡΜΑΝ Starman
ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ ΤΗΣ ΧΑΜΕΝΗΣ ΚΙ-
ΒΩΤΟΥ Raiders of the Lost Ark
ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ Back
to the Future
ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΔΙΑ-
ΜΑΝΤΙ Romancing the Stone
XXVI. ΒΙΑΣ
Ταινίες που με διάφορα προσή-
ματα, προπαγανδίζουν την ωμή
βία

Ο ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΣ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ
Death Wish
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ 13 Friday the
13th
ΜΑΤΩΜΕΝΑ ΓΕΝΕΘΛΙΑ Happy
Birthday to me
ΜΑΝΤ ΜΑΞ Mad Max
Η ΝΥΧΤΑ ΜΕ ΤΙΣ ΜΑΣΚΕΣ Hallo-
ween
Ο ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΚΑΛΛΑΧΑΝ
Dirty Harry
Ο ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΤΗΣ Terminator
ΡΕΜΟ - ΑΟΠΛΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΙΝΔΥ-
ΝΟΣ Remo Unarmed and Dange-
rous

XXVII. ΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ

Ταινίες που συνδυάζουν τη προ-
παγάνδισή βίας και ψυχρού πολέ-
μου

Η ΩΡΑ ΤΟΥ ΓΕΡΑΚΙΟΥ Invasion
U.S.A.
Ο ΒΕΤΕΡΑΝΟΣ Missing in Action
ΚΟΜΜΑΝΤΟ Commando
ΔΥΝΑΜΗ ΔΕΛΤΑ Delta Force

XXVIII. ΑΝΤΙΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΑ

Ταινίες που χρησιμοποιούν την
παραπληροφόρηση ως μέσο αντι-
κομμουνιστικής προπαγάνδας

Ο ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗΣ The Amateur
ΚΟΚΚΙΝΗ ΑΥΓΗ Red Dawn
ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΙΜΑ First Blood
ΡΑΜΠΟ II Rambo II
ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΟΛΑΣΗ Red Heat
ΡΟΚΥ IV Η ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΑ
Rocky IV
Ο ΕΛΑΦΟΚΥΝΗΓΟΣ Deer Hunter
1984
ΕΛΕΝΗ Eleni

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΡΕΜΛΙΝΟΥ
The Kremlin Letter
ΛΕΥΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ White Nights
ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΟ ΓΚΟΡΚΥ ΠΑΡΚ
Gorky Park

XXIX. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Ταινίες με θέμα τις μεγάλες κα-
ταστροφές, ατυχήματα και κινδύ-
νους του φυσικού περιβάλλοντος

ΣΕΙΣΜΟΣ Earthquake
Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ In-
ferno Tower
ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ Airport
ΤΑ ΣΑΓΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΧΑΡΙΑ
Jaws
ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ When
the Time Ran Out
ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ
The Cassandra Crossing

XXX. ΣΑΤΑΝΙΣΜΟΥ - ΑΠΟ- ΚΡΥΦΙΣΜΟΥ

Ταινίες που με διάφορα προσή-
ματα, προπαγανδίζουν τις δεισι-
δαιμονίες, τις αιρέσεις, το σατα-
νισμό

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ Polter-
geist
Ο ΕΞΟΡΚΙΣΤΗΣ Exorcist
Η ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ The Omen
Η ΟΜΙΧΛΗ The Fog
ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ The Entity
ΤΟ ΟΥΡΛΙΑΧΤΟ The Howling
ΚΑΡΡΥ Carrie
Η ΠΑΡΕΑ ΤΩΝ ΛΥΚΩΝ Company
of Wolves
Η ΜΕΤΕΜΨΥΧΩΣΗ Audrey Rose

XXXI. ΠΟΡΝΟ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΛΑ Emmanuelle
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ O Story of O
ΜΠΙΛΙΤΙΣ Bilitis
ΤΡΥΦΕΡΕΣ ΕΞΑΔΕΛΦΕΣ Tendres
Cousines
ΚΑΛΙΓΟΥΛΑΣ Caligula

XXXII. ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΑ

Ταινίες που μυθοποιούν τον κό-
σμο του πλούτου

ΝΤΑΛΛΑΣ Dallas
ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ Dynasty

ΘΕΟ-ΦΑΝΗΣ

TIM BUCKLEY
GOODBYE AND HELLO

Ο Tim Buckley, που γεννήθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 1947 στη Washington, υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες τροβαδούρους της ψυχεδελικής κίνησης του Greenwich Village, που ξεκίνησε στη μεγάλη ήπειρο στα μέσα του '60. Έκφραζε ορισμένα μία έντονη διαμαρτυρία ενάντια στην αέναη πεζότητα και καθημερινότητα της ζωής, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο πως ο ίδιος ο άνθρωπος οδηγεί στο θάνατο τον πλανήτη, μέσα από τη μέθη της αδικίας και την ανυπαρξία της ανθρώπινης σκέψης. Η σύντομη ζωή του ήταν ένας αγώνας σπασμωδικός και απελπισμένος. Η σκέψη και η ιδεολογία του ήταν καθαρή και αγνή σαν τις σταγόνες της βροχής που λάμπουν στα λουλούδια, όταν ξαναβγαίνει ο ήλιος.

Ήταν ειλικρινής, αυθόρμητος, μέσα σε μια κοινωνία τραγική, που τον πλήγωνε συνέχεια. Στα «πιστεύω» του δεν είχε όπλα και κακία (όπως συνηθίζεται στη χώρα του) για να αποδείξει αυτά που πίστευε και αισθανόταν.

Η μοναδική αισθητική και εκφραστική του δύναμη, εμβλαπτισμένη στη γαλήνια σαγήνη της προσωπικής του ευαισθησίας, έβγαине από τα βάθη της ψυχής του. Σκληρές αλήθειες της πραγματικότητας των καιρών μας έβγαίναν ταυτόχρονα απ' τα χείλη και τα μάτια του.

Ο ποιητής - τραγουδιστής, θρηνούσε για την κατάντια του ανθρώπου που αυτοκαταστρέφεται. Θρηνούσε για τον τρόπο ζωής των ανθρώπων των πύργων και χλευάζε περιφρονητικά τους αφέντες του κόσμου, τους μοχλούς ενός αμείλικτου, ξεδιάντροπου συστήματος, οι οποίοι θυσιάζουν τα πάντα στο βωμό του χρήματος και του συμφέροντος.

Χλευάζε και σατίριζε τις υποτιθέμενες κοινωνικές σχέσεις και πάλευε επίμονα για το γκρέμισμα των τειχών του αδυσώπητου κατεστημένου.

Στις 29 Ιουνίου 1975, ο Tim Buckley έφυγε για πάντα από κοντά μας. Ίσως και να ήθελε να φύγει, όταν όνειρα και προσδοκίες έμειναν ανεκπλήρωτες, μη θέλοντας να συμβιβαστεί με τις εκάστοτε καταστάσεις. Απομονωμένος και μόνος, βλέποντας την αδιαφορία των ανθρώπων γύρω του που χάνονταν στην υποκρισία και το ψέμα της φτηνής ζωής τους, αυτός, που ζητούσε τόσο την επικοινωνία, που αγαπούσε τη ζωή και την αγάπη, οδηγήθηκε σε ηλικία 28 χρονών στους Strawberry Fields Forever του John Lennon. Ίσως και να ήθελε να φύγει... αν και —μάλλον— για δολοφονία πρέπει να μιλήσουμε. (Ο T.B. πέθανε από υπερδόση ναρκωτικών· δεν έγινε όμως ποτέ γνωστό το τι ακριβώς συνέβη.

Όλες οι υπάρχουσες πληροφορίες συγκλίνουν στο ότι, ενώ ο καλλιτέχνης βρισκόταν σε μια προσπάθεια απαγκίστρωσής του από τα ναρκωτικά και ήδη ο οργανισμός του είχε αρχίσει να ξεσυνηθίζει, κάποιοι από τα γνωστά κυκλώματα κατάφεραν να του «πασσάρουν» μια ενισχυμένη δόση, η οποία τον σκότωσε. Φυσικά, απλώς υπολόγιζαν να τον ξανακάνουν πελάτη...).

Θα προσπαθίσω να γράψω λίγα λόγια για τον καλύτερο ίσως δίσκο του, το αριστουργηματικό και καθαρά αντιπολεμικό Goodbye and Hello. Να γράψω... Πόσο γελοίο φαίνεται. Πόσο αφάνταστα γελοίο και λυπηρό, να προσπαθίσω να ξεγυμνώσω τις σκέψεις και τα συναισθήματα του ποιητή. Αυτό που χρειάζεται δεν είναι λόγια ελκυστικά και φραστικές ακροβασίες, το μόνο που χρειάζεται, και που σιγά σιγά χάνεται σήμερα, είναι το ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ· τίποτε άλλο.

Λίγο πριν το τέλος της ζωής του έγραψε στο φίλο του Lee Underwood: «Είσαι ό,τι είσαι, ξέρεις τι είσαι και δεν υπάρχουν λέξεις για τη μοναξιά, τη μαύρη, πικρή μοναξιά, που γαρφαλάει τις ρίζες της σιωπής τη νύχτα. Υπήρχε αρκετή ζωή, δύναμη, μεγαλοσύνη, χαρά αρκετή. Και υπήρχε και αρκετή ομορφιά, κι ο Θεός ξέρει τι άλλο, υπήρξε και βρωμιά και μιζέρια και τρέλα και απελπισία αρκετή, για να γεμίσεις τα σπλάχνα σου με την παρουσία του γκρίζου τρόμου και να πασαλείψεις το χέιλη σου με τη βαριά και στυφή γεύση της μοναξιάς».

Και για το πασέλθόν... «Μια σκοτεινή εποχή... που πέθαναν γυμνά στα εντόσθιά σου, και ξέρουμε ότι είμαστε άνθρωποι και ότι μπορούμε να ανακινήσουμε θάνατο».

Κ. Σπινανέλης '86

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Tim Buckley (1966)
- 2) Goodbye and Hello (1967)*
- 3) Happy/Sad (1969)*
- 4) Lorca (1970)
- 5) Blue Afternoon (1970)*
- 6) Starsailor (1971)*
- 7) Greetings from L.A. (1972)*
- 8) Seftonia (1974)
- 9) Look at the Fool (1974)*

Σημ: Οι δίσκοι που έχουν αστέρι έχουν κυκλοφορήσει σε ελληνική εκτύπωση. Υπάρχει και ένα βιβλίο με τους στίχους των τραγουδιών του στα χέρια του γράφοντος, αλλά είναι λιγάκι απίθανο να βρεθεί στην Ελλάδα.

Οι πρώτες νότες ακούγονται και είναι το «No man can find the war», ένα εντυπωσιακό εισαγωγικό rock μπαλάντας. Η συγκινητική και μοναδική ερμηνεία τονίζει όλο το δράμα της ψυχής του T.B. Σε οδηγεί αμέσως στην οδύνη και τη σκοτεινιά της μελαγχολίας. Ο Tim είναι μόνο 20 χρονών, έχοντας όμως ζήσει τη φρίκη και τον εφιάλτη του πολέμου. Η γενοκτονία του Βιετνάμ δεν μπορεί να αφήσει ασυγκίνητο το συναισθηματικό του κόσμο.

Η πλέον συγκινητική και σημαντική πρόταση, το Is the war inside your mind, κλείνει όλη την πίκρα και την απόγνωση του ποιητή.

«Εικόνες από περίστροφα και φλόγες
ένα βαθυκόκκινο κρανίο, απομακρυσμένο το παιχνί-
δι

ξιφολόγες και εφιαλτικά χαμόγελα
που θυμίζουν ζούγκλα
κι όνειρα, εφιάλτες από ανίερα πληγωμένους
φύλακες που τρέμουν στις ακτές
κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να εξιχνιάσει τον πό-
λεμο

ηχογραφημένες ταινίες ουρλιάζουν αντηχώντας
οι προσταγές φεύγουν σαν τα ποτάμια
από τις σφαίρες που κυλούν
τύμπανα και τηλεβόλα κακαρίζουν μεγαλόφωνα
και ακούγονται σφυρίγματα από τεφρόχροα σάβανα
οι ηγέτες καταριούνται τον κόσμο με βρυχηθμούς
κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να εξιχνιάσει τον πό-
λεμο

υπάρχει άραγε πόλεμος πέρα κάτω στη θάλασσα;
υπάρχει πίσω από τον ουρανό πόλεμος;
Λοιπόν έχετε ο καθένας ξεχωριστά και όλοι μαζί τυ-
φλωθεί;

μήπως ο πόλεμος βρίσκεται μέσα στη σκέψη σας;
άνθρωποι κλαίνε για το θάνατο ανθρώπου
και κόβεται η αναπνοή σε όλους τους ομιλητές
εικόνες ζωγραφίζουν σε γκρο-πλαν ένα χαώδες πα-
ραμύθι

τραγουδιστές παρατηρούν και ποιητές θρηνούν
όλος ο κόσμος ξέρει το αποτέλεσμα
κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να εξιχνιάσει τον πό-
λεμο».

(No man can find the war).

Το δεύτερο κομμάτι της α' πλευράς είναι το Car-
nival song, ένα ασυνήθιστο μελωδικό τραγούδι που
φέρνει στο νου ότι βρίσκεσαι σε τσίρκο ή σε καρνα-
βάλι. Η αλληγορία και η μεταφορικότητα των λέξε-
ων σε ξενίζει και δεν μπορείς να αποκρυπτογραφή-
σεις το νόημα. Αν όμως αφήσεις τη φαντασία σου
να κυλήσει ήρεμα, θα βρεθείς σε ένα αληθινό τσίρκο
— τον κόσμο — γεμάτο από χιλιάδες κλόουν που
παριστάνουν τους ανθρώπους, υποκρινόμενοι κάτω
από τα φανταχτερά ρούχα και στολίδια τους.

Οι περιοχές της αβυσσότητας, του υποβιβασμού της
ανθρώπινης σκέψης, οι ψεύτικες λατρείες, που αυ-
ξάνουν και παράγουν την ασυνειδησία, σε κάνουν
να αναστατώνεσαι. Τελειώνοντας το τραγούδι,
κλείνει και το όνειρο, και επανέρχεται στον κόσμο-
τσίρκο.

«Ο τραγουδιστής κλαίει για τα ανθρώπινα ψέματα
θα τραγουδήσει για τη μέρα να του φέρι: τη νύχτα.
Το τσίρκο καίγεται μέσα σε φλόγες αποκριάτικες
και για ένα διάστημα δε θα γνωρίζεις ούτε το όνομά
μου,

όμως εσύ χόρεψε και τραγούδα, κι ακόμα αγάπα για
χρήμα και για χρυσό
ο ταχυδακτυλουργός-κλόουν μου χαμογελά
και συμφωνούμε πως κάθε μία από τις γκριμάτσες
του είναι αστεία.

Η νύχτα πέφτει για να φέρει τους αλήτες, από τους
δρόμους του Μπάρουρι
στα βαθυκόκκινα σοκάκια του κρασιού
όμως οι μαγικές χώρες δεν πρόκειται ποτέ να αγγί-
ξουν τις αιμουδιές μας
τα παιδιά μας χαμογελούν με συγκαταβατικότητα μο-
ναδική

διδάσκονται από τα λάθη που άλλοι κάνουν
και μολοντί βλέπουν δεν μπορούν βαθιά να συνειδη-
τοποιήσουν

τα αναγκαία μέσα που θα χρειαστούν
για να κάνουν την πλεονεξία τους μεγαλύτερη
όμως εσύ χόρ:ψε και τραγούδα
άλλα είναι αυτά που φέρνουν τη ντροπή
και για σένα ένα διάστημα δε θα γνωρίζεις ούτε το
όνομά μου».

(Carnival song)

Και η κατάβαση στα άδυτα της φοβισμένης ψυ-
χής συνεχίζεται, με το αριστουργηματικό και θλιμ-
μένο Pleasant Street. Η φωνή του B. εδώ ξεφεύγει α-
πό τα συνηθισμένα της όρια. Το παράπονο, το κλά-
μα και η ικεσία σε μεταφέρουν σε άλλους κόσμους.

Η Pleasant Street είναι η οδός των γήινων παροδικών απολαύσεων, ο εύκολος πολύχρωμος δρόμος των παράλογων λαμπερών επιθυμιών και των ακόρεστων ορέξεων. Όλα αυτά τα χρώματα σε παρασύρουν να δοκιμάσεις τις παραισθήσεις του απατηλού κόσμου και για να τα αποκτήσεις, ξέρεις τι θα κάνεις; You wheel, you steal, you feel, you kneel down.

«Τώρα πια λησμόνησες αυτά που θα έπρεπε να πεις τώρα πια ξέχασες αυτά που θα έπρεπε να κάνεις έχεις το δρόμο σου, δεν ξέρεις προς τα πού να βαδίσ-
σεις

δεν ξέρεις τι να διαλέξεις
περιστρέφεις, και κλέβεις, αισθάνεσαι και τελικά
γονατίζεις

όλοι οι άνθρωποι πλασμένοι από πέτρα
κυκλοφορούν στους δρόμους, ντυμένοι στα Χριστιανικά :

από γλυκόριζα ρούχα τους
δεν υπάρχουν δισταγμοί και δεν μπορώ άλλο να πε-
ριμένω

για το δρόμο της ηδονής
η λάμψη του ήλιου φέρνει στο μυαλό σου συγκεκρι-
μένους ουρανούς

νομίζεις πως πετούσες, αλλά άνοιξαν τα μάτια σου
και βρήκες τον εαυτό σου φυλακισμένο, στα ψέματα
του παρελθόντος

γιά σου, δρόμο της ηδονής, είναι σίγουρο πως θα
επιστρέψεις πάλι.
περιστρέφεις και κλέβεις, αισθάνεσαι και τελικά
γονατίζεις κάτω.

το ξημέρωμα ο εραστής σου θα μπει στο δωμάτιο
θα αρχίσει να σε γνώθει και να σε υφαίνει στο σμαρα-
γδένιο εργαλείο του

και εσύ απαλά θα ψιθυρίσεις στο αυτί του
«γλυκέ μου εραστή, λατρεύω το δρόμο της ηδονής»
περιστρέφομαι, κλέβω, αισθάνομαι και τελικά γονα-
τίζω κάτω».

(Pleasant Street)

Η συνέχεια ανήκει στην ακουστική μπαλάντα Hallucinations. Είναι λιγάκι μονότονη, αλλά δείχνει μια άλλη πλευρά του B., τον ερωτευμένο. Ο B. ήταν νέος και ο έρωτας ήταν ένα μέσο φυγής από την καθημερινή στατικότητα, έστω και προσωρινά.

Ο έρωτας για το B. ήταν ψυχική αναζήτηση και όχι εργαλείο για να ικανοποιεί τα ενστικτά του. Σαν τον Jim Morrison και αυτός χαρακτηρίστηκε πεσσιμιστής και θεωρήθηκε ότι αυτός ο πεσσιμισμός του τον έφερε στο θάνατο.

Γιατί το μόνο που έβρισκε ήταν η υποκρισία και η αδιαφορία του κόσμου, που όλοι φοβούνται την αλήθεια, για να μη χάσουν μικρο-απολαύσεις. Πόσες φορές ξεγελάστηκε στο πρόσωπο της ιδανικής γυναίκας και γεύτηκε τα ψεύτικα θέληγτρά της. Νόμι-

σε ότι την βρήκε, την πίστεψε, την αναγνώρισε, όλα όμως ήταν Hallucinations.

«Σε είδα να περπατάς, σαν να ήταν χθες
μα όταν έκανα να σε πιάσω, εξαφανίστηκες
και οι δρόμοι σκοτείνιασαν
το κερί ξεψύχησε, τώρα έχεις φύγει
ήταν βλέπεις η φλόγα ολόλαμπρη, και εσύ έχεις φύ-
γει πια.

Σε άκουσα να γελάς, με εκείνο το χρυσαφένιο χαμό-
γελό σου

και σε φώναξα, όμως η φωνή μου επέστρεψε άδεια
και σιωπηρή

και ο αέρας πάγωσε.

Γκρεμίζονται τα τείχη, τώρα έχεις φύγει
δε χτυπά η καμπάνα άλλο και εσύ έχεις φύγει πια
βρήκα ένα γράμμα, την ημέρα που έβρεξε
και όταν το άνοιξα, στάχτη μοναχά απόμεινε στα

ανοιχτά μου χέρια
αισθάνθηκα την αναπνοή σου, καθώς έπεφτα να κοι-
μηθώ

όταν όμως κατόρθωσα να σ' αγγίξω
όλα εξαφανίστηκαν και η νύχτα απλώθηκε βαθιά».

(Hallucinations)

Και η πρώτη πλευρά κλείνει με το ψυχεδελικό I never asked to be your mountain. Ο διάχυτος πεσσιμι-

σμός του κυλά για μεγάλο διάστημα (6,30'), όπου κυριαρχεί ο έρωτας και η αγωνία ν' αποφύγει το προσμενόμενο τέλος. Θυμίζει λιγάκι ελληνική τραγωδία, γνωρίζοντας το αποτέλεσμα εξαρχής, πριν φτάσει στο τέλος του. Στον τελευταίο στίχο, ο B. συνειδητοποιεί πού βρίσκεται, ποιος είναι και προ-

σπαθεί να ξεφύγει.

«Δεν μπορώ να κολυμπήσω στα νερά σου
και δεν μπορείς να περπατήσεις στις χώρες μου
ταξιδεύω μέσα στις αμαρτίες μου
και υπερνικώ τους φόβους μου
σύντομα θα πετάξω.

Γλυκέ εραστή, θα έλθεις πίσω
να με αγαπήσεις για λίγο, σε παρακαλώ πάρε τα χέ-
ρια μου

και άφησε όλους τους φόβους μου πίσω
είχα φύγει τόσο μακριά, τώρα είμαι σπίτι και θα
μείνω

σε παρακαλώ μη με αφήνεις έτσι πάλι, σε παρακαλώ
έλα στο σπίτι».

(I never asked to be your mountain)

Λόγω της έκτασης του ποιήματος, παραθέτω τους τελευταίους στίχους.

Τη β' πλευρά ανοίγει η rock μπαλάντα Once I was. Η ενότητα και η μελωδικότητα της σύνθεσής του βρίσκονται ίσως σ' αυτό το κομμάτι στο απόγειο της ευαισθησίας και της ομορφιάς. Η ερμηνεία του εδώ είναι ασύγκριτη και η περιγραφική, γεμάτη θλίψη ποίησή του σε πολύ ψηλά επίπεδα.

«Κάποτε ήμουν στρατιώτης και πολεμούσα σε ξέ-
κάποτε ήμουν κυνηγός κι έφερνα φρέσκο κρέας στο
κάποτε ήμουν εραστής κι έβαζα πίσω απ' τα μάτια
σου για σένα
γρήγορα όμως θα βρεθεί κάποιος άλλος, για να σου
πει πως δεν ήμουν παρά ένα ψέμα
είναι μερικές φορές που αναρωτιέμαι
για λίγο μονάχα, αν με θυμάσαι ακόμα.
Με τη σκέψη πως θάχεις ξεχάσει
όλα τα πνιγμένα όνειρά μας στα σκουπίδια
βρήκα τον εαυτό μου να ψάχνει, μέσα στις στάχτες
των ερειπίων μα
για τις μέρες που χαμογελούσαμε και τις ώρες που
άγρια κοίταζαν
μέσα στη μαγεία των ματιών μας και τη σιωπηρή
απουσία των λέξεων».
(Ομορφιές)

Τα δύο κομμάτια που συγκολληθούν ασχολούνται
με το ίδιο θέμα, το φρεσκο-και θάνατος μελω-
δίες. Η πρώτη του Phantasia είναι η γνωστή, μια ρυθμι-
κή μπαλάντα, και η δεύτερη η κλασική Knight - Errant, ένα κα-
θαρά φολκλορικό δίλεπτο. Η δύναμη των στίχων
δεν περιγράφεται. Απλά την παραθέτουμε:

Α ένας βιολιστής έπαιξε ένα παρτιτούρι
για σένα αγάπη μου
και αν σου έδινε έναν τροχό
θα περιστρεφόσουν για την καρδιά μου
και για τη μοναξιά
θα περιστρεφόσουν για την αγάπη μου

Αν για σένα παραμέριζα όλη μου την απειρογένεια
για αν σ' αγαπούσα μόνο για το σπινάκι
θα έκρυβες τις ανησυχίες μου
λέγοντας ποτέ «αυριο πρέπει να φύγω»
παντού απλώνεται η βροχή, αγάπη μου
παντού υπάρχει ο φόβος.

Αν μου έλεγες ένα ψέμα, θα έκλεινα για σένα
μπα μου για τις αμαρτίες σου και τα γέλια μου
κι αν μου έλεγες για να σε δω όλα πόρταξ
δεν πρόκειται να σου ανοίξω ποτέ.

Μπορώ να δω πως γυρνάει ο πλανήτης γύρω γύρω
και οι άμμοι μας αχρονίζονται σιγά σιγά
αισθάνομαι την ανάγκη να σε κοιτάξω
για μια ακόμη μέρα
να βρούμε την έρμη αγάπης μας
(Phantasmagoria in two)

«Πού άραγε να πηγαίνω, η καρδιά μου
θα ψάξω μέχρι τη στιγμή που θα έρω
σίγουρα πως τη βρήκα
μια πρόσθνη ημέρα, απέναντί της
σπάζοντας τις παλιές πόρτες της
σκληρότητας χαμνομένης μέσα της
γυμνός, απροστάτευτος
που σου απάντησε, κι εγώ μπορεί να ήμουν λάθος
όταν ζαφνικά προλόγα την κοπέλα μου
θα τη στολίσω με σειρήνια και πολύτιμους λίθους
και θα την πάρω στο δωμάτιό της
την αγαπώ από την κορφή ως τα νύχια
αλλά αγαπώ και το δωμάτιο της κοπέλας μου
(Knight - Errant)

Και φτάσαμε στο κομμάτι που έχει τον τίτλο του
Morning Goodbye and Hello. Ένα κομμάτι που από
γούδι γεμάτο συναισθήματα φόβου, ικεσίας, καθαρι-
σης αλλά και χαμένες προσδοκίες. Η φωνή του Β.
εκφράζει πίκρα και πόνο και σκαλίζει τα πετρωμέ-
να και έντρομα συναισθήματά μας, μιλώντας για
τους κλάουν-ανθρώπους που εξαφανίζουν την έν-
νοια της αγάπης και της ελευθερίας, τους τυφλούς
και καταδικασμένους σε πνευματική αυτοκτονία.
Μιά με ενθουσιασμό για τη νεότητα, για τον πόθο
να αλλάξει τον κόσμο με το γνήσιο αυθορμητισμό
της καλλιτεχνικής σκέψης της. Αυτά που μπορείς να
γράψεις, είναι το ελισσόμενό σου είναι πάρα πολ-
λά, αλλά ο χρόνος σου περνάει γρήγορα. Δε φτάνει
για να περιγράψεις όλα τα συναισθήματα που ανα-
δίνονται από αυτό το κομμάτι. Να τα λόγια:

Οι πολλοί άνθρωποι εξαφανίζονται σιγά-σιγά
σαν εφημερίδες από προσκένες σε πνευματική αυτο-
κτονία.

Αντιπαρθένα, και έρωτα, δίχως προσανατολι-
σμό
τα παιδιά τους κάθισαν να χιτισμένα στην
άμμο
σκληρύνει από την παύση
φύσαν τις νεκρικές τους μάσκες και μέρα με τη μέρα
συμβιβάζονται.

Όμως όταν οι παλαιότητες θα 'χουν πεθάνει
τα νέα παιδιά θα ζήσουν
και λέω αντίο στην Αμερική
και με ένα χαμόγελο καλωσορίζω τον κόσμο
(Goodbye and Hello)

Και ο διάκος κλείνει μ' ένα παρτιτούρη-
μα, το Morning glory. Ο στίχος κλείνει μόνι τους:

Ένας κοντά στο παράθυρο το αγνότερο κέρι μου
απλώνοντας πως θα κοιτούσε την προσοχή των αλη-
τών

που πέρασαν από κάτω
και περμένα στο χαμένο από το χρόνο σπίτι μου
τον ένιψα πριν έλθε η νύχτα. Άλλα μου
ταβώς η σκιά, αισθανθήκαμε εκτοξεύσαν παλιό φόβο
πως θα έλθει για να πληρώσει και να γεμίσει
και περμένα στο χαμένο από το χρόνο σπίτι μου.
«Πληγές μου ιστορίες» φώναξα απευθυνόμενος
στοιχίες παγωμένες» χαμογέλασα στην ιστορία
την παλιών μύθους» κέτωμα τον αλχημίστη
κι αυτός στάθηκε μπροστά στο χαμένο από το χρόνο
σπίτι μου
«Όχι», απάντησε ο αλχημίστης. «Εγώ είχα κατανύχια για
το χρόνο, η ώρα
τη μου ζητάει να την ξεπλύνω τη μηχανή μου
Δεν μπορώ να μωυ στο σπίτι σου έτσι από ψηλά
για να σε καθαρώσω
Και έφυγε μακριά από το χαμένο από το χρόνο σπίτι
μου
«Αντίο να είσαι εξοικονομικός» ούρλιαξε ο αλχημίστης
«Έπαιξε με ήσυχα» φώναξα στον αλχημίστη
«Αντιπέρα» κέτωμα τον αλχημίστη

και απομακρύνθηκα από το χαμένο από το χρόνο
σπίτι μου
(Morning Glory)

Εικαστικό Τμήμα

Υδατογραφία

Βιβή Αποστολοπούλου - Απόστολος Πετρομιχελάκης

Μια ομάδα 20 περίπου συναδέλφων με αφετηρία της ένα εργαστήρι του Δήμου Ζωγράφου, μια φορά τη βδομάδα, δύο χρόνια τώρα, συναντιέται για να συζητήσει, να δημιουργήσει, να ζωγραφίσει. Σημαντική η βοήθεια του Συλλόγου και η συνεργασία του δασκάλου κ. Απόστολου Πετρομιχελάκη, απόφοιτου της Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών και Εδιμβούργου.

Στόχος της ομάδας, πέρα από τη συλλογική επαφή με την τέχνη (σπουδές στο ύπαιθρο, σε μοντέλο, κλπ.), είναι η παρουσίαση της δουλειάς τους, το στήσιμο εκθέσεων ζωγραφικής (ιδιαίτερα συναδέλφων από την επαρχία), η μελέτη και η εξέταση σε βάθος θεμάτων σχετικών με την τέχνη, η διοργάνωση διαλέξεων, η προσπάθεια και οι νέες ιδέες για καλύτερες ίσως προοπτικές.

Ήδη πραγματοποιήθηκαν στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ζωγράφου από 4-5-87 μέχρι 10-5-87 έκθεση «Γυμνού» και από 28 Μαΐου μέχρι 6 Ιουνίου '87 έκθεση έργων της ομάδας Εικαστικών του ΣΥΕΤΕ. Μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα δουλειά. Προγραμματίζεται επίσης έκθεση ζωγραφικής με έργα συναδέλφων απ' όλη την Ελλάδα.

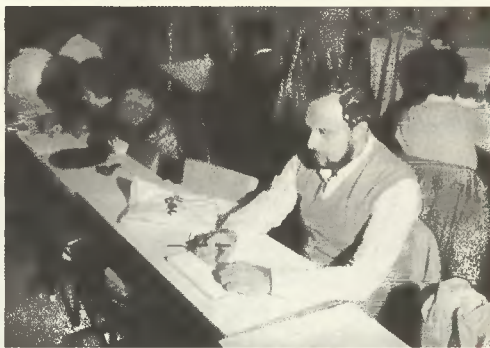
Γι' αυτό και παρακαλούμε κάθε ενδιαφερόμενο να επικοινωνήσει άμεσα με την υπεύθυνη του τμήματος συναδ. Βιβή Αποστολοπούλου, Κατ/μα Σταδίου 38, τηλ. 32.25.964.

Παράλληλα ξεκινά από σήμερα μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης και αναφοράς θεμάτων σχετικών με τη ζωγραφική και τα μυστικά της. Πολύτιμη κι εδώ

η βοήθεια και συνεργασία του κ. Πετρομιχελάκη που θ' αναφερθεί στη συνέχεια στην υδατογραφία, τεχνοτροπία με την οποία έχει ιδιαίτερα ασχοληθεί:

Η «υδατογραφία» (ακουαρέλα) είναι ένα από τα δυσκολότερα είδη ζωγραφικής αλλά και από τα πιο παρεξηγημένα. Πολλοί την αποκαλούν «ελαφρά ύλη», λες και στην τέχνη μας υπάρχουν ελαφρές και βαριές ύλες. Λες και είναι η ύλη ή το θέμα που συνθέτει την καλή ή κακή ζωγραφική και όχι ο ζωγράφος, ο κύριος και απόλυτος υπεύθυνος.

Η χώρα μας έχει παράδοση στην υδατογραφία από χιλιετηρίδες προ Χριστού.

Όλες οι τοιχογραφίες της Κνωσσού, της Φαιστού, των Μυκηνών, της Θήρας και της Βεργίνας είναι νωπογραφίες (fresco) ζωγραφισμένες με υδατοχρώματα επάνω σ' επιφάνειες που έχουν υποστεί πριν ειδική επεξεργασία. Τα χρώματα της υδατογραφίας διαλυμένα με νερό έχουν κάνει σώμα επάνω στην επιφάνεια του φρέσκου τοίχου.

Σήμερα οι ακουαρέλες πωλούνται σε τλακάκια ή σωληνάρια με συνδετικό και συντηρητικό μέσα στο ίδιο το χρώμα, για ζωγραφική σε ειδικό χαρτί.

Επειδή υπάρχει μεγάλη ποικιλία χαρτιού για ακουαρέλα, η επιλογή μας πρέπει να είναι πολύ σχολαστική. Άλλο χαρτί απαιτείται για τη νεκρή φύση, άλλο για τοπία, άλλο για θάλασσα κλπ. Γενική αρχή πάντως είναι ότι το χαρτί για οποιαδήποτε ακουαρέλα πρέπει να είναι ομαλό — παρά τις αντίθετες απόψεις που επικρατούν — γιατί με το ομαλό χαρτί η ίδια επιφάνεια μπορεί να «περαστεί» πολλές φορές και να επιτευχθούν περίφημες διαφάνειες και πλασίματα. Αντίθετα, στο άγριο χαρτί το νερό τρέχει, κάνει λακούβες και σε οδηγεί όπου θέλει αυτό, δεν επιτυγχάνεται διαύγεια χρωματική και το χρώμα σταχτώνει.

Η Αγγλική, η Γαλλική και η Ιταλική Σχολή, περίφημες και οι τρεις, έχουν επιτύχει με την ακουαρέλα έργα εξαιρετικής στάθμης σε όλα τα είδη — πορτραίτα, τοπία, νεκρές φύσεις κλπ.

Μετά το χαρτί, στην ακουαρέλα παίζει σπουδαίο ρόλο το νερό. Μεγάλες ποσότητες νερού έχουν σαν αποτέλεσμα το χαρτί να πίνει αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο και να δημιουργούνται αντιαισθητικοί, αντιζωγραφικοί λεκέδες. Το πινέλο μας, ανάλογα με το τι θα ζωγραφίσουμε, πρέπει να έχει και το ανάλογο νερό. Έτσι θα επιτύχουμε διάφανη ακουαρέλα.

Τον τρίτο ρόλο, τέλος, για την τεχνοτροπία, τον έχουν τα πινέλα, τα οποία επίσης ανάλογα με το είδος της ζωγραφικής ποικίλουν — πλακέ ή στρογγυλά, λεπτά ή χοντρά.

Τελειώνοντας με τα λίγα αυτά, θά 'θελα να τονίσω, ότι είναι βασική αρχή στην ακουαρέλα να ξεκινάτε από τις μεγάλες φόρμες (ουρανός) κατ' αρχήν από πίσω και σιγά-σιγά να έρχεσαι μπροστά με αλεπάλληλα περάσματα των επιφανειών.

Για τη συνέχεια όμως θα μιλήσουμε αργότερα».

Κλείνοντας, συνάδελφοι, την πρώτη μας αυτή προσπάθεια για γνωριμία, θέλουμε να σας υπενθυμίσουμε ότι το εργαστήριο και η ομάδα είναι ανοικτή για όλους, όσους επιθυμούν να εργασθούν μαζί μας ή ακόμη και να μιλήσουν μαζί μας για τα έργα τους και τις ιδέες τους.

Συνάντηση Πολιτιστικών-Φωτογραφικών Τμημάτων Συλλόγων Κοινής Ωφέλειας

Πραγματοποιήθηκε στις αρχές του χρόνου (από 28–30 Ιανουαρίου) συνάντηση Πολιτιστικών και Φωτογραφικών Τμημάτων των εργαζομένων στις επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας και Τραπεζών. Η εμπειρία από την προσπάθεια αυτή έδειξε πως η κατάσταση στον εργασιακό χώρο σχετικά με την ύπαρξη πολιτιστικών ή φωτογραφικών τμημάτων δεν είναι και τόσο ευχάριστη. Αν εξαιρέσουμε μικρό αριθμό συλλόγων που έχουν πολιτιστικά ή φωτογραφικά τμήματα, στον υπόλοιπο χώρο επικρατεί ένα μεγάλο κενό.

Στη συνάντηση παραβρέθηκαν εκπρόσωποι της ΟΤΟΕ, της Πολιτιστικής Λέσχης ΟΤΕ, της ΓΕΝΟΠ/ΔΕΗ. Από την Ελληνική Φωτογραφική Εταιρεία (ΕΦΕ) εισηγήθηκαν ο Φώτης Καζάζης το θέμα «Θεματική επιλογή» και ο Αργύρης Ξενοφών το θέμα «Η φωτογραφική ως τέχνη και ως τεχνική».

Τη δεύτερη μέρα ομιλητής ήταν ο Ν. Παναγιωτόπουλος με θέμα «Η φωτογραφία στην Ελλάδα σήμερα». Μια ιστορική

- κοινωνική αναδρομή στην εξέλιξη της φωτογραφίας.

Την τρίτη μέρα μίλησε ο Πλάτων Ριβέλλης με θέμα «Εισαγωγή στη δημιουργική φωτογραφία».

Και τις τρεις μέρες ο διάλογος ήταν αρκετά εποικοδομητικός. Μεταξύ των προτάσεων που ακούστηκαν ήταν: η παρουσίαση φωτογραφιών σε δημόσιους χώρους, η καθιέρωση παρομοίων συναντήσεων, η προσπάθεια δημιουργίας εφαινηστικού και συνεταιρισμού αγοράς φωτογραφικού υλικού.

Πάντως, όλοι διατύπωσαν την έλλειψη φωτογραφικής παιδείας και την ανάγκη δημιουργίας σχολής φωτογραφίας.

Παρουσιάστηκαν προβολές διαφανειών από τους: Γεωργιάδη Ε., Καψάλη Κ., Παπαναστασίου Μ., Πεντεδέκα Γ., Σαράφη Μ., Τζανετάκο Θ., με θέμα «Τραίνα», δύο διαποράματα του Άρη Κωστάκη, ηχώραμα του Παντελή Δεσποτίδη με θέμα «Κυκλαδίτικα Αμοργού», ενώ παράλληλα λειτουργήσε έκθεση φωτογραφίας και έκθεση βιβλίων σχετικών με θέματα φωτογραφίας.

Συναυλία Χορωδίας

Με τη διεύθυνση της Τερψιχόρης Παπαστεφάνου πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία στις 25 Μαΐου 1987, στην αίθουσα Παλλάς συναυλία της χορωδίας του Συλλόγου μας.

Ερμηνεύτηκαν έργα Μότσαρτ, Βέρντι, Μίκη Θεοδωράκη, Βασίλη Τσιτσάνη, Τερψιχόρης Παπαστεφάνου και νέγρικα σπιρίτσουαλς.

Η εκδήλωση εντάσσεται στο γιορτασμό για τα 70 χρόνια από την ίδρυση του Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας.

Έκθεση φωτογραφίας Χρήστος Ανδριανός

Ένας άλλος δικός μας άνθρωπος, ο Χρήστος Ανδριανός, πραγματοποίησε ατομική έκθεση φωτογραφίας στην αίθουσα τέχνης DADA.

Σίγουρα η «ιδιαιτέρη» δουλειά του Ανδριανού, δίνει έναν τόνο ζεστασιάς και αμεσότητας. Δυσδιάκριτα τα όρια ζωγραφικής και φωτογραφίας. Αποκαλυπτική η ευαισθησία του δημιουργού.

Αρχεία ΣΥΕΤΕ

Επίσης με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 70 χρόνων του ΣΥΕΤΕ, στις 13 Μαΐου 1987, ο συνάδελφος Αλέξης Κράους παρουσίασε στη σειρά διαλέξεων της Εταιρίας Μελέτης Νέου Ελληνισμού «ο Μνήμων» το Ιστορικό Αρχείο του Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας.

Έκανε ιδιαίτερη αναφορά στην ίδρυση του σωματείου και τη δράση του στην περίοδο του μεσοπολέμου με τη λειτουργία Λέσχης, Βιβλιοθήκης, Εστιατορίου, Σχολής Ξένων Γλωσσών και την ίδρυση του ΤΥΠΕΤ και του Συνεταιρισμού.

Αναφέρθηκε ακόμα στην αντιστασιακή περίοδο και τη δράση των ΕΑΜικών προεδρείων, όπως επίσης και στις εξελίξεις από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα.

Όσον αφορά το υλικό, παρουσιάστηκε ένα σύνολο εγγράφων, χωρισμένο σε υποσύνολα των επιμέρους σωματείων που στην πορεία συγχωνεύτηκαν στο σημερινό ΣΥΕΤΕ, όπως π.χ. Σύλλογος Εργαζομένων Γυναικών, Σύλλογος Τραπεζίς Αθηνών, Σύλλογος Φροντιστών, Σωματείο Καθαριστριών.

Κατερίνα Δεληγιάννη

Έκθεση φωτογραφίας

Η συνάδελφος Κατερίνα Δεληγιάννη έκανε μέσα στο χειμώνα την προσωπική της έκθεση φωτογραφίας με τοπία, νεκρές φύσεις και πορträιτα, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ζωγράφου.

ΣΧΟΛΙΟ ΜΑΣ: Η καλλιτεχνική της δημιουργία σφραγίζει με την ευαισθησία της τις φωτογραφίες που παρουσιάζει.

ΒΙΒΛΙΑ

«Η φανέλλα με το εννιά»:

Μένη Κουμανταρέα. Εκδόσεις Κέδρος. 1986.

Μέσα στο '86 κυκλοφορεί το τελευταίο αυτό βιβλίο του Κουμανταρέα. Ήρωάς του ο Μπίλ Σερέτης, ο εικοσάχρονος Αθηναίος, που εγκαταλείποντας ό,τι του θυμίζει το παρελθόν του — μάνα, αδελφό, τους «κολλητούς» του — περιπλανιέται στη Θεσσαλονίκη και το Βόλο, για να καταλήξει πάλι στη γενέτειρά του, στην προσπάθειά του να γίνει αστέρι του ποδοσφαίρου. Ο Κουμανταρέας εισδύει στο χώρο των γηπέδων, στ' αποδυτήρια, στα φυσιοθεραπευτήρια, στα μπαρ και τα μπιλιάρδα, ακολουθώντας την πορεία του ήρωά του. Τον ακολουθεί για 3 χρόνια. Όσα χρειάζονται για να καταστρέψει ο ίδιος ο Μπίλ την πολλά υποσχόμενη καριέρα του και να βρεθεί μίλια μακριά από το στόχο του: να δει τ' όνομά του σύμβολο και τον εαυτό του τον επαγγελματία που περίμεναν για χρόνια τα ελληνικά γήπεδα. Η καριέρα του τερματίζεται πριν καλά-καλά αρχίσει, καταστρέφεται από τον υπέρμετρο εγωισμό και την αυτοπεποίθησή του. Οι άνθρωποι που βρίσκονται στο δρόμο του και φροντίζουν για το καλό του ξεπουλιούνται, προδίδονται, παραμερίζονται. Τ' ανερχόμενο αστέρι του Σερέτη σταματά την πορεία του, πριν καλά-καλά την αρχίσει.

Χρόνια μετά, όταν ο ήρωας είναι πια 35άρης, μαθαίνουμε γι' αυτόν από την έρευνα μιας εφημερίδας σχετικά με τους ποδοσφαιριστές που υπήρξαν κάποτε ελπίδες και χάθηκαν. Όλες οι μαρτυρίες είναι κατά του, κανείς δε φαίνεται να τον εκτίμησε, όλοι τον θυμούνται σαν μια κακή ανάμνηση.

Ο Κουμανταρέας πλησιάζει ένα σύγχρονο κι αρκετά πρωτότυπο για τα ελληνικά γράμματα θέμα. Ο λόγος του απλός, κυλάει ανεπιτήδευτος και μας παρασύρει εύκολα στους χώρους του ήρωα. Η σκιαγράφηση των προσώπων του είναι παραστατική και, όσο κι αν τα πρόσωπα αυτά δεν είναι άνθρωποι που συναναστρεφόμαστε κάθε μέρα, σίγουρα δε μας αφήνουν αδιάφορους.

«Η Νευρή»:

Νίκου Κάσδαγλη. Εκδόσεις Κέδρος.

Ο Κάσδαγλης με τη «Νευρή» επανέρχεται σε μια περίοδο που έχει απασχολήσει αρκετά, άλλοτε επιτυχώς κι άλλοτε ανεπιτυχώς, τη σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή: τα τελευταία χρόνια της επταετίας και τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.

Μερικοί από τους ήρωες είναι φοιτητές αυτή την περίοδο και τη ζουν με το δικό τους τρόπο — συνελεύσεις, συζητήσεις, επαναστατικότητα — κι άλλοι παίζουν τελείως διαφορετικούς ρόλους: δύο Εσατζήδες που εμπλέκονται με τα πρόσωπα, με τους γνωστούς τους τραμπουκισμούς της εποχής, μια ηθοποιός κι ένας τραβεστί που μπαίνουν στην ιστορία χωρίς να τους παρακινεί τίποτα απ' όσα ξεσηκώνουν τους φοιτητές την εποχή εκείνη. Τυχαία περιστατικά τους φέρνουν μες στην πλοκή και το παράξενο συνταίριασμα όλων αυτών των προσώπων, με κύριο συνδετικό κρίκο την πρωταγωνίστρια, θα μας οδηγήσει διαχρονικά μέχρι τις μέρες μας.

Η ιστορία κυλάει αβίαστα, τα γεγονότα λίγο πολύ γνωστά κι αυτό που αποτελεί το νέο στοιχείο είναι η εξέλιξη αυτών των προσώπων. Η κατάληξη των περισσότερων είναι απλή και χωρίς ιδιαίτερες εκπλήξεις. Αυτή όμως της πρωταγωνίστριας μας κάνει να σκεφτούμε ότι η ιστορία φτάνει λίγο στα άκρα, όταν από την πολιτική δραστηριότητα, φτάνει να εμπλακεί στη σύγχρονη μάλιστα, αυτή των ναρκωτικών και ν' αρχίσει εκεί ένα νέο κεφάλαιο της ζωής της.

Το όλο θέμα αντιμετωπίζεται πολύ σύντομα, θά 'λεγα επιφανειακά, κι αφήνει την αίσθηση του ανοκλήρωτου.

«Γκασπάρ, Μελχιόρ και Βαλτάσαρ»: Μισέλ Τουρνιέ. Εκδόσεις Εξάντας.

Για το έργο αυτό του Μισέλ Τουρνιέ έχουν ήδη γραφτεί πολλά κι επαινετικά, και όχι άδικα. Η εδώ λοιπόν αναφορά του βιβλίου δεν έρχεται να προσθέσει τίποτα παραπάνω από μια σύντομη παρουσίαση της υπόθεσής του. Ο Τουρνιέ ξεκινάει από τη μοναδική αναφορά των τριών βασιλιάδων-μάγων που γίνεται στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο και παρουσιάζει τη δική του ιστορία γύρω από αυτά τα πρόσωπα, προχωρώντας και στον τέταρτο μάγο, τον Ταόρ, του οποίου η ύπαρξη αναφέρεται σ' ορισμένες μόνο αφηγήσεις σύγχρονες και σε κάποιο θρύλο της ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Αφορμή των ταξιδιών των τριών βασιλιάδων είναι το πάθος. Ο Γκασπάρ υποφέρει από τον έρωτά του για μια λευκή, ξανθιά σκλάβα του. Η ταπεινώση, στην οποία υποβάλλεται απ' αυτή, τον διώχνει απ' το βασίλειό του και τον σπρώχνει στο μεγάλο ταξίδι με οδηγό τον κομήτη που εμφανίζεται και του οποίου η χαίτη είναι ξανθιά (ακόμα και σ' αυτόν βλέπει τα σημάδια της).

Το Βαλτάσαρ, φανατικό λάτρη των τεχνών, τον σπρώχνει ο θρησκευτικός φανατισμός που επικρατεί στο βασίλειό του και του οποίου αποτέλεσμα είναι η καταστροφή των καλλιτεχνικών θησαυρών που συνέλεξε ο βασιλιάς απ' όλο τον κόσμο. Η απογοήτευση και το κυνηγητό κάποιου παιδικού φανερώματος θα οδηγήσουν το Βαλτάσαρ στο μεγάλο ταξίδι, με σύντροφο-οδηγό τον κομήτη, στην ουρά του οποίου νομίζει πως βλέπει τ' αποτύπωμα της μορφής του.

Τον τρίτο ηγεμόνα τον οδηγεί η διεκδίκηση του χαμένου του θρόνου, τον οποίο σφετερίστηκε ο θείος του, αφού δολοφόνησε τον πατέρα του.

Και οι τρεις θα συναντηθούν στα Ιεροσόλυμα, θα φιλοξενηθούν από τον Ηρώδη και κατά προτροπή του θα δεχτούν να τροποποιήσουν λίγο τα σχέδιά τους και να επισκεφτούν το νεογέννητο βρέφος, το νέο βασιλιά των Ιουδαίων. Παραιτούνται λοιπόν από τις προσωπικές τους επιδιώξεις κι ακολουθούν την υπόδειξη του Ηρώδη. Τότε θα συναντήσουν και τον τέταρτο μάγο, τον Ταόρ που ξεκίνησε από το βασίλειό του, κάπου στις Ινδίες, και που έχει βρεθεί στη Βηθλεέμ προσπαθώντας ν' ανακαλύψει τη συνταγή του πιο εύγεστου γλυκού της ζωής του. Ο Ταόρ φτάνει καθυστερημένος, δε συναντάει το θείο βρέφος, αλλά τα όσα έχει ακούσει και δει είναι αρκετά για να τον κάνουν ν' αποποιήσει την προηγούμενη ζωή του και την περιουσία του και να θαφτεί για 33 χρόνια στ' αλατορυχεία των Σοδόμων — στον αντίποδα αυτών που γύρευε — για να φτάσει,

για δεύτερη φορά, καθυστερημένος στη συνάντησή του με τον Ιησού. Θα βρεθεί μπροστά στο εγκαταλειμένο τραπέζι του μυστικού δείπνου και θά 'ναι ο πρώτος που θα κοινωνήσει τη θεία μετάληψη.

Ομολογουμένως πρέπει ν' αναφέρουμε ότι πρόκειται για ένα πρωτότυπο και σαγηνευτικό έργο, που σίγουρα δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο. Επιπλέον πρέπει να επισημανθεί η πολύ καλή δουλειά των εκδόσεων «Εξάντας», όσον αφορά την εμφάνιση του βιβλίου, αλλά και τ' αρκετά, δυστυχώς, τυπογραφικά λάθη, τα οποία αν έλειπαν, θα μας έδιναν μια τέλεια δουλειά.

★★★

«Ο Αιγύπτιος»: Μίκα Βαλτάρι. Εκδόσεις Κάκτος.

Για τους φίλους του μυθιστορήματος που έχει τις βάσεις του σε ιστορικά γεγονότα, πιστεύω ότι ο Μίκα Βαλτάρι θα σας ικανοποιήσει. Ο συγγραφέας, βαθύς γνώστης της ιστορίας, όπως φαίνεται από τα γραφόμενά του, δε διστάζει να δημιουργήσει ένα παιχνίδι της φαντασίας και της πραγματικότητας. Και τ' αποτέλεσμα είναι πετυχημένο. Ο «Αιγύπτιος», ένα πολυσέλιδο βιβλίο, σίγουρα θα σας μαγέψει. Θα σας παρασύρει μαζί του στην Αίγυπτο, θα σας περιπλανήσει στα στενοσόκακα, θα σας ξεναγήσει στα ανάκτορα, θα σας φέρει σ' επαφή με τους Φαραώ, τους ιερείς, το λαό, τους άλλους πολιτισμούς της εποχής, θα σας μιλήσει για τις μικρές καθημερινές συνθήκες, αλλά και γι' αυτές τις επίσημες και τελετουργικές, θα σας μυήσει στα ιατρικά μυστικά, μια και ο ήρωας είναι γιατρός.

Σίγουρα όσο θα διαρκέσει το διάβασμά του, η αίσθηση του χρόνου για σας θα είναι μπερδεμένη. Συνιστάται για όσους από μικρά παιδιά τους έκαψε η περιέργεια του πώς ζούσαν στο απότομο παρελθόν οι άνθρωποι, πώς ήταν οι πολιτισμοί τους στις καθημερινές τους λεπτομέρειες — αλήθεια πόσοι από σας θυμούνται τη σειρά «Ήμουν κι εγώ εκεί»; Αν λοιπόν στα παιδικά σας χρόνια είχατε ταξιδέψει με τη φαντασία σε πολιτισμούς μακρινούς και περασμένους και δεν πάσατε να νοσταλγείτε εκείνη τη γλυκιά αίσθηση που σας άφηναν αυτά τα ταξίδια, ο Μ. Βαλτάρι σας προσφέρει μια πολύτιμη ευκαιρία. Μην τη χάσετε!

★★★

«Φανταστική περιπέτεια»:

Αλέξανδρου Κοτζιά. Εκδόσεις Κέδρος. 1985. Β' έκδοση.

Το δεύτερο κατά σειρά βιβλίο που κυκλοφόρησε το '86 και το οποίο, μετά το βραβείο της Ακαδημίας που πήρε, προβλέπεται να έχει περισσότερη εμπορική κίνηση μέσα στο '87. Το βιβλίο αυτό, πέρα από βραβεία και επαίνους, απέναντι στα οποία συνήθως είμαι προκατειλημμένη, είναι πραγματικά αξιόλογο και πρωτότυπο. Πρωτότυπο, όχι τόσο ως προς το θέμα του, αλλά ως προς τον τρόπο γραφής.

Ο ήρωας του έργου, ο Α. Καπάνταης, λογοτέχνης και ποιητής αμφισβητούμενος ή ανύπαρκτος για τους γύρω του και για το χώρο των ελληνικών γραμμάτων, με υπερβολική όμως αυτοπεποίθηση — φτάνει να διαγράψει τον Καβάφη, το Σεφέρη, τον Κοτζιά (ένα παιχνίδι του συγγραφέα) και πολλούς άλλους αναγνωρισμένους και καταξιωμένους ποιητές και λογοτέχνες — γιορτάζει τα 40χρονα της «προσφοράς» του στα γράμματα.

Η κυρίως υπόθεση εξελίσσεται μέσα σε μια μέρα, τη μέρα που στο Πνευματικό Κέντρο της Αθήνας θα γίνει η σχετική εκδήλωση. Η δράση ξεκινάει νωρίς το πρωί, για να λήξει πολύ αργά το βράδι. Μέσα σ' αυτό όμως το σύντομο χρονικό διάστημα, θα ξετυλιχτεί όλη η ζωή του ήρωα, του οικογενειακού του περιβάλλοντος, των γνωστών και φίλων.

Η σκιαγράφηση του χαρακτήρα του και του παρελθόντος του θα γίνει με πρωτότυπο τρόπο. Γράμματα, συνεντεύξεις που παίρνει ο επίδοξος βιογράφος του, μαρτυρίες συγγενών και φίλων, αποκόμματα περιοδικών, προσωπικές του σημειώσεις θα έρθουν για να συμπληρώσουν τα κενά, να ολοκληρώσουν την εικόνα. Σε πολλά σημεία η γραφή έρχεται ν' αντικαταστήσει τον προφορικό λόγο και συγκεκριμένα αυτόν που τον χαρακτηρίζει η ταραχή, άρα και η συνεχής διακοπή του ειρμού των σκέψεων, το σπάσιμο της ενότητας. Λέξεις πέφτουν η μια πίσω από την άλλη, μένουν ανολοκλήρωτες, τα σημεία στίξης καταργούνται και καλείται ο αναγνώστης να μπει στην ψυχική διάθεση του ομιλούντα. Και το πετυχαίνει.

Ο Α. Καπάνταης είναι ο αιώνια — πάντα κατά τη γνώμη του — παραγνωρισμένος από το συναδελφικό και κυρίως από το οικογενειακό του περιβάλλον. Τα παιδιά του τον φούνουν κατάμουτρα και πολλές φορές του εκφράζουν απερίφραστα αυτό που πολλοί ίσως ήθελαν να πουν, όπως ο επίδοξος βιογράφος του, υπάλληλος στο Υπουργείο, επί τούτου μετατεθειμένος από το ληξιαρχείο Ελευσίνας, ο οποίος — μπλεγμένος στα ρουσφέτια και τις πιέσεις — δυσκολεύεται να εκφράσει τη γνώμη του, που όμως κάποια στιγμή τον πνίγει και τον αναγκάζει να εγκαταλείψει, έστω με τον τρόπο του.

Ο ξεχαρβαλωμένος μηχανισμός του δημοσιοϋταλληλισμού, τα ρουσφέτια, ο άνθρωπος που αλλάζει ανάλογα με την επικρατούσα πολιτική κατάσταση (παρασημοφορημένος ο Καπάνταης κάποτε από τη δικτατορία, αυτοαποκαλούμενος ήρωας του Γράμμου και αντιστασιακός, νεοφώτιστος Πασοκτζής τώρα, μια και οι καιροί το απαιτούν), η οικογένεια που στηρίζεται κακήν κακώς στο ψέμα και στη σιχαμάρα των δύο συζύγων μεταξύ τους και των παιδιών του προς αυτόν. Μια σαθρή ζωή που δε θ' αργήσει να καταρρεύσει. Και θα καταρρεύσει ακριβώς τη μέρα της υποτιθέμενης αποθέωσης της συγγραφικής προσφοράς του. Τη μέρα εκείνη όλα τα προσώπια θα πέσουν, θα φανεί η αλήθεια, αυτή που θα φέρει και το τέλος, τη λήξη των εκκρεμοτήτων.

Η «Φανταστική περιπέτεια» είναι ένα πραγματικά αξιόλογο βιβλίο που πολλές φορές σπάει κόκαλα και δε διστάζει να χώσει το μαχαίρι βαθιά μέχρι το μεδούλι της ελληνικής κοινωνίας και, γιατί όχι, της οικογένειας.

«Το άρωμα»: Πατρίκ Ζίσκιντ.
Εκδόσεις Ψυχογιός. 1987.

Το έργο αυτό, ένα από τα πιο πολυσυζητημένα των ημερών μας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί παραμύθι, θρίλερ ή απλά παιχνίδι φαντασίας. Ο Ζίσκιντ, με εξαιρετικό τρόπο γραφής, αφήνει να κυλήσει μπρος στα μάτια μας η περίεργη ιστορία του Ζαν-Μπατίστ Γκρενουίγ, ενός σκοτεινού ήρωα, που γεννήθηκε στα 1738 στο Παρίσι, μ' ένα αρκετά περίεργο, όσο και πρωτότυπο, χαρακτηριστικό. Ο ίδιος δε διαθέτει καμιά μυρωδιά, ενώ ταυτόχρονα έχει την πιο ευαίσθητη μύτη του κόσμου. Από τη στιγμή που θα συνειδητοποιήσει αυτό του το χαρακτηριστικό, θ' αρχίσει να καταγράφει στη μνήμη του όλες τις μυρωδιές που μπορεί να υπάρχουν, φροντίζοντας ταυτόχρονα αυτή του η ικανότητα να μη γίνεται αντιληπτή από τους άλλους. Συνεχώς του προσπάθεια θά 'ναι να εμπλουτίσει πλέον την τράπεζα των οσμών του όσο γίνεται περισσότερο και

σκοπός του κάποια στιγμή θα γίνει να δημιουργήσει το μοναδικό και ανεπανάληπτο άρωμα. Το άρωμα της ανθρώπινης ύπαρξης, ένα άρωμα που θα τον ανεβάσει στη θέση του ημίθεου και που εκούσια θα φέρει το τέλος του.

«Η άβυσσος»: Μαργκερίτ Γιουρσενάρ.
Εκδόσεις Χατζηνικολή.

Η γνωστή Γαλλίδα συγγραφέας καταπιάνεται στο βιβλίο της αυτό μ' ένα θέμα μεσαιωνικό. Μέσα απ' τις σελίδες της περνά όλη η νοοτροπία της εποχής. Θρησκευτικές αιρέσεις, πόλεμοι στηριγμένοι σ' αυτές, η Ιερή Εξέταση, ο κυρίαρχος ρόλος των παπάδων, η φτώχεια, οι προλήψεις και προκαταλήψεις του λαού που εύκολα πείθεται και δύσκολα επαναστατεί και τέλος οι επιστημονικές αναζητήσεις ορισμένων φωτισμένων, οι περισσότεροι από τους οποίους ή καίγονταν στην πυρά ή δεν τολμούσαν ποτέ να φέρουν στο φως τις σκέψεις τους.

Ένας από αυτούς είναι και ο ήρωας του βιβλίου, ο Ζήνων, νόθο παιδί μιας πλούσιας κόρης και γι' αυτό το λόγο γρήγορα πεταγμένος έξω απ' τον οικογενειακό χώρο. Μυαλό φωτισμένο, ψάχνει, γυρεύει, διαβάζει, ανακαλύπτει. Ασχολείται κύρια με την ιατρική και δευτερευόντως με την αλχημεία. Η δίψα του για περισσότερη γνώση και ο κίνδυνος που υφίσταται — μια και την εποχή εκείνη ικανότητες σαν τις δικές του θεωρούνταν μαγικές και εξαπέλυαν τις σχετικές διώξεις — τον κάνουν να ταξιδεύει σ' ολόκληρη σχεδόν την Ευρώπη, κρυμμένος κάθε φορά πίσω από διαφορετικό όνομα, να γνωρίζει νέους λαούς, συνήθειες και να ρουφάει άπληστα τις γνώσεις τους για να καταλήξει τελικά και να ριζώσει — άγνωστο το γιατί ακόμα και στον ίδιο — στη γενέτειρά του· κι εκεί, με ψεύτικο πάντα όνομα, ν' ασκήσει το επάγγελμα του γιατρού. Μια σειρά γεγονότων, στα οποία βρίσκεται από συκοφαντίες μπλεγμένος, θα τον φέρουν στο δικαστήριο, θ' αποκαλυφθεί η πραγματική του ταυτότητα και τότε θα πληρώσει για το παρελθόν του, το οποίο με τα δεδομένα της εποχής θεωρείται βεβαρυμένο. Η πυρά τον περιμένει, ο ίδιος όμως θα δώσει διαφορετικό τέλος.

Έργο βαθιά φιλοσοφικό, μια κι η Γιουρσενάρ μέσα από το Ζήωνα εκφράζει τις φιλοσοφικές απόψεις του πνεύματος που ξυπνάει, γυρεύει, ψάχνει κι ανακαλύπτει.

«Όταν φύγαμε...»:

Ελένης Σαραντίτη-Παναγιώτου. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Για ν' αλλάξουμε περιβάλλον, ερχόμαστε και

πάλι στην ελληνική σύγχρονη — έκδοση 1986 — λογοτεχνία.

Η Σαραντίτη-Παναγιώτου, γνωστή κυρίως από τα βιβλία της για παιδιά «Ο κήπος με τ' αγάλματα» και «Ιόλη ή η νύχτα που ξεχείλισε το ποτάμι» καταπίνεται εδώ, με θαυμασίο πραγματικά τρόπο, μ' ένα θέμα όχι πρωτότυπο, αλλ' αντίθετα θα λέγαμε πολυσυζητημένο: την ξενιτιά, μέσα όμως από τα μάτια ενός εφήβου. Είναι η εποχή που η ελληνική επαρχία μαστίζεται οικονομικά και η μόνη λύση είναι η ξενιτιά.

Κεντρικός ήρωας, όπως είπαμε, ένας έφηβος μαζί με τον οποίο παρακολουθούμε το ξερίζωμα της οικογένειας και το μεταφύτεμά της στη Γερμανία. Μας δίνεται η φτωχή αλλά ευτυχισμένη ζωή στο χωριό, η δύσκολη και μαύρη διαβίωση στην ξενιτιά και μέσα απ' όλ' αυτά περνάει το παρελθόν και το παρόν του χωριού, οι χαρές, οι έρωτες, οι θάνατοι, οι εξορίες όσων πολιτικά έχουν αφυπνιστεί. Η τρυφερή καρδιά του νέου πρωτοσκικτάει για τη Βαγγελίτσα, το κορίτσι που τραγουδούσε σαν άγγελος, ματώνει για το θάνατο της γιαγιάς, υποφέρει για τη δυστυχισμένη μάνα, για τον πατέρα που κυλάει απογοητευμένος στο πιοτό και ξαναχτυπάει περιέργα για τη νεαρή γερμανιδούλα συμμαθήτριά, που θα χάσει ξαφνικά, πριν προφτάσει να καταλάβει τι ήταν αυτό που ένιωθε. Ο μόνος έρωτας που θα πραγματοποιηθεί θά 'ναι η θάλασσα, τα πλοία που θα τον πάρουν από το λιμάνι του Αμβούργου, για να του χαρίσουν επιτέλους την υλοποίηση των ονείρων που έκανε, κουνιασμένος στην αφιλόξενη πόλη τόσα χρόνια.

Ένα βιβλίο απλό, χωρίς δύσκολα και περίπλοκα νοήματα, που όμως θα σας χαρίσει κάποιες τρυφερές στιγμές.

Κατερίνα Παντελίδου

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

«Πτυχές του αγροτικού ζητήματος στη Θεσσαλία»:

Γιάννη Γ. Μουγογιάννη. Βόλος 1985. Ανάτυπο από το 2ο τόμο του Αρχείου Θεσσαλικών Μελετών.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ

«Ταξίδια και μνήμες»:

Γιάννη Μουγογιάννη. Εκδόσεις ΠΥΛΗ

Αναφορές από Μετέωρα, Τρίκερι, Δελφούς, Σαντορίνη, Ρόδο, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη κλπ.

ΠΟΙΗΣΗ

«Δεκατρείς ανάσες»:

Χρήστου Μίσκου

«Αναζήτηση»: Πάρι Ν. Κονιτσιώτη

Αναζητήσεις και ανησυχίες με ιδιαίτερη ζεστασιά. Στόχος όχι τόσο η συγγραφική δράση όσο η προσωπική έκφραση: «...δε λιμπίστηκα δάφνες συγγραφικές, προβολές, φανφάρες και τέτοια. Πήρα το μολύβι υπακούοντας σ' αυτή τη χορδή της καρδιάς που σε κάνει να συγκινείσαι, που σε κάνει να κοιτάς με τις ώρες τις ατέλειωτες σταγόνες της βροχής...».

Περιοδικό «Η λέξη», τεύχ. 58, Οκτώβρης '86. Ποιήματα του Μιχάλη Λιανού: «Μια σοφή μοίρα», «Συμφωνία σε Α μείζον», «Άνοιξη».

«Λόρε»: Σοφίας Μπακανάκη.

Εκδόσεις Περίπλους.

Με φόντο το παριναίο τοπίο, λουσμένο στον ήλιο και τη θάλασσα, ανάμεσα στα κατάλευκα νησιώτικα σπίτια, ξετυλίγεται η σύντομη διήγηση των διακοπών της Λόρε που δημιουργεί μια ανθρώπινη σχέση με κάποιο κάτοικο του νησιού. Καλογραμμένη νουβέλα, χωρίς ακραίους ρομαντισμούς, με σεβασμό στον άνθρωπο, με αγάπη για τη ζωή και μίσος για τον πόλεμο, θα κρατήσει ευχάριστη συντροφιά στον αναγνώστη.

«Όταν ένα ρομπότ κάνει τον δάσκαλο»: Φράνσης Σταθάτου

Νέο παιδικό βιβλίο, θεατρικό αυτή τη φορά, χαρούμενο και χαριτωμένο μ' ένα σωρό εύθυμα και απρόοπτα που συμβαίνουν σ' ένα σχολείο, όταν η δασκάλα φεύγει με άδεια κι ένα ρομπότ παίρνει τη θέση της. Οι γνώσεις του ρομπότ δεν μπορούν ν' αναπληρώσουν τη ζεστή καρδιά της δασκάλας και τους δεσμούς της με τους μαθητές της.

Το έργο μπορεί να παιχτεί από τα ίδια τα παιδιά σε σχολεία, κατασκηνώσεις, κ.ά.

«Δράκε, δράκε, είσαι εδώ;»:

Αγγελικής Βαρελά. Εκδόσεις Χαρταετός

Παραμύθι για παιδιά 6-9 ετών. Η παραμυθού αρνείται να συμπεριλάβει στα παραμύθια της τους δράκους, που δυσανασχετούν με τον πιο αστειό τρόπο και διαδηλώνουν. Τι θα κάνει εκείνη; Θα υποκύψει στις παρακλήσεις και απειλές των δρά-

κων, του νέφους, της πείνας και της παρέας της; Αυτό θα μας το πει, ποιος άλλος; το βιβλίο.

Στεφανία Ταμπακάκη

«Έλληνες αγιογράφοι μέχρι

το 1821»: Φοίβου Ιωαν. Πιομπίνου. Εταιρία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα 1984, έκδοση δεύτερη.

Πρωτοπαρουσιάζοντας, αρχικά στα 1979 και στη συνέχεια στα 1984, σε δεύτερη αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση, μια έρευνά του που, όπως σωστά επισήμανε ο ίδιος, αποτελεί «έργο ζωής», ο συνάδελφος Φοίβος Πιομπίνος έδωσε αρχικά στην εργασία του τη μορφή ενός λεξικού με πληροφίες και σχόλια για ένα μεγάλο αριθμό αγιογράφων. Το γεγονός ότι οι περισσότεροι αγιογράφοι θεωρούσαν την αγιογράφιση σαν μέσο έκφρασης της θρησκευτικότητάς τους κι όχι σαν καλλιτεχνική δημιουργία και ενασχόληση οδήγησε στο φαινόμενο της πλήρους ανωνυμίας. Έτσι έφτασαν μέχρι τις μέρες μας τα ονόματα ελάχιστων βυζαντινών αγιογράφων, ενώ αντίθετα διασώθηκε μεγάλος αριθμός εικόνων και έργων αγνώστων δημιουργών.

Αυτή είναι και η πρώτη σημαντική δυσκολία του ερευνητή στις τόσες που κλήθηκε να αντιμετωπίσει. Τεράστιο, παράλληλα με τη συγκέντρωση, μελέτη, εξακρίβωση και επαλήθευση, θα πρέπει να είναι και το έργο της ταξινόμησης και ομαδοποίησης των παρεχομένων πληροφοριών και στοιχείων.

Χωρισμένο σε τέσσερα μέρη, το βιβλίο λειτουργεί παράλληλα και σαν θαυμάσιος οδηγός, αφού μπορεί ν' αξιοποιηθεί όχι μονάχα από ειδικούς και μυημένους, αλλά και από μη ειδήμονες. Στο πρώτο μέρος παρατίθενται αλφαβητικά τα ονόματα των αγιογράφων, βιογραφικά στοιχεία και άλλες τυχόν πληροφορίες.

Στο δεύτερο μέρος υπάρχουν τρεις πίνακες: ο πρώτος περιλαμβάνει ομαδοποιημένα τα ονόματα των αγιογράφων κατά αιώνα. Στον επόμενο πίνακα τα ονόματα των αγιογράφων κατά περιοχή, πόλη ή χωριό καταγράφει τους με βάση μαρτυρίες, έγγραφα ή την υπογραφή τους στις αγιογραφίες.

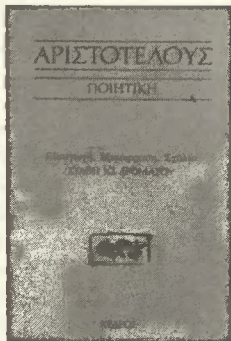
Τέλος, στο τρίτο, παρατίθενται ιστορημένα μνημεία από επώνυμους αγιογράφους με αναφορά (για κάθε κινητό αγιογραφικό έργο) του τόπου και του χώρου που εντοπίστηκε για τελευταία φορά.

Στο τέταρτο μέρος του βιβλίου υπάρχει μια πλούσια βιβλιογραφική παρουσίαση με χίλιους περίπου τίτλους ελληνικών και ξένων βιβλίων και περιοδικών.

Κώστας Κρεμμύδας

Αριστοτέλους «Ποιητική»:

Εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Σ. Δρομάζου, σελ. 351, εκδόσεις Κέδρος

Η προσπάθεια για μια σύντομη παρουσίαση της «Ποιητικής» του Αριστοτέλη παρουσιάζει πολλές δυσκολίες.

Οι δυσκολίες πηγάζουν από το πλάτος των θεμάτων στα οποία αναφέρεται το βιβλίο και από τη διεισδυτικότητα της σκέψης του Αριστοτέλη, που μια περιορισμένη — εκ των πραγμάτων — βιβλιοπαρουσίαση δεν μπορεί να καλύψει. Παρ' όλα αυτά θα το επιχειρήσουμε.

Το βιβλίο του Αριστοτέλη (384–323 π.Χ.) τς «Περὶ ποιητικῆς τέχνης» είναι από τα πρώτα — ίσως μάλιστα να είναι και το πρώτο — που κωδικοποιεί μια σειρά απόψεις πάνω σε θέματα τέχνης.

Είναι φανερό ότι έχει γραφτεί από επίμονο ερευνητή, με βαθιά και διεισδυτική σκέψη, με πολύπλευρη γνώση, αγάπη στο θέατρο.

Η «Ποιητική» ασχολείται με την ποίηση και ιδιαίτερα με την τραγωδία. Μελετάει τους γενικούς νόμους της αλλά και τις αισθητικές κατηγορίες που συγκροτούν το ωραίο, χωρίς να παραλείπει να δώσει και «τεχνικές» υποδείξεις.

Πρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι πολλές απόψεις έχουν αξία και για άλλες μορφές τέχνης: ζωγραφική, γλυπτική κ.ά. Ξαφνιάζει τον αναγνώστη το πλάτος και η ευρύτητα των θεμάτων που καλύπτονται. Πολλά θέματα της και απόψεις του μεγάλου αυτού φιλοσόφου όχι μόνο δεν έχουν ξεπεραστεί μέχρι σήμερα, αλλά αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα. Αλήθεια, πόσο επίκαιρη και σημαντική είναι η άποψή του που επικρίνει τους ποιητές και συγγραφείς πως πάνε πίσω από το κοινό, γράφοντας ό,τι αρέσει! Ή εκεί όπου κατηγορεί τους ηθοποιούς ότι υποτιμούν τη νοημοσύνη του κοινού, υπερβάλλοντας με τις κινήσεις, προβάλλοντας δικά τους στοιχεία.

Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά κεφάλαια: «Η κατγωγή της ποίησης και της τραγωδίας», όπου σύντομα αναφέρεται η αρχή και η εξέλιξη της τραγωδίας που κατά τον Αριστοτέλη ανάγονται σε δύο «φυσικές» αιτίες: στη Μίμηση που είναι σύμφυτη με τον άνθρωπο και στη χαρά να βλέπουν οι άνθρωποι τα έργα της Μίμησης. Η Μίμηση στον Αριστοτέλη δεν έχει την έννοια της πιστής αντιγραφής, αλλά της δημιουργικής αναπαράστασης. Σύμφυτη είναι και η χαρά με τον άνθρωπο. Αξιοσημείωτο είναι — νομίζουμε — το γεγονός ότι στις πηγές της ποίησης ο Αριστοτέλης δεν αναφέρει καμιά θρησκευτική αιτία.

Στο τρίτο κεφάλαιο για την τραγωδία υπάρχει και η περίφημη και πολυσυζητημένη άποψη του Αριστοτέλη για το τι είναι τραγωδία.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύονται τα επιμέρους στοιχεία της τραγωδίας: μύθος, κάθαρση, πλοκή και λύση, χαρακτήρες και πώς παρουσιάζονται, κλπ. Σε κάθε επιμέρους από τα παραπάνω κεφάλαια, εκτός από τα ενδιαφέροντα ιστορικά στοιχεία που παρατίθενται, εξετάζεται επίσης η σχέση της ποίησης με τις άλλες τέχνες, την ιστορία, τη φιλοσοφία, την πολιτική.

Σε άλλο κεφάλαιο εξετάζεται συγκριτικά η τραγωδία προς την εποποιία. Επίσης δίνονται και στοιχεία για την κωμωδία. (Για την κωμωδία ο Αριστοτέλης έχει γράψει ιδιαίτερο βιβλίο που όμως χάθηκε).

Η όλη παρουσίαση του έργου είναι πραγματικά πολύ φροντισμένη. Η μετάφρασή του έγινε στην καθημερινή και τρέχουσα γλώσσα με πάρα πολλές και χρήσιμες επεξηγήσεις και παραπομπές. Ο μεταφραστής Στάθης Δρομάζος στο πρώτο μέρος του βιβλίου κάνει μια εκτενή, αναλυτική και πολύπλευρη παρουσίαση του έργου και βοηθάει πάρα πολύ στη βαθύτερη κατανόηση και εξοικείωση με θέματα όπως: η ζωή και το έργο του Αριστοτέλη, η ποίηση στην εποχή του Αριστοτέλη, η καταγωγή της τραγωδίας, η κωμωδία, οι απόψεις του Πλάτωνα για την τέχνη, ο θεατράνθρωπος.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η «Ποιητική» του Αριστοτέλη είναι βιβλίο εξαιρετικά ενδιαφέρον, πάντα επίκαιρο και δεν αφορά μόνο τους ειδικούς αλλά κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο. Δε θα πρέπει να λείπει από καμιά βιβλιοθήκη.

Λευτέρης Μονοκρούσος

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΡΙΖΙΩΤΗΣ

ΖΗΤΩ ΤΟ ΣΙΝΕΜΑ!

Τελικά υπάρχουν και μερικά μεγέθη που δε θα χωρέσουν ποτέ στις νεοαποκτηθείσες με καταναλωτικό πάθος οικιακές συσκευές, τις αποκαλούμενες VIDEO. Ο χειμώνας που πέρασε μπορεί ν' άπλωσε το δριμύ του ψύχος υπεράνω φοβισμένων βιντεόπληκτων πληθυσμών, πλην όμως διακαίωσε και με το παραπάνω τους κινηματογραφόφιλους. Τους ευαίσθητους θεατές που θελησαν να ψάξουν, να ενημερωθούν και καμιά φορά να ταλαιπωρηθούν, ώσπου να φθάσουν ως τη μαγική σκοτεινή αίθουσα, με την κρυφή ελπίδα ότι εκεί θα παραμονεύει το δικό τους «Πορφυρό ρόδο του Καϊρου» για να τους συνεπάρει. Από την άλλη, οι πλασιέ του υπο-θεάματος φαίνεται να εγκαταλείπουν σιγά-σιγά τις αίθουσες, στρέφοντας τη βουλιμία τους στην ασφαλώς αποδοτικότερη βιντεοκασέτα.

Έτσι, ο απολογισμός του χειμώνα σε καλές ταινίες υπήρξε πράγματι εντυπωσιακός. Είδαμε το σοφό «παπού» Ακίρα Κουροσάβα να στοχάζεται πάνω στην παράλογη συλλογική αυτοκαταστροφική πορεία προς το Χάος-«Ραν» και την ίδια στιγμή το ιλιγγιώδες «Τραίνο» του εγγονού Κοζαλόφσκι, καθηλώνοντας τους πάντες, να οδεύει ανεξέλεγκτο προς τη «Μεγάλη φυγή»: τον όλεθρο.

Είδαμε την «Πράσινη αχτίδα», το «Δίχως στέγη, δίχως νόμο» και το «Μελό» που συνέθεσαν τη φετεινή γαλλική κυριαρχία. Μαζί τους η πολυσήμαντη και ύστατη «Θυσία» του Α. Ταρκόφσκι, το «Μετά τα μεσάνυχτα» και το «Χρώμα του χρήματος» του Μάρτιν Σκορτσέζε, η «Χάνα και οι αδελφές της» του Γούντου Άλεν, η απροδόκτητη εκδοχή της «Μόνα Λίζα» και βέβαια η πανηγυρική δικαίωση της Μεγάλης Οθόνης από τους γλυκύτατους «Τζίντζερ και Φρεντ» του αειθαλούς Φεντερίκο Φελίνι. Και το ευτύχημα είναι πως οι παραπάνω αναφορές κάθε άλλο παρά εξαντλούν τον κατάλογο των αξιόλογων φιλμς του χειμώνα.

Ίσως όμως οι χαρές να μη διαρκούν ποτέ πάνω από μια χειμερινή σαιζόν, το πολύ! Έτσι, το καλοκαίρι που έρχεται επιφυλάσσει τις απογοητεύσεις του. Μερικά ακόμη από τα τελευταία θερινά καταφύγια της ασφυκτικής μας «τέως πολιτιστικής πρωτεύουσας» έπεσαν και φέτος θύματα της μπουλντόζας και της μπετονιέρας, αφού το αποτρόπαιο έγκλημα συνεχίζεται ανεμπόδιστο. Εκτός, από το να υιοθετήσουμε ανεπιφύλακτα το αίτημα να κηρυχθούν διατηρητέα όσα θερινά σινεμά παραμένουν ακόμη ζωντανά, θα τολμήσουμε να προτείνουμε επιπλέον: ρύθμιση της κυκλοφορίας στις ώρες προβολών κατά το παράδειγμα του Ηρώδειου ώστε να περιορίζεται ο θόρυβος, ιδιαίτερα κοντά σε μερικά σινεμά του κέντρου, και οικονομικές ενισχύσεις για τον καλλωπισμό και τη δένδροφύτευση των θερινών μας οάσεων. Ή μήπως νομίζουμε ότι δε μας αφορά η ποιότητα της ζωής μας;

Αλληλογραφία

Από τη συνάδελφο **MARIA ΣΚΟΥΡΟΛΙΑΚΟΥ** του υποκαταστήματος Αμφίκλειας, πήραμε το παρακάτω γράμμα:

Πολύ θα τό 'θελα να συμμετέχω περισσότερο στην τόσο όμορφη δουλειά σας και να βοηθήσω σ' αυτό το έργο που παραμένει δύσκολο μέσα στην πολιτιστική κρίση των καιρών μας.

Μη σταματάτε την «Πολιτιστική». Απ' τη μικρή γωνιά του γκισέ της Αμφίκλειας κάνω ό,τι μπορώ κι εγώ γι' αυτές τις «απαιτητικές συνειδήσεις», καθώς λέει το γράμμα της σύνταξης, που τις περισσότερες φορές δεν είναι απαιτητικές, συνάδελφοι, αλλά κουράζονται με τη σκέψη. Προτιμούν απλά να ξεχνιούνται με το γυαλιστερό χαρτί γυναικείων πορτραίτων ή με των Ρωχάμηδων την καουμπόικη προσωπικότητα.

Λίγο τραγικά τα λέω, αλλά ίσως φταίνει και οι καιροί, έτσι που έχουν όλα μπερδευτεί από έννοιες μέχρι φύλα, και κουράστηκε ο κόσμος από συνθήματα, ψευτιές και το κακό που ολοένα αυξάνει.

Ίσως φοβάται τη σκέψη, γιατί τον βάζει υπεύθυνα μπροστά σε διλήμματα και δεν αντέχει τον πόλεμο και την αγωνία του αβέβαιου αύριο.

Προτιμάει ν' αφήσει τα πράγματα να τον οδηγούν όπου κι αν είναι το τέρμα.

Απόδειξη η απραξία του καθένα μας στην πυρηνική απειλή.

Παλέψτε όμως. Πρέπει να βγαίνει η «Πολιτιστική».

Μια φράση, μια σελίδα αφήνει κι ένα μήνυμα. Κάτι θ' αγγίξει τον κάθε συνάδελφο.

Πιστεύω να μη σας επηρέασα κι εύχομαι η συμμετοχή των συναδέλφων να μεγαλώσει τόσο που να μπορούμε να επικοινωνούμε όλοι μέσα απ' αυτό το περιοδικό.

Είναι ωραίο να επιλέγετε ένα θέμα και να γίνεται ειδικό αφιέρωμα, πλαισιωμένο απ' τις συνεργασίες των συναδέλφων...

★★★

Από το συνάδελφο **ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΠΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟ** φύλακα σε εργοστάσιο του Αιγίου, της Διεύθυνσης Περιουσίας, πήραμε την παρακάτω συνεργασία:

Αντίτυπο του τεύχους σας «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ» προμηθεύτηκα απ' το υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζης στο Αίγιο και ομολογώ εντυπωσιάστηκα.

Σας στέλνω σαν πρώτη συνεργασία το ποίημά μου «Σε λεν' Ειρήνη» ευελπιστώντας ότι στο μέλλον θα συνεχιστεί η συνεργασία μας:

ΣΕ ΛΕΝ' ΕΙΡΗΝΗ

...Σε λεν' Ειρήνη κι όλοι σε θέλουν,
να σε βιάζουν να σε σταυρώνουν
και να καμώνονται πως βαλαντώνουν
ντροπή στο γένος τ' ανθρωπινό.

Γεια σου Ειρήνη κι αν σ' αγαπώ
όπλα στη φάμπρικα κατασκευάζω,
να ζήσω πρέπει κι εγώ θαρρώ,
τούτ' η χρονιά ήταν για σένα
θα τα φροντίσω νά 'ναι στην πένα!!!

★★★

Από το συνάδελφο **Γ. Α. ΜΩΡΑΪΤΑΚΗ** του Υποκ/τος Καλοκαιρινού πήραμε το παρακάτω γράμμα:

Σας γράφω για κάποιο συγκεκριμένο κομμάτι από το άρθρο «Περιοδικά και νεολαία — μια αρνητική πλευρά», του τεύχους Νο 14 (4ος — 5ος — 6ος '86) της «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ». Το κομμάτι αυτό κάνει μια μικρή αναφορά στο διμηνιαίο περιοδικό «ΠΤΗΣΗ και ΔΙΑΣΤΗΜΑ».

Επειδή είμαι συνδρομητής σ' αυτό το περιοδικό τώρα και 3 χρόνια και έχω αρχίσει να το διαβάζω τώρα και 4 χρόνια, θα ήθελα να σας πω ορισμένα πράγματα, γιατί αυτά που γράφετε για το περιοδικό αποτελούν μια κάπως μονόπλευρη κριτική. Και παίρνω τα γραφομένα σας από την αρχή:

Δεν πρόκειται για ελληνική έκδοση του αμερικάνικου «Flight», αφού όλα όσα γράφονται στο περιοδικό δεν προέρχονται μόνο από το «Flight», αλλά και από πολλά άλλα αμερικάνικα και ευρωπαϊκά περιοδικά, ανάλογου περιεχόμενου, όπως επίσης και από δημοσιεύματα του ελληνικού και ξένου τύπου και από τα τεχνικά ενημερωτικά δελτία των διαφόρων αμερικάνικων και ευρωπαϊκών εταιριών, αλλά ακόμα και από ανεξάρτητες μεμονωμένες τεχνικές εκδόσεις, διαφόρων εκδοτικών οίκων του εξωτερικού, όπως π.χ. των αγγλικών «Salamander» και «Observer».

Και βέβαια στις σελίδες του υπάρχουν ολοσέλιδες διαφημίσεις εταιριών, όπως η γερμανική «Kraus-Maffei», ή η γαλλική «Dassault» και η επίσης γαλλική «Thompson-SCF». Όμως ως μην ξεχνάμε πως η διαφήμιση είναι από τις πρώτες πηγές εσόδων για ένα περιοδικό και η «ΠΤΗΣΗ» ποτέ και σε κανένα τεύχος της δεν αφιέρωσε περισσότερες από 4 συνολικά σελίδες στη διαφήμιση, σε αναλογία των 80-90 σελίδων, που έχει το περιοδικό.

Φυσικά, οι περισσότερες διαφημίσεις της αφορούν την πολεμική βιομηχανία, αφού το περιοδικό έχει σαν κύρια άρθρα του θέματα που αναλύουν τεχνικά όλα τα είδη των συστημάτων άμυνας, είτε αυτά αναφέρονται στον αέρα, είτε στη θάλασσα, είτε στην ξηρά. Και δε νομίζω πως, με 4 σελίδες διαφημίσεων πολεμικής βιομηχανίας, βλάπτονται ή παρασύρονται τα μυαλά της νεολαίας μας, γιατί τότε τι θα είχαμε να πούμε για τις ολοσέλιδες διαφημίσεις των κάθε είδους τσιγάρων και οιοπνευματωδών ποτών, σε όλα τα υπόλοιπα ελληνικά περιοδικά, που αναλογικά έχουν και πολύ περισσότερη κυκλοφορία από την «ΠΤΗΣΗ»;

Για τις «Μυστικές σοβιετικές αποστολές στο διάστημα», έχω να πω πως δε «θυσιάζονται δεκάδες Ρώσοι κοσμοναύτες στα πλαίσια μιας αποτυχημένης μυστικής αποστολής» ούτε «συγκαλύπτεται η υπόθεση για λόγους προπαγάνδας». Απλά και καθαρά στο άρθρο αναφέρονται όλες οι υποθέσεις και ενδείξεις, που έγιναν και αναλύθηκαν από τους Δυτικούς, σχετικά με τα πρώτα σοβιετικά διαστημικά πειράματα και πουθενά δε βγαίνει κανένα σφάλμα συμπεράσμα. Γίνονται μόνο υποθέσεις για το ότι κάτι μπορεί να συνέβη, σε συσχετισμό με τα στοιχεία που αποκαλύφθηκαν αργότερα κλπ.

Κι όσο για την πηγή πληροφόρησης του άρθρου, απορώ πώς βγάζετε το συμπέρασμα πως είναι η CIA, αφού ο αρθρογράφος στο τέλος του άρθρου, σαν «βιβλιογραφία», αναφέρει ακριβώς: «Τα στοιχεία που παραθέτουμε προέρχονται ουσιαστικά από διασταυρωμένες πληροφορίες άρθρων του ελληνικού και ξένου τύπου, κατά την περίοδο 1957-1983 και ανάλογες πληροφορίες υπάρχουν στο βιβλίο του Τζέιμς Όμπεργκ "Red Star in Orbit-1981"».

Υπάρχει ακόμα μια φράση, που νομίζω πως την ειρωνεύεστε χωρίς λόγο και που λέει πως: «Το πρώτο πράγμα που σου κάνει εντύπωση, μόλις μπαίνεις στα γραφεία της εταιρίας, είναι μια τεράστια ελληνική σημαία, που κρέμεται απ' το ταβάνι». Νομίζω πως αυτό δε γράφτηκε για να εκθειάσει τον πατριωτισμό της εταιρίας, αλλά για τον πατριωτισμό του ιδρυτή της, που ήταν μετανάστης στις ΗΠΑ. Και είναι γνωστό σ' όλους μας πως η πλειονότητα των Ελλήνων μεταναστών σ' όλο τον κόσμο, τό 'χουν συνήθεια και τιμή τους να κοσμούν τα σπίτια και τους χώρους δουλειάς τους με ελληνικές σημαίες.

Κλείνοντας θά 'θελα να πω πως λυπάμαι για την κριτική που κάνετε στο συγκεκριμένο περιοδικό και πως, αν θέλατε να κάνετε μια πιο σωστή κριτική, καλό θά 'τανε να πηγαίνατε στα γραφεία της «ΠΤΗΣΗΣ» και να διαβάζατε μερικά τεύχη ακόμα, γιατί πολύ φοβάμαι πως το μοναδικό που διαβάσατε, ήταν το Νο 31. Ακόμα είμαι στη διάθεσή σας για οποιοδήποτε διάλογο ή συνεργασία, αν το θελήσετε, επειδή ποτέ δεν ήμουν ούτε απόλυτος, ούτε μονοκόμματος στις απόψεις μου και πάντα μου άρεσε και μου αρέσει ο διάλογος και η κριτική, από και με σωστούς ανθρώπους, όπως πιστεύω πως είναι και οι άνθρωποι της «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ».

Σημείωση Σ.Ε.

Οι απόψεις που εκφράζονται στα ευνοήματα άρθρα του περιοδικού δεσμεύουν μόνο το γράφοντα.

Η έγκριση ή απόρριψη κειμένων από τη Συντακτική Επιτροπή δε γίνεται με γνώμονα τη συμφωνία της πλειοψηφίας της με τις προσωπικές απόψεις που εκφράζονται μέσα στα κείμενα, εφόσον βέβαια αυτές οι απόψεις δεν αντίκεινται στις αρχές του ΣΥΕΤΕ όπως αναλύονται στο Καταστατικό του.

Το Δίκτυο... αντεπιτίθεται...

Ατυλιγάδιαστα όνειρα Άρρυθμο Πεζό

Αναζητώντας τον έρημο διάλογο στους α-
δίαστακτους διαδρόμους, και γδέρνοντας τα
πανάρχαια ιδανικά των ατέρμονων αλόγων, υ-
ψώνεται ο πελιδνός ορίζοντας και η καφρίλα
των ηθών του σημερινού παράλογου.

Σ' αυτή την πικρή άρουρα που βρέθηκα σε
λάθος εποχή,
τις τύχες των ανθρώπων να χαζεύω
υπαγορεύοντας ασκαρδαμικτί ποιήματα χω-
ρίς τέλος, τανύζομαι στο σάγμα του σπασμέ-
νου καθρέφτη, ανάμεσα σε χλωμά όνειρα κι α-
έναα σημάδια,
σ' ένα υγρό δωμάτιο, μουντό κι αραχνιασμέ-
νο...

Μίσος κι έρωτας και βύθισμα σε κορμιά αμφί-
βολα, χωρίς προοπτική...

Κόθορνα όνειρα στο απόσταγμα της φεγγαρό-
λουστης νύχτας με υπολογισμούς, τραβώντας
τα ένστικτα των υπόγειων κόσμων, δίνοντας
τα νοήματα των άτολμων διαθέσεων, της απα-
ράδεκτης νοημοσύνης.

Κι αν το στραβωμένο δοξάρι της νυχτερί-

δας συναντήσει τη δραματική πανδαισία των
Οικολόγων.

Κι αν τα δάκρυα της συμφοράς αντιμετωπί-
σουν το κράτημα των στεναγμών.

Τότε θα εκπληρωθεί το ανάστημα και η
προσμονή του ορυμαγδού, χωρίς παραμικρή
υαταιοπονία.

Και οι κολυμβητές, με τη λιγδιασμένη συμ-
περιφορά, ανηφορίζουν με τις αόριστες επιτα-
γές τους στην ολόμαυρη νυχτοδιά της αμά-
θειας, σκίζοντας τα απαραίτητα καθίσματα
του ουρανού, μέσα σε αστραπές και ψαλμο-
δίες...

Αμάν!!! Φωνάζει ο ψάλτης, και τα φυτά
τρέμουν στα λαμπερά κατάρτια του αγοριού!

Αμάν!!! Διατάζει η εποχή, και οι λυγμοί
της ορατότητας δοκιμάζουν την άγρια
κρίση...

Και οι μαργαρίτες, με τα ωραία βήματα,
αλλάζουν συμπόνοια, καθώς τα τρομαγμένα
σώματα τραβούν την αδικία της υπομονής
στο ναδίρ του μυρωμένου.

Ο ΚΟΧΛΙΑΣ

ΚΟΧΛΙΑΣ, είναι το ψευδώνυμο του συνάδελφου Αν-
δριανίδη Χριστόφορου του Κατ/τος ΑΜΦΙΘΕΑΣ.
Επιθυμία του το όνομα μου να μη δημοσιευτεί.

Προς ΑΤΥΛΙΓΑΔΙΑΣΤΑ ΟΝΕΙΡΑ

Άρρυθμο Πεζό

Αγαπητέ κ. Κοχλία,

που «κοχλίας» είναι το ψευδώνυμό σας, ε-
νώ το πραγματικό σας όνομα είναι ΧΡΙΣΤΟ-
ΦΟΡΟΣ ΑΝΔΡΙΑΝΙΔΗΣ, του Κατ/τος ΑΜ-
ΦΙΘΕΑΣ και επιθυμία σας: το όνομά σας να μη
δημοσιευτεί, θα σας υποβάλλουμε δυο καίρια ε-
ρωτήματα:

Πρώτον: γιατί μας αντεπιτίθεσθε ως Δί-
κτυο;

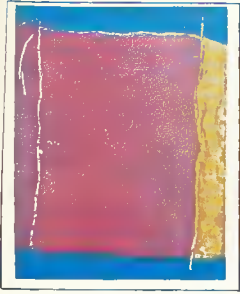
Δεύτερον: γιατί τόσο ανυπαρξία; Δεν υπάρ-
χετε ούτε ως Κατάστημα, ούτε ως Άτομον. Η
Διεύθυνση Καταστημάτων Εσωτερικού, ο Σύλ-
λογος και τα μητρώα του, μας ενημέρωσαν υ-
πεύθυνα.

Το «όνομά» σας, μας θύμισε παράφραση ο-
νόματος διασήμου συνεργάτη μας. Μα νομίζα-
τε ότι θα μας ξεφεύγατε; Ότι θα μας περιπαίζα-
τε; Ένας εσείς, τόσους εμάς; Εδώ είναι «ΠΟ-
ΛΙΤΙΣΤΙΚΗ» δεν είναι παίξε-γέλασε. Αφήστε
που οι περισσότεροι από μας έχουμε χρηματί-
σει φανεροί πράκτορες.

Λοιπόν: Εκτιμούμε το χιούμορ σας, τα πα-
νάρχαια ιδανικά σας, την καφρίλα των ηθών
σας, ακόμη και τη λιγδιασμένη συμπεριφορά
σας ως κολυμβητή. Ευχόμεθα ασκαρδαμικτί το
βύθισμά σας σ' ένα κορμί μη αμφίβολο, με
προοπτική. Και —ίσως— ένα ξεσκονόπανο θα
σας απαλλάξει από το αραχνιασμένο σας δω-
μάτιο.

Ταύτα, παραμένουμε και αναμένουμε νεότε-
ρη συνεργασία σας, ακόμη και να σας γνωρί-
σουμε, όταν αποφασίσετε να μην κρύβεστε πια.

Σύσσωμη, η συντα(ρα)κτική επιτροπή

Στάμος

Τα έργα του Θόδωρου Στάμου: α) Ατέρμονα τοπία - Σειρά Λευκάδα 1979 ακριλικό (127,6 x 167,9 cm.) και β) Ατέρμονα τοπία για τον C. D. Friedrich (152,5 x 137,5 cm.) 1980, επιλέξαμε για τις δύο συνθέσεις του εξωφύλλου μας. Και είναι τυχαίο, αλλά χαρακτηριστικό πως τα παντρέψαμε με μια μαρμαρίνη Αθηνά, απ' το αέτωμα της Γιγαντομαχίας, όπως ανακαινίστηκε στα 525 π.Χ. από τους Πεισιστρατίδες, και μ' ένα γίγαντα του δεξιού άκρου.

Για πιο πολλά σχετικά με το Θόδωρο Στάμο, σας παραπέμπουμε στο τεύχος Νο 10 του περιοδικού «Εμείς» (Δεκέμβριος '86, «Συνομιλία του Φοίβου Πιομπίνου με τον Έλληνα ζωγράφο της διασποράς»).

Αυτό που απλά θα σημειώσουμε είναι μια άλλη σχέση στη δουλειά του: από τη μια η κύρια θεματογραφία της εποχής στο Λογκ Άιλαντ κι αργότερα στο Νέο Μεξικό και Κολοράντο, με τα πετρώματα, τις βραχογραφίες των Ινδιάνων, τα νέα τοπία. Από την άλλη τα βράχια και το φως του ελλαδικού τοπίου, η Λευκάδα, η θάλασσα, το μυστήριο και η ελληνική μεταφυσική. Εξήντα πέντε χρόνια απ' το Μανχάταν τα πράγματα αρχίζουν πια να ξεδιαλώνουν.

Φωτογραφίες

- Δημήτρη Αλιβασάκη: In Concert, σελ. 130.
- Χρήστου Ανδριανού: σελ. 37, 40, 134.
- Αναστασίας Γερμανοπούλου - Καλφόγλου: σελ. 55, 57.
- Ralph Gibson: (Από το μήνα της φωτογραφίας) σελ. 3.
- Σταύρου Γριζιώτη: σελ. 74.
- Παντελή Δεσποτίδη: σελ. 133.
- Γιάννη Δήμου: (Από το μήνα της φωτογραφίας), σελ. 31.
- Γιάννη Κουτσογιαννάκη: Άτιτλο, σελ. 56.
- Κώστα Κρεμμύδα: σελ. 76.
- Δημήτρη Κωνσταντινίδη: Επίδαυρος, σελ. 104.
- Κώστα Ορδόλη: σελ. 4, 13, 15, 36, 46, 49, 58, 62, 92.
- Catherine - Jeanne Patey: (Από το μήνα της φωτογραφίας), σελ. 48.
- Γιώργου Πατρινιού: σελ. 59, 60.
- Θόδωρου Σάμιου: Αίγινα (από το περιοδικό Τέταρτο), σελ. 10.
- Ζήνωνα Σιερεπεκλή: (Από το μήνα της φωτογραφίας), σελ. 43.
- Θόδωρου Τζανετάκου: σελ. 22, 23, 65 έως 73, 84, 131, 132.
- Φωτογραφία από την ταινία της Φρίντας Λιάπα «Ήταν ένας ήσυχος θάνατος», σελ. 18.

Ελαιογραφίες

- Νταβίντ: Ο θάνατος του Μαρά, σελ. 20.
- Λευτέρη Κανακάκη: Ο κύρος, σελ. 96.

Σχέδια

- Ζαν Κοκτώ: «Η Φρανσίν Βαϊσβάιλερ», σελ. 30.
- Κώστα Σπανάκη: σελ. 8, 11, 28, 127.

Συνάδελφοι,

Το περιοδικό είναι χώρος παρουσίασης κάθε είδους δουλειάς σας (πεζά, ποιήματα, φωτογραφίες, σκίτσα, δοκίμια, βιβλιοπαρουσιάσεις, δισκοκριτική, κλπ.). Περιμένουμε τις συνεργασίες σας στα γραφεία του ΣΥΕΤΕ (Σοφοκλέους 15 & Αιόλου, για Αγκαίτσα Αναγνωστοπούλου, Σοφία Δελημάρα).

Επίσης, προκειμένου να παρουσιάσουμε την εκδοτική δραστηριότητα των συναδέλφων στα πλαίσια των εκδηλώσεων για τα 70 χρόνια από την ίδρυση του ΣΥΕΤΕ, παρακαλούμε να μας στείλετε τη δουλειά σας που έχει ήδη εκδοθεί.

